DUPLEX

Locurile unde se construiește Europa

Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu

ADRIAN SEVERIN (n. 28 martie 1954, București). Președinte al Adunării Parlamentare a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Ministru de Externe al României (1996-1997), ministru secretar de stat însărcinat cu reforma (1990-1991) și președinte al Agenției Naționale de Privatizare (1991-1992). Doctor în Drept al Universității din București. Lucrări publicate: *Lacrimile dimineții*, Editura Scripta, București, 1995; *Drept comercial internațional*, București 1989; coautor a numeroase lucrări de studii de drept comercial internațional, drept comparat civil și comercial, reformă politică și economică, relații internaționale: *Uniunea Europeană și Rusia: situația în Balcani*, Moscova, 2000; *The Challenge of the NATO Enlargement*, Westport, SUA, 1999; *Europa 2000. Contribuții la dezbaterea privind destinul Europei*, Reșița 1999; *Law in Greater Europe. Towards a Common Legal Area*, Haga, 2000 ș.a. Colaborator al unor publicații de mare tiraj, în prezent editorialist la ziarul *Ziua*.

GABRIEL ANDREEESCU (n. 8 aprilie 1952, Buzău). Director de programe la Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului din România – Comitetul Helsinki (APADOR-CH). Cunoscut militant pentru drepturile omului și ale minorităților etnice și sociale, publicist și editor, Gabriel Andreescu este unul dintre reprezentanții marcanți ai societății civile românești; membru fondator (împreună cu Renate Weber) al Centrului de Studii Internaționale. Lucrări publicate: *Spre o filozofie a dizidenței*, Editura Litera, 1992; *Cel mai iubit dintre ambasadori. Cohen Stork în dialog cu Gabriel Andreescu*, Editura All, 1993; *Patru ani de revoluție*, Editura Litera, 1996; *România versus România*, Editura Clavis, 1996; *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă*, Editura Polirom, 1998 ș.a. Lucrări în colaborare: *Concepția UDMR privind drepturile minorităților naționale*, Centrul pentru Drepturile Omului, București, 1994; *Evoluția concepției UDMR privind drepturile minorității maghiare*, Centrul pentru Drepturile Omului, București, 1995; *Accesul la informație în România*, Centrul pentru Drepturile Omului, București, 1996. Este editor al volumelor: *Naționaliști, antinaționaliști. O polemică în publicistica românească*, Editura Polirom, 1996; *Problema transilvană*, Editura Polirom, 1999.

Iași, B-dul Copou nr. 4, P.O. BOX 266, 6600
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 7

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale:

SEVERIN, ADRIAN

Locurile unde se construiește Europa. Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu / Adrian Severin. – Iași: Polirom, 2000
304 p.; 21 cm – (Duplex)
Index.

ISBN: 973-683-571-5

I. Andreescu, Gabriel

32(498)(047.53)

Printed in ROMANIA

Locurile unde se construiește Europa

Adrian Severin în dialog
cu Gabriel Andreescu

Polirom, 2000

Sumar

Volumul pe care-l prezentăm cititorului a fost gândit pe structura unei cărți, nu atât a unui volum de dialoguri propriu-zise. Ideea de a oferi cât mai multe informații cu relevanță pentru politica externă românească și pentru perioada istorică prin care am trecut a dominat tentația concentrării pe detaliul biografic și anecdotic. Forma de prezentare nu este, din această cauză, forma în care s-a derulat, de-a lungul câtorva luni, discuția cu Adrian Severin.

Notele de la subsol îmi aparțin, ele având în principal două scopuri : 1) să adauge o informație care ajută la completarea imaginii despre realitățile discutate ; 2) să ofere un pilon de stabilitate amintirilor lui Adrian Severin. Aceasta, întrucât mi s-a părut firesc să considerăm textul publicat acum de editura POLIROM drept un material de lucru pentru istorici.

Dar, în principal, aș sugera că este un material de lucru pentru cei interesați în proiectarea unor politici publice, interne și externe, cu adevărat competente și cu adevărat generoase față de interesele societății românești.

Gabriel Andreescu
1 septembrie 2000

1

Numirea unui ministru de Externe

În țările unde guvernează o coaliție, partenerul politic mai slab preia funcția de viceprim-ministru și de ministru de Externe

G.A. : Domnule Severin, cu ce începem ? Cu amintirile plăcute ? Cu clipele grele ? Îmi trec prin față apariții fugitive având-vă ca actor pe o scenă politică ea însăși schimbătoare și ele mă conving că ați avut parte de toate.

A.S. : Dacă sunt viață reală, autentică, nu am subiecte preferate. Îmi aduc aminte de perioada imediat premergătoare formării guvernului din 1996. Era încă perioada campaniei electorale. Am mers în cadrul turului doi pentru a face campanie prezidențială…

G.A. : Ce înseamnă „am mers" ?

A.S. : Am mers în țară. Eram la Timișoara, în turul doi al campaniei prezidențiale. Țin minte că le-am spus tuturor să muncească pentru campania lui Emil Constantinescu, ca și când ar fi fost candidatul nostru. Nu să stăm și să dăm doar o simplă declarație : „Dați fraților voturile noastre lui Constantinescu". Am organizat și întâlnirea aceea de la Sala Palatului… USD și CDR de atunci, în fine Roman și Constantinescu au apărut împreună. Tot împreună am conceput o serie întreagă de alte lucruri. Am trimis analiștii noștri la Fundația pentru Democrație[1]. Am fost și eu acolo de câteva ori ca să discutăm scenarii posibile de campanie. Dar am fost și în țară. Noi, atunci, am lucrat efectiv la campania pentru Constantinescu.

Eram, deci, la Timișoara. Cum se întâmplă, se strâng oamenii seara împreună la o masă, la o cafenea… Eu cu liderii locali ai USD-ului, probabil și cu alții din Timișoara. Se discuta deja despre viitorul guvern. Era limpede că urma să fie un guvern al Convenției împreună cu USD.

G.A. : Deci rezultatele se știau ?

A.S. : Se știau la parlamentare. Se știa și cum va fi guvernul pentru că noi făcusem un protocol de colaborare pentru turul doi în care se discuta și ce locuri vom

1. Fundația Română pentru Democrație a oferit echipa și sediul pentru campania electorală a lui Emil Constantinescu, candidatul CDR pentru alegerile prezidențiale din 1996.

avea în guvern și cum vom colabora la guvernare. De pildă, se convenise ca președintele Senatului să fie din partea USD. Se știa, de asemenea, că USD va da ministrul Afacerilor Externe, care va fi și viceprim-ministru și va avea și alte portofolii. Bineînțeles că oamenii se interesau și întrebau : „Domnule, cum va arăta guvernul, cine va fi avut în vedere ?”. La Externe lucrurile erau deja destul de clare, că voi ajunge eu.

G.A. : Asta presupunea totuși o discuție în cadrul USD.

A.S. : A, da, lucrurile erau deja stabilite. În momentul campaniei pentru turul doi, în USD lucrurile se discutaseră deja. Se știa, de pildă, că locul de la Ministerul Muncii va fi al Partidului Social Democrat Român iar celelalte locuri din guvern, de miniștri, vor fi ale Partidului Democrat. Cam în toate țările unde guvernează o coaliție, partenerul politic mai slab preia funcția de viceprim-ministru și de ministru de Externe. Dacă Emil Constantinescu n-ar fi reușit să câștige alegerile și ar fi venit Ion Iliescu președinte, e posibil să fi apărut anumite dificultăți pentru a menține structura pe care noi ne-o propusesem. Dar chiar și atunci, într-un fel, majoritatea își putea impune guvernul pe care îl dorea.

G.A. : Să înțelegem că discuții asupra formării guvernului avuseseră loc și cu ocazia creării USD ?

A.S. : Între PD și PSDR negocierile avuseseră în vedere mai mult decât atât. Într-o perspectivă mai îndepărtată, trebuia să se meargă spre unificare. Eu cel puțin nu mă gândeam la o alianță pasageră. S-a spus că Partidul Democrat vedea în alianța cu PSDR o cale să intre în Internaționala Socialistă. În realitate, PD nu a urmărit să facă din PSDR un remorcher pentru tractarea sa în Internațională. PSDR nu ar fi avut forța necesară pentru așa ceva. Nici unul dintre noi nu putea avea o bună cotă internațională, atât timp cât eram dezbinați și nu reușeam să coagulăm social-democrația. Atunci, în 1996, se născuse o bună ocazie de a începe coagularea polului social-democrat. Tocmai din cauza aceasta am dezbătut chestiuni doctrinare, de program, de organizare tehnică… Dar nu am împărțit la început, când s-a creat USD, nici listele, nici portofoliile.

G.A. : Și atunci, cât de sigură era venirea dumneavoastră la Externe ?

A.S. : Lucrurile erau relativ clare înainte de turul doi al alegerilor prezidențiale : ministrul de Externe va fi din PD și, probabil, acel ministru voi fi eu. În acest context am spus, atunci, la Timișoara, la un pahar cu colegii de acolo, că doresc să fac schimbări în politica externă a României. Le-am spus : de peste 100 de ani politica noastră externă este dirijată sau se conduce după două repere : frica de ruși și frica de unguri. O politică externă construită pe frică ! Este deci defensivă și obsesivă. Obsesia că vom avea necazuri ori cu rușii, ori cu ungurii ; numai cu aceștia, nu și cu alții – alți vecini sau alte forțe. Așa arată toată istoria politicii externe românești, aproape de la crearea statului național independent, în 1877.

Ei bine, am zis: vreau să răstorn această paradigmă, vreau să răstorn acest model pentru că ne-a lăsat într-o margine de istorie, într-o margine de lume, într-o margine de timp. Am spus: două lucruri vreau să fac, mă rog, mai mult de două. Dar primele două vor fi: vizita, ca ministru de Externe, la Budapesta și, punctul doi, să-l conving pe viitorul președinte – mizam că va fi totuși Emil Constantinescu – să întreprindă prima vizită în străinătate, care întotdeauna este o vizită specială, nu la una din marile puteri occidentale și, evident, nici la marea putere răsăriteană, Rusia, ci într-una din zonele importante ale vecinătății noastre. În Polonia.

G.A.: Am o intrebare, d-le Severin. Ați judecat, văd, problemele politicii externe românești în funcție de relația cu Ungaria și cu Rusia; adică, în funcție de vecinătăți. Dezbaterea majoră pe continent era însă procesul de integrare: atât integrarea *soft* în Consiliul Europei, pe care noi o realizasem deja, cu chiu cu vai, dar o realizasem, cât și integrarea în cele două mari structuri, NATO și Uniunea Europeană. Integrarea *hard* constituia cheia interesului național, viziune care și-a găsit exprimarea ca atare și în programul de guvernare. La sfârșitul anului 1996, perspectiva dumneavoastră regională părea să se afle în afara dezbaterii principale de politică externă, de natură continentală și geo-politică.

A.S.: Dimpotrivă, era absolut legată. Am și scris anterior că este important ca România să-și consolideze atuurile. Să-și ia scrisori de acreditare importante pe lângă aceste instituții, structuri, organizații pan-europene și euro-atlantice. România trebuia să fie România *de undeva*. Această localizare ne dădea o identitate și o greutate. Pe ambele nu le puteam căpăta decât din zona în care trăiam.

Din cauza asta, de pildă, Polonia era pentru mine foarte importantă și doream ca președintele să facă prima vizită acolo. Prin politica pe care o duce, Polonia este foarte apropiată de America. Dar era foarte apropiată și știuse să cultive relații solide cu Rusia. Lăsase la o parte trecutul de conflicte cu Germania, fără să ignore, însă, bunele contacte cu Franța – în mod tradițional, țară interesată de relațiile cu România. A te duce în Polonia pe formula „prietenul prietenilor mei este prietenul meu" era un semnal pentru toate aceste țări.

Pe de altă parte, Polonia este, alături de România, țara cea mai importantă în spațiul nostru. Ea joacă la Marea Baltică rolul pe care România îl joacă la Marea Neagră. În felul acesta, vectorul Varșovia-București, sau București-Varșovia, este un vector stabilizator extrem de important pentru o zonă foarte largă și se articulează foarte bine cu vectorul Budapesta-București.

Țin minte, și fac o paranteză, că expusesem aceste idei ambasadorului de atunci al Poloniei în România, Bogumil Luft, care era un bun prieten și cu care, cumva, sondasem și plănuisem această deschidere. El îmi spusese: „Da, este excelentă ideea ca președintele să vină în Polonia. Cu o singură mențiune: să nu încercați cumva să faceți din relația României cu Polonia o armă de luptă împotriva Ungariei. Polonia este foarte interesată în bunele relații

cu Ungaria și niciodată nu va accepta să se apropie de România în ideea de a prinde în clește Ungaria".

G.A. : Era vorba, printre altele, de solidaritatea Vișegradului.

A.S. : Sigur că era și solidaritatea care decurgea din ideea Vișegrad. Dar era mai ales o solidaritate bazată pe interese. I-am spus : „Bineînțeles, nici vorbă. Și ca să fie clar lucrul acesta, voi merge eu primul la Budapesta. În nici un caz nu vom sosi ca să ne înțelegem împotriva unui vecin, ci vom sosi ca să construim o structură sub-regională".

Ei, astea au fost ideile, și desigur că d-l Bogumil Luft a fost foarte încântat de plan. După aceea, a intrat însă în panică, în ianuarie 1997, când am forțat ca vizita să aibă loc imediat. El nu credea că în câteva săptămâni se poate organiza o vizită de stat. În final a fost super-încântat și mi-a spus : „Nu credeam că o asemenea performanță poate fi realizată". Nu a fost doar o vizită de stat bine organizată sub aspect logistic, ci una foarte importantă sub aspect politic, realizată într-un timp foarte scurt. Știu că mulți s-au mirat extraordinar că prima vizită a președintelui a fost în Polonia. Marile capitale au apreciat-o însă. A fost un semn de modestie și de realism, dar nu a fost în nici un caz un semn al lipsei de ambiții.

Îmi amintesc și astăzi discuțiile pe care le-am purtat cu ambasadorul Poloniei, Bogumil Luft. Ne plimbam așa, în sus și-n jos, prin curtea destul de strâmtă a ambasadei lui, care este gard în gard cu Ministerul Afacerilor Externe, și ne uitam la clădirea destul de severă a MAE. Ne întrebam dacă cei din minister își imaginează cum în umbra nopții, chiar sub gardul lor, se fac asemenea planuri importante, chiar foarte importante, ale unui alt tip de politică externă.

G.A. : Și toate acestea le povesteați colegilor, la Timișoara ?

A.S. : Nu chiar cu atâtea detalii. Dar ideile, în mare, le-am expus la acea cafenea din Timișoara în fața colegilor mei. Țin minte că se uitau cu ochii mari și spuneau : „Totuși un ministru de Externe român care face prima vizită la Budapesta va lua o tonă de pietre în cap și va crea aici o vânzoleală și o emoție extraordinare". Sau : „Câți români vor înțelege de ce președintele României, un președinte nou ales care dă un semnal de schimbare, de împrospătare, de orientare pro-occidentală, face prima lui vizită nu în Occidentul autentic, ci în apropiere, în Europa Centrala ? În Polonia, într-o țară fostă membră a Pactului de la Varșovia".

Am spus, reluând ideile mele, că acesta va fi mesajul infinit mai puternic dat aliaților pe care ni-i dorim în Occidentul european și transatlantic.

G.A. : Dar discutaserăți toate acestea cu Emil Constantinescu ?

A.S. : Nu le discutasem niciodată cu Emil Constantinescu.

G.A. : Văd că ați mizat pe răspunsul lui pozitiv.

A.S. : Mizam pe răspunsul lui favorabil. Ideea era că voi acționa în direcția asta. După cum știți, am reușit. Este posibil ca ambasadorul Luft, care avea bune

relații cu d-l Constantinescu și, mai ales, cu d-na Zoe Petre, să fi aruncat ulterior discuției noastre câteva vorbe necesare pentru pregătirea terenului.

Dar să revin. Peste câteva luni, m-am întâlnit întâmplător cu cei cu care discutasem în seara aceea de noiembrie. Îmi amintesc că au ținut să-mi spună, efectiv emoționați : „Când ați declarat în seara aceea ce aveți de gând, ne-ați convins cu argumentele. Dar eram siguri că va fi imposibil să reușiți. Nu știm ce va urma, dar faptul că ați făcut exact așa cum ați spus ne-a impresionat".

Îmi amintesc mulțumit de această a doua discuție pentru că la noi fie că oamenii promit că vor face lucruri pe care din momentul în care le expun știu că nu le vor face – e unul dintre obiceiurile noastre –, fie că, deși cred în momentul acela că vor aplica planurile pe care le expun, nu mai au apoi energia (sau încăpățânarea, sau forța) de a le duce la capăt. La cel mai mic obstacol se lasă păgubași.

Interesele strategice ale României și Ungariei sunt 100% identice

G.A. : Când ați devenit ministru de Externe ?

A.S. : Am depus jurământul la 14 decembrie 1996.

G.A. : Urma să vă țineți promisiunile.

A.S. : Primul lucru pe care l-am făcut în timp ce, în fine, executam operațiunile de aclimatizare în minister – sau de adaptare a ministerului la noul ministru –, după ce am cunoscut un număr de directori, de șefi, de cadre, persoane de conducere în minister, a fost să anunț vizita în Ungaria. Până la Crăciun. Mai erau 10 zile.

G.A. : Scuzați-mă, dar ați avut discuții, înainte de această inițiativă, înainte de a intra în guvern, cu diplomații de la Ambasada ungară ? Cu oameni politici maghiari ?

A.S. : Eu am avut multe legături cu ambasadorul Ungariei la București precum și cu parlamentarii lor de la Consiliul Europei. Îl cunoscusem bine, la Strasbourg, pe László Kovács, care era ministru de Externe la acea dată, iar în cadrul Internaționalei Socialiste, pe Gyula Horn. Secretarul de stat politic de la MAE ungar, pe vremea aceea István Szentivanyi, fusese coleg cu mine la Consiliul Europei. Îi întâlnisem și în România, la Universitatea de vară de la Balvanyos.

Sigur, cu ei aveam deja un alt nivel de abordare a problemelor. Mergeam deja la detalii. Mărturisesc că în ceea ce-i privește, nu am discutat ca prima mea vizită să fie la Budapesta. Era poate și o mică, cum să spun, alintare a mea. Vroiam să fie chiar și pentru ei o surpriză lucrurile acestea. Fiind vorba doar de vizita mea, gândeam că e mai ușor s-o pregătesc decât vizita președintelui României.

Ideea a fost bine primită la Budapesta. Drept pentru care s-a trecut la chestiuni concrete. Din păcate, oamenii intraseră deja în vacanță. Or, eu doream ca întâlnirea să aibă loc cât mai curând cu putință. Spuneam, până la sfârșitul anului, dacă se poate, ca apoi să mă dedic pregătirilor pentru vizita președintelui în Polonia.

În fine, am cerut să se găsească o soluție și s-a găsit soluția întâlnirii imediat după Crăciun. Nu era vorba de o întâlnire strict oficială, ci de una căreia voiam să-i dăm o valoare simbolică. Ceea ce nu înseamnă că doream s-o las la nivelul simbolurilor. La acea dată, Tratatul de bază cu Ungaria fusese semnat și chiar ratificat. Faptul se petrecuse însă într-o atmosferă destul de tensionată. Cu puțin entuziasm, împinși cu toții de la spate de Statele Unite și de Europa Occidentală.

G.A.: Cu împotrivirea celei mai mari părți a Opoziției[2] din Parlamentul ungar.

A.S.: Sigur că da, și cu o opoziție foarte importantă în România. Atmosfera nu era foarte cordială în jurul acestui tratat[3]. Eram convins, cum sunt convins și acum, că Tratatul este foarte important, dar nu înseamnă totul. Contează aplicarea lui.

G.A.: Vezi eșecul lamentabil al Tratatului cu Slovacia, care era aproape identic.

A.S.: Mai puțin nota de la subsol privind interpretarea Recomandării 1201. În sensul acesta, tratatul dintre Ungaria și Slovacia ar fi trebuit să fie mai generos aplicat. Ei bine, relațiile au fost mizerabile între cele două țări. Dar nu vreau să scad importanța tratatului semnat de România și Ungaria în 1996. Este mare și, oricum am lua-o, el a fost semnat – numai că putea fi semnat mai repede.

G.A.: Din experiența de ministru de Externe, aveți impresia că absența tratatului v-ar fi creat dificultăți?

A.S.: Din punct de vedere tehnic, poate, pentru că ar fi însemnat că trebuie să-l semnăm și să-l ratificăm. Din punctul de vedere al conținutului, cred ca aș fi semnat imediat același tratat. Politic, nu cred că ar fi fost probleme. Cineva ar putea susține că un guvern mai luminat la București ar fi putut eventual să accepte cereri, poate, mai importante ale părții maghiare. Nu cred că este cazul. Nu cred că pe structura acestui tratat se putea accepta mai mult decât a intrat.

---

2. În tot volumul, se vor folosi „Puterea" și „Opoziția" pentru a desemna grupările politice care au preluat conducerea autorităților statului, respectiv, cele care au eșuat, accentuând asupra caracterului tehnic al acestor termeni, separându-i de substantivele comune „putere" și „opoziție".
3. O descriere a poziției forțelor politice din Parlamentul ungar față de Tratat se poate găsi în Gabriel Andreescu, *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă*, Polirom, 1998. În ceea ce privește tratatul ca atare și poziția Părții române, se pot găsi date în Gabriel Andreescu, „Recomandarea 1201 și o rețea de stabilitate/securitate în Europa Centrală și de Est", *Studii Internaționale* nr. 3/1997, pp. 47-63 și Corneliu-Liviu Popescu, „Protecția minorităților naționale prin tratatele de bază ale României cu vecinii", *Studii Internaționale* nr. 4/1998, pp. 45-55.

Nici că partea maghiară ar fi insistat pentru alte clauze, întrucât guvernul maghiar era un guvern foarte echilibrat, foarte european, foarte rezonabil, în acel moment. Nu îl văd să fi ridicat ştacheta inutil, astfel încât să fi pus în dificultate politică noul guvern român.

Oricum, tratatul ar fi fost semnat imediat. Aceasta ar fi însemnat, însă, un timp în plus şi, fără îndoială, cum îi ştiu, o polemică inutilă cu cei care ar fi format în acel moment Opoziţia şi care sunt şi Opoziţia de astăzi, când vorbim. Cunoaştem aspectele neplăcute ale politicii ; manevrele politicianiste prin care practic refuzi sprijinul guvernului atunci când acesta face ceea ce şi tu ai fi făcut dacă ai fi fost la guvernare.

Deci, n-aş vedea dificultăţi politice, doar dificultăţi tehnice. Agitaţia Opoziţiei ar fi fost depăşită, cum a fost depăşită şi în cazul tratatului cu Ucraina. Însă existenţa tratatului ne-a permis să nu ne încurcăm în asemenea frecuşuri minore şi să trecem la o etapă mult mai semnificativă : la etapa construirii unui parteneriat strategic între România şi Ungaria. Cu aceste gânduri m-am dus eu la Budapesta. Ceea ce s-a întâmplat a fost mai mult decât o foarte frumoasă primire. Mi s-a spus că programul începe practic a doua zi, când toată lumea va veni să se întâlnească cu mine. Preşedintele parlamentului venise de la 100 km, de unde se afla în vacanţă. De asemenea, îşi scurtase vacanţa preşedintele Arpad Goncz. Aveam întâlnirea cu omologul meu, László Kovács, şi urma să am o întâlnire şi cu primul-ministru Gyula Horn. O vizită de nivel înalt.

Toate acestea începeau a doua zi. Pentru ziua în care am ajuns nu era inclus nici un punct oficial în program, ci doar unul neoficial : o cină în doi cu ministrul de Externe maghiar, László Kovács, la un restaurant, undeva, într-o clădire foarte veche şi foarte frumoasă, pe lângă Monumentul Independenţei. Rugămintea ministrului de Externe era să ne vedem singuri, *tête-à-tête*. Ne bizuiam pe relaţiile noastre anterioare, pe amiciţia şi pe încrederea personală.

Ţin bine minte remarca restului delegaţiei române, când m-am întors noaptea târziu de la masă şi am povestit celor care mă însoţeau şi ambasadorului României la Budapesta conţinutul discuţiei : „Bine, dar în condiţiile acestea, vizita s-a încheiat ; mâine doar se vor oficializa aceste înţelegeri cu adevărat excepţionale".

G.A. : Care a fost atitudinea lui László Kovács ?

A.S. : El mi-a spus : „Nu vreau ca România să fie pusă într-o situaţie delicată. În acelaşi timp, vreau să văd care este concepţia ta despre relaţia româno-maghiară".

G.A. : Aveam, la rândul meu, atunci, informaţii arătând că politicienii maghiari erau reţinuţi în a crea vreo presiune asupra noii conduceri din România. Aveau impresia că, de fapt, va fi dificil să se realizeze relaţia firească între cele două ţări.

A.S. : Exact. Din cauza aceasta nu voiau să forţeze lucrurile, pentru ca să nu pună guvernul român într-o situaţie delicată şi să rateze şansa pe care o socoteau

firavă. În ce mă privește, eu am fost mai optimist și i-am zis : guvernul are sprijin politic. Noi înțelegem foarte exact starea de spirit din România și în special starea de spirit din Transilvania. Oamenii nu vor iritare, nu vor lupte inutile, ci vor calm. Vor liniște și stabilitate.

Ceea ce îi spuneam lui László Kovács era că, după părerea mea, România și Ungaria se află, practic, într-o situație fără precedent în istoria lor : situația în care interesele lor strategice erau 100% identice. Amândouă erau în căutarea modernității și a securității prin integrarea în structurile occidentale. În acest context, noi nu suntem concurenți, ci parteneri. Ceea ce putem realiza împreună nu putem realiza separat. Nu este vorba despre concursuri cu locuri limitate ; fiecare are propriul lui loc. Totul este să se acceadă la el cât mai repede. I-am spus atunci, după cum aveam să-i repet și în alte dăți : această șansă nu poate fi ratată. Dacă s-ar pune în cumpănă ce să alegem, admiterea în NATO sau parteneriatul româno-maghiar, aș alege parteneriatul româno-maghiar. De ce ? Pentru că eu știu că în NATO mai devreme sau mai târziu tot vom intra, în timp ce parteneriatul româno-maghiar nu știu dacă vom mai avea șansa de a-l putea construi. Din acest motiv, sau pornind de la această bază, am propus să nu ne limităm la ceea ce se numește „reconciliere”. Reconcilierea ține de trecut. Noi trebuie să mergem la un parteneriat istoric. Pentru că el se bazează pe interese strategice, el este un parteneriat strategic.

G.A. : Îmi amintesc și eu că preocuparea MAE ungar, în decembrie 1996, era cum să se pună în valoare ideea reconcilierii, lansată de Ion Iliescu. Deci în acel moment, ei nu vizau nimic dincolo de ideea firavă a unei reconcilieri româno-maghiare.

A.S. : Se poate. Este o informație semnificativă. E bine că ne putem corela informațiile. Așa cred și eu. Nimeni în Ungaria nu se gândea să meargă mai mult de atât. De pildă, ideea unei unități militare româno-maghiare l-a șocat pe László Kovács. Atunci a fost lansată ideea unei rețele de autostrăzi care să unească cele două țări. Autostrada Budapesta-București este un proiect politic, nu de infrastructură, ceea ce miniștrii noștri ai Transporturilor nu au înțeles. Au crezut că este în discuție taxa de autostradă sau niște trasee care, voiau ei, să treacă pe la bistrourile pe care le țineau cumnații și verii lor prin diverse locuri din România. O altă idee a fost aceea de a se realiza (ceea ce nu prea s-a realizat) o corelare între politicile monetare ale celor două bănci centrale pentru ca să se facă legătura, în timp, între cele două monede naționale. O propunere discutată atunci s-a transformat într-un acord privind cooperarea în domeniul schimbului de informații secrete între serviciile de specialitate. Și alte idei au fost, hai să spun, lansate pentru prima oară atunci ! Dar poate s-au mai gândit și alții la ele. Important este că pentru prima dată a existat, cel puțin la nivelul miniștrilor de Externe, voința sinceră ca asemenea proiecte să devină realitate.

Nu-mi plac jumătățile de măsură și păcălelile pentru electorat

G.A. : În ce măsură s-ar putea spune că László Kovács avea idei asemănătoare ?

A.S. : Ministrul maghiar era deschis unor atari idei, dar era în primul rând preocupat să înțeleagă care este abordarea noului guvern român. Ce se poate face. Guvernul maghiar însuși era sub presiunea internă a unor proiecte pe care le lansase (sau fuseseră lansate de guvernul anterior) și de care se legau foarte multe speranțe. Asemenea demersuri au vizat Consulatul maghiar de la Cluj. După părerea mea, deschiderea consulatului nu ar fi trebuit să ridice nici un fel de probleme. Ea devenise însă obiect al unei serioase dispute interne românești, dar și româno-maghiare. Și de aici internaționale. Chiar și în Ungaria era obiect de dispută. Guvernul maghiar trata în mod rațional această discuție. Nu putea să facă din ea o chestiune capitală, la urma urmelor, în timp ce opinia publică era foarte emoționată. Opoziția și presa transformaseră chestiunea consulatului în piatra de încercare a relațiilor româno-maghiare. Ceea ce, să fim serioși, era ceva exagerat. Într-o clădire cu doi sau trei funcționari, fie și un consulat, nu poate sta soarta relațiilor dintre două țări vecine cu un rol important în stabilitatea Europei Centrale.

Eu am socotit că, fiind vorba de un guvern nou, cu susținere politică proaspătă, Executivul român nu are de ce să se teamă de lipsa de înțelegere a opiniei publice. Mai mult, am crezut că opinia publică din România va susține deschiderea guvernului în relațiile cu Ungaria. Aveam și o probă : PD realizase rezultate electorale foarte bune în Transilvania, deși împotriva unuia din principalii săi lideri, care eram eu, se dusese o campanie furibundă în anii precedenți, în legătură cu susținerea pe care o dădusem Recomandării 1201 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Se demonizase în mod artificial această Recomandare, se indusese opiniei publice ideea că era un document menit să ducă la dezmembrarea statelor naționale în general, a României în particular. De aici, cel care susține o astfel de Recomandare este un trădător. Țin minte că au fost însumate zeci de ore de *talk-show*-uri la TV, la care am participat. Îmi aduc aminte că, după o asemenea emisiune, m-am trezit la ieșire, pe strada Pangratti, cu niște femei care țipau la mine că am vândut țara. Îmi strigau să nu merg în Ardeal, că mă vor omorî ardelenii și așa mai departe. Peste câteva zile numai, am făcut o călătorie în Ardeal și nu m-a omorât nimeni.

În acel moment am fost singur, în clasa politică românească, poate doar cu o excepție : PL'93, respectiv Horia Rusu și Dinu Zamfirescu. Dar dincolo de aceste voci disonante, absolut toată lumea – ziarele sunt la dispoziție, se poate vedea –, inclusiv președintele Constantinescu, în calitatea pe care o avea de președinte al

CDR, toți s-au distanțat de Recomandarea 1201[4]. Și Petre Roman s-a dat atunci la o parte. Acum are altă poziție, dar atunci nu a știut cum să se mai delimiteze – cu discreție, este adevărat, dar neîndoielnic – de mine.

Recomandarea 1201 a fost demonizată și eu, ca susținător al Recomandării, am fost la rândul meu demonizat. În 1996, ea a intrat în Tratatul de bază cu Ungaria. Nu s-a întâmplat nimic nici cu România, nici cu alte țări după ce a fost introdusă în tratatele pe care le-am încheiat cu alți vecini. Totul a fost deci o minciună[5]. Cei care au orchestrat-o și care sunt ușor de identificat acum nu au fost în nici un fel trași la răspundere – măcar la răspundere morală și politică. În fața opiniei publice, directori de ziare care astăzi ne dau lecții de morală, lideri de partide (nu zic aici de Vadim Tudor care din acest punct de vedere pare onest, întrucât este consecvent cu sine însuși; nu a vorbit în doi peri și insinuant, ci a acuzat de-a dreptul) au făcut declarații mincinoase care au adus daune României.

G.A.: Atunci, în 1995, în perioada acelei campanii furibunde, ați sesizat cumva existența unei colaborări dintre MAE și principalele ziare?

A.S.: Bineînțeles. Știu foarte clar și o pot afirma: ministrul de Externe, Teodor Meleșcanu și o parte a aparatului din minister au inventat aceste lucruri. După aceea, văzând la un moment dat, asemenea ucenicului vrăjitor, că nu mai pot să domolească stihiile, i-au chemat într-o zi pe ziariști să le spună: „Lăsați-o totuși mai încet, că nu e chiar așa de rău”. Însă răul fusese deja făcut. Ireparabilul se produsese și nimeni nu mai putea opri furtuna.

G.A.: Ați regăsit urmele acestei istorii, ca ministru de Externe?

A.S.: Sigur că le-am regăsit. Eu nu îi acuz pe oamenii care au crezut sincer că lucrurile stau așa, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei au fost în stare să-și facă *mea culpa*. Îi acuz pe cei care știau că nu este nimic potrivnic interesului național

---

4. Campania la care se referă Adrian Severin a fost declanșată la începutul anului 1995 de către conducerea de atunci a României, pentru a împiedica semnarea tratatului cu Ungaria, cerută în cadrul Planului de stabilitate de către Uniunea Europeană. Emil Constantinescu și CDR au susținut atunci guvernul, într-o primă etapă, invocând la rândul lor pericolul Recomandării 1201. La câtva timp după ce am avut o întâlnire la nivelul Consiliului național al CDR (incluzându-l pe Emil Constantinescu) împreună cu Renate Weber și Valentin Stan, pentru a explica, în această echipă de trei, eroarea poziției Convenției Democrate, CDR a trimis presei un comunicat pentru a se distanța de poziția guvernului.
5. În 1996, negociatorii români au cerut și au obținut introducerea în Tratat a unei clauze de interpretare a articolelor 11 și 12 ale Recomandării 1201, susținând că au eliminat astfel pericolele implicite din Recomandare, care împiedicaseră semnarea Tratatului în 1995. Clauza susținea că cele două articole nu impun Părților nici acordarea autonomiei teritoriale, nici recunoașterea drepturilor colective. Or, articolele incriminate nu obligau la așa ceva. Introducerea clauzei, *care nu adăuga absolut nimic în substanța Recomandării 1201*, era o tactică ieftină a guvernului Văcăroiu. El încerca să argumenteze de ce a semnat Tratatul cu Ungaria abia la sfârșitul anului 1996, asumându-și Recomandarea 1201, și nu o făcuse într-un context mult mai important pentru soarta țării, în primăvara lui 1995.

al României și au mințit, făcând astfel un rău interesului național. Pe aceștia îi acuz fără nici un fel de rezervă.

Povestesc toate acestea nu numai pentru a aminti precedente care afectaseră relațiile dintre România și Ungaria, ci și pentru a demonstra că, în ciuda întregii campanii de atunci, PD nu a pierdut în Transilvania voturi, ci a avut cele mai bune rezultate. Faptul a probat, contrar acuzelor care mi se aduceau în culise de Petre Roman și de alții, că nici Partidul Democrat nu a avut de suferit de pe urma mea. A probat – și asta este important acum – că românii din Transilvania înțeleg foarte bine asemenea lucruri ; mult mai bine decât alții. Având în minte toată experiența povestită, i-am spus lui László Kovács că jumătățile de măsură și păcălelile și pentru electoratul român, și pentru electoratul maghiar mie nu-mi plac. El spusese : „Dorința noastră fermă ar fi să avem acest Consulat la Cluj. Opinia publică maghiară este foarte sensibilă la asta. Dar noi înțelegem dificultatea situației. Dacă guvernul român nu poate face față sensibilităților românilor, noi suntem gata să deschidem un consulat în altă parte : la Brașov, la Sibiu, la Sfântu Gheorghe…”.

I-am răspuns : „Asta nu ar face decât să compromită toate principiile. Inclusiv principiul respectului față de propriul popor. Nu pot să-l păcălesc pe român mutând consulatul de la Cluj la Brașov. Dacă este adevărat că acest consulat este o oficină de spionaj, cum spune d-l Funar, atunci el va face spionaj și la Brașov, nu numai la Cluj[6]. Apoi, un consulat undeva în Transilvania, dar nu la Cluj, nu va răspunde așteptărilor opiniei publice maghiare. Pierdem tocmai încrederea populației Ungariei în seriozitatea, în buna credință și în bunele intenții ale guvernului român.”

G.A. : Cum a reacționat László Kovács la această atitudine ?

A.S. : „Chiar poți să-ți asumi o asemenea răspundere ?”, a întrebat. Am zis : „Da, să văd care sunt procedurile.” Am constatat că este în autoritatea ministrului de Externe să aprobe o asemenea operațiune. Deschiderea unei misiuni diplomatice era la dispoziția președintelui. Dar deschiderea unei misiuni consulare putea fi rezolvată și prin formule mai simple.

Când l-am văzut acum câteva zile pe László Kovács[*], mi-a povestit pentru a zecea oară cât de profund mișcat și de impresionat a fost în ziua deschiderii consulatului. Românii și maghiarii prezenți la Cluj ne-au aclamat la deschidere. Nu au fost scoși pe stradă nici de poliție, nici de partide, nici de sindicate. Au

6. În perioada discuțiilor privind deschiderea Consulatului de la Cluj au apărut numeroase atacuri în presă care acuzau fostul consulat maghiar, închis în 1976 de Nicolae Ceaușescu, de a fi făcut spionaj în favoarea Ungariei. În fruntea acestei campanii se afla nu numai primarul extremist al Clujului, ci și Ion Cristoiu, care invitase să se exprime în *Evenimentul zilei* foști ofițeri de Securitate implicați în evenimentele de acum 20 de ani. Aceștia au reluat în litera și în spiritul lor acuzele regimului Ceaușescu din anii ’70.

* Discuția cu Adrian Severin din prezentul capitol a avut loc în luna ianuarie 2000 (n.red.).

venit spontan să arate că apreciază un gest care merge pe drumul liniștii interetnice și al stabilității pentru toată lumea. Instabilitatea și conflictul etnic sunt cele care îi sperie pe transilvăneni și nu etniile cu care ei conviețuiesc de atâtea secole.

Deci cam așa s-a desfășurat discuția respectivă. Țin minte că am avut amândoi, la capătul ei, o imensă satisfacție. S-a pus bineînțeles problema ca România și Ungaria să meargă de aci înainte împreună în ceea ce privește integrarea euro--atlantică și integrarea europeană. Cel puțin cât am fost eu ministru de Externe, lucrul s-a respectat. Îmi aduc aminte perfect de uimirea demnitarilor americani și europeni care au constatat că de la un moment dat așa-zisul *lobby* maghiar din Statele Unite intervenea energic în favoarea României. Un foarte înalt demnitar american mi-a spus : „Când domnul cutare – unul dintre liderii comunității maghiare din Statele Unite – a spus că România și Ungaria trebuie să intre neapărat împreună în NATO și că americanii maghiari susțin intrarea, am crezut că este o abilă manevră politică de-a Bucureștiului care a tranzacționat ceva cu această comunitate, determinând o asemenea declarație publică. Dar când d-l Hámos, care de ani de zile, din timpul lui Ceaușescu, acuzase România că încalcă drepturile omului, a venit în particular la mine și, *tête-à-tête*, mi-a spus același lucru pe care l-a declarat în public, aducându-mi argumente în favoarea integrării României, atunci mi-am zis : s-a produs un miracol. Nu era vorba de abilitate politică, ci de un miracol."

În realitate, nu era nici un miracol, era onestitate în politică.

G.A. : Pot confirma la rândul meu. Diplomații de la Ambasada maghiară, dar și politicieni din Ungaria cu care m-am întâlnit au venit cu acest îndemn : hai să gândim împreună cum poate ambasadorul Ungariei la Washington, Géza Jeszenszky[7], să ajute mai bine România în procesul de integrare.

A.S. : Așa este. Ceea ce ne-a adus cum se spune „la mustață", la un pas de a fi admiși în NATO, la Madrid, în ciuda tuturor previziunilor, a așteptărilor de până la începutul anului 1997.

Unii înțeleseseră însă de la început...

G.A. : Startul fusese mizerabil. Prestația guvernului anterior...

A.S. : Domnul Teodor Meleșcanu știa – și trebuia să știe foarte bine, dacă nu ca ministru de Externe, cel puțin ca diplomat de carieră – că la data la care dânsul

7. Géza Jeszenszky a fost ministru de Externe în primul guvern ungar de după 1990, format de către Forumul Democrat Maghiar, condus de Jozsef Antall. Înainte de a căpăta demnitatea de ambasador al Ungariei la Washington, el devenise președintele Partidului Popular-Democrat, desprins din FDM. Géza Jeszenszky s-a dovedit a fi, în timp, unul dintre puținii oamenii politici maghiari care vedeau în relațiile româno-maghiare o dimensiune esențială a politicii externe, pe termen lung, a țării sale.

și-a terminat mandatul, noi nu aveam nici o șansă să intrăm în NATO. Dar iată că vine și ne spune că șansele de intrare sunt de 85%! După care eu am încercat să fiu mai realist, spunând că șansele sunt 50%-50%. Cum zice românul de bun simț: probabil e să izbândim, dar e posibil și să nu izbândim. Era nevoie să coborâm așteptările populației la un nivel rezonabil. Atunci am fost luat pe sus de ziaristul Bogdan Chireac de la *Adevărul*, spunându-mi-se că e o mârșăvie să zic asta, când domnul Meleșcanu a zis 85%. Ceea ce ar fi arătat, chipurile, că eu de fapt vroiam să diminuez meritele guvernului anterior. Iar acum, în ’98-’99, culmea, mi se reproșează că aș fi fost superoptimist. Că în 1997 s-au făcut excese de zel în dinamizarea campaniei pro-NATO. Ziarele din 1997 spuneau că sunt mult prea prudent, și asta numai ca să diminuez meritele guvernului precedent, iar ziarele din ’98 spuneau că am fost mult prea zelos. (Și este vorba despre aceleași ziare.) Că din cauza asta, vezi Doamne, s-au obținut rezultate negative.

G.A.: Ce altă politică putea să facă *Adevărul*? Dar probele sunt la îndemâna oricui. La sfârșitul anului 1996, strategia de extindere NATO fusese în mare parte definită în lucrarea lui Ronald D. Asmus și F. Stephen Larabee[8]. Aceștia, analiști la RAND – agenție care a elaborat multe dintre politicile Departamentului de Stat american –, vedeau în Polonia, Cehia și Ungaria baza extinderii NATO, la care se adăugau două potențiale membre: Slovacia și Slovenia. România și Bulgaria erau considerate ca având șanse minime.

A.S.: Dar când oamenilor li se spun zilnic minciuni, ei ce să facă? Cred! Ei cred, într-adevăr, că noi, în noiembrie ’96 eram gata intrați în NATO. Revenind însă la discuția de la Budapesta, ca să închidem multiplele paranteze, pot să spun că în seara aceea s-au pus bazele acțiunii comune pentru integrare. Și ideea aceasta a fost îndelung criticată. Tot mi se spunea că este o imensă prostie să fi trecut de la poziția concurențială la poziția partenerială cu Ungaria, în ceea ce privește integrarea europeană și euro-atlantică....

G.A.: De către cine?

A.S.: De presă, de pildă, *Adevărul*. Dar și de oamenii politici. Ca de obicei, declarațiile mele au fost foarte bine percepute în străinătate și foarte prost în clasa politică românească. În contextul vizitei la Budapesta, am fost întrebat de jurnaliști dacă eu cred, asemenea domnului Gheorghe Tinca[9], că dacă Ungaria va intra în NATO vor apărea conflicte între România și Ungaria; deci, dacă Ungaria va intra în NATO și România nu va intra, se vor escalada conflictele între aceste țări. Am spus „nu”. „Nu cred lucrul acesta. Cred doar că prin această departajare nu se va încuraja construcția unor structuri comune întrucât vom avea ținte diferite și vom fi în grupe diferite. Nu vom putea construi, dar

8. Ronald D. Asmus și F. Stephen Larabee, „NATO and the Have-Nots. Reassurence After Enlargment”, *Foreign Affairs*, 75, nr. 6, pp. 13-20.
9. Gheorghe Tinca a fost secretar de stat în MAE și ministru al Apărării în guvernul Văcăroiu.

nu vom dărâma. Nu va fi construcție comună, dar nu vor fi conflicte reciproc demolatoare." Cele spuse au fost percepute în România – și astăzi încă mai apare această stupiditate în anumite ziare – ca un gest prin care noi am fi dat undă verde Ungariei – am fi dat liber, chipurile, ca și cum de noi depindea pentru a fi primită în NATO. Am condamnat, deci, România să rămână afară, în timp ce Ungaria va intra.

Cei cinstiți au spus mai târziu: „Acum am înțeles!". Cei necinstiți înțeleseseră însă de la început. Dar ei erau preocupați de interesele lor, nu de ale țării. Ca să dau un exemplu din prima categorie, deputata Mona Muscă, la câteva luni după declarațiile făcute de mine, a susținut pe un post de televiziune: „Eu la data respectivă am crezut că este o mare greșeală ceea ce a spus domnul Severin. Și din punct de vedere tactic, dar și din punct de vedere al aprecierii situației. Plecând însă într-o călătorie în Statele Unite și constatând acolo ce primire excelentă s-a făcut acestor declarații, discutând cu oamenii și înțelegând care sunt rosturile acestei atitudini, mi-am dat seama că nu a greșit din nici un punct de vedere. A avut perfectă dreptate."

Doamna Muscă a avut tăria să facă și corecția în public, pe când majoritatea sau toți cei care nu au fost de bună credință, au omis-o. Eu duceam o cursă contra-cronometru și nu aveam timpul necesar să mă explic.

Așa se face că la sfârșitul lunii decembrie 1996, la Budapesta, am pus la punct ceea ce avea să se numească parteneriatul strategic, sau aprofundat, dintre cele două țări.

2

Intrarea UDMR la guvernare, tema maghiară și competențele de politică externă

Când oricare dintre membrii minorităților etnice va putea să considere că are șanse reale să ajungă președintele României

G.A.: Dacă tot am vorbit despre noul curs al relațiilor României cu Ungaria, nu putem lăsa deoparte intrarea UDMR în primul guvern creat după 1996. Cum a ajuns UDMR la guvernare, d-le Severin?

A.S.: În ceea ce mă privește, eu cel puțin, am prevăzut foarte multe și prin prisma politicii externe pe care am vrut să o promovez dar, în același timp, și din perspectiva experienței pe care o câștigasem la Consiliul Europei.

G.A.: „Ați prevăzut" când?

A.S.: În perioada premergătoare alegerilor din 1996.

G.A.: Ați avut în minte intrarea UDMR în coaliția guvernamentală?

A.S.: Exact. De la începutul anului 1995, am fost în cadrul PD președintele comisiei pentru strategia și tactica alegerilor din 1996. Atunci am făcut chiar eu un text privind atribuțiile comisiei, despre care am scris că va concepe, proiecta și propune politica de alianțe electorale și apoi guvernamentale. În acest context, l-am încurajat pe György Frunda să candideze pentru alegerile prezidențiale. Am scris un articol în care spuneam că atunci va fi cu adevărat o egalitate în spirit între diversele etnii care trăiesc în România, când oricare dintre membrii uneia dintre minoritățile etnice va putea să considere că are șanse reale să ajungă președintele României. Faptul că un minoritar se îndoiește sau consideră că este absolut fără șanse încercarea sa de a ocupa cea mai înaltă funcție din statul al cărui cetățean este, demonstrează că ceva nu funcționează; ceva nu este în regulă la nivelul integrării interetnice. Subliniam în acel articol că, chiar dacă lucrurile merg bine obiectiv, fără să se ajungă la acea stare subiectivă de confort în care minoritarul să creadă că poate aspira la absolut orice poziție în stat, nu se poate vorbi despre o rezolvare completă a problemei conviețuirii

interetnice. Pe atunci, pregăteam Declarația de la Oradea a Partidului Democrat, privind o nouă politică națională.

Când György Frunda m-a întrebat – eram la Strasbourg, stăteam într-un restaurant să mâncăm ceva – cum aș vedea o asemenea ipoteză, a candidaturii lui pentru președinție, l-am încurajat cu tot entuziasmul. Am spus că ar fi o reală contribuție la evoluția relațiilor interetnice. Este deocamdată greu să concepem că românii sunt pregătiți să aleagă un președinte dintre liderii unui partid etnic, chiar dacă îl apreciază pentru calitățile lui. Dar, oricum, socoteam un act pozitiv participarea sa, întrucât ea va demonstra românilor că și cetățenii de origine maghiară pot să ducă un dialog politic care să includă toate problemele României, nu numai problemele lor specifice. În al doilea rând, avea ocazia să discute pe larg și să arate că rezolvarea problemelor specifice minorităților nu este o cale de a submina autoritatea și integritatea statului sau nu vizează în ascuns atingerea unor asemenea obiective negative. Cam în acest context s-a născut și ideea cooptării UDMR la guvernare.

G.A. : Și eu am fost întrebat cât de bună mi se pare ideea participării lui György Frunda la competiția prezidențială. Am folosit următorul argument, care s-a dovedit până la urmă greșit : marea problemă [atunci] a noastră era să facem schimbarea. Trebuia eliminat orice obstacol, cât de mic, în calea victoriei Opoziției. Prezența unui maghiar în competiția prezidențială nu ar fi făcut, gândeam, decât să aducă tema națională pe prima scenă. Or, marea bătălie electorală trebuia să se dea în jurul performanței, respectiv neperformanței guvernării PDSR. Nemulțumirile datorate sărăciei și corupției erau cele ce trebuiau puse în evidență, cu ele se putea câștiga, nu cu tema raporturilor interetnice. Opinia mea a fost atunci tranșantă : candidatura unui maghiar nu ar face decât să introducă un obstacol inutil.

Evenimentele au arătat că prezența lui Frunda în alegeri a fost binevenită. Ea nu a provocat accidente naționaliste ; din contră, prestația lui a contribuit la o comunicare mai bună între români și maghiari. Ba chiar a pregătit în felul ei participarea maghiarilor la guvernare.

A.S. : S-a mai dovedit și altceva : românii sunt radicali numai în vorbe, nu sunt radicali în fapte. Confruntați cu prezența în cursă a unui reprezentant al minorităților, nu s-au manifestat deloc negativ. Dimpotrivă, au intrat într-un dialog pozitiv cu el și acest lucru a servit din toate punctele de vedere campaniei și atmosferei politice din România.

Pe de altă parte, eu l-am încurajat pe Frunda, am insistat mult pe lângă el și pe lângă alți lideri ai UDMR, ca discursul lui să fie un discurs de candidat real la președinția României. Nu doar al unei persoane care profită de situație știind că nu are nici o șansă, pentru a-și mai plasa câteva dintre tezele față de care are un interes particular. Cu alte cuvinte, un discurs electoral al candidatului György Frunda care să demonstreze că el vrea să fie președinte al tuturor românilor, adică al cetățenilor României, indiferent de etnie.

G.A.: Ați dezvoltat aceste idei și în public?

A.S.: Anterior, la Arad, am ținut un discurs în care arătam că membrii minorităților naționale nu sunt niște străini tolerați pe pământul României și că au aceleași drepturi originare cu etnicii majoritari. În al doilea rând, spuneam că problema acestor etnici minoritari este o problemă a tuturor cetățenilor țării, nu numai a organizațiilor care îi reprezintă. Partidele politice din România ar trebui să includă în programele lor și un capitol referitor la minorități, nu să lase problema minorităților în exclusivitate pe seama unui partid etnic. Pe această linie s-a clădit ideea unui candidat maghiar.

G.A.: Înțeleg că ați avut această idee, concret, în minte?

A.S.: Ea a fost implicată în tot ceea am construit deja de la începutul anului 1996. Seria de discursuri… ; scrisesem pentru programul electoral al USD un capitol pentru minorități care, în fine, nu a prea fost luat în seamă de nimeni, dar el există; elaborasem Declarația de la Oradea și tot ceea ce a urmat; apoi declarația privind reconcilierea și parteneriatul istoric româno-maghiar care a devenit Declarația de la Cluj.

G.A.: Cine din cadrul PD era solidar cu ideile d-stră?

A.S.: Nu prea era nimeni cu adevărat solidar cu aceste idei. Astăzi toți sunt solidari cu ele; toți se consideră autorii lor. Nici unul dintre cei care astăzi se bat cu pumnul în piept nu a contribuit la construcția acestui concept. Am fost foarte puțini cei care am conceput intrarea UDMR la guvernare în decembrie 1996. Doar dintr-un accident ea s-a produs. Din asta s-a născut ceea ce noi am numit cu satisfacție modelul de reconciliere româno-maghiar. Acum, mulți își pun semnătura pe soclul statuii care se ridică în cinstea modelului respectiv, sperând ca de acolo să-și tragă și ei pietrele pentru soclul propriei statui.

Declarația de la Cluj, de care vorbeam, deși trata relațiile româno-maghiare, avea deschiderile necesare către tema generală a relațiilor interetnice. Anterior, la Convenția Națională a Partidului Democrat cerusem ratificarea Declarației de la Oradea, astfel încât ea să nu fie o simplă declarație adoptată la un simpozion, ci un document însușit chiar de forul suprem de conducere al partidului. În mod logic, în acest context s-a născut ideea că ar fi esențial ca și UDMR să facă parte din viitorul guvern, să-l numim „Guvernul Schimbării”.

G.A.: „În mod logic”, în mintea d-stră.

A.S.: În mod logic, în mintea celor care gândeau așa. Dar acum eu vorbesc despre experiența mea. În acel moment încercam să testez piața viitoarei guvernări.

G.A.: Dar UDMR funcționase în cadrul CDR până în 1995. Cu alte cuvinte, existase și până atunci ideea colaborării politice dintre maghiari și partidele politice.

A.S.: Anterior nu se pusese problema guvernării pentru CDR.

Să nu șocăm opinia publică

G.A. : E drept și că în lunile februarie și ianuarie 1995, mai mulți membri ai CDR, în frunte cu PAC și PSDR, au lansat o campanie împotriva UDMR care a dus la separarea Uniunii de Convenția Democrată.

A.S. : Atunci eu doream ca PD să fie antrenat în direcția cooperării cu maghiarii. Nu puteam să mă plâng în public de dificultățile pe care le am în interiorul PD. Dacă citiți însă presa timpului, veți constata că liderii importanți ai partidului lăsau să se înțeleagă că acest proiect nu este împărtășit de toată lumea ; că ar fi un demers personal al meu. Delimitarea de UDMR la începutul lui 1995 nu a fost întâmplătoare. De îndată ce CDR și-a propus cu adevărat să guverneze și nu doar să facă opoziție, UDMR a fost percepută ca un balast electoral. Sigur, în momentul în care se întrevedea că o nouă coaliție în frunte cu CDR și un nou președinte, respectiv Emil Constantinescu, vor câștiga alegerile, au apărut și discuțiile în legătură cu formarea noului guvern. S-a făcut și un protocol pe care l-am negociat.

G.A. : L-ați negociat cu cine ?

A.S. : Cu CDR. Concret, la început cu Victor Ciorbea și cu Remus Opriș. Ne-am întâlnit apoi la sediul PNȚCD cu d-nii Ion Diaconescu, Ionescu-Quintus, Ionescu--Galbeni. La Fundația pentru Democrație ne-am întâlnit cu d-nul Constantinescu, cu Mircea Ionescu-Quintus, Ion Diaconescu și alții.

G.A. : Discuția privind formarea guvernului se purta, deci, exclusiv între USD și CDR.

A.S. : Exact. Documentul care s-a încheiat pentru formarea noului guvern era un document între USD și CDR, fără nici o mențiune legată de UDMR. La un moment dat, în discuție s-a ridicat problema : bun, și ce se întâmplă în toată această poveste cu UDMR ?

G.A. : Înainte de alegerile prezidențiale ?

A.S. : Înainte de alegerile prezidențiale. S-a spus : „UDMR ne va sprijini pentru că au tot interesul să ne sprijine".

G.A. : Cine a spus ?

A.S. : Emil Constantinescu, în primul rând, pentru că era candidatul în cursă, dar și ceilalți. „Nu e o problemă, am discutat cu ei, ne vor sprijini", au zis.

G.A. : „Au zis" ?

A.S. : Toată lumea spunea că UDMR ne va susține. Doar nu erau să-l susțină pe d-l Iliescu.

G.A. : Care erau argumentele celor din CDR împotriva coaliției cu UDMR ?

A.S.: Pe tot timpul campaniei electorale, toate partidele pe care le-aș numi democrate arătau o permanentă teamă ca luările de poziție europene, progresiste, în legătură cu tema minorităților, să nu conducă la pierderea de voturi. De aceea a existat în permanență o anumită ambiguitate pe care eu nu mă sfiesc să o numesc ambiguitate politicianistă. Se doreau voturile UDMR, dar se dorea cu mult mai puțin să se trimită alegătorilor UDMR, pe față, un mesaj clar și pozitiv. Cine nu crede să ia toată presa care consemnează declarații și luări de poziții. Există, de asemenea, casete cu discursuri, cu pasaje de campanie electorală.

Puteam, desigur, până la un punct, să acceptăm ca valabile argumentele celor care se temeau de pierderea de voturi în Transilvania. Însă, de îndată ce am ajuns în situația de a forma concret guvernul și nu numai de a proiecta un guvern potențial – asta s-a întâmplat la întâlnirea pe care a avut-o PD cu PNȚCD, la sediul PNȚCD, pentru a ne acomoda ideile –, am pus două întrebări: una, cu cine stăm de vorbă: cu PNȚCD sau cu CDR?; a doua: care este statutul, în legătură cu noul guvern, al UDMR? La a doua întrebare, răspunsul a fost foarte clar, tranșant și rapid: e bine ca UDMR să rămână deocamdată afară, ca să nu șocăm opinia publică[10].

G.A.: Când avea loc această discuție?

A.S.: După alegerile prezidențiale, în decembrie 1996. Se desfășurau negocieri concrete pentru formarea guvernului. Se încerca, pe grupuri mai mici, să se depășească anumite asperități. (După ce, înainte de turul doi al alegerilor, încheiasem protocolul în care se puseseră bazele generale ale unui guvern CDR-USD.) Știam precis că noi vom fi chemați să formăm guvernul pentru că asta era înțelegerea cu noul președinte al României, făcută dinainte ca el să câștige alegerile. Dorința noastră era să stăm de vorbă cu CDR, nu cu PNȚCD, ca să nu plonjăm într-o dispută în interiorul CDR. Ceea ce s-a acceptat. Cum spuneam, la a doua întrebare, răspunsul a fost: UDMR e bine să rămână deocamdată în afară ca să nu șocăm conștiința publică.

G.A.: De al cui răspuns vorbiți?

A.S.: Al interlocutorilor mei de la PNȚCD[11]. (Îl văd, în față, pe d-l Ionescu-Galbeni, pe d-l Remus Opriș, dar toți cei prezenți împărtășeau același punct de

---

10. Aici amintirile lui Adrian Severin intersectează amintirile Doinei Cornea (vezi *Doina Cornea în dialog cu Rodica Palade. Fața nevăzută a lucrurilor*, Dacia 1999) care vorbea despre teama prietenilor ei politici: „să nu se spună că ...”.
11. Președintele UDMR, Márko Béla, fusese în contact cu liderii CDR și înainte de alegerile parlamentare. După derularea acestora, deci între cele două campanii prezidențiale, a avut discuții concrete în legătură cu participarea UDMR la guvernare, cu toți liderii coaliției (Ion Diaconescu, Mircea Ionescu-Quintus, Petre Roman). Aceștia își arătaseră acordul „de principiu”. Cu această ocazie Márko Béla prezentase cererile UDMR, referitoare la amendarea Legii învățământului, a Legii administrației locale și tema universității maghiare. (Convorbire cu Márko Béla, pe 18 februarie 2000).

vedere asupra acestei chestiuni). Mai mult, președintele Constantinescu a fost permanent implicat în formarea guvernului. Chiar și când nu era de față, erau telefoane, erau legături, se schimbau propunerile... Cel puțin câțiva membri ai guvernului se schimbaseră după ce abia apucasem să dăm la tipărit prima listă a guvernului. Așa că prima „remaniere" s-a produs înainte ca guvernul să se fi format. Era o întreagă bătălie între persoane. Atunci am fost dintre cei care au propus ca să creăm măcar un departament pentru minorități. Să-i dăm un rang superior fostului Consiliu pentru Minoritățile Naționale. Așa s-a născut ideea unui ministru delegat pe lângă primul-ministru pentru problemele minorităților, o găselniță pe care i-am propus-o într-o discuție lui Victor Ciorbea.

Atunci țin minte că am spus: „În condițiile acestea, să chemăm UDMR la discuțiile pentru formarea noului guvern și să facem o întâlnire între cele trei uniuni: CDR, USD, UDMR."

În ce constă modelul românesc de rezolvare a problemelor conviețuirii interetnice

G.A.: Cine v-a susținut în această propunere?

A.S.: S-a acceptat pur și simplu ideea și reprezentanții UDMR au fost invitați la dezbaterea pe care trebuia s-o conducă Ciorbea, la primăria Capitalei, unde urma să formăm guvernul. Țin minte că m-am întâlnit în seara precedentă cu câțiva dintre liderii UDMR – cu Attila Verestoy și György Tókáy. Le-am spus: „Mâine am de gând să ridic clar problema statutului UDMR la această masă. Suntem o coaliție de trei uniuni sau suntem doar două și a treia ne secondează de pe margine?"

Drept pentru care, a doua zi, chiar așa s-a întâmplat. Lumea a tușit: „Da, sigur, n-avem nimica împotrivă!" Bineînțeles că și maghiarii au ridicat aceeași problemă, mai abitir decât am ridicat-o eu. În această zăpăceală – discuția nu avea nici în cea mai mică măsură un caracter organizat, disciplinat – s-a produs declicul. Una peste alta, s-a explicat UDMR-ului că e bine să li se dea acel post de secretar de stat și după o vreme vor intra și în guvern. Atunci am spus, încercând să-i conving pe liderii țărăniști care se aflau chiar în stânga mea, în capul mesei: „Peste trei luni sau acum este același lucru[12]. Acum populația este entuziasmată că vine o speranță de schimbare. Acum să-i dăm absolut totul și să fim și cinstiți cu ea. De ce să ținem ascuns acest gând? Jumătate ascuns față de cetățeni, jumătate ascuns față de UDMR. Hai să punem totul pe masă. Dar, ca să nu existe nici un fel de idee că UDMR se implică numai în chestiunile minorităților, trebuie neapărat ca ei să mai aibă un minister valabil și pentru

12. În discuția din 18 februarie 2000, Márko Béla confirma insistența lui Adrian Severin, cu acea ocazie, de a pune pe tapet intrarea UDMR în guvern.

români, nu numai pentru minorități." Și atunci, într-un fel de confuzie generală – asta este istoria, asta este viața, nu?! – într-un fel de zăpăceală în care marile emoții erau legate de certurile avute cu o noapte înainte, în absența noastră, între liberali și țărăniști, s-a zis: „Da, la urma urmei, hai s-o facem și pe asta!" (Așa, în stilul inconfundabil al d-lui Diaconescu).

G.A.: Emil Constantinescu, ce poziție avea?

A.S.: N-a fost prezent la această întâlnire. Dânsul știa, de când se discutase în prealabil, că UDMR nu va intra deocamdată la guvernare. Maximul care se acceptase era să transformăm acel Consiliu pentru Minoritățile Naționale într-un departament condus de un secretar de stat pe lângă primul-ministru. În final se ajunsese ca acesta să fie și membru al guvernului. Să le dăm și un ministru plin, la un minister clasic, care are de rezolvat probleme pentru toată țara. Apoi discuțiile s-au întors din nou la Ministerul Veniturilor Bugetare și la Ministerul Cheltuielilor Bugetare și la toate inepțiile de genul acesta. Iată istoria intrării UDMR în guvern.

Când s-a trecut peste această barieră psihologică și când cele amintite s-au acceptat, era limpede deja că formăm o coaliție din trei coaliții. UDMR intra în guvern și în majoritatea guvernamentală din parlament. A fost anunțat apoi președintele despre ce s-a decis, iar el a zis: „Bine, fie", și cu asta lucrurile s-au încheiat[13].

G.A.: D-le Severin, în acest caz cineva ar putea spune că ați fost implicat într-una dintre deciziile remarcabile din istoria politică a acestei țări. Care este poziția UDMR sau care a fost din acel moment poziția UDMR față de d-stră? Aveți sentimentul că UDMR a apreciat în justă măsură acest lucru?

A.S.: Nu am avut sentimentul ca în demersurile mele ulterioare ca ministru de Externe, să fi primit o susținere specială din partea UDMR. Mi-a făcut plăcere întotdeauna să-i primesc pe liderii UDMR la Ministerul de Externe. Mi-a plăcut când cineva mi-a zis: „Venim la d-stră cu sentimentul că venim cu adevărat la un ministru de-al nostru". Când au spus: „de-al nostru", nu au gândit „de-al ungurilor". Era limpede că nu asta voiau să spună, un ministru de-al ungurilor sau de-al UDMR. Ci un ministru la care te poți duce cu încredere. Dacă nu-ți rezolvă ceva, îți spune în mod cinstit că nu o poate face. N-am să uit niciodată această formulă; pentru mine ea însemna că sunt un ministru la care și minoritățile vin cu convingerea că poarta sufletului este cu adevărat deschisă, nu doar a cabinetului.

Dar eu am făcut ceea ce am făcut nu ca să ofer un cadou UDMR și să primesc ulterior din partea UDMR o răsplată. Eu cred că a fost bine pentru România; și

13. Márko Béla avusese discuții cu viitorul președinte Emil Constantinescu, între cele două tururi ale alegerilor prezidențiale, ocazie cu care se căzuse de acord asupra ideii intrării UDMR în guvern (discuția cu Márko Béla, din 18 februarie 2000), dar nu se precizase, concret, cum se va face.

pentru cetățenii români, și pentru cei de origine maghiară. Am fost în situația de a pune problema pe agendă și de a o formula într-o manieră care a devenit acea picătură care a făcut să se întâmple evenimentul.

Poate sunt mulți care spun : uite ce lucruri rele a făcut și ce sfori a tras Severin. N-am tras nici o sfoară. Nimic din tot ce a urmat nu a fost defavorabil României. Nu s-a destabilizat țara din această cauză, nu am avut o stare de nemulțumire, de emoție, de teamă, de precipitare în cadrul populației nemaghiare a țării. Am avut în schimb o primire extraordinar de bună în străinătate, o imensă îmbunătățire a imaginii și a credibilității noastre și, de ce nu, am avut și ani de importantă stabilitate internă pe planul relațiilor interetnice. Ceea ce nu este deloc un lucru neglijabil.

G.A. : Cât de concret și cât de des ați văzut efectul participării UDMR la guvernare ?

A.S. : Asta s-a întâmplat din primul minut și în permanență. S-a vorbit despre un model românesc în rezolvarea problemelor conviețuirii interetnice. Acest model l-aș defini prin asocierea reprezentanților minorităților la actul de guvernare al întregii țări. Asta cred că este esența acestui exercițiu. Nu acordarea anumitor drepturi pentru persoanele aparținând comunităților minoritare, pentru că asemenea drepturi există și în alte țări, nu numai în România. Ele figurează în documentele internaționale. Aici noi n-am creat nimic nou, n-am inovat în nici un fel. Asocierea, însă, la guvernare, pentru a arăta și majorității, și minorității că există un parteneriat, că depindem unii de ceilalți, că suntem cu toții chemați să rezolvăm problemele comune, că avem și probleme comune nu numai probleme specifice, și că rezolvarea problemelor specifice nu conduce la lezarea intereselor generale, toate acestea sunt trăsăturile distincte ale soluției noastre.

Peste ani, în 1998 am fost solicitat de un ONG internațional, Project for Ethnic Relations, să împărtășesc această experiență partidelor din opoziția slovacă. Atunci am vorbit în detaliu despre întreaga noastră experiență. Am insistat pe lângă partidele slovace, pe lângă liderii lor, să urmeze modelul pentru că el le va asigura succesul. Au făcut-o. Opoziția din Slovacia a obținut victoria în 1998.

Conducătorii lui Project for Ethnic Relations[14] mi-au arătat scrisoarea liderilor slovaci care, făcând referire la acea întâlnire, au spus că ea a fost decisivă pentru propria lor clarificare politică. Ei au urmat aproape identic ceea ce făcusem noi în România[15]. Astăzi Slovacia se află din nou în linia primilor favoriți pentru integrarea europeană și pentru admiterea în NATO.

G.A. : Care a fost atitudinea lui Victor Ciorbea în timpul discuțiilor pentru formarea guvernului ?

---

14. Cei doi sunt Allan Kassof și Livia Plaks.
15. Dacă în România exista o singură formațiune reprezentativă a maghiarilor, în Slovacia erau trei : Mișcarea Creștin-Democrată Maghiară, Coexistența, Partidul Civic Maghiar. Aceste formațiuni au format împreună, înaintea alegerilor, o singură grupare politică,

A.S.: Victor Ciorbea nu a avut nici un fel de obiecțiune la ceea ce am propus. Nu a fost nici „pentru", nici „contra". Mai bine zis, nu a avut o poziție activă. În acea perioadă, Victor Ciorbea era complet în umbra partidului care îl promovase. Să nu uitați că el câștigase alegerile pentru primărie. În 1996 negociasem și cu el susținerea în turul doi la alegerile pentru primăria Bucureștilor. Dintr-o dată, dintr-un om care credea că ajunsese la cota maximă a carierei lui, cel puțin pentru moment, s-a trezit propulsat pe neașteptate, surprinzător pentru toată lumea, în poziția de prim-ministru desemnat. În aceste condiții, neavând nici o foarte bună percepție a partidului, nici rădăcini solide în partid, nu a venit cu nici un fel de idei majore în legătură cu formarea guvernului. Țin minte că atunci era dispus să accepte absolut orice.

În această situație nu mi-am dat seama în nici un fel de poziția lui Victor Ciorbea față de intrarea maghiarilor la guvernare. Nu știam dacă el o susține cu convingere sau doar o acceptă numai pentru a nu crea complicații unor negocieri care urmau să conducă la ungerea lui ca prim-ministru. De abia după aceea am ajuns la părerea că a acceptat soluția cu absolută convingere, fără nici un fel de gânduri ascunse. Asta m-a făcut să-l apreciez cu atât mai mult cu cât îl știam ardelean de origine și mi se părea perfect posibil să aibă anumite ezitări din această cauză.

G.A.: El este cel care a susținut adoptarea celor două ordonanțe fundamentale pentru maghiari, privind amendarea Legii Învățământului și a Legii Administrației Locale. El a susținut constant, mai târziu, cererile UDMR. Atât liderii UDMR, cât și oamenii politici din Ungaria care au venit în România erau extrem de recunoscători față de el. Mi-l amintesc pe Máthiás Eörsi, pe atunci președintele Comisiei de politică externă a Parlamentului ungar, cu care m-am întâlnit după discuția tocmai avută de el, la București, cu primul-ministru român: „E formidabil Ciorbea", mi-a spus el vădit impresionat.

Recunoștința UDMR față de Ciorbea s-a manifestat până în ultima clipă, cu ocazia scoaterii lui din guvern, când devenise evident că jocul fusese jucat.

A.S.: Eu nu m-am bucurat de aceeași susținere a UDMR, este cert. În ceea ce privește actele normative de care vorbiți, într-adevăr, Ciorbea a avut un rol determinant. El a fost acela care a acceptat fără discuții propunerile venite prin György Tókáy. Dar asta s-a întâmplat la o dată ceva mai târzie, după vizita pe care a făcut-o în Ungaria. Atunci am văzut pentru prima oară că are o agendă

Partidul Coaliției Maghiare, care a obținut la alegeri 300 000 de voturi (10% din total). În decembrie 1997, Partidul Coaliției Maghiare și Coaliția Democrată Slovacă au semnat împreună un acord de cooperare care a fost determinant atât pentru rezultatul alegerilor, cât și pentru intrarea maghiarilor în guvernul rezultat după votul din 1998. (Volumul probabil cel mai complet asupra acestei chestiuni este cel editat de Martin Butora, Grigorij Meseznikov, Zora Butorova și Sharon Fisher, *The 1998 Parliamentary Elections and Democratic Rebirth in Slovakia*, Institute of Public Affairs, Bratislava, 1999.)

clară în această privință. A zis : trebuie să facem asta, asta și asta. Până atunci, doar a susținut deschiderile mele privind parteneriatul cu Ungaria. Pentru că nu ieșise ferm în public anterior, mai aveam încă o anumită temere.

Doar un poștaș care duce mesaje prezidențiale sau doar un maestru de ceremonii

G.A : După înțelegerile pe care le-ați avut cu László Kovács a urmat scandalul privind anunțul deschiderii unui Consulat în Cluj și, în general, față de pozițiile d-stră ofensive la Budapesta.

A.S. : Da, au existat reacții imediate, răstălmăciri, s-a încercat inclusiv să se pună în discuție lucruri care nici măcar nu fuseseră antamate acolo, cel puțin în termenii în care presa îi pomenea. Atunci a apărut pentru prima oară în public ideea că ministrul de Externe trebuia să fie un subordonat al președintelui în executarea politicii externe. El ar fi trebuit, pentru fiecare pas pe care îl face, inclusiv pentru unul care potrivit legii era în competența lui exclusivă, să ceară un fel de mandat din partea președintelui.

G.A. : Presa a avut grijă să solicite președintelui să se pronunțe în legătură cu poziția d-stră. Practic, președintele a fost împins în direcția contestării prerogativelor d-stră.

A.S. : S-au pus întrebări retorice : „S-a acționat oare cu mandatul președintelui ?" ; „Președintele știa aceste lucruri ?" ; „nu le știa ?" și așa mai departe. După care, încetul cu încetul, s-a ajuns la întrebările propriu-zise, cerându-se președintelui să se pronunțe : „a fost sau nu de acord cu deschiderea Consulatului la Cluj ?" Președintele, fără să mă dezavueze, a dat totuși răspunsuri destul de ezitante și în doi peri, cu suficiente nuanțe ce sugerau o posibilă delimitare. Imediat, s-a subliniat că am acționat nu numai fără mandat, dar și fără a fi în consens cu gândirea președintelui. Atunci am primit un telefon din partea președintelui care mi-a reproșat destul de ferm diversele angajamente pe care le luasem. Inclusiv cel legat de Consulatul de la Cluj și de atmosfera sub care se desfășurase vizita. Discuția cea mai severă s-a purtat asupra acestui detaliu tehnic, absolut ridicol, care era Consulatul și asupra universității maghiare de la Cluj.

G.A. : Care era, susținea declarația președintelui, o problemă internă.

A.S. : I-am spus președintelui că problema universității nu o discutaserăm ca atare. Desigur, ea a fost menționată de către László Kovács în discuțiile oficiale, iar eu am răspuns că nu vreau să mă derobez de la discutarea ei, dar că ea trebuie înțeleasă într-adevăr ca o problemă internă a unei țări – în sensul în care modul de organizare a învățământului este o problemă internă a României. E greu să vină altcineva și să-ți ceară să faci o universitate. Definirea și aplicarea standardelor internaționale în ceea ce privește tratamentul acordat minorităților

este, însă, într-adevăr, o problemă internațională, și nu una internă[16]. În legătură cu definirea, apărarea și promovarea acestor standarde, ambele țări pot să coopereze, nu de pe poziții de supraordonare sau subordonare ierarhică, pentru că nici una nu ar putea da lecții celeilalte, ci de pe poziții de parteneriat. Noi ne propuneam, în cadrul parteneriatului nostru, să promovăm inclusiv aceste standarde. În context, de pildă, am ridicat și eu problema reprezentării parlamentare pentru minoritatea română din Ungaria[17]. Am spus că nu o ridic cu titlul de revendicare, ci, în context, de definire a unor standarde în materie, pornind de la experiența românească.

G.A.: Ce vă reproșa președintele?

A.S.: Faptul că atitudinea mea, chiar dacă intra în competențele mele, ar fi fost inoportună. De fapt, președintele considera că, practic, nimic din domeniul politicii externe nu intră în competența ministrului Afacerilor Externe. El e doar un fel de poștaș care duce mesaje prezidențiale în lume sau maestrul de ceremonii care aranjează mese oficiale, recepții și așa mai departe. Din asta a venit prima dispută dintre Ministerul de Externe și Președinție.

Nu schimbarea imaginii este lucrul cel mai important, ci schimbarea realității

G.A.: Cum a fost rezolvată până la urmă neînțelegerea?

A.S.: În rezolvarea ei trebuia să se implice primul-ministru. O dată l-am adus pe Victor Ciorbea la o discuție la Cotroceni aproape cu forța. A stat trei ore cuminte asistând fără să spună o vorbă la discuția mea cu președintele. Am avut sentimentul atunci că este mai degrabă de partea mea. Eu nu vorbeam de Ministerul Afacerilor Externe, ci de guvern, de competențele guvernului. Problema atribuțiilor MAE se punea în cadrul guvernului. Spuneam: „Nu MAE și Președinția sunt

16. Problema drepturilor minorităților este una internațională, nu numai una internă. Limitarea dimensiunii internaționale numai la standarde (adică, la garanții minime acceptate de către state în cadrul unor structuri internaționale) este o interpretare limitativă. Este evident că asigurarea confortului unei minorități – o condiție pentru pacea etnică – depinde de dimensiunea, tradiția și opțiunile minorității respective. Ca atare, este o problemă internațională. Iată de ce problema existenței unei universități maghiare în România se află în mod legitim și în preocuparea statului maghiar – la fel cum legitim România a pus în discuție subiectul universității multiculturale de la Cernăuți.
17. Adrian Severin implică aici ideea unui fel de comensurabilitate a sistemelor de protecție a minorităților naționale. Sistemul ungar are la bază recunoașterea dreptului la autoguvernare a minorităților etnice, printr-un sistem de instituții cu statut de persoană juridică de drept public. Un asemenea sistem este complet respins în România. La fel, reprezentarea parlamentară în Ungaria diferă sub anumite aspecte de cea de la noi. Din această cauză, negocierea drepturilor minorităților naționale are o altă logică decât aducerea lor la același numitor comun.

în concurență, ci guvernul și Președinția. Ministerul Afacerilor Externe este o instituție specializată a guvernului. În ceea ce privește rolul guvernului, acesta este clar definit de Constituție."

Deci, cred că Ciorbea era mai degrabă de partea mea, dar nu a scos nici un cuvânt în această privință. Pe de altă parte, așteptam un sprijin din partea partidului meu. Atâtea lucruri se discutau în coaliție : bugetul Ministerului Industriei, bugetul Ministerului Transporturilor… Erau apărate de Petre Roman cu toată vigoarea. Dacă unul dintre miniștri PD era acuzat că nu face ce trebuie – fie de o eroare tehnică, fie de o faptă penală – imediat Petre Roman și liderii partidului săreau în sus. Când eu m-am adresat partidului, mi s-a recomandat să încerc să rezolv această chestiune direct cu președintele Constantinescu. N-au ridicat un deget pentru susținerea unui punct de vedere „al partidului", în această privință.

G.A. : Care ar fi motivația ?

A.S. : Motivația de atunci a fost cea dintotdeauna : exista impresia că funcția îmi va da o prea mare putere, va pune în umbră imaginea multora din liderii PD, în special a lui Petre Roman.

G.A. : Prezentați acest lucru ca pe un fel de competiție cu ceilalți lideri ai PD. Dar nu vă gândiți că e vorba, eventual, de asumarea unor poziții ferme în probleme foarte delicate ?

A.S. : Sunt de acord și cu lucrul acesta. În cazul departajării dintre președinte și MAE, nu era o problemă de popularitate.

G.A. : Același dosar maghiar, d-le Severin !

A.S. : Poate că da ! Același dosar maghiar. Aceeași neînțelegere sau poate o prea bună înțelegere, că problema reglementării, normalizării și consolidării relațiilor româno-maghiare este esențială pentru destinul României într-o Europă unită, modernă și democratică. Repet : lucrul acesta nu s-a înțeles sau, dimpotrivă, s-a înțeles prea bine și un atare destin trebuia rapid subminat. N-aș vrea să se înțeleagă că eu aș fi crezut că președintele Constantinescu ar fi avut sentimente naționaliste, anti-maghiare, anti-minoritare. Nu cred absolut de loc lucrul acesta. Dar, așa cum am avut ocazia să o spun, în ordinea priorităților, cel mai important element era imaginea publică cu valențe electorale.

G.A. : Mai bine zis, imaginea despre imaginea publică.

A.S. : …cu virtuți electorale. Eu am afirmat atunci ceva pe care președintele l-a reluat și mi-a făcut plăcere că-l reia. Am spus : „De acum înainte voi face mai multe lucruri, dar vreau să atrag atenția că nu schimbarea imaginii este lucrul cel mai important, ci schimbarea realității. După ce vom reuși pe fond, va trebui să îmbunătățim nu imaginea, ci cunoașterea asupra realității schimbate din România."

Președintele a preluat ideea zicând : „Nu ne interesează schimbarea imaginii, ne interesează schimbarea realității." Din păcate însă, dincolo de formulă,

interesul pentru imagine a prevalat asupra interesului pentru fond, pentru realitate. Țin minte, când discuția mea asupra chestiunilor ivite cu Ungaria s-a terminat, i-am zis: „D-le președinte, îmi pare rău că încă de la început avem această diferență de opinii care înțeleg că se referă la aspecte strict tactice și nu la aspecte de substanță. În aceste condiții, vă rog să ieșiți în public și să mă dezavuați. Nu mă supăr, nu e nici o problemă, o convenim între noi. Ieșiți și spuneți că d-stră nu credeți că am făcut bine ceea ce am făcut. Vom vedea după aceea cum ne descurcăm mai departe”.

Președintele Constantinescu mi-a replicat că nu poate să facă așa ceva. Am reacționat: „Dacă nu puteți s-o spuneți public, atunci aș propune să nu discutăm despre asta nici în particular”.

Am hotărât ca în viitoarele ocazii să realizăm o mai bună consultare și o mai bună corelare între noi. Așa s-a încheiat episodul. Însă această chestiune nu numai că a fost ulterior mult discutată și s-a continuat dezbaterea publică pe seama ei, dar ea mi-a creat convingerea acută că este necesar să clarificăm departajarea de competențe între guvern, respectiv Ministerul Afacerilor Externe, pe de o parte, și președinte, pe de alta. M-a deranjat mai puțin vădita intrigă care voia să se insinueze între președente și ministrul de Externe, cât ideea că am acționat de o manieră vinovată, cu rea-credință: nu față de președinte sau guvern, ci cu rea-credință față de țară. Asta de fapt se sugera: nu ar fi fost vorba de o necorelare, de un ministru de Externe prea dinamic care a mers prea departe fără să se consulte cu președintele înțelept care trebuie să-i dea un mandat. Ci despre faptul că ministrul de Externe a acționat cu o intenție malignă care viza răul statului român.

G.A.: Cum s-a realizat separarea de competențe între MAE și președinte, dacă s-a realizat cumva?

S.P.: Separarea de atribuții nu a putut fi realizată. În cartea pe care ați scris-o, *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă*, descrieți foarte bine întreaga istorie[18]. Atunci, fără îndoială, am încercat să nu limitez opiniile la propriul meu patrimoniu de idei, ci am cerut părerile altora, considerați neutri, dar nu inerți. Persoane angajate în problemele țării și despre care nu se putea spune că sunt rău-intenționate. Știți, de altfel, foarte bine. Am crezut că și în acest domeniu se va ajunge ca lucrurile să se petreacă așa cum se petrec în țările cu o democrație consolidată.

G.A.: Conform prescripțiilor constituționale.

A.S.: Conform prescripțiilor constituționale, dar și prescripțiilor bunului simț, ale eleganței, ale comportamentului civilizat. Ideea de a-i trata pe miniștri ca pe niște puștani adunați de la joacă și trimiși la învățătură, mi se pare că nu ține de obiceiurile democrațiilor consolidate. Formule de tipul: „Le voi cere miniștrilor

18. Gabriel Andreescu, *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă*, POLIROM, 1998.

să lucreze 18 ore pe zi” nu-l evocă pe Bonaparte, ci mai degrabă pe Marius Chicoș Rostogan. Asta nu arată o relație partenerială între oameni politici responsabili. Suntem, indiferent de vârstă și de funcția în ierarhia statului, lideri responsabili desemnați de populație și între noi trebuie să existe un parteneriat, care nu exclude înțelegerea faptului că, uneori, unul ia decizia și celălalt o execută. Ceea ce nu transformă un ministru într-o marionetă la discreția unui salvator național.

G.A.: Au fost oferite în acel moment două opinii solidare privind distribuția de competențe externe[19]. Eu nu am văzut materiale mai elaborate în acest domeniu. Credeți că ele au avut vreo semnificație, că ele au contat în jocul dintre MAE și președinte?

A.S.: Ele au avut semnificație doar în iritarea relației. Mi-am dat seama că discuția despre diviziunea muncii nu era animată de o dorință sinceră ca lucrurile să se clarifice. Era o chestiune „știută dinainte”: președintele voia să controleze în detaliu politica externă și să-și facă din ea un panaș. În consecință, orice studii ar fi fost puse pe masă, oricât de bine elaborate, nu ar fi fost acceptate decât dacă ele ar fi confirmat supremația președintelui în materie. De aceea eu am avut până la urmă o discuție lungă, tot așa, de noapte, cu președintele, în care până la urmă am ajuns la un fel de târg. Să împingem lucrurile înainte: în chestiuni până la un anumit nivel de importanță, decidem fără să ne consultăm, în celelalte ne consultăm. Nu era nici un fel de fundamentare legislativă. Ci mai mult o încheiere în mod politic a unei discuții care părea că nu se sfârșește. Am încheiat-o, cum s-ar zice, în coadă de pește și am lăsat să rezolvăm problemele caz cu caz.

Lipsa de informare a MAE cu privire la vizitele externe sau la alte inițiative cu implicații internaționale ale președintelui a dus în acele prime zile la situații inimaginabile. În acest haos și în această dezordine a trebuit, vă repet, să mă descurc fără nici un fel de sprijin. Singura susținere din partea partidului și a președintelui a fost neutralizarea politică a secretarilor de stat din MAE. Eu cerusem să nu mai aplicăm algoritmul în maniera aceasta aberantă, în care se aplicase în celelalte ministere, și în funcțiile de secretar de stat să avem în primul rând tehnocrați. În această încercare am izbândit.

Totuși, colaborarea cu președintele avea să se îmbunătățească în permanență. După discuția asupra distribuirii competențelor de politică externă, eu cel puțin am făcut eforturi ca lucrurile să evolueze spre bine. Puteam dezvolta măcar o relație personală bună dacă nu și o relație instituțională bună. Ceea ce s-a și întâmplat. Pe la jumătatea anului 1997, reușisem deja să stabilim un mod de

19. Este vorba despre două studii distribuite direct actorilor politici și apoi publicate în revista *Studii Internaționale* nr. 3, 1997: Gabriel Andreescu, Renate Weber, „Distribuția competențelor în materie de politică externă” și Corneliu-Liviu Popescu, „Atribuțiile președintelui României în domeniul politicii externe”.

lucru și chiar am crezut – dar poate m-am înșelat – într-o relație de încredere între mine și președinte. La sfârșitul primei părți a anului 1997, aveam deja o relație amicală și cu toți cei din anturajul prezidențial, în special cu d-na Zoe Petre. De atunci nu s-a mai întâmplat să avem dispute dure cu privire la ce face unul sau celălalt în politica externă.

Așa încât, dacă vrem să fim drăguți, am putea vorbi despre crizele inevitabile de acomodare specifice oricărui început. Dar, după părerea mea, faptul că raporturile de competență în domeniul politicii externe nu s-au reglementat într-o manieră oficială a fost una dintre neîmplinirile Schimbării pe care o promisesem țării. Din această cauză, printre altele, nu am reușit să promovăm nici noul cadru normativ al serviciului diplomatic extern al României și nici reforma preconizată a MAE. Proiectul Hotărârii de guvern privind structura organizatorică și modul de funcționare al Ministerului Afacerilor Externe nu a fost adoptat până la demisia mea. Formal, el se împiedica de pretențiile absurde ale ministrului Culturii, Ion Caramitru, și de ale celui pentru Integrare Europeană, Alexandru Herlea, de a prelua competențe în domeniul politicii externe, competențe care pretutindeni revin ministerului de resort. Din jena și lipsa de implicare a primului-ministru Victor Ciorbea, am dedus, însă, că este și altceva, nu numai indecizia acestuia. Într-un târziu, d-na consilier Zoe Petre avea să-mi dezvăluie că președinția nu poate accepta o reglementare care afirmă în primul articol că MAE este instituția specializată a guvernului abilitată să proiecteze și să aplice politica externă a statului. Atunci am înțeles, în fine, unde își avea sursa acea putere invizibilă care făcuse din MAE singurul minister incapabil să-și adopte legislația necesară restructurării și modernizării organizatorice la nivelul standardelor în materie ale lumii civilizate.

G.A. : Analizele privind competențele de politică externă arătau că sistemul legislativ românesc acordă primului-ministru un rol semnificativ în această materie. În ce măsură ați stimulat o eventuală implicare a lui Victor Ciorbea ?

A.S. : Evident că am dorit să stimulez o asemenea implicare, în primul rând prin ținerea la curent a primului-ministru cu întreaga desfășurare a politicii externe. Am dorit să am o discuție specială cu primul-ministru. I-am propus o întâlnire săptămânală între noi, în care să-l pun măcar la curent cu ceea ce se întâmplă în politica externă. E adevărat că nu sunt indicați prea mulți șefi în materia asta. Un important diplomat american mi-a spus : „Să vorbim clar, sunt două persoane care se ocupă de politica externă într-o țară. Ori președintele, ori primul-ministru și ministrul de Externe. Într-un anumit fel și într-o măsură foarte redusă, ar mai putea fi adiționat aici și ministrul Apărării. Cei care rămân pe terenul politicii externe trebuie să lucreze mână în mână și supracoordonat. În timp ce la voi”, spunea diplomatul american, „fiecare vorbește necoordonat. Sunteți mult prea mulți ca să nu creați lumii o imensă confuzie”.

3

Parteneriatul aprofundat cu Polonia

Exemplul polonez al „reunificării naționale"

G.A. : Al doilea punct din programul d-stră de politică externă era Polonia. Cum s-a desfășurat ? Ce merită rememorat din vizita președintelui României pe care ați planificat-o, după cum ne-ați relatat deja, chiar în vecinătatea Ministerului Afacerilor Externe, cu câteva săptămâni înainte de formarea guvernului ?

A.S. : Ar trebui spuse unele lucruri despre concepția care a fundamentat vizita în Polonia și, în general, opțiunea pentru un parteneriat special cu Polonia. Unele lucruri le-am prezentat deja, dar altele se cer adăugate. O primă observație : România și Polonia sunt cele mai mari două țări din Europa Centrală. În același timp, ambele țări au de jucat un rol complementar sau, dacă vreți, un rol similar, în două zone diferite.

G.A. : Vă rog, specificați-le.

A.S. : Marea Baltică, zona în care Polonia are un rol important de jucat și Marea Neagră, zona în care România are rolul său. Lucrul acesta ne duce cu gândul la un vector Varșovia-București. Uitându-te pe o hartă, îți dai seama că acest vector trece prin Ucraina, o țară cu o mare valoare geostrategică, o țară care este extrem de important să fie legată de structurile, de valorile și de principiile europene și euro-atlantice. Cu Ucraina, România și Polonia au graniță comună și probleme comune de rezolvat.

Polonia era foarte interesată în relația cu Ucraina, întrucât dorea ca un stat ucrainean democratic să fie interpus între frontierele sale răsăritene și Federația Rusă. Evident, orice stat preferă să se învecineze cu un altul de dimensiuni comparabile, și nu cu o mare putere. Deși, mă grăbesc să adaug că nu faptul de a fi vecin cu o mare putere este periculos. Ci că ești vecin cu o mare putere care ar putea să nu fie democrată, să nu fie prosperă economic, urmând să-și caute soluțiile prin exportul problemelor sale în țările din vecinătatea imediată.

În același timp, Polonia avusese o istorie de dispute teritoriale cu Ucraina. Poate expresia aceasta nu este foarte corectă, dar ea vrea să marcheze că în teritoriul de astăzi al Ucrainei sunt incorporate teritorii care, cândva, aparținuseră Poloniei și fuseseră apoi ocupate de Uniunea Sovietică și menținute în hotarele Uniunii Sovietice. Pe aceste teritorii locuiau, și locuiesc și în prezent, comunități

de polonezi catolici și evident polonofoni. Or, Polonia era interesată de soarta acestor polonezi fiind, totodată, preocupată să aibă o atitudine responsabilă pe plan internațional, atitudine care presupune evitarea oricăror discuții legate de o modificare de frontieră.

În sfârșit, relația cu Polonia era importantă și din alte două motive. Pe de o parte, nevoia ca împreună cu Polonia, România să constituie o ancoră pentru legarea Ucrainei de Europa Centrală și de Europa Occidentală, ceea ce în mod evident este și în interesul Ucrainei. În al doilea rând, un element de interes era împrejurarea că Polonia, care încheiase deja un tratat politic de bază cu Ucraina, putea să transfere României ceva din experiența negocierilor ei și, mai ales, din soluțiile pe care le găsise pentru a rezolva probleme similare. Spun „similare”, cu precizarea că problemele poloneze erau infinit mai mari în ceea ce privește aspectele cantitative deloc neglijabile : număr de etnici polonezi, suprafață a teritoriilor în discuție. Așa s-a născut chiar în convorbirile cu ambasadorul Bogumil Luft, analizând perspectiva relațiilor româno-poloneze, ideea ca România să se inspire din soluția euroregiunii Bug. În schimburile acestea de opinii premergătoare formării guvernului, a apărut în mintea mea ideea să rezolvăm și noi „reunificarea națională” fără schimbarea de frontiere, prin cele două regiuni : Dunărea de Jos și cea care s-a numit Prutul Superior (sau Bucovina).

G.A. : Contextul e clar. Cum a fost vizita ?

A.S. : Cum am mai spus, pregătirea a fost foarte rapidă, președintele a acceptat ideea ca prima vizită să aibă loc în Polonia.

G.A. : I-a adăugat observații, opțiuni ?

A.S. : Nu. Prima oară am discutat cu dânsul chiar la o zi sau două de la formarea guvernului, când am plecat împreună la Dublin. Era tot o călătorie în afara granițelor țării, dar nu o vizită bilaterală, ci participarea la o reuniune multilaterală internațională. Cu acest prilej, în avion, i-am expus ideile mele. Am profitat de ocazie ca să punem la punct câteva idei generale, principiale, de politică externă și, tot cu acest prilej, i-am împărtășit și ideea de a face o vizită cât se poate de repede la Varșovia.

G.A. : I-ați adus toate aceste argumente pe care le-am enumerat aici ?

A.S. : Sigur că da. M-am bucurat foarte mult că am căzut de acord atât de repede și fără nici un fel de ezitări sau opoziție în legătură cu proiectul. Am pregătit lucrurile sub o mare presiune a timpului, însă m-am bazat și pe altceva : pe de o parte, pe sprijinul energic, eficient al ambasadorului Poloniei la București, care nu era numai un excelent ambasador, dar și o persoană foarte influentă și ascultată în guvernul polonez.

G.A. : Bogumil Luft a fost membru al Solidarnosć.

A.S. : A fost membru al Solidarnosć, o personalitate proeminentă, un jurnalist de talent și reputat, din câte știu eu, în Polonia.

G.A.: Imediat după schimbări condusese ziarul guvernamental[20].

A.S.: Oricum, o persoană bine văzută, influentă și cu mult farmec, cu mult entuziasm, cu dorința de a face ceva. El avea idei pentru care lupta până la detaliile organizatorice efective ale aplicării lor.

G.A.: Deschid o paranteză: este fascinant să conturezi portretele unor ambasadori și diplomați care au reprezentat țara lor în România după revoluție. Am descoperit la ei atâta afecțiune pentru țara asta, i-am văzut dedicându-se cu adevărat valorilor democrației românești cum nu prea am regăsit la clasa noastră politică, al cărei patriotism ia mai ales forma unui discurs demagogic și vulgarizator[21].

A.S.: Absolut. Și el, și copiii lui, și întreaga familie au fost foarte atașați de România. Băiețelul cel mic pur și simplu nu a vrut să plece din România când misiunea tatălui său s-a încheiat. Copiii au trecut apoi în Polonia prin câteva încercări destul de penibile, pentru că ei vorbeau cu mare mândrie de viața lor din România și cu sentimente afectuoase față de țara noastră. Copilul cel mic chiar spunea că este pe jumătate român, motiv pentru care copiii de la școală l-au tratat drept țigan. Au început să-l persecute din această cauză[22]. Nu prea au spus acasă sau, în fine, cel puțin tatăl lor nu a aflat decât într-un târziu, când s-a dus la școală și a protestat asupra tratamentului. Și, mai ales, împotriva faptului că profesoara tolera asemenea tratament. Profesoara l-a asigurat că totul va fi bine, iar ideea ei a fost să le spună copiilor că nu trebuie să-i trateze așa pe colegii lor, pentru că nu sunt țigani, întrucât sunt blonzi.

G.A.: În România se știe prea puțin despre existența unui mare număr de romi veniți din România care au creat o situație inconfortabilă la Varșovia.

A.S.: Polonia este o țară de tranzit pentru romii din România. Au creat probleme extraordinare acolo. La un moment dat, s-a crezut, după părerea mea fără temei, că există o adevărată încurajare din partea statului român a acestui flux de țigani, pentru a împuțina numărul lor în România.

Sunt de acord cu d-l Bogumil Luft, că există și anumite atitudini rasiste. Sau, în fine, atitudini care nu coincid cu ceea ce noi înțelegem prin democrație și

20. În prezent Bogumil Luft este ziarist la cel de-al doilea mare cotidian al Poloniei, *Reczpospolita* (*Republica*).
21. Un exemplu strălucit este „povestea" ambasadorului olandez în România, Coen Stork (vezi volumul *Cel mai iubit dintre ambasadori. Cohen Stork în dialog cu Gabriel Andreescu*, ALL, 1995).
22. În Polonia s-a strâns o comunitate de câteva mii de romi veniți din România, care vroiseră să treacă spre Occident dar nu reușiseră să pătrundă prin granița cu Germania. Cum un număr semnificativ dintre ei trăiau din cerșit și, deseori, din furt, societatea poloneză, austeră și doritoare de ordine, s-a simțit rapid agresată de acest grup. În același timp, organizații precum Comitetul Helsinki Polonez au făcut lucruri admirabile pentru tratarea cazurilor conform standardelor firești de drept și umanitare.

prin superioritatea civilizației europene. Știu că d-l Bogumil Luft a fost foarte supărat de modul în care profesoara cu pricina rezolvase problema. Nu trebuia să spună : nu-i tratați ca pe romi pentru că sunt blonzi, ci că nici românii și nici romii în sine nu au nimic care să determine tratarea lor într-o manieră neamicală[23].

Un prim exercițiu de reformă pe plan intelectual

G.A. : Să revenim la povestea noastră.

A.S. : Mă bazam, deci, foarte mult pe capacitatea lui Bogumil Luft de a influența instanțele competente poloneze în organizarea perfectă a vizitei. Mă bazam fără îndoială și pe ambasadorul român de la Varșovia, Ioan Grigorescu, dar mă mai bazam și pe faptul că Władzimierz Cimoszewicz, care era prim-ministru al Poloniei, fusese coleg cu mine la Consiliul Europei. Chiar eu preluasem unul dintre rapoartele pe care el nu mai apucase să le termine ; e vorba de „Democratizarea Europei". În sfârșit, îl știam și eram în relații călduroase cu președintele Poloniei, Alexandr Kwasniewski.

G.A. : L-am întâlnit pe ambasadorul României în Polonia, Ioan Grigorescu, în 1998. Eram la Varșovia, o echipă din care făcea parte Victor Ciorbea, demisionat cu puțin timp înainte, Bogdan Hossu, liderul sindicatului Frăția, Teodor Meleșcanu, Tókáy György, pe atunci ministrul Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale și cu mine. Vizita fusese organizată de Fundația Batory, cu participarea activă a lui Roman Wyborski, fost numărul doi al Ambasadei Poloniei în România înainte de Luft, o persoană tot din Solidarnosć, tot luminată și plină de prietenie.

La conferința de presă finală, sala era plină, au venit persoane interesate de România, neașteptat de numeroase. În momentul acela, Ioan Grigorescu, ambasador în Polonia pe vremea când la București ministrul de Externe se numea Andrei Pleșu, s-a ridicat și s-a adresat în felul următor : „D-le Teodor Meleșcanu, d-stră sunteți ministrul meu de Externe, mă bucur că sunteți aici" ș.a.m.d. Acest tip de adresare (patetică) : „D-stră sunteți ministrul meu de Externe", era o ofensă adusă autorităților românești și cel puțin o inelegantă față de cele poloneze. Am făcut repede ochii roată, să văd reacția celor prezenți – în special a delegației române. Nu știu ce se vedea pe fața mea, dar pe a lor nu am prea descoperit emoție.

A.S. : Aș prefera să mă abțin de la comentarea acestui caz, pentru ca să nu mă abat de la ideea principală a povestirii. Spuneam că îl cunoscusem pe Alexandr Kwasniewski în perioada în care era o stea urcătoare, dar încă nerecunoscută. Mă găseam la Varșovia cu prilejul sesiunii de vară a Adunării Parlamentare a

23. Adrian Severin face o transcripție tipică în ceea ce se numește „limbaj" sau „atitudine politică corectă".

Consiliului Europei. Cred că era în 1994. Am dorit să folosesc ocazia pentru a discuta cu cât mai mulți oameni politici polonezi. Pe unii îi cunoscusem dinainte, pe alții aveam posibilitatea să-i cunosc atunci și, evident, cu fiecare am făcut un tur de orizont asupra situației internaționale și a relațiilor dintre România și Polonia. Printre cei cu care m-am întâlnit și am avut o discuție foarte interesantă a fost și Bronislaw Geremek. Pe atunci, șef de partid și în opoziție. El mi-a spus că unul dintre cei care vor avea probabil un mare viitor în Polonia va fi Kwasniewski, președintele foarte energic al Partidului Socialist Polonez, care reformează vechiul partid comunist. Un partid încă neacceptat complet de Internaționala Socialistă, dar, spunea Geremek, care va reprezenta fără îndoială o forță politică importantă în Polonia.

El mi-a recomandat să-l văd. Evident că am urmat sfatul unei persoane atât de inteligente și, în același timp, atât de bine informate în legătură cu ce se întâmplă în Polonia. Mi-a fost extrem de ușor s-o fac, pentru că la vremea aceea pe Kwasniewski nu-l prea căuta nimeni. Era foarte bucuros să se întâlnească cu cei care i-o solicitau.

Mi-a făcut de la bun început o excelentă impresie. Am avut o comunicare ușoară cu el. Am decis de îndată să stabilim relații între PD și PSP. Nu aveam evident nici un mandat, pentru că cei de acasă nu se așteptau să am o asemenea întâlnire, dar mie mi s-a părut, privindu-l pe Kwasniewski și ascultându-i părerile, că se găsește în fruntea unei formațiuni politice care va avea un viitor. Drept pentru care am marșat fără să ezit nici o clipă, deși lipsea un mandat de acasă. Întors în țară, liderii PD au acceptat cu entuziasm.

Ulterior, am avut ocazia să ne întâlnim la mai multe reuniuni internaționale. M-am bucurat să aflu că Alexandr Kwasniewski devenise președinte al Poloniei. Contam, știindu-l, că va fi foarte deschis la ideea acestei prime vizite, contam că energia lui va dinamiza lucrurile astfel încât să ni se răspundă pozitiv la solicitarea unei întâlniri rapide. Contam că el va înțelege foarte exact mesajul politic și substratul profund al acestei întâlniri.

Așa s-a și întâmplat. La Varșovia am avut și o întâlnire în plenul delegațiilor precedată de o întâlnire cu un grup restrâns de participanți. S-ar putea numi, forțând noțiunile, o întâlnire *tête-à-tête*. Mai țin minte că pregătirea acestei vizite mi-a prilejuit un prim exercițiu de reformă pe plan intelectual în cadrul MAE. Cerusem să se pregătească, așa cum era obiceiul și cum este normal, un dosar al vizitei. El trebuia să cuprindă, în afară de programul vizitei, o documentare privind istoricul relațiilor bilaterale, documente privind o serie întreagă de probleme nevralgice care puteau apărea în discuție, un punctaj sintetic care să arate miza vizitei, țintele care trebuiau urmărite în fiecare moment de către cel care conducea discuțiile din partea română și, de asemenea, propunerile părții române. Trebuia să ne întrebăm ce așteptări are Polonia de la noi ; trebuia să definim ce așteptări avem noi de la Polonia ; trebuia să ne fixăm obiectivele

vizitei, ce voiam să obținem de la vizită ; să vedem ce avem noi în traistă, deci ce puteam oferi, și trebuia să vedem ce puteam cere.

Exact aceste lucruri lipseau din dosarul pregătit de diplomații MAE. În rest, dosarul era voluminos, era bogat, dar nimic care să fie sarea și piperul vizitei. Ceea ce demonstra că oamenii nu sesizaseră miza politică a vizitei și o tratau doar ca pe o chestiune de tehnică diplomatică. Pe de altă parte, se vedea că nu aveau suficient curaj și nu fuseseră învățați să se exprime și să construiască într-adevăr un eveniment.

Atunci i-am chemat pe toți cei potențial implicați și am făcut un *brainstorming* pentru stabilirea în detaliu a țintelor pe baza obiectivelor politice pe care eu, ca ministru, eram chemat să le fixez. Am cerut ca dincolo de toată povestea din dosar – pe care mă îndoiesc că un președinte și chiar un ministru are timp să o citească în totalitate – să fie introdusă o primă pagină cu sinteza ideilor esențiale, care țineau de cadrul principial și de temele și abordările concrete ale discuțiilor care urmau să aibă loc. Am cerut, de asemenea, ca astfel de lucruri să se realizeze pentru absolut toate subpunctele vizitei, care presupuneau și alte întâlniri decât ale celor doi președinți.

A fost o oarecare surpriză pentru că, se pare, o astfel de abordare nu era comună în minister. Oamenii au lucrat și au făcut până la urmă un lucru foarte bun. Așa cum spuneam, pe trei pătrimi de pagină a fost scos în evidență tot ce era esențial în dosar. Această foaie de hârtie, care se găsește în arhivele de la Cotroceni – sau de la MAE – este, după părerea mea, istorică. Ea cuprindea și ideea parteneriatului româno-polonez, și ideea trilateralei România-Polonia-Ucraina, cuprindea și ideea acelui coridor rutier și feroviar care ar fi trebuit să lege Varșovia de București trecând prin Lvov și Cernăuți – mai mult decât atât, ar fi trebuit să ajungă în nord, la Marea Baltică, până la Gdansk, iar în sud să fie prelungit până la Marea Egee, la portul grecesc Alexandropolis.

G.A. : Înțeleg că ați dat celor de la direcția de specialitate a MAE ideile și că ei au construit dosarul.

A.S. : Exact. Le-am dat câteva idei brute în legătură cu proiectele concrete pe care trebuia să le punem pe masă : parteneriatul româno-polonez, legăturile de comunicații, trilaterala cu Ucraina. Ca și în cazul Ungariei, notam că Polonia și România nu sunt concurente în acțiunea lor pro-NATO și pro-Uniunea Europeană și că, dimpotrivă, trebuie să stabilim un parteneriat în această privință.

Dosarul a fost pregătit de MAE pe baza ideilor despre care am tot vorbit, dezvoltându-se apoi printr-un proces de dezbatere nepublică dar foarte intensă, de elaborare intelectuală a unei politici externe pe care credeam că România trebuia s-o inaugureze. Nu uitasem, de pildă, că un ministru de Externe cu imensa reputație a lui Titulescu eșuase în relațiile cu Polonia și acest lucru se întâmplase tocmai datorită acelei obsesii legate de pericolul maghiar. Mi-am propus să sintetizez tot ceea ce fusese bun și tot ceea ce fusese greșit sau fusese

eșec în politica externă dusă de România în acest secol, pentru a intra mai bine în secolul care urmează.

G.A. : Ce s-a întâmplat la Varșovia ?

A.S. : La Varșovia am avut întâlnirile programate. Cred că cea mai plină de conținut și mai ales de urmări politice a fost, așa cum ne și așteptam, întâlnirea în grup restrâns, între cei doi președinți. Parcă am și acum în fața ochilor acea primă pagină din dosar pe care președintele o împăturise ca un fel de evantai și o despăturea pe măsură ce trecea de la un punct la celălalt.

O altă întâlnire, dar cu un caracter mai mult tehnic, a fost aceea între președinte și delegația română și primul-ministru Cimoszewicz. Ministrul de Externe Darius Rosati nu era, din păcate, prezent la Varșovia. O vizită pregătită atât de rapid l-a surprins cu o agendă pe care nu mai putea s-o schimbe. Așa încât aveam să mă întâlnesc abia ceva mai târziu cu Darius Rosati și să discutăm ideile principale menționate în cadrul discuțiilor dintre președinți.

Darius Rosati a fost și este încă o mare minte și un mare suflet. Am fost foarte buni prieteni și l-am putut aprecia pentru extraordinar de fina lui înțelegere a importanței relațiilor româno-poloneze. El este acela care, după o analiză foarte riguroasă a ideilor pe care noi le-am avansat, a și dat calificarea parteneriatului româno-polonez ca fiind un „parteneriat avansat" sau un „parteneriat aprofundat". *Advanced partnership*, l-a numit el în engleză. Cu această sintagmă a rămas în documentele noastre până când a fost abandonat în timpul ministeriatului d-lui Pleșu. Ulterior, mai mulți diplomați polonezi mă întrebau cu mirare de ce România este pasivă în legătură cu parteneriatul ? De ce nu aduce substanță în el ? De ce este pasivă în legătură cu trilaterala România-Polonia-Ucraina – puternic susținută de președintele Constantinescu, el făcând mari eforturi pentru ca să o lanseze ?

G.A. : Credeți că începerea între timp a negocierilor cu Uniunea Europeană, care înseamnă și investirea a sute de milioane de euro în România, ani la rând, poate să ofere o șansă unora dintre marile proiecte discutate în 1997 ?

A.S. : În măsura în care s-ar contura ca proiecte serioase, ele ar putea fi cândva finanțate de UE, devenind atuuri ale economiei Poloniei și României în integrarea lor europeană.

Dar să adaug ceva. Eu spuneam că ideea trilateralei a pornit din MAE, însă trebuie să mai spun că ea s-a născut nu atât în dialogurile cu Bogumil Luft, cât în dialogurile cu ambasadorul american Alfred Moses. Înainte să se formeze guvernul, Alfred Moses a încercat să sondeze și să vadă cine ar putea să fie miniștrii principali ai viitorului guvern printre care, evident, și ministrul Afacerilor Externe. În acest context, m-a invitat pentru o convorbire la Ambasada SUA din București, prilej cu care i-am putut expune și părerile mele în legătură cu ceea ce ar fi trebuit să fie viitoarea politică externă a României. Am arătat, desigur, că țara noastră trebuia să preia un rol sub-regional care să-i demonstreze vocația

euro-atlantică înainte de a trece la stabilirea unui parteneriat trans-atlantic. I-am vorbit despre deschiderile gândite înspre Ungaria și Polonia. Despre importanța pe care înțelegeam să o dau tratatelor în suspensie cu Ucraina, Rusia și Moldova.

Alfred Moses mi-a explicat atunci interesul Statelor Unite pentru stabilitatea și orientarea pro-occidentală a Ucrainei descriind, totodată, laudativ poziția înțeleaptă pe care Polonia o adoptase în relațiile cu această țară, făcându-și un serviciu sieși, dar și lumii democratice. Era de înțeles imediat că România poate câștiga puncte procedând similar. De aici până la ideea unei colaborări cu Polonia în „problema ucraineană”, colaborare care să includă direct și transparent, într-o formulă trilaterală pe Ucraina însăși, nu a fost decât un pas. America a salutat dintru început inițiativa devenită românească, a trilateralei România-Polonia--Ucraina. De aceea m-am mirat când, ulterior, Andrei Pleșu a caracterizat-o ca „nerealistă” și a abandonat-o. Asta dăuna nu numai intereselor directe românești, dar și consolidării încrederii SUA în noi. Recent, un distins diplomat polonez, prieten comun al meu și al d-lui Pleșu, a ținut să-mi mărturisească faptul că, discutând cu cel din urmă despre trilaterală, a rămas îngrozit despre ignoranța sa în ceea ce privește Ucraina. Această remarcă poate explica multe.

4

Tratatul cu Ucraina

În Europa nimic nu este mai rău văzut decât revendicările teritoriale

G.A. : Tratatul cu Ucraina ! El va rămâne, sunt sigur, unul dintre subiectele „de școală” ale istoriei politicii externe românești. Cum a fost începutul ?

A.S. : De acord. Începutul s-a făcut la *summit*-ul OSCE de la Lisabona, în noiembrie 1996, acolo unde eu nu am putut să particip pentru că s-a opus d-l Meleșcanu. Noul guvern încă nu era format.

G.A. : D-l Meleșcanu a mers la Lisabona ?

A.S. : Dânsul era ministrul de Externe. La vremea aceea alimenta presa cu tot felul de informații aiuristice împotriva mea : că am porți închise la Moscova, la Kiev și la Ankara, de pildă. Porți pe care dânsul știa foarte bine că era cel care le închisese (mă refer la primele două). În contextul respectiv, desigur că președintele și-a pus problema : cu cine se va duce la Lisabona ? Existau patru variante : una era să se ducă cu ministrul în exercițiu, despre care se știa că va mai rămâne acolo încă două zile sau o săptămână, deși spera să rămână mai multă vreme. Numai că președintele Constantinescu nu putea fi de acord cu menținerea ca ministru de Externe a celui care fusese șeful de campanie a contra-candidatului său la președinție.

G.A. : Deși avea statut de diplomat.

A.S. : Da, în ciuda calității de diplomat. Pe de altă parte, se hotărâse deja ca această funcție să revină PD. Se știa concret cui va reveni. Noi deja formam un guvern. De aceea, președintele n-a dorit să meargă cu un ministru de Externe care tocmai părăsea scena guvernamentală și ar fi preferat să meargă cu viitorul ministru de Externe, care putea foarte bine să fie membru al delegației. O altă variantă era să meargă ambii miniștrii de Externe, și cel care pleca, și cel care urma să vină. A patra variantă, care s-a și aplicat, era ca președintele să meargă singur.

În variantele doi sau trei, era însă nevoie de acordul d-lui Meleșcanu. Dânsul nu și l-a dat. A susținut că el este ministru de Externe în acel moment și că

nu acceptă ca altcineva să-l însoțească pe președinte sub acest titlu. Față de o asemenea situație, și ținând cont că tocmai atunci se terminau discuțiile pentru formarea noului guvern la care ar fi trebuit să particip, președintele Constantinescu a decis să plece neînsoțit de ministrul de Externe. Ci doar de unul dintre secretarii de stat la MAE, d-l Lazăr Comănescu.

Era, practic, prima ieșire importantă în calitate de președinte nou ales. La întrunire veneau șefi de state și guverne din toate cele 54 de țări ale OSCE. Președintele ar fi vrut ca prezența sa la Lisabona să nu fie umbrită de nimic. Din păcate, în acel moment România avea de suportat critici din partea mai tuturor vecinilor săi…, acele relații pe care le-am moștenit de la ministeriatul lui Teodor Meleșcanu.

G.A.: Era vorba de Ungaria?

A.S.: Nu numai de Ungaria, dar și de Bulgaria (cu care aveam problemele celebre cu podurile); era vorba de Ucraina, era vorba de Republica Moldova unde se dezvoltase, datorită unei politici neadecvate, un anti-românism formidabil. Relațiile cu Iugoslavia și Marea Neagră erau, după cum se știe, în bună regulă. Dar în acel moment, Iugoslavia era deja suspendată din OSCE și Marea Neagră nu făcuse cerere de adeziune. Recomandarea președintelui Miloșevici și a Mării Negre nu cred că ar fi contat prea mult la Lisabona.

Desigur că schimbarea politică de la București a fost de natură să creeze speranțe în Bulgaria și mai ales în Ungaria. Însă, în ceea ce privește Ucraina, lucrurile se aflau într-un moment delicat, întrucât tratatul de bază nu era încheiat și o serie întreagă de puncte din tratat erau foarte sensibile. Iată motivul pentru care președintele Leonid Kucima intenționa, evident cu o abilitate politică pe care nimeni nu i-o poate contesta, să bată fierul cât e cald și să „atace" România și pe noul președinte român, profitând de faptul că lipsa de experiență a d-lui Constantinescu și dorința sa de a produce o impresie excelentă, fără nici un fel de umbre și conotații neplăcute, erau foarte mari.

Președintele a aflat la Lisabona că șeful statului ucrainean intenționează să acuze România de faptul că are pretenții teritoriale. În acel moment, ca și acum, în Europa nimic nu era mai rău văzut decât revendicările teritoriale. În consecință, președintele român a cerut și a obținut fără mare dificultate o întâlnire în cadrul Conferinței, *tête-à-tête*, cu președintele Kucima. Fără să citească dosarul cauzei, fără să intre exact în detaliile problematicii specifice, fără să aibă o strategie a relațiilor româno-ucrainene pusă la punct în prealabil, d-l Constantinescu a încercat să-și calmeze partenerul și să-l determine să nu mai facă declarații critice la adresa României. L-a asigurat că lucrurile vor merge ca pe roate și că, dacă va fi necesar, România va face sacrificii istorice pentru încheierea tratatului. Toată lumea a înțeles: sacrificiile istorice însemnau abandonarea oricăror iluzii cu privire la fostele teritorii istorice românești care se găseau în componența statului ucrainean. Pentru ca să aibă o garanție în afara promisiunilor făcute în

cadru privat, președintele Leonid Kucima a obținut o declarație publică a președintelui Emil Constantinescu.

G.A. : Ceea ce era un act de curaj politic.

A.S. : Ceea ce era un act de curaj politic, indiscutabil. Cred că nu era, însă, în acel moment, și un act de înțelepciune, cel puțin din perspectiva tehnicii de negociere. Nu sunt deloc convins că dacă președintele Kucima ar fi făcut afirmații critice la adresa României, țara ar fi avut de suferit. Aveam un președinte nou, guvernul nici nu se formase și președintele putea să dea asigurări că negocierea se va face foarte repede, ținându-se seama de responsabilitățile internaționale ale României, de dorința noastră de a contribui la pacea și stabilitatea Europei și a zonei din care facem parte.

G.A. : Gestul acesta a avut și relevanță internă, nu doar externă.

A.S. : Străinătatea nu e foarte interesată de sacrificiile pe care le faci tu decât în măsura în care îi rezolvă o problemă. Într-adevăr, viitorul Ucrainei este unul dintre coșmarurile Europei Occidentale și ale democrațiilor euro-atlantice. Declarația a dus, însă, la încurajarea tendințelor maximaliste în tabăra negociatorilor ucraineni, care nu erau inspirați cu toții de idealuri pan-europene nobile.

În ceea ce privește planul intern, aici vă dau dreptate, declarația a avut consecințe importante. Ea a luat de pe umerii guvernului și ai ministrului de Externe o mare povară, ceea ce evident este un lucru deloc de neglijat. Dar să fim lămuriți, lumea îmi spune trădător și vânzător de țară, fără să facă nimeni referire și fără ca eu să pot să fac referire la declarația președintelui Constantinescu de la Lisabona.

G.A. : Pentru oamenii simpli, pentru presă și pentru cei direct sau indirect implicați în viața politică, declarația președintelui Constantinescu era primul mesaj ferm asupra viitorului tratatului cu Ucraina.

A.S. : Și da, și nu. Eu nu vreau să diminuez deloc meritele președintelui, dar trebuie să vă spun că nu am făcut deloc sacrificii istorice. Ne-am trezit în situația absurdă de a trebui să le spun românilor : fraților, lăsați declarația aceea, n-am făcut sacrificii istorice, ceea ce era egal cu a le spune ucrainenilor că le-am luat marfa la un preț prea mic.

Pe scurt : în ceea ce privește Ucraina, temeritatea este de lăudat. Tendința nouă pe care președintele a arătat-o, că nu ne vom mai năclăi în tot felul de nostalgii și tot felul de meschinării și vom vedea marele interes național și internațional este iarăși un lucru absolut lăudabil.

Am preluat ștafeta acestor negocieri

G.A. : Să reformulăm pentru cititor ceea ce susțineți : prin declarația de la Lisabona, președintele Constantinescu a creat o atitudine externă și o atmosferă internă favorabile pentru rezolvarea problemei pe care o avea România. În

același timp, a creat o mare dificultate pentru negociatorii români, pe care aceștia trebuiau s-o depășească în timpul derulării discuțiilor.

A.S. : Suntem de acord în această privință. Fără nici un fel de rezervă. Dar nu am înțeles nici acum de ce a fost nevoie ca Emil Constantinescu să facă declarația de la Lisabona. Ea a avut un efect negativ asupra negocierilor, a demobilizat capacitatea combativă a negociatorilor. Negocierile au logica lor. Câte sacrificii vrei să faci, o știi doar tu. Tu ești acela, omul politic, care stabilește apoi limitele mandatului negociatorilor. Negociatorul trebuie să fie consolidat pe poziție și să lupte. Or, în momentul în care el știe că este abandonat, nu mai luptă. A reda apetitul combativ al negociatorilor români a fost un lucru dificil după această declarație. Este, de asemenea, de neînțeles ce anume l-a determinat pe președinte să-l desemneze ca negociator-șef pe d-l Dumitru Ciaușu.

G.A. : Aveați o altă propunere ?

A.S. : Bineînțeles. Ceea ce s-a și întâmplat până la urmă. În momentul în care lucrurile s-au blocat, am negociat eu acest tratat.

G.A. : V-ați gândit să-l negociați chiar de la început ?

A.S. : Nu m-am gândit să-l negociez de la început, dar erau ceilalți diplomați care puteau să o facă. Rolul negociatorului este să-și îndeplinească un mandat, nu să apară ca erou. Or, faptul că d-l Ciaușu în mod constant sau aproape constant, dădea declarații presei despre negocieri înainte ca să-mi spună mie ce se întâmplă, sau încerca să-și ia mandatul direct de la președinte, cu care fusese coleg de facultate, desigur că nu servea cauzei. La un moment dat, în condițiile în care noi doi am discutat diferite puncte ale tratatului, v-am cerut sfatul ca unui prieten respectat, pentru a vedea dacă ideile mele sau temerile mele sunt sau nu justificate. Mi-ați confirmat punct cu punct toate temerile mele[24]. Atunci când am cerut acel punct de vedere – cum l-am cerut și altora, pentru că erau lucruri prea serioase ca să nu te consulți cu toți cei care ar fi avut ceva de spus –, în presa română apăruse deja declarația că negocierile se încheiaseră și chiar cu un succes deplin, în limitele sacrificiilor promise de președinte.

Era, iertați-mă, un act de iresponsabilitate gravă să se procedeze cu lucruri atât de serioase în acest fel. Cu tactul necesar și cu un calm de care aproape nici nu mă consideram înainte în stare, am tratat situația, la vremea respectivă, într-o manieră care să sugereze că fusese o strategie de negociere dinainte pusă la punct. Practic, am preluat eu ștafeta acestor negocieri, pentru că nu se putea să

---

24. Observațiile de amănunt, referitoare mai ales la secțiunea privind minoritățile, gândite să rafineze documentul, nu au mai putut fi trecute în tratat. (Îi cerusem, la rândul meu, lui Renate Weber, să-și exprime opiniile.) La acest punct tratatul a rămas la forma veche. Totuși, referirea noastră la Recomandarea 1201 a Consiliului Europei a fost introdusă în termeni similari celor folosiți în tratatul de bază cu Ungaria, ceea ce transforma România într-un promotor al drepturilor minorităților naționale pe continent – o contribuție majoră a mandatului lui Adrian Severin.

se întâmple altfel. După secretarul de stat numai ministrul mai putea să se aşeze la masa negocierilor. Nu mai puteam să trimit un director după ce, repet, secretarul de stat ori încheiase cu *brio* aceste negocieri, ori eşuase în ele şi era mai mult sau mai puţin dezavuat. Ţin minte că atunci am primit un telefon de la preşedintele Constantinescu – care ştia lucruri pe care nu ar fi avut cum să le ştie în legătură cu mersul negocierilor decât de la d-l Ciauşu –, reproşându-mi că am redeschis dosarul negocierilor. I-am spus într-o formă elegantă, nu chiar cu aceste cuvinte, dar în acest sens, că negocierile nu sunt o cursă olimpică în care mergem împotriva cronometrului ca să stabilim un record mondial. Că oricum va fi un record. Promisesem, anticipasem faţă de ambasadorii NATO (în chiar prima zi de ministeriat, când m-au invitat la un dejun, la ambasadorul norvegian, Norvegia având atunci preşedinţia NATO) că suntem în măsură să încheiem negocierile în luna martie. Ceea ce s-a şi întâmplat, deşi ei n-au crezut-o la vremea aceea. Am spus că vom negocia ; adică vom negocia ca o ţară suverană, serioasă, care-şi cunoaşte interesul, dar îşi ştie şi responsabilităţile. Ca să se înţeleagă foarte limpede ce înseamnă aceste interese şi responsabilităţi, am dat o declaraţie de politică externă privind raporturile cu Ucraina la care ştiţi că noi doi am colaborat[25]. Acesta a fost primul document de poziţie şi fundamentul politic al tratatului şi, mai general, al relaţiilor româno-ucrainene.

G.A. : Când am văzut punctul din tratat cu privire la circulaţia pe braţul Sulina şi statutul Insulei Şerpilor, am fost uluit – nu-i un cuvânt care-mi scapă fără să vreau – şi amuzat de imaginaţia părţii române. Mi s-a părut de o ingeniozitate incisivă. Asigura cel mai mult din ce se putea obţine. Nu ar fi fost posibil să se obţină mai mult de la Partea ucraineană. Cine este cel care a elaborat această secţiune a proiectului de tratat ?

A.S. : Întrebarea d-stră mă obligă să răspund că toate soluţiile politice şi juridice le-am conceput eu. Dar cred că mai important este faptul că ele au fost înţelese – dificil, după o obositoare muncă de convingere – şi promovate de către oamenii din minister şi de către d-l Ciauşu.

G.A. : Ce s-a întâmplat cu partea ucraineană când a văzut un astfel de text ? Totuşi !

A.S. : Sigur că a fost o surpriză, dar mie mi se pare că lucrurile erau foarte rezonabile şi ţineau seama şi de interesul părţii ucrainene. Nu îi ceream ceva care să nu poată fi acceptat. Actorii subregionali şi globali fuseseră informaţi în legătură cu mersul negocierilor. Ei au înţeles argumentele politicii noastre şi şi-au schimbat până la urmă impresia în legătură cu partea care face dificultăţi. A fost

25. Declaraţia MAE lega interesele statului român de „integralitatea teritorială a Ucrainei". Această schimbare de atitudine aparţine, după opinia mea, istoriei „eroice" a schimbărilor de atitudine din politica externă românească.

foarte dificil de înfrânt poziția unora dintre negociatorii ucraineni. Schimbarea de opinie la nivel internațional, faptul că România nu a fost presată să încheie tratatul în forma în care îi fusese inițial propus, ci a fost susținută forma din ultima etapă este un foarte puțin cunoscut succes tactic de politică externă a țării noastre.

G.A. : Exista impresia, și nu cred că era falsă, că partea ucraineană avea puterea de a șantaja. România se arăta grăbită să-și încheie problemele înainte de Madrid.

A.S. : Nu trebuie uitat însă că la acea dată Ucraina nu avea nici una din granițele sale recunoscute, cu excepția granițelor cu Polonia și, dacă nu mă înșel, cu Belarus. Celelalte state vecine, Rusia, România și Republica Moldova nu recunoscuseră granițele Ucrainei. În Crimeea și, în general, în zona răsăriteană a Ucrainei, exista o mare comunitate rusă care constituise un parlament (în Crimeea) și nu ascundea intențiile secesioniste. Situația politică internă a Ucrainei nu era deloc de natură să determine optimismul vecinilor sau al Europei, deoarece atât mișcările naționaliste de extremă dreaptă, cât și mișcările unioniste venite dinspre stânga, erau destul de puternice[26].

G.A. : Totuși problema frontierelor era rezolvată prin faptul că Ucraina avea statut de stat succesor al fostei Uniuni Sovietice.

A.S. : Acest punct de vedere este destul de teoretic dacă nu se confirmă prin tratate. Pe baza dreptului de succesiune, granița nu avea nevoie să fie confirmată printr-un tratat. Însă pentru stabilitate, pentru o anumită stare de liniște și o anumită stare de încredere, o asemenea confirmare apare necesară. Altminteri, poate fi un drept fundamentat, un drept întemeiat, dar un drept litigios. Drepturile întemeiate nu se exclud a fi drepturi litigioase.

G.A. : Ceea ce nu împiedica Partea ucraineană să-și închipuie că poate să pluseze. Un semnal în acest sens am primit și eu atunci. Am fost invitat la o întâlnire discretă în apartamentul unuia dintre principalii diplomați maghiari, unde, alături de noi doi, au mai participat un diplomat american și primul consilier ucrainean. D-stră tocmai contestaserăți declarația lui Ciaușu. Diplomatul ucrainean a ținut să-mi transmită următoarea opinie : „Considerăm susținerea ministrului Afacerilor Externe, că tratatul nu este încă încheiat, după ce România, prin vocea negociatorului-șef, anunțase încheierea lui, drept un gest neprietenesc. Pentru noi, asta ridică întrebarea dacă are rost să continuăm negocierile".

Iată ideea pe care dorea să o facă cunoscută. Pe scurt : Ucraina are timp să joace cartea fermității.

A.S. : Nu știam de acest eveniment, dar știu de întâmplări similare. Tactic vorbind, era o reacție ca la carte. Ceea ce am făcut însă, a fost ca, pe de o parte, să previn puterile regionale și globale cu privire la poziția noastră și la corectitudinea ei.

---

26. Evident, este vorba despre unionismul cu Federația Rusă.

În al doilea rând, să le spun tuturor că nu mă voi lăsa intimidat de presiunea legată de dorința României de a fi admisă în NATO ; că sunt gata să nu închei tratatul, să nu-l parafez, dacă el nu va corespunde exigențelor românești. Numărul trei : am încercat să-i conving pe partenerii ucraineni că acest tratat nu trebuie privit ca un contract de vânzare-cumpărare, ci ca un contract de asociere ; nu ca un contract în care unul încearcă să vândă marfa cât mai scump și celălalt să dea prețul cel mai mic, ci ca un tratat în care trebuie să punem amândoi tot ce avem mai bun pentru a obține ceva superior. Declarația MAE a schimbat toate datele negocierilor româno-ucrainene. De data aceasta, trebuie să spun că documentul l-am redactat împreună și, deci, cumva lipsa asta de modestie se extinde și asupra d-stră…

G.A. : Hmm !

A.S. : …și făcând acolo afirmația că interesele fundamentale de stabilitate, securitate și integrare ale României sunt legate de independența, de stabilitatea, de statalitatea, de integritatea teritorială și de prosperitatea Ucrainei, am pus relațiile româno-ucrainene pe baze complet noi.

Desigur că părții ucrainene i-a trebuit un timp să digere această nouă abordare. Dar faptul că am rămas în relații excelente de prietenie cu ambasadorul Alexandru Cealîi care a devenit ulterior – cred că și ca urmare a succesului înregistrat prin noua abordare a relațiilor româno-ucrainene –, primul adjunct al ministrului de Externe ucrainean, cu ministrul de Externe, cu secretarul de stat ucrainean responsabil cu negocierea acestui tratat și până la urmă și cu președintele Leonid Kucima, arată valoarea abordării românești. Acea declarație a fost – o spun cu toată greutatea cuvintelor – marele act revoluționar care a permis semnarea tratatului[27].

---

27. Declarația amintită de Adrian Severin conținea această frază crucială pentru răsturnarea întregii perspective românești asupra raporturilor româno-ucrainene : „Guvernul a dirijat eforturile diplomației românești, în plan imediat, către recunoașterea și promovarea intereselor strategice ale țării noastre privind consolidarea statalității și integrității teritoriale a Ucrainei...". Pentru ca eventualul cititor să perceapă „modul în care se fac lucrurile", nu ar fi lipsit de relevanță să afle care a fost punctul de plecare, cum „se lucrează" într-o astfel de situație. Pentru a gândi poziția față de Ucraina, noi trebuia să pornim de la interesul nostru considerat fundamental, care era integrarea României în NATO. Tocmai primisem, în perioada când purtam discuțiile cu Adrian Severin asupra acestei chestiuni, Comunicatul final al Conferinței ministeriale a Consiliului Nord-Atlantic care se desfășurase pe 10 decembrie 1996. Acolo se susținea că „Menținerea independenței, integrității teritoriale și a suveranității Ucrainei este un factor crucial pentru stabilitatea Europei". Atitudinea aceasta era atitudinea organizației din care doream să facem parte. Era firesc *de-ar fi fost doar acest motiv* să ne-o asumăm și să acționăm în cunoștință de cauză. Trecerea de la un discurs al Consiliului Nord-Atlantic la unul „românesc", invocând guvernul României, era un banal exercițiu lingvistic. A fost însă nevoie de curajul lui Adrian Severin ca această linie de raționament, *atât de logică de altfel*, să fie transformată în declarație oficială a MAE și, ca atare, să devină expresie a voinței statului român.

Un salt în principiile de politică externă a României

G.A.: Dar tratatul nu este doar simpla expresie a acestei atitudini, ci este interesant și prin mulțimea de noutăți procedurale.

A.S.: Ceea ce mai trebuie să adaug este că, sigur, din discuțiile cu unii și cu alții, s-au ivit și alte elemente asupra cărora am insistat să fie introduse în tratat. Țin minte convorbirea pe care am avut-o cu președintele, când s-a întors de la Lisabona și mi-a istorisit discuția cu Leonid Kucima. Mi-a spus: „Ca să facem ceva pentru România, pentru viitorul nostru, e nevoie să ne asumăm și blamul acestor sacrificii istorice". O frază foarte frumoasă, dar i-am replicat: „Nu e nevoie să facem sacrificii: am soluții pentru asta". „Ce soluții?", a întrebat Constantinescu.

Atunci am propus soluția euro-regiunilor. Să punem înainte de orice situația românilor din aceste teritorii și nu situația administrării lor sau a exploatării lor economice. Să vedem cum trăiesc românii noștri acolo pentru că până la urmă ei dau caracterul solului, și nu solul dă caracterul cultural al oamenilor.

Am discutat cu ucrainenii problema euro-regiunilor; nu mai vorbesc de introducerea în Tratat a Recomandării 1201 și a standardelor europene în materia comunităților etnice (în forma negociată până la venirea mea la MAE, problema era expediată în doar trei sau patru rânduri).

G.A.: A fost un adevărat salt în principiile de politică externă a României. Noi deveneam, pentru prima dată în istoria noastră, promotorii – în loc de a fi contestatarii – drepturilor minorităților și ai logicii euro-regiunilor.

A.S.: Absolut. O schimbare cu 180 de grade. Revin. Președintele a rămas în același timp surprins și încântat de această idee, a celor două euro-regiuni. Practic, asta însemna reunificare națională fără modificarea granițelor. Faptul că după aceea nu s-a făcut mai nimic pentru a se transpune în viață prevederile tratatului este cu totul altceva. Dacă s-ar pune problema denunțării tratatului pentru neexecutarea lui, ar exista temeiuri s-o facem în acest moment. Tratatul cu Ucraina nu a fost aplicat de nici una din părți. Însă partea română ar fi putut, prin mai multă insistență, prin mai multă imaginație, prin eforturi naționale mai mari – aici era nevoie de sacrificii naționale – să aplice acest tratat. Sacrificiul istoric de a ne rupe de la gură ca să facem o universitate multiculturală la Cernăuți! Există pe hârtie. După ani de zile, s-a aprobat proiectul de construcție, dar ne lipsesc banii. Hai să facem un sacrificiu istoric! Sacrificiu nu la teritorii sau în numele generațiilor care vin, ci un sacrificiu la punga noastră de astăzi. Cine îl face? Nimeni. Oamenii noștri politici nu fac sacrificiul electoral de a lua acești bani cu riscul de a nu mai fi votați de către cei care vor considera că și prin aceasta le va scădea nivelul de trai.

G.A. : Remarc totuși că în ceea ce privește tratatul cu Ucraina, colaborarea cu președintele Constantinescu a fost decisivă. Chiar dacă criticați efectele declarației sale de la Lisabona asupra puterii de negociere a Părții române, eu cred că luarea de poziție era aproape indispensabilă, pentru a putea face față presiunilor interne. Mă îndoiesc că MAE ar fi putut singur să reziste acestor presiuni.

A.S. : Reiau această idee : președintele a fost entuziasmat de strategia pe care i-am propus-o. Sunt absolut convins și trebuie să fiu onest cu el, a fost conștient de gravitatea declarației pe care a făcut-o. A fost conștient de tot ce va urma. Dar, cred eu, pe moment, în hotărârea lui a contat mai puțin gândul la o strategie de schimbare a politicii externe, cât nevoia de a nu-i fi umbrită prima ieșire în arena internațională printr-un atac virulent, așa cum se pregătea, într-adevăr, delegația ucraineană să lanseze împotriva României. Oricum, în conștiința publică n-a rămas decât declarația de la Lisabona, subliniată insistent de forțele pe care le-aș numi anti-românești și anti-europene.

G.A. : Ar fi de amintit declarațiile unor organizații precum Pro-Basarabia și Bucovina. Un șir lung de nume care au semnat împotriva tratatului[28] . Unde mai pui că membri de frunte ai PNȚCD, în frunte cu Radu Vasile și Ionescu-Galbeni au dat declarații împotriva „renunțării la drepturile istorice". Cum ați resimțit toate reacțiile acestea ?

A.S. : Noi am avut contacte permanente cu Asociația Pro-Basarabia și Bucovina și cu alte organizații asemănătoare. Simțeam chiar un sentiment de simpatie față de mulți dintre membrii lor, pentru că îi puteam înțelege foarte bine. Tatăl meu este născut lângă Cernăuți, familia mea provine din Bucovina de Nord. Nu sunt un om care poate trata cauza asta cu ușurință. Dar trebuie să înțelegem că astăzi este o altă epocă. Altfel ne facem datoria față de țară decât și-au făcut-o bunicii noștri.

Despre aceasta am încercat să vorbesc cu oamenii din Pro-Basarabia și Bucovina. Ei și-au repetat tezele. Am socotit că nu dețin monopolul adevărului și că ei au tot dreptul să-și expună punctul de vedere, diferit de al meu.

G.A. : Știți că președintele Asociației, d-l Lupan, s-a înscris în Partidul România Mare[29] ?

A.S. : Știu asta. Dar nu discut despre toți și nu discut despre excese. Pot spune că, de bine de rău, nu am avut aici o bătălie cu ei ; am avut doar o deosebire de idei. Eu, cel puțin, nu am simțit-o ca o agresiune la adresa mea. Iar ei nu au jucat atunci un rol esențial, ci partidele politice. Personalitățile publice de primă scenă.

G.A. : De exemplu ?

---

28. Cum au mai fost Liga Studenților, ASCOR ș.a.
29. Adaug o notiță recentă, privind hotărârea Asociației Pro Basarabia și Bucovina, din 2 martie 2000, „să treacă cu încredere ștafeta reintegrării naționale Partidului România Mare și președintelui său, Corneliu Vadim Tudor" (*Lupta*, nr. 311, aprilie 2000).

A.S.: L-ați dat chiar d-stră. Primeam declarații *electoraly-correct*[30] de la toate partidele de guvernământ. Să lămurim încă o dată: partidul propriu, d-l Petre Roman nu m-au sprijinit atunci. O excepție a fost Victor Boștinaru, președintele Comisiei de Politică Externă a Camerei Deputaților, care a făcut declarații de susținere în numele partidului. Chiar și președintele Constantinescu, confruntat cu acest val public, a fost puțin destabilizat și demobilizat și încerca să dea înapoi. Am avut discuții destul de severe în această privință, în primul rând legate de semnarea tratatului pe care dorea s-o amâne și, apoi, mai ales cu referire la ratificarea tratatului. Dar, pe de altă parte, el se afla într-adevăr în capcana declarației privind acele sacrificii istorice și nu putea chiar atât de ușor să se desolidarizeze de mine. De aceea ne-am luptat împreună și după fiecare bătălie câștigată împreună, câștiga și el în curaj. Încetul cu încetul, am reușit să obținem ceea ce căutasem, inclusiv ratificarea până la Madrid.

Oricum, nu puteam să nu ratificăm acest tratat; nici nu trebuia să dăm apă la moară celor care gândeau că noi intenționam un șantaj. Asta era, de fapt, ceea ce mulți credeau: că noi vom semna, dar nu vom ratifica, pentru a șantaja pe decidenții de la Madrid. Or, eu am spus că trebuie să ratificăm tratatul tocmai pentru a arăta că noi nu l-am încheiat în lumina Madridului, ci în lumina intereselor noastre naționale. El a fost ratificat deși, la un moment dat, apăruse ideea că „bine, îl semnăm, dar de ratificat s-o facem mai la toamnă, mai vedem noi."

G.A.: Adică niciodată. Atunci a existat o fereastră de oportunitate, din fericire folosită. Dar care au fost reacțiile lumii diplomatice?

A.S.: Satisfacție și surpriză în același timp. Mi-au spus mulți că nu credeau că vom reuși să încheiem tratatul până în luna martie, așa cum preconizasem. În același timp, era surpriza față de atitudinea de moralitate internațională pe care o arătasem. Nu încercam să șantajăm, nu încercam să facem din chestiunea aceasta un prilej de lăudăroșenie. Și încă ceva: tratatul era important, dar faptul că noi îl bazasem pe principiile de politică externă privind relațiile româno-ucrainene, la care am făcut referire ceva mai devreme, dovedea că nu era o chestiune de conjunctură, ci de orientare politică generală. Chiar și astăzi, tratatul acesta și cel cu Ungaria sunt mereu pomenite. Îndrăznesc să spun că dacă aș fi rămas ministru, tratatul cu Rusia de asemenea ar fi fost încheiat.

G.A.: Din punctul meu de vedere tratatul cu Ucraina este cea mai importantă realizare a politicii externe din 1997. De fapt, din 1990 până la schimbarea radicală produsă de războiul din Kosovo. Sunteți de acord?

A.S.: Parțial. Socotesc că au fost mai multe momente importante. Îmi vine greu să fac o ierarhie atât de riguroasă.

---

30. *Electoral-corecte*; Severin face aici o analogie ironică cu formula *political-correct*, care înseamnă „politic-corect" (cu privire la enunțuri sau atitudini), și care este reprodusă deseori în formulare engleză.

G.A.: Am în vedere nu numai importanța, ci și complexitatea sa.

A.S.: Ca elemente de dificultate și complexitate, probabil că este unul dintre lucrurile cele mai dificile. Foarte dificilă a fost însă și obținerea soluției de la Consiliul European de la Luxemburg, care în fapt – deși nu în cuvinte – ne dădea șanse egale cu țările din primul grup și începea procesul de integrare europeană cu toată lumea. Astăzi doar cuvintele – ambalajul – s-au schimbat. Fiind zilele acestea la Bruxelles[31], am avut prilejul să mă întâlnesc cu amici funcționari și înalți reprezentanți ai Comisiei Europene care mi-au amintit că, de fapt, în anul 1999, la Helsinki, s-a adoptat formula pe care România o propusese în 1997 pentru Luxemburg. Ar trebui să fie o mare satisfacție văzându-se că până la urmă noi am avut dreptate. Sigur, pentru asta a trebuit să se treacă peste tragedia kosovară.

Dar indubitabil, semnarea tratatului cu Ucraina a fost una din marile reușite ale anului 1997, mai ales dacă o punem nu în contextul *summit*-ului de la Madrid, ci în contextul unei noi definiri a interesului național.

31. Discuția a avut loc în luna martie 2000.

5

Vecinătăți, strategii, controverse

Este un mister de ce în România nu se pot face astfel de lucruri

G.A.: Este semnificativ pentru distanța dintre ideile comune din acești ani și ideile logic importante faptul că strategia despre care ați vorbit, pe care ați comentat-o până acum, nu a fost integrarea României în comunitatea Occidentului, ci ideea de stabilitate în vecinătatea apropiată.

A.S.: Stabilitatea este un lucru bun. Vorbind despre stabilitate însă, mi se pare mult mai important ceea ce aș numi „echilibrul dinamic al relațiilor internaționale”, față de cel static al relațiilor internaționale. Ultimul se bazează pe nemișcare, pe neschimbare, pe apărarea unor drepturi câștigate, spre deosebire de echilibrul dinamic, care se bazează pe creație, pe dobândire de drepturi ca urmare a inițiativei în asumarea de răspunderi, de obligații.

G.A.: Echilibrul static nici nu prea există. Este doar numele pe care îl poartă un mod de gândire simplificator.

A.S.: Dar politica noastră externă către această căutare a securității statice a mers mereu. Apărarea dreptului câștigat. Noi ne-am văzut sacii în căruță cu mai mult sau mai puțin merit din partea noastră la un moment dat și am încercat să rămânem așa, pe loc, în timp ce toți ceilalți au evoluat. De aceea am refuzat dezbaterile, de aceea am refuzat idei noi, am refuzat implicarea. Rezultatul este că am pierdut ceea ce am avut. Sau, în orice caz, ne-am pierdut liniștea și am amânat șansa de a fi o țară a modernității.

Revenind însă la subiectul strategiei pentru NATO, este de remarcat că stabilitatea și integrarea se leagă. Ideea a fost să vedem ce îi interesează pe ceilalți la România. O chestiune accesorie acestei teze principale era că nu poți să ceri ceva spunând: știți eu sunt slab, neputincios și nu dau nimic. Dacă vrei să ceri și să și ți se dea trebuie să spui: eu sunt tare, sunt puternic și această putere pe care o pot arăta vă determină pe voi să-mi dați ceea ce eu vă cer. Desigur, nu în condițiile în care dând, pierdeți, ci în condițiile în care dând, primiți ceva în schimb. Ceva care vă interesează.

Aceasta a fost, dacă vreți, esența strategiei noastre pro-NATO. România putea să construiască structuri de securitate regională care să fie un semi-preparat de introdus în mâncarea unui NATO extins; putea să creeze o vecinătate prietenoasă

unui NATO care se extinde ; putea să creeze un centru de analiză, de evaluare și de proiectare pentru stabilitatea într-o zonă în care NATO avea interese de securitate. Alte lucruri ? Să aibă o contribuție militară importantă la acțiunile NATO. România și Polonia sunt singurele candidate care aveau și flotă, și aviație, și forțe terestre. Celelalte țări nu aveau flotă și multe dintre ele nu aveau forțe semnificative de aviație. România mai beneficia, cel puțin la nivelul activelor, și de capacități de producție și piață de desfacere pentru tehnică militară. Ceea ce, de asemenea, nu era lipsit de importanță.

Am făcut inventarul acestor oferte românești și am constatat că unele din ele sunt „naturale". În privința lor, livrarea se putea face, ca să spun așa, imediat : cele legate de poziția noastră geografică și de securitatea anumitor drumuri, unul fiind drumul securității energetice în zonă. Altele erau oferte pentru o marfă virtuală : parteneriatul româno-maghiar și parteneriatul avansat româno--polonez. Ultimul ducea la trilaterala România-Ucraina-Polonia, precum și la trilaterala România-Moldova-Ucraina. Este vorba despre vecinătatea prietenoasă, astfel ca NATO să nu se extindă până la frontiera potențialului inamic, ci până la frontiera potențialului prieten.

G.A. : D-le Severin, ați spus un lucru care mi s-a părut foarte interesant și, cred, original cu privire la parteneriatul strategic româno-ungar : dacă ne întrebăm ce este mai importantă : relația cu Ungaria sau relația cu NATO, prima ar fi mai importantă. Dar, dacă lucrurile ar fi acceptate ca atare, atunci mare parte din energia națională ar trebui dirijată în acest sens. Știți însă că multe dintre proiectele discutate cu Partea ungară nu s-au realizat și nu se întrevede realizarea lor nici pe termen lung. Mă gândesc la Fundația de tineret maghiaro--română, gândită după modelul franco-german ; la construirea unei șosele Budapesta-București, traversând Transilvania, stimulând activitatea economică nu numai a acestei regiuni, ci și a județelor moldovenești de graniță.

Iată, pe de altă parte, trilaterala Ucraina-Polonia-România. România nu a reușit să avanseze în dezvoltarea raporturilor economice cu Ucraina și cu Polonia așa cum era de așteptat. Tema șoselei care pleca de la Gdansk…

A.S. : …și trecea prin Cernăuți…

G.A. : …a rămas pe hârtie. România nu a făcut nici un pas concret în privința asta. Ca urmare, în ce măsură credeți d-stră că strategia pregătită de Ministerul Afacerilor Externe avea vreo relevanță pentru guvernul României ? Și atunci, nu erau bilateralele și trilateralele doar construcții virtuale, ideale, fără șansa de a se transforma într-o zi în politică reală ?

A.S. : Până la un punct toate au început să meargă. E drept, printr-un efort extraordinar al Ministerului Afacerilor Externe care, în anumite situații, s-a substituit altor ministere.

G.A. : De exemplu ?

A.S.: De pildă, consolidarea parteneriatului nostru cu Polonia – și ca o consecință, a trilateralei noastre cu Polonia și Ucraina – impunea executarea în prealabil a câtorva mici obligații restante. Ele țineau de partea psihologică a acestei afaceri așa cum, de pildă, Consulatul maghiar ținea de partea psihologică a relațiilor româno-maghiare. Era vorba despre Casa de Cultură Dom Polski, care aparținuse tradițional polonezilor și care se găsea la Suceava, acum în posesia unui foarte respectabil ansamblu folcloric românesc. Cu un mic efort, acest ansamblu putea să-și desfășoare activitatea și în altă parte, polonezii redobândindu-și vechea proprietate pe nedrept confiscată. Sau era vorba despre construirea unui drum de câțiva kilometri (10 sau 14 km), legând de șoseaua națională sate locuite de minoritatea poloneză din România. O minoritate care, de altminteri, nu a creat niciodată o problemă pe care s-o găsim în paginile ziarelor. A mai fost vorba despre lichidarea unui cont de *clearing* între România și Polonia. Acestea erau mărunțișuri dacă le raportăm la o politică mare, la o strategie de stabilitate sub-regională și la proiectul unei trambuline către marele nostru destin în cadrul NATO. Ele se puteau rezolva de către un guvern normal, responsabil și serios, în 24 de ore. S-au rezolvat (parțial) doar sub presiunea și prin implicarea Ministerului Afacerilor Externe. Prefectul Sucevei, împreună cu alte persoane interesate, a venit în biroul meu și am stat împreună să redactăm protocolul necesar rezolvării cazurilor care intrau în competența lui. Un director din MAE s-a deplasat la Suceava ca să discute acest protocol cu reprezentanții minorității poloneze și reprezentanții administrației locale. Orice român își dă seama că un telefon de la ministrul adecvat sau de la primul-ministru, dat la județ, putea rezolva situația în 24 de ore.

Este un mister pe care va trebui să-l dezlegăm : de ce în România nu se pot face astfel de lucruri. Explicația cea mai rapidă pe care o pot da slăbiciunii administrației noastre de a-și însuși ideile mari și de a le aplica este aceea că oamenii din administrație sunt implicați în furtișaguri mici, în afaceri derizorii, funcționarii avându-se la mână unul pe celălalt și încercând să lucreze în lumina intereselor lor mărunte. În nici un caz, în lumina unor mari viziuni de politică națională.

În ceea ce privește guvernul și președinția sau liderii politici, pot să spun foarte simplu că nici unul dintre marii lideri naționali nu mi-a dat vreun sprijin. Toți spuneau că e bine, că trebuie să rezolvăm ceea ce e de rezolvat, că de ce nu se rezolvă, că de ce nu se face, dar nici unul nu dădea vreo dispoziție unei persoane concrete pentru a aduce lucrurile acolo unde trebuia. Nimeni nu voia să-și asume răspunderea ca să nu fie apoi, eventual, subiectul unui scandal apărut în toată presa sau în opinia publică, pentru că s-a atins nu știu ce interes al unei gogoșerii care se afla în sediul Casei Poloneze și care – exemplul e teoretic – era cauza ce făcea ca nimeni să nu se poată atinge de imobilul respectiv.

Nu ne putem pune cu presa

G.A. : *A propos* de ceea ce înseamnă administrație : am avut ocazia să văd funcționari ai agențiilor americane obsedați de respectarea întrutotul a politicii Departamentului de Stat al SUA în cazul celor mai banale proiecte, care nu depășeau câteva mii de dolari. De pildă, Departamentul de Stat american avea siguranța că oamenii săi vor respecta, la 11.000 km distanță, ceea ce la Washington se decisese privitor la finanțarea activităților în Serbia.

A.S. : Lucrurile se petrec acolo într-o ordine pe care eu aș numi-o firească. La noi se produc într-o ordine complet nefirească. Este limpede că cineva trebuie să decidă într-o manieră coerentă profilul unei anumite politici și, în special, al politicii internaționale a României. La noi, chestiunea este ca nu cumva cineva care pare să aibă puterea să devină prea tare și să submineze poziția lui X sau a lui Y, sau să umbrească imaginea lui Z. Președintele n-a intervenit ca să susțină o anume decizie pentru că era mai interesat să manevreze între diversele partide de guvernământ. Președintele partidului din care făceam parte, Petre Roman, nici el n-a intervenit în această chestiune, pentru că eventualul meu succes l-ar fi putut pune în umbră. Nu se gândea că e succesul României, se gândea că ar fi vorba despre succesul meu.

G.A. : De ce invocați președintele și partidul când, de fapt, problema era una internă a guvernului ?

A.S. : Absolut, dar din aproape în aproape ajungeam și la primul-ministru, care nici el nu voia ca ministrul de Externe să aibă o idee însușită de guvern și apoi aplicată. Chiar simplul fapt că ideea putea veni de la un alt personaj din guvern decât primul-ministru însemna, în mentalitatea noastră, o diminuare a autorității primului-ministru. Ministrul Transportului, care trebuia să se ocupe de drumuri, al Finanțelor, care trebuia să se ocupe de lichidarea contului de clearing se considerau și ei afectați în capacitatea lor de a vinde indulgențe, dacă ar fi fost obligați să ia decizii decurgând din politica externă a Ministerului Afacerilor Externe. Aceasta era toată chestiunea : cum ne poziționăm unii față de ceilalți, cum reușim să arătăm că blocând o decizie importantă pentru stat suntem exact aceia la care trebuie aduse peșcheșurile.

Să fim lămuriți ! Aproape fiecare dintre acești miniștri (eu nu spun că toți) de aceea era acolo, ca să atragă cât mai mari comisioane confidențiale. Cât mai mari afaceri pentru sine. Or, cum ar fi putut să atragă afaceri pentru sine, când el nu făcea un drum pe unde voia, ci pe acolo pe unde propunea ministrul de Externe ? Importantă nu era ideea în discuție, important era cât aduce ea în buzunarul unuia sau altuia.

G.A. : D-stră spuneți așa, d-le Severin : noi aveam o politică externă croită să promoveze interesele României, dar această politică externă s-a lovit de interesele particulare ale celorlalți membri ai Cabinetului. Vă asumați o afirmație „tare”.

A.S.: Fiecare avea alte priorități. Președintele avea prioritatea unor relații bune cu toate partidele, pentru ca în felul acesta să-și păstreze șansele electorale. Șeful de partid avea prioritatea ca unul din miniștri să nu-l umbrească pe el în ochii partidului. Primul-ministru avea prioritatea ca unul din miniștrii săi să nu-l umbrească în fața celorlalți miniștri. Și în fine, oricare dintre ceilalți miniștri avea prioritatea ca să transforme ministerul său într-o feudă pe care s-o conducă precum un satrap, culegând toate avantajele morale, dar în primul rând materiale din sistem. Îndrăznesc să afirm, cu toate riscurile pe care mi le asum, că de aceea eu sunt ministrul de Externe cel mai „antipatic" din primul deceniu post--totalitar și singurul care a fost împins afară așa cum a fost împins. Pentru că nu eram implicat într-un asemenea sistem. Și am vrut să fac o politică externă românească. Nu una departamentală sau a unui grup de interese – fie el din țară sau din străinătate –, ci o politică românească. Lucrul a deranjat. Dacă nu ar fi deranjat, nu aș fi fost silit să plec din fruntea ministerului.

G.A.: Iarăși o afirmație radicală. Susțineți: eu sunt ministrul care a făcut politica interesului național, ceilalți n-au avut această prioritate.

A.S.: Îmi asum această afirmație. Cu singura mențiune: că în timp ce unii au fost total dezinteresați de interesul național, pentru alții interesul național a existat ca o chestiune secundară și, în orice caz, dependentă de rezolvarea altor probleme.

Foarte onest vorbind, pentru președinte preocuparea pentru o imagine pozitivă a României în lume și promovarea unor rezultate bune în politica externă de care se simțea foarte responsabil au fost reale. Numai că în momentul în care preocuparea sa venea în contradicție cu mașinațiunile algoritmului politic, când apărea riscul de a pierde un anumit avantaj politic, în momentul acela interesul țării trecea pe planul doi. Vă dau un citat, este cel mai bun, din faimoasa noapte în urma căreia mi-am dat demisia și în care președintele mi-a replicat: „Din punctul de vedere al politicii externe, plecarea d-stră va fi o mare pierdere, această schimbare va crea mari greutăți României. Dar nu ne putem pune cu presa".

Ce însemna aceasta? Nu pot să cred că presa ar fi putut să conducă, oricât de critică ar fi fost ea, la căderea guvernului sau, și mai puțin, la căderea președintelui în cazul în care cu toții ne-am fi luat răspunderea solidară de a spune public un adevăr neplăcut. Nu uit că presa este importantă și trebuie respectată. Chiar dacă ne face câteodată viața insuportabilă, ea face întotdeauna dictatura imposibilă. Însă, într-o democrație puternică, țara nu este condusă de presă, ci de liderii politici aleși de cetățeni.

G.A.: Spuneți, deci, că președintele v-a sacrificat pentru a menține relații bune cu presa?

A.S.: Bunele relații cu presa (din păcate, văd că au fost pierdute între timp și acelea), care însemnau și o viață politică confortabilă, erau mai importante decât garantarea interesului național. Desigur, oricare poate să spună astăzi că „n-am spus așa ceva". Eu zic: a spus, și cu asta am pus punct.

A aspira către statutul omului de stat

G.A. : Afirmați nici mai mult nici mai puțin : „Datorită acestei politici am pierdut și din punct de vedere material, și din punct de vedere politic...".

A.S. : Material n-am pierdut...

G.A. : În sensul că n-ați devenit unul din marii beneficiari ai guvernărilor[31].

A.S. : Desigur că nu sunt unul din îmbogățiții schimbării din România. Dar politic am pierdut, așa cum știți și cum am explicat. Am intrat în viața publică pentru a promova o cauză. Atunci când stau pe margine în loc să lupt eficient pentru ea, cu instrumentele pe care le oferă puterea politică, sigur că sunt în pierdere.

G.A. : Aș veni, totuși, cu un contra-exemplu. A existat un obiectiv de politică externă care a putut fi realizat numai datorită solidarității mai multor lideri politici : tratatul cu Ucraina.

A.S. : Este absolut corect că am beneficiat în anumite momente, și nu eu, ci România, de solidaritatea unora dintre liderii ei. Ceea ce am spus se referă la o tendință. Interesul național era important cu condiția să nu afecteze alte interese. Exista o frământare menită a armoniza diversele interese între ele. Factorii de presiune erau însă prea numeroși. Unul dintre factori era interesul propriu. Un altul era un anumit simț al onoarei și al responsabilității în funcția pe care cel în cauză o ocupă. Alt element de presiune era – nu-i așa ? – nevoia de a obține o reputație de om de stat, de om politic abil și așa mai departe. Hai să ne uităm, câți miniștrii au reușit – fac o paranteză răutăcioasă, dar nu nereală – să-și trimită copiii să învețe în străinătate ? Mulți. Nu din salariul sau indemnizația de demnitar, ci datorită faptului că în străinătate aveau o bună imagine. Străinătatea credea că acești oameni au făcut lucruri de ispravă în România. Deci, iată o mulțime de interese întrepătrunse, unele nobile, altele mai puțin ; unele legitime, altele mai puțin legitime ; unele de înțeles, altele mai puțin de tolerat. Vă rog, însă, să luați cele spuse aici cu toate nuanțele și excepțiile de rigoare.

Solidaritatea care s-a manifestat în cazul tratatului cu Ucraina a fost cât se poate de reală. Eu nu vreau să intru în prea multe detalii de culise. Însă aș putea să spun că în momentul în care am venit cu tratatul parafat de la Kiev, nu a fost așa un mare entuziasm peste tot. Din nou, liderii politici din Opoziție făceau

---

31. Adrian Severin a fost inclus de către Valerian Stan, când acesta era Șeful corpului de control al primului-ministru, pe lista membrilor PD care ar fi beneficiat ilegal de imobile. Ulterior, Valerian Stan a revenit, inclusiv prin declarații de presă, arătând o atitudine care poate fi surprinsă și din următoarea formulare : „Acestea îmi par a fi, așadar, câteva din chestiunile destul de clare legate de scandalurile care au implicat în ultimul timp PD (un partid în care înțeleg tot mai bine și de ce oameni ca Adrian Severin au început să nu-și mai afle rostul)...". (Valerian Stan, „Certitudini și dileme", *Cotidianul*, 9.08.1999)

scandal, fără nici un temei de altminteri. Îi invitasem la o discuție anterioară parafării tratatului. Ei s-au plâns că i-am invitat doar cu două zile înainte. Că doar nu era să fac altfel: într-o negociere nu trebuie să știe toată lumea care sunt ultimele concesii pe care ești gata să le faci. I-am chemat pe acești oameni ca să le vorbesc. Aveam nevoie să obțin un mandat minimal, nu unul maximal. Nu să mi se dea lecții despre ce-am putea să ne dorim, ci să-mi indice linia la care trebuie să ne oprim, linia dincolo de care, cu orice risc, nu mai putem face concesii.

G.A.: Îmi amintesc discuția de la Ministerul Afacerilor Externe, cu întreaga Opoziție, cu 24 de ore înainte de parafare, la care am fost invitat...

A.S.: Eu nu v-am invitat atunci ca să vă transfer răspunderea mea, ci ca să-mi transferați opiniile d-stră. Nu v-am chemat ca apoi să spun: ei sunt de vină pentru ceea ce se întâmplă, ei și-au dat acordul. Am făcut o dezbatere pe chestiuni care puteau fi discutate cu 24 de ore înainte, dar nu puteau fi discutate cu o lună înainte. Recunosc că aveam nevoie de solidaritate. Dar era vorba despre o solidaritate națională, nu de una juridică sau politică. Trebuia să stabilim, cât de cât, consensul asupra a ceea ce vrem și ceea ce realist putem. Altfel, ce să spun, îmi cer scuze dacă generalizând comit un păcat, dar niciodată în perioada despre care vorbim nimeni nu s-a sacrificat. Probabil că au fost și astfel de gesturi, dar eu nu-mi aduc aminte un exemplu concret. N-am văzut nici o persoană publică gata să facă un sacrificiu adevărat, căci toate „sacrificiile" care s-au făcut au fost „cu asigurare". Eu cred că aceasta este diferența între sacrificiul autentic și cel de ochii lumii. Evident, riscul trebuie să fie calculat și este o prostie să te sacrifici degeaba. Sacrificiul fără risc nu este însă sacrificiu.

O să spună cineva: „Atitudinea dumitale nu este a unui om politic. Un om politic încearcă întotdeauna să-și ia asigurări, să nu intre în acțiuni care l-ar putea elimina de pe scenă". Și are dreptate. Ei gândesc ca oameni politici sau, unii, pur și simplu ca politicieni. Eu aspir către altceva. Aspir către statutul omului de stat. Nu vreau să spun că este statutul pe care mi l-am și apropriat, dar, cel puțin, am încercat să mă apropii de el.

G.A.: Desigur, frumoasă aspirație. Dacă în politică meandrele nu pot să lipsească, în politica de stat linia, direcția ar trebui să fie impecabilă. Dar să continuăm. Am văzut cum arată strategia dezvoltată de România în raport cu vecinătățile ei: parteneriatul strategic cu Ungaria, relația specială cu Polonia, tratatul cu Ucraina. Se mai poate adăuga ceva la cele enumerate până acum?

A.S.: V-am vorbit despre elementele de strategie care se bazau pe poziția noastră geografică. Ne putem referi și la securitatea energetică a regiunii. O idee era transferul unei părți din sursele energetice ale Mării Caspice prin România, dar și realizarea unei rețele integrate de producere și distribuție a energiei în zona Europei de Sud-Est.

G.A.: Aveți în vedere relația specială stabilită cu Italia?

A.S.: Aici a intrat și acel acord privind construirea unui *pipe-line* cu Italia. Am fost chiar rugați de partea italiană să facem sondajele necesare în zonă pentru a vedea dacă toate țările de tranzit sunt dispuse să coopereze la proiect.

Revin, însă, ca să amintesc de exportul de securitate. Aș da două exemple. Primul din 1997. Este vorba despre implicarea noastră în rezolvarea crizei de la Belgrad legată de rezultatele alegerilor locale. Știți că la Belgrad se crease o adevărată Piață a Universității. Au fost luni de zile în care populația a demonstrat în fiecare zi prin centrul capitalei, a ocupat unele piețe centrale ca reacție la nerecunoașterea de către Miloșevici a rezultatelor alegerilor pentru primăria Belgradului. Zoran Gingici a fost ales atunci primarul Belgradului și nu i se recunoștea mandatul. Situația a devenit explozivă. S-ar fi ajuns la deznodăminte destul de rele dacă România ar fi dus atunci politica externă pe care d-l Pleșu a dus-o în anii în care s-a maturizat conflictul din Kosovo. Am trimis imediat un mesager la Belgrad, ca să ia legătura cu toate forțele politice. Acest mesager s-a deplasat apoi și în țări învecinate, cu probleme sensibile: Croația, Bosnia--Herțegovina, Albania, pentru a sonda terenul, pentru a da sfaturi, arătând în acest fel că România vrea să-și joace atuurile. România a valorificat așa-numitele vechi relații de bună-vecinătate cu Serbia. Nu am făcut acest lucru dintr-un act de teribilism și fără să consultăm pe cei care erau, și ei, direct implicați.

G.A.: Cine a avut inițiativa negocierii cu forțele politice sârbe?

A.S.: Ministerul de Externe. Ca ministru de Externe, am avut această inițiativă.

G.A.: Deci nu a venit de la sârbi?

A.S.: Partea sârbă n-a știut absolut nimic. A fost inițiativa noastră, a României. L-am invitat pe ambasadorul Statelor Unite – pentru că Statele Unite își asumaseră un rol important în zonă – și i-am comunicat că intenționăm să facem un asemenea demers exploratoriu. Voiam să dăm și anumite sugestii, legate de modul în care, democratic, se pot rezolva astfel de crize. Transmiteam și mesajul nostru că pe România se poate conta ca vecin prietenos, cu condiția ca valorile principiale în care ea crede să fie împărtășite și respectate la Belgrad. De asemenea, am întrebat dacă există o posibilitate ca printr-un asemenea demers să facem și un serviciu celor pe care îi doream aliații noștri occidentali.

A fost surpriză, pe moment, la ambasada SUA. Însă după două sau trei zile am primit răspunsul printr-o notă neutră în care, într-adevăr, am fost rugați să facem un demers și să încercăm să pricepem mai bine care este situația acolo. În 24 de ore am primit acordul guvernului sârb ca omul nostru să meargă în Serbia. El a putut să se întâlnească cu toată lumea, inclusiv cu Opoziția.

Ceea ce ar fi fost mult mai dificil pentru americani s-o facă sau, dacă ar fi făcut-o, nu cred că ar fi reușit cu aceeași discreție. Americanii sunt pisica cu clopoței și pe oriunde se duc, șoarecii sunt preveniți și fug. După aceea am avut surpriza foarte plăcută ca, în mai multe discursuri ale Secretarului de Stat sau ale

altor demnitari americani, să se menționeze despre rolul, despre inițiativa, despre serviciul pe care România l-a făcut în rezolvarea crizei de la Belgrad. Puțină lume și-a dat seama, la acea dată, de ce am primit noi acele mulțumiri. Iată o parte a strategiei noastre, care nu putea să se bazeze pe „Bingo-ul pro-NATO", ci pe fapte concrete care să demonstreze că nu numai noi suntem interesați să intrăm în NATO, ci și NATO este interesat să ne primească.

Al doilea exemplu este mai scurt, pentru că este mai bine cunoscut : promptitudinea cu care România s-a implicat în rezolvarea crizei din Albania. Aceasta a însemnat o modificare a doctrinei noastre militare, așa cum corect a fost evidențiat, dar din păcate critic, de către PDSR la vremea respectivă. Am fost, bineînțeles, criticat de toată lumea, inclusiv de conducerea PNȚCD. Iar PD, ca de obicei, m-a lăsat în *off side*. Când am luat inițiativa să participăm la forțele UNPREDEP din Macedonia, sau să participăm la forțele de menținere a păcii în Cipru, arătând că ne asumăm o funcție importantă în zona noastră, am primit critici din absolut toate părțile. De fiecare dată, cu șmecherii : „Am alături președintele ?", „Știe ministrul Apărării ?" Tot felul de manevre. Un an întreg, în 1997, nu a fost zi de la Dumnezeu fără un scandal mai mare sau mai mic.

A veni să strici pregătirile

G.A. : Mai știu un caz unde, după informațiile pe care le am, reprezentanții României au jucat un rol semnificativ : reuniunea din Grecia din luna septembrie 1997. Grecii, la sugestia rușilor, au promovat ideea unui fel de alianță balcanică în care rușii urmau să joace un rol paternalist. Care ar fi amănuntele ?

A.S. : Este vorba despre un interes pentru Balcani pe care Rusia nu l-a ascuns de prea multe ori în istorie. Rusia încearcă, firesc, să-și promoveze aceste interese cât mai mult posibil. Pe de altă parte, în contextul relațiilor încordate greco-turce, Grecia a fost destul de puțin sprijinită de SUA pentru a-și reglementa diferendele și destul de puțin ascultată în cadrul NATO. Ea a căutat să-și obțină, natural, un plus de sprijin din partea Rusiei. În aceste împrejurări s-a ivit și criza rachetelor cipriote. Guvernul de la Nicosia a anunțat că va cumpăra un număr de rachete rusești și le va instala pe insulă. Evident, Turcia a sărit în sus pentru că se temea de întărirea capacităților militare ale cipriotilor greci. NATO s-a speriat de reacția turcească, de o altă complicație și din nou Grecia, care susținea interesele și aspirațiile cipriotilor greci, s-a simțit prinsă în colț după cum și Rusia și-a dat seama că pentru a întări raporturile cu Cipru are nevoie de sprijin grecesc. Iată pe ce bază, absolut rațională, s-a clădit o anumită simpatie a Greciei pentru interesele rusești în Balcani. Atât timp cât SUA au apărut ca fiind un sprijinitor mai degrabă al Turciei decât al Greciei în disputele dintre acestea, și câtă vreme SUA aveau un rol tot mai mare în Balcani, mai ales în urma implicării lor în conflictele din fosta Iugoslavie (a se vedea în special Dayton-ul și Bosnia-Herțegovina), Atena și Moscova s-au regăsit pe o platformă comună.

G.A. : La care se adaugă tradiția anti-americană din Grecia, care nu mai poate fi explicată prin interese.

A.S. : La care se poate adăuga tradiția anti-americană, puternic evidențiată în 1999, cu ocazia vizitei președintelui Bill Clinton la Atena. Ei bine, punând toate acestea cap la cap, inclusiv fundamentalismul ortodox care se dezvoltă în Grecia, spre disperarea multor democrați, în special din Partidul Socialist, s-a ajuns la convingerea că este bine să se facă un loc mai bun pentru Rusia în Balcani. Se compensa, astfel, crescânda influență a SUA în Europa de Sud-Est.

Subliniez faptul că prezența americană în Balcani este o noutate introdusă în politica internațională a Statelor Unite de către Administrația Clinton. Administrația Clinton nu a trimis trupe nici în Coreea, nici în Vietnam, nici măcar în Golf. În Golf, prezența trupelor americane fusese decisă de Administrația Bush, deci de o Administrație republicană. Iată că președintele Clinton a decis să se implice mai mult în Balcani. Ceea ce prezintă o importanță istorică.

Pentru a contrabalansa această prezență, Grecia credea că este bine să asigure o intrare în joc, mai mult sau mai puțin echivalentă, pentru Rusia. Mai trebuie adăugat că, în argumentația pentru o mai pronunțată prezență rusească în Balcani, se adăugau și elemente precum faptul că Statele Unite lansaseră Inițiativa pentru Cooperarea Sud-Est Europeană, SECI, în timp ce Uniunea Europeană lansase, tot pentru această regiune, programul Royaumont[32] . Deci, și SUA, și Uniunea Europeană erau active. În schimb Rusia nu era nicăieri.

Amintiți-vă că, înainte de căderea zidului Berlinului și prăbușirea în 1991 a URSS, Rusia se baza foarte mult pe alianțele din Balcani : cu Bulgaria, membră a Pactului de la Varșovia și cu România care, după părerea mea, nu este o țară balcanică, dar este influentă și se află la limita Balcanilor. Toate acestea dispăruseră. Rusia fusese lăsată complet în afara proceselor politice din Balcani, pe care le putea influența cel mult prin declarații făcute de la distanță.

Iată, deci, care era coincidența de interese grecești și rusești. Grecia a încercat atunci să creeze o conferință permanentă pentru cooperare balcanică, la care să fie invitată și Federația Rusă. Trebuie spus că acțiunea aceasta a fost una destul de temerară, pentru că impactul nu era moderat printr-o implicare simultană, de același tip, și a Statelor Unite, de pildă. La astfel de conferințe balcanice erau invitate și alte țări, cu titlu de observator, cum ar fi Franța sau Germania sau chiar SUA, dar, în ceea ce privește Rusia, aceasta urma să joace un rol nu perfect definit, dar în orice caz, deloc lipsit de importanță.

Decizia trebuia luată în cadrul conferinței șefilor de state și guverne balcanice din Creta. Era o primă întâlnire de acest fel și fusese prezentată ca o reuniune semi-formală, mai mult cu caracter simbolic, ocazie ca statele prezente să poată schimba între ele păreri despre situația din zonă fără ca să se angajeze la ceva

---

32. Este vorba despre inițiativa primului ministru francez Edouard Balladur. A nu se confunda cu Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, lansat după criza din Kosovo.

concret. Conferința a fost în sine salutară, întrucât a prilejuit o primă întâlnire între prim-miniștrii Greciei și Turciei, ambii prezenți la Creta, ca și între miniștrii lor de Externe. Așa s-au putut cunoaște și așa au putut fi deschise primele căi de dialog. Însă cunoștința mea de mai multă vreme, ministrul de Externe grec Pangalos, a intenționat să facă și altceva. De acest lucru mi-am dat seama imediat ce am pus piciorul în Creta și am văzut o pancartă pe care scria „Prima conferință a șefilor de state și guverne din țările cooperării balcanice”. Se intenționa, drept urmare, să se țină și o a doua conferință, și o a treia, adică să se instituționalizeze ceva. Iată un lucru pe care noi nu-l convenisem înainte și de care oficial nu fusesem avertizați. Am spus atunci că nici ideile geniale privind Europa de Sud-Est nu pot fi acceptate, cât ar fi ele de geniale, fără consultarea prealabilă a României și fără acordul ei.

G.A. : Ați spus cui ?

A.S. : Am spus celor care erau prezenți acolo și în special partenerilor noștri greci. *A propos* de aceasta, o mică paranteză : deși trebuia să mergem împreună, d-l Ciorbea a venit cu o zi mai târziu la reuniune, întrucât a dorit să viziteze un portavion, undeva, prin Mediterana de Est. După care a mai făcut o mică excursie la locurile sfinte. A venit cu o zi întârziere, când deja criza era depășită pentru că nimeni dintre cei prezenți nu susținea instituționalizarea precipitată a cooperării cu Rusia. Nu aveam nimic împotrivă să mai existe alte întâlniri de acest tip, dar nu ca obligație, ci dacă exista o agendă serioasă pe care o puteam analiza. Fac mărturisirea că m-am gândit dacă nu cumva d-l Ciorbea va ceda presiunii gentile care se făcea asupra noastră. Este foarte greu la o asemenea întâlnire, când ești extrem de bine primit de gazde, ești cazat în locuri superbe, ai atâtea semne de delicatețe din partea celor care-ți oferă ospitalitate, să vii să le strici pregătirile. Cei care n-au simțit în conferințele internaționale o atare presiune probabil că nu înțeleg duritatea ei excepțională, dificultatea cu care poți să faci față tensiunii. Nu e vorba că cineva te brutalizează, nu e vorba că cineva adoptă față de tine atitudini neelegante sau amenințătoare, ci de faptul că există în noi un bun-simț care ne îndeamnă de multe ori, în asemenea condiții, să ne îndreptăm spre direcții care nu sunt și cele corecte.

Am avut o discuție cu d-l Ciorbea în momentul în care a sosit. Am zis că până a venit dânsul lucrurile erau deja limpezite. Ne lămurisem cum stăm și i-am spus că nu aveam nici un motiv ca să subminăm cooperarea balcanică și sud-est europeană. Trebuia chiar s-o susținem, dar nu în această formă precipitată și inițiată fără o consultare prealabilă a României. Nu puteam să aderăm la o formulă pe care nu o știam dinainte, care nu ne fusese prezentată dinainte și în legătură cu care nu ne expusesem punctul de vedere. D-l Ciorbea a marșat pe această linie și pot să spun că în atari condiții am făcut o echipă foarte bună care a condus nu la un eșec al conferinței – pentru că nu a fost un eșec –, ci la o plasare a conferinței într-un cadru de realism și moderație. Nu ne-am lansat în

aventura invitării Rusiei într-o formulă organizată pe care nu o putusem defini și în care nu erau clare drepturile și obligațiile pe care și le asumă. Mai mult, am spus la vremea respectivă că sigur, Rusia este binevenită, dar ținând seama de tradiția relațiilor ei cu țările balcanice, cu țările Europei de Sud-Est, este preferabil să rezolve întâi pe cale bilaterală problemele cu statele din regiune înainte de a interveni într-un proces multilateral. Când spuneam lucrul acesta, aveam în vedere și tratatul de bază ruso-român, ale cărui negocieri mergeau foarte greu și fuseseră cvasi-înghețate, pentru prima jumătate a anului cel puțin.

Despre asta a fost vorba. Și primul-ministru Simitis, și actualul ministru de Externe Papandreu – atunci doar ministru adjunct de Externe – ne-au transmis după conferință regretul pentru faptul că printr-o manevră cam bruscată s-a încercat punerea noastră în fața unui fapt împlinit. Cred că aceste regrete au fost sincere. Ele încercau să marcheze și o delimitare față de persoana prea cutezătoare și prea vulcanică a ministrului, în mod clar artizanul întregii afaceri.

Amuzamentul constă în aceea că la ora încheierii conferinței, dar înainte ca rezultatele să fie făcute publice, a sosit și scrisoarea președintelui Elțîn, prin care saluta inițiativa noastră de construire a structurii subregionale și accepta ca Rusia să devină partener. Ceea ce, desigur, vorbește de la sine în legătură cu modul în care fuseseră pregătite lucrurile și cu faptul că intenții atât de atent disimulate nu puteau fi și foarte curate.

Ești lider regional făcând ceva, nu declarându-te lider regional

G.A.: Nu existau oare pentru România capcane ceva mai elaborate și mai complicate? Mă gândesc la efortul american de a dezvolta inițiativa SECI exact în perioada în care se definitiva strategia extinderii Alianței Nord-Atlantice. D-l Shifter făcuse un lung turneu în această zonă. Îmi amintesc că în 1996 diplomații de la Budapesta păreau timorați de presiunea americană ca Ungaria să ocupe un loc în SECI. Oficialii unguri se întrebau în ce măsură, asumându-și rolul propus de americani, nu își periclitau aderarea la NATO. Ei se temeau ca nu cumva SECI să fie o variantă la extinderea NATO.

A.S.: Eu cred că SECI nu a fost gândită ca o alternativă la extinderea Alianței. Ci ca un proces complementar, favorabil până la urmă consolidării democratice și securității subregionale. Atingerea unor atari obiective era menită să diminueze temerile americane potrivit cărora extinderea NATO către Europa de Sud-Est însemna un pericol pentru viețile soldaților americani, dar și pentru buzunarul contribuabilului american. În acest proces s-a dorit includerea tuturor țărilor balcanice, dar și a celor care prin istoria lor au stabilit legături cu Balcanii. Aceste țări erau România, Republica Moldova, Ungaria și Austria. Din punctul meu de vedere, Croația este o țară balcanică, cel puțin dacă avem în minte

geografia și geopolitica, în ciuda aspirațiilor de atunci ale președintelui Tudjman, de a considera Croația ca țară central-europeană. România este, drept urmare, net mai central-europeană decât Croația[33]. Dar aici nu se punea problema unei atitudini de superioritate a altor zone din Europa față de Balcani și a unei aroganțe central-europene față de regiunea sud-dunăreană, ci de a aduce împreună țări care trăiseră, într-un fel sau altul, împreună. Nu trebuie uitat că Buda a fost pașalâc timp de peste 100 de ani. Viena a fost asediată de turci, cu care imperiul habsburgic s-a luptat secole întregi. Aceasta a asigurat țărilor respective o experiență balcanică ce nu trebuie ignorată. Iată motivul pentru care s-a încercat aducerea în Inițiativa Sud-Est Europeană și a unor țări care nu aparțineau Balcanilor.

Nu mai puțin important de reținut este că în această inițiativă trebuia să participe și a participat și Italia care nici pe departe nu este o țară balcanică – nimeni nu se îndoiește de asta –, dar care a avut o istorie legată de Balcani, a avut și are interese în Balcani, are o cunoaștere a Balcanilor și influență în Balcani, ca și România. O țară ca Ungaria s-a temut însă că situarea ei în grupul celor care trebuiau să se ocupe de securitatea sud-est europeană o va rupe de grupul țărilor central-europene în legătură cu care Uniunea Europeană și NATO luaseră de timpuriu decizia de a fi integrate în civilizația occidentală, aproape cu orice preț. Era, după părerea mea, efectul inerțial al mentalității de bloc, care a văzut extinderea, în primul rând și înainte de orice, drept o deplasare a frontierei Europei „libere”, occidentale, către Est prin înglobarea unui nou grup de țări de primă linie. Astfel, Germania nu ar mai fi fost o țară de linia întâi, ci urma să aibă la estul ei numai aliați. Ungaria, care nici măcar nu avea graniță comună (mai ales ca urmare a complicațiilor slovace) cu vreuna dintre țările central-europene cu vocație la imediata integrare în NATO se temea să nu-și piardă statutul pe care îl avea împreună cu Polonia și Republica Cehă.

Iată motivul pentru care Budapesta s-a ferit ca dracu’ de tămâie să se implice în SECI. Însă, încetul cu încetul – deși nici astăzi nu este foarte entuziastă –, Ungaria a reușit să se adapteze și să se acomodeze cu rolul ei în cadrul SECI. Eu pot să înțeleg că Ungaria nu se simte foarte atrasă de rezolvarea problemei sud-est europene. Ea nu are nici resursele necesare pentru rezolvarea lor și, afară de cei 100 de ani aflați sub ocupație turcească, nu a fost niciodată într-o legătură atât de solidă cu zona. Și niciodată foarte influentă în zonă.

G.A.: Înțeleg că d-stră considerați că procesul SECI venea în întâmpinarea României?

33. Simt nevoia să notez că disputa privind plasarea geografică a unei țări sau a alteia este puțin relevantă. Relevantă cu adevărat rămâne situarea țării în anumite cadre de civilizație și, prin aceasta, capitalul ei în raport cu procesul de anvergură istorică reprezentat de extinderea și adâncirea structurilor europene și euro-atlantice. O dată cu sfârșitul „erei” Tudjman, Croația pare să se îndrepte rapid spre împlinirea standardelor de solidaritate cu comunitatea democrațiilor prospere de pe continent.

A.S.: Eu am făcut următoarea declarație pe care am repetat-o în permanență : România nu este o țară balcanică. Nici din punct de vedere geografic, nici din punct de vedere geopolitic, nici din punct de vedere cultural. Asta se vede imediat, dacă se face o călătorie în sudul Dunării. Nici din punct de vedere economic nu suntem legați ombilical de Balcani. Evident, dacă se poate face comerț acolo, e foarte bine, dar nu este vorba despre interesul nostru vital. Aș spune chiar și altceva : faptul că noi nu avem nici un fel de litigii cu țările din Balcani, dar avem sau am avut litigii cu țările Europei Centrale demonstrează că ultima este zona noastră de interese. Lipsa de rivalitate cu Europa balcanică demonstrează tocmai faptul că România nu-i aparține. La o adică, se poate lăsa păgubașă de prezența în această zonă. Nu este însă mai puțin adevărat că legăturile României cu respectiva zonă sunt extrem de puternice. Din diverse motive, mai puternice decât cele ale Ungariei.

Dar, dacă România nu are interese vitale, are totuși interese rezonabil de importante în Balcani. Ca țară-punte între Europa Centrală și Europa de Sud-Est, România are și răspunderi internaționale în regiune. Cel puțin răspunderi pe măsura intereselor sale privind pacea și securitatea balcanică. Stabilitatea balcanică, o dată stricată, a exercitat o influență negativă asupra României. Din aceste motive România este interesată în păstrarea unei regiuni balcanice stabile, prospere. De aceea ea trebuie să-și joace rolul, adică să se implice în apărarea stabilității Balcanilor ca reprezentant al Europei Centrale și, pe această cale, al Europei Occidentale și al SUA.

Atunci când am avut, în decembrie 1997, întâlnirea la Hotelul Astoria din New York, cu d-na Albright și cu toți miniștrii de Externe ai țărilor SECI, am venit cu ideea să mărim coerența în cadrul SECI și să creăm un centru permanent la București. Un centru de contact și de informare, un fel de dispecerat de idei și de informații care să permită o activitate cvasi-permanentă și o anumită dinamică în interiorul SECI. Am spus că acest centru nu trebuie să fie mare, nu trebuie să fie costisitor. Nu e vorba de o instituție gigantică, ci de un fel de cutie poștală. Dar o cutie poștală a țărilor SECI era importantă ca să sporească și conștiința acestor țări că au ceva de făcut împreună. Plasarea sa la București putea să dea, de asemenea, un sentiment de confort, pentru că aici avem același fus orar și nu trebuie să se aștepte ziua care se va naște peste șapte ore la Washington pentru a comunica o știre. D-na Albright a fost surprinsă pe moment de idee, dar colaboratorii au liniștit-o spunându-i că este una foarte bună. Drept pentru care a îmbrățișat-o fără ezitare. Toate celelalte țări prezente, luate repede, au spus „da, sigur, e în regulă."

Din păcate, după plecarea mea, această chestiune a fost mai puțin urmărită de România. Țin minte, m-am întâlnit a doua zi după discuția de la Hotelul Astoria cu ambasadorul american la ONU, care era și președinte al Consiliului de Securitate, d-nul Richardson, prezent la întâlnirea cu d-na Albright. El mi-a spus :

„Am râs extraordinar, gândindu-mă ce abil ministru de Externe are România, când ați explicat că va fi doar o căsuță poștală la care se vor primi, trimite și redistribui scrisorile cu activitatea SECI. Îmi dau seama că cel care are o asemenea căsuță poștală controlează, de fapt, întregul proces. Luându-vă această obligație este limpede că faceți un pas important pentru ca România să devină într-adevăr un lider în cadrul SECI. Mai ales că puteți", comenta d-l Richardson, „să băgați în căsuța poștală și ideile d-stră, nu numai cele primite de la alții".

Acesta este modul de a fi lider regional : asumându-ți răspunderi, făcând ceva, nu declarându-te astfel. Făcându-i pe alții să aibă nevoie de serviciile tale, nu spunând că tu ești cel mai deștept. Din păcate, acest proiect nu a mai fost urmat în 1998, el făcând probabil parte dintre proiectele considerate utopice de către succesorul meu, d-l Pleșu. Ca de obicei, guvernul, fără impulsionări de la ministerul care a avut inițiativa unui anumit proiect, nu a catadicsit să facă absolut nimic. Cei care, însă, au fost serioși și s-au ținut cât de cât de ideea respectivă au fost tot americanii. Confruntați cu pasivitatea părții române, au preluat inițiativa restrângând-o tematic, dar dezvoltând-o în plan organizatoric. Așa s-a născut Centrul pentru Combaterea Crimei Organizate în Balcani la București.

Poate că tocmai având în vedere această istorie, Statele Unite au sugerat și coordonatorul SECI din Europa, d-l Eberhart Busek a propus și a insistat ca România să mă numească coordonator național al SECI, după ce nu am mai fost ministru de Externe. Ideea a fost transmisă și d-lui Pleșu și acesta a susținut-o. Până la urmă, americanii au afirmat că pentru promovarea unui asemenea plan este nevoie de un fel de ministru de Externe al SECI, funcție pe care aș fi putut-o „prelua", urmând să merg în țările din zonă și încercând să susțin proiectele specifice. Chestiunea s-a rezolvat în stilul românesc : s-a zis „da" propunerii americane, după care nu mi s-a dat absolut nici un sprijin, probabil în ideea că ar fi trebuit să-mi finanțez eu însumi deplasările în străinătate sau activitățile din România legate de misiunea amintită. Ba chiar, atunci când am încercat să-mi iau mai în serios treaba și să solicit o coordonare între factorii responsabili, când am încercat să mă întâlnesc, de pildă, cu secretarii de stat implicați care nu se înțelegeau deloc între ei și să-i așez la aceeași masă, aceștia au fost încurajați din toate direcțiile – și de guvern, și de aparatul prezidențial – să nu mă bage în seamă. Drept pentru care oamenii au și procedat în consecință, pentru că își respectau mult mai mult propria comoditate și propriile interese. Așa s-a redus la un rol simbolic întreaga mea activitate.

De fapt, pentru că nu puteam fi și parlamentar și coordonator executiv, a fost numit și un coordonator național din MAE, iar eu am fost numit reprezentant personal al președintelui pentru SECI. Nu am reușit niciodată să vorbesc cu președintele României despre această împuternicire ; niciodată nu a anunțat-o public. Ea a fost consacrată printr-o Hotărâre de guvern ce mi-a fost adusă la cunoștință de MAE și în baza căreia am lucrat o vreme, aproape singur, ca un fel

de intermediar prestator de bune oficii între responsabilii americani și cei din România sau din alte țări participante la SECI. Am făcut tot ce am putut în atari condiții și cred că am fost util într-o anumită măsură.

Este interesant, în context, că atunci când președintele a făcut în 1998 prima vizită oficială a unui președinte postcomunist român la Washington, o vizită pentru care eu lucrasem și pe care o pregătisem înainte, nu a crezut de cuviință să mă invite să-l însoțesc, deși eram și co-președinte al Comisiei de Acțiune Româno-Americane și împuternicit prezidențial pentru SECI. Mi s-a spus că d-l Pleșu dăduse semne de gravă indispoziție la orice fel de prezență a mea în orice delegație prezidențială.

6

Seducția capitalelor occidentale : Italia

Nu am avut nici un fel de prejudecăți

G.A. : Noi am început discuția despre NATO, iar tema aduce în prim plan, pentru opinia publică, marile capitale occidentale. Dar până acum am avut doar discuții despre bilaterale, trilaterale, priorități regionale, strategii balcanice. Haideți să trecem și la relațiile cu marile capitale. Să începem cu Italia, un subiect puțin discutat deși, după câte cunosc, este unul din marile succese ale politicii externe din timpul mandatului d-stră.

A.S. : Sunt trei subiecte despre care trebuie să vorbim : Italia, despre care ați amintit, Germania și, desigur, Statele Unite. Strategia noastră nu putea să excludă acțiunea în marile capitale, este indiscutabil.

Aș aminti, în plus, două inițiative tactice : o vizită a președintelui Constantinescu la Bruxelles, pentru a lua legătura cu toți liderii europeni și euro-atlantici prezenți acolo, cu instituțiile, cu reprezentanții NATO, ai Uniunii Europene și ai Uniunii Europei Occidentale, ai tuturor celorlalte organizații mai importante și realizarea unei *Cărți albe privind integrarea României în NATO*, de fapt, pledoaria noastră pentru NATO.

La acestea s-au adăugat acțiunile bilaterale de persuasiune în fiecare dintre principalele capitale europene și euro-atlantice. Secretarii de stat au trebuit să ajungă în toate aceste capitale, fiecare pe traseul lui, de cel puțin câteva ori, ca să promoveze argumentele noastre de integrare pe baza *Cărții albe*. Am organizat și o navetă parlamentară. Am creat o serie întreagă de ambasadori onorifici pentru NATO. Dintre ei, o personalitate influentă și fascinantă, cel care de curând ne-a părăsit, Ion Rațiu. Avea felul lui de a se manifesta în lumea aceea pe care o cunoștea foarte bine. Nu se simțea în largul său în toate țările NATO, dar în cele în care se simțea, a călătorit. Un alt tip de personalitate, dar cu multe calități pentru o astfel de misiune, a fost un alt regretat om politic și jurnalist, Radu Budeanu. Am solicitat serviciile unor parlamentari abili în acest domeniu, fără să mă uit că este vorba de Opoziție sau de Putere. Ion Mircea Pașcu este unul

dintre ei[34] și, *last but not least,* am apelat și la serviciile Regelui Mihai căruia i-am sugerat să facă un turneu nu numai în capitalele monarhiilor europene, ci și în capitale ale unor state-republici. În fine, nu am avut nici un fel de prejudecăți în această privință, de nici un fel, de nici o culoare.

Am organizat, am încercat să organizez în toate țările vizate ori vizite ale mele, ori vizite ale președintelui împreună cu mine. Ce n-am organizat, nu am crezut că trebuie organizat și am rugat să se oprească, a fost avalanșa miniștrilor români care nu mai puteau să stea prin București și se tot duceau și abordau problema NATO fără să întrebe Ministerul de Externe, fără să se coordoneze cu noi, călcând în toate străchinile cu putință.

G.A.: Aveți și un campion, după câte cunosc eu.

A.S.: Sunt mai mulți campioni. Nu știu pe care-l știți d-voastră.

G.A.: Alexandru Herlea, desigur.

A.S.: Aa…, Alexandru Herlea! Nu mă gândeam la cazurile patologice. Aveam în vedere Agricultura, Sportul, Finanțele… Nu exista minister care să nu se ducă să abordeze problema NATO creând o stare de prea-plin, de respingere, de sațietate la interlocutorii noștri, care deja fugeau de români, cu sentimentul că ei numai despre asta vor vorbi.

Deci avusesem trasee, avusesem personalități care trebuiau să meargă, pentru care era calculat ce și cât să spună, câtă presiune să creeze. Toate celelalte inițiative de care nu am fost niciodată prevenit, pe care am încercat să le opresc, au fost în zdrobitoarea lor majoritate contraproductive. Iar acest tip de abordare a culminat cu prezența intempestivă a primului ministru la reuniunea Consiliului Permanent NATO unde trebuia să meargă, potrivit uzanțelor, ministrul de Externe. În ultimul moment am înțeles că s-a decis la BCCC al PNȚCD ca nu cumva un ministru al PD să adune prea mult capital politic din promovarea aderării României la NATO.

O paranteză: regele Mihai, ca ambasador al României

G.A.: Dați-mi, vă rog, voie, să fac o paranteză. Pentru că ați adus aminte de Regele Mihai, ar trebui să vă amintesc că Șerban Orescu vă reproșează lipsa de eleganță în relațiile cu Regele Mihai întrucât l-ați fi „convocat" la sediul MAE unde, regele, firesc, nu a venit[35]. Un rege nu se convoacă. Aveți ceva de spus pe marginea acestui reproș?

---

34. După informațiile mele, Ion Mircea Pașcu fusese declarat *persona non grata* în Statele Unite, înainte de revoluție. O dată cu obținerea unor demnități de stat, această interdicție nu a mai funcționat.

35. Liviu Vălenaș, *Eșecul unei reforme 1996-2000. Convorbiri cu Șerban Orescu*, Ars Longa, 2000.

A.S. : Eu cred că d-l Orescu – pe care îl stimez foarte mult – și interlocutorul său vorbesc despre lucruri pe care le-au auzit pe undeva. Ori le imaginează.

G.A. : Susțineți atunci că termenul „convocare” nu a existat în declarația d-stră ?

A.S. : O, nici vorbă de așa ceva ! Nici vorbă de așa ceva ! Istoria e cu totul alta. Eu sunt acela care, împreună cu Valeriu Stoica, am promovat în guvern hotărârea de „restituire” – dacă acceptați acest cuvânt – a cetățeniei fostului monarh. A trebuit să găsesc la vremea aceea soluțiile politico-juridice – nu doar juridice – pentru rezolvarea unor probleme delicate. Reprezentând un partid social-democrat, nu puteam fi bănuit de subiectivisme monarhiste.

G.A. : De ce spuneți „probleme delicate” ?

A.S. : Nu vreau să intru în detalii. Istoricii vor găsi probabil stenogramele din ședințele de guvern în legătură cu primirea regelui, la sosirea sa pentru prima dată în România ca cetățean român. În aceste discuții, cunoscuții monarhiști au fost cei mai reticenți.

G.A. : Exemple ?

A.S. : Nu vreau să dau exemple. Stenogramele pot proba foarte interesantele luări de poziție care arătau temerea celor care altminteri se declarau monarhiști sau reprezentanți ai unor partide monarhiste, față de un posibil scandal. Nu vă mai vorbesc despre discuțiile interminabile, în legătură cu numele pe care trebuia să-l trecem pe pașaport și reticența celor care în public dădeau declarații în cu totul alt sens. În calitate de ministru de Externe, le-am cerut funcționarilor mei să caute undeva și să găsească certificatul de naștere al regelui, pentru că, așa cum orice cetățean are în pașaport sau în buletinul de identitate trecut numele de pe certificatul de naștere, așa și regele trebuia să aibă același nume. Astăzi, în pașaportul său apare exact numele din certificatul de naștere. Mihai, fără nume de familie.

Iată lucruri pe care d-l Orescu nu avea cum să le știe. Se punea și problema tipului de pașaport pe care urmează să-l primească regele. Am spus că, fiind vorba despre un cetățean fără demnități publice, ar urma ca regele să primească un pașaport obișnuit. Însă îl puteam invita pe fostul suveran să devină ambasador al României în acțiunea pentru integrarea noastră euro-atlantică. Iar pe baza acceptării acestei misiuni de onoare în favoarea țării sale, îi puteam oferi și pașaport diplomatic.

În 24 de ore, prin această formulă, am transformat pașaportul obișnuit într-unul pe măsura rangului său. Știți d-stră că nimeni n-a vrut să se ducă să-i înmâneze regelui pașaportul ? Și că acest lucru l-a preluat, până la urmă, o persoană din Ministerul Afacerilor Externe – pe care nu vreau s-o numesc ? Despre care mulți vor putea spune că este prăfuit ? A fost singurul care a avut îndrăzneala să zică : „Dați-mi mie pașaportul, mă duc eu și-l înmânez”.

Când s-a întors acest ambasador la minister, mi-a spus : „Totul a fost perfect, d-le ministru”. L-am întrebat, cum a procedat. „Păi”, zice, „m-am suit în avion,

m-am dus la rege și am întrebat: Majestate, acesta este pașaportul d-stră, nu?". Ceea ce domnii monarhiști n-au vrut să facă.

După ce regele a acceptat misiunea de ambasador, am dat o circulară tuturor ambasadelor noastre, în care am explicat gestul. Tuturor ambasadorilor. Este una din telegramele în care am intervenit pe text cu mâna mea pentru a-i da acea încărcătură afectivă care credeam că trebuie transmisă ambasadorilor și consulilor noștri în străinătate. Se spunea că regele trebuie invitat în ambasade. Am și convenit mai târziu, cu regele, să facă vizite la reprezentanțele noastre din toate țările unde se duce. Mi-a făcut o plăcere extraordinară să citesc telegramele prin care diverși ambasadori făceau reportajul acestor vizite.

G.A.: De ce fusese, însă, nevoie de acel drum, pentru înmânarea pașaportului?

A.S.: Pentru că nu a putut fi înmânat la minister. În contextul amintit, făcusem invitația – așa cum o făcuse și președintele Constantinescu, pentru a-l primi pe Regele Mihai la Cotroceni – să îi prezentăm corpul diplomatic român la Ministerul Afacerilor Externe. Nici pe departe nu se pune problema că „l-am convocat". Ci, pur și simplu, l-am invitat. Am agreat personal cu regele acest lucru. Cu el, nu cu așa-zisa „Casă Regală", formată din tot felul de personaje pe care nu vreau să le caracterizez, din respect pentru Regele Mihai. Ideea era să scoatem tot corpul diplomatic român și să îl prezentăm regelui, care urma să facă o vizită la Ministerul de Externe. Cu acest prilej, în discuția separată pe care am fi avut-o, doream să-i înmânez pașaportul diplomatic. Regele devenea un adevărat ambasador al României, într-o misiune de importanță istorică pentru țară. Era o formulă pe care regele o acceptase.

La vremea aceea, la cabinetul meu lucra o monarhistă declarată, care era Gilda Lazăr. Cea mai mare parte a legăturii cu Casa Regală a fost întreținută prin Gilda Lazăr. Fiecare poate să spună ce dorește despre ea, însă nu cred că se poate pune la îndoială entuziasmul său promonarhist. Doi factori au fost cei care au perturbat acest program. Un factor a fost Palatul Cotroceni, care a considerat că regele nu poate să treacă pe la Ministerul de Externe înainte de a merge la ei. Drept pentru care, desigur, am acceptat fără nici un fel de discuție rocada în program. Apoi s-a încercat, împreună cu anumite persoane din anturajul apropiat regelui, să se elimine orice fel de contact între rege și diplomații români. Așa se face că întâlnirea a fost contramandată. Atunci, țin minte, Gilda Lazăr s-a dus la Palatul Elisabeta, în stilul ei cam energic și ușor intempestiv, și a luat legătura direct cu regele. Regele i-a spus că evident nu este nici o problemă, nici nu știa, nici nu fusese anunțat că din programul său se scosese întâlnirea de la Ministerul Afacerilor Externe. Numai că, la ora unu noaptea, cred – interesant că la unu noaptea încă mai răspundeau unii la telefon, din Ministerul Afacerilor Externe – mi-a venit de la regretatul domn Antoniade, șeful Casei Regale – spun: „regretatul domn Antoniade" pentru că așa se spune despre cei care au decedat – știrea că din nou s-a contramandat vizita.

După aceea iarăși s-a intervenit, iarăși regele a zis că vrea să vină, ceea ce mi se pare că era un act extrem de frumos. Nu puteam să aducem la Palatul Elisabeta diplomații români cu autobuzul, ca în excursiile organizate altădată de sindicate. Dar iată că până la urmă regele n-a mai venit la Ministerul Afacerilor Externe. Noi fuseserăm pregătiți, împreună cu presa și cu diplomații, să-l întâmpinăm. Totul fusese organizat frumos.

Am primit în schimb un telefon în care mi s-a spus că regele nu mai vine, dar că mă primește pe mine în audiență la nu-știu-ce oră. Am declinat această onoare, considerând că nu are absolut nici un fel de rost să intru în jocurile unor persoane care întinau, după părerea mea, imaginea unei personalități importante în istoria României. Știți care a fost finalul poveștii ?

G.A. : Nu. Nu văd de unde l-aș ști.

A.S. : Finalul a fost un telefon, pe care l-am primit din partea unei alte persoane apropiate regelui. Ea a exprimat regrete, în spatele cărora am înțeles, evident, adevărate scuze pentru maniera neelegantă în care niște persoane fără autoritate din anturajul familiei regale au tratat instituția care reprezenta diplomația românească. Mi s-a spus : „Nu este vorba despre nimic altceva, dar Majestatea sa are onoarea să vă invite să luați dejunul împreună, înainte de a pleca din țară”.

Am fost invitat atunci să iau masa împreună cu regele Mihai. O singură condiție am pus, pentru a accepta această invitație : ca niciunul dintre consilierii care se pretaseră la jocul penibil pe care l-am descris înainte să nu participe la masă. Și să fie efectiv o întrevedere privată, între rege și ministrul Afacerilor Externe al României. Au mai participat doar avocatul casei regale și cunoscutul analist britanic, Johnatan Eyle. A fost o întâlnire excepțională, dacă mă gândesc la profunzimea discuției și la căldura cu care ne-am întreținut cu toții. O discuție pentru mine memorabilă și care arată natura exactă a raporturilor mele cu regele Mihai, ale cărui merite în acțiunea noastră de integrare în NATO sunt indiscutabile – și pe care întotdeauna le-am recunoscut cu multă bucurie. (Mi-ar face plăcere să găsiți excepționalul discurs pe care regele l-a ținut în Marea Britanie. Nu e al meu, e al lui, dar e ceva în care mă regăsesc și eu[36].) Însă gestul

36. Este un discurs lung, ca urmare voi selecta doar un pasaj care mi s-a părut semnificativ :

„Doamnelor și Domnilor,

Știu că mulți lideri vi s-au adresat de la această tribună, având în mod obișnuit un mesaj de același tip. Fiecare națiune pretinde că este unică : fiecare pretinde să aibă dreptul la o audiere specială și la un statut de importanță supremă. Veți fi ca urmare surprinși să constatați că astăzi am venit aici nu ca să cer ceva care ne aparține deja. Eu nu aștept o reafirmare a identității europene a României, pentru că mi se pare aceasta evidentă. Nu implor admiterea României în Organizația Atlanticului de Nord. Aș vrea totuși să vă spun astăzi că apartenența țării mele la NATO este o *necesitate* nu numai pentru stabilitatea României și a vecinilor săi, ci în egală măsură, pentru securitatea voastră. Sper că îmi

excepţional pe care l-a făcut regele Mihai şi familia sa faţă de mine se situează la altă dată, dacă nu mă înşel, la 26 decembrie. Ştiţi despre ce dată e vorba?

G.A.: Nu. Patru zile după demisie?

A.S.: Chiar în ziua în care am demisionat s-a primit un telefon la cabinetul ministrului de Externe şi am fost anunţat că regele mă invită pe mine şi pe soţia mea – pe care nu o cunoscuse niciodată până atunci – la o masă, intimă, în ziua de 26 decembrie. Deci a doua zi de Crăciun. Când am aflat, am spus să se comunice acceptul meu pentru această invitaţie dar, în acelaşi timp, să se comunice şi faptul că demisionasem. Mă gândeam că ar putea fi o eroare, că poate regele vroia să-l vadă pe ministrul de Externe şi nu pe ministrul de Externe demisionar. Răspunsul a venit prompt: „Ştim de această demisie şi tocmai de aceea facem invitaţia". Am întrebat cine mai participă. Mi s-a spus că nimeni, este o invitaţie făcută numai pentru mine şi pentru soţia mea, că va participa întreaga familie regală şi, de asemenea, câţiva apropiaţi ai familiei regale. (Era vorba din nou despre Johnatan Eyle şi despre avocatul familiei regale.) Această întâlnire, puteţi s-o luaţi cum vreţi, a fost şi a rămas pentru mine unul dintre momentele cele mai emoţionante ale vieţii. Mă simt tulburat chiar şi în momentul acesta, când vă povestesc. Primirea care mi s-a făcut a fost de o căldură extraordinară. Regele mi-a făcut cadou atunci o scrumieră de argint cu semnătura sa, spunându-mi că vrea să-mi mulţumească, întrucât ştie că eu sunt unul dintre cei care, fără mult zgomot, au făcut cel mai mult pentru ca situaţia lui să revină la normalitate. Iar la masă nu s-a toastat propriu-zis, dar regele şi regina au spus câteva cuvinte pe care mi le amintesc destul de bine: „V-am invitat să petreceţi cu noi această zi

---

permiteţi să fiu cât de direct posibil; ştiu că britanicii admiră diplomaţia, dar ei acceptă în egală măsură sinceritatea...

Procesul de lărgire al NATO nu a fost deschis ca un exerciţiu de caritate occidental pentru bietele ţări central-europene, sau ca un exerciţiu de reparare a erorilor trecutului. Nici o politică strategică durabilă nu ar putea fi construită pe asemenea argumente sentimentale. În realitate, procesul lărgirii NATO este o tentativă foarte complexă de a reforma politica de securitate europeană şi de a o aduce într-o situaţie adecvată pentru continent, aşa cum arată acesta astăzi. Sunt cu totul în dezacord cu cei care sugerează că, având în vedere dificultăţile inerente, ar trebui să amânăm această tentativă. Noi am amânat deja prea mult timp răspunsurile cerute de asigurarea securităţii Europei Centrale. Ar putea cineva să susţină că dacă, spre exemplu, Polonia ar fi fost independentă la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, ea ar fi trebuit să rămână în afara acestor structuri? Poate cineva să susţină cu adevărat că, pentru a nu crea noi diviziuni în Europa, ar trebui să le menţinem pe cele vechi? Alegerea nu se face între acceptarea ţărilor Europei Centrale sau refuzul candidaturii lor, ci mai curând, între un NATO care răspunde problemelor actuale ale securităţii europene sau o Alianţă care rămâne captivă perioadei războiului rece şi care va fi până la urmă aruncată la coş ca şi Cortina de fier. Opţiunile care se deschid în faţa noastră se află între o lărgire care într-adevăr întăreşte Alianţa şi o lărgire limitată care, prin consecinţă, ridică probleme pe care nu le poate rezolva. Sunt convins că o lărgire care nu va include România în primul val va fi o ocazie pierdută atât pentru dumneavoastră, cât şi pentru noi."

din două motive : o dată, pentru că știm cât ați făcut pentru noi și pentru aceasta vrem să vă aducem un gest de recunoștință ; în al doilea rând, pentru că și noi știm ce înseamnă să fii trădat și să fii singur. Am socotit că în felul acesta vă arătăm solidaritatea și vă facem să trăiți mai ușor actul unei trădări”.

De câte ori a venit în România, regele m-a invitat la masă, tot așa, cu soția, în patru, în cinci, în șase persoane. Această relație cu regele explică de ce, ca ministru de Externe, am fost primit de monarhii europeni, deși un ministru de Externe rareori primește o asemenea onoare.

Dacă nu ai același stil de viață, nu se fac relații solide

G.A. : Iată un episod pe care nu trebuia să-l pierdem[37]. Să revenim însă la *lobby*-ul românesc în marile capitale europene, pentru Madrid.

A.S. : Italia. Ar trebui să răspund la întrebarea : de ce Italia ? Pentru mulți ar putea fi o surpriză. De unde până unde primul parteneriat strategic pe care România l-a lansat cu o țară occidentală, țară NATO și a Uniunii Europene, a fost cu Italia.

G.A. : Pentru că a fost mai ușor sau pentru că s-a socotit că avem o relație prioritară în politica noastră externă ?

A.S. : Răspunsul este al doilea. Mirarea pentru mine nu este de ce am lansat acest parteneriat tocmai cu Italia. Mirarea pentru mine este de ce *nu* am lansat cu ani, cu decenii în urmă, un asemenea parteneriat. De ce Italia, pentru România, nu a fost o reală prioritate în relațiile externe.

G.A. : Pentru asta ar trebui să arătați care erau atuurile Italiei în raport cu alte țări.

A.S. : Încep de la cel mai evident, chiar dacă poate nu cel mai important : compatibilitatea lingvistică și culturală.

G.A. : Dacă folosim argumentul acesta, am avea de invocat mai întâi Franța.

A.S. : Da, dar nu mai mult decât Italia. Românii, prin felul lor de a fi, sunt descurcăreți, *bon-viveuri*, într-un anume sens mai populari, evitând greutățile majore, păcălind ziua, exploatând minutul.

G.A. : Sunt lucrurile acestea relevante pentru politica externă ?

A.S. : Extrem de relevante. Orice politică – în primul rând politica internă – se construiește pe un anumit fond cultural. De aici, apar diferențe, nu spun că apar ierarhii, dar apar diferențe semnificative.

---

37. Eram informat de la un alt participant la ședința de guvern despre atitudinea celor prezenți, la discutarea venirii în țară a Regelui Mihai și a pașaportului său. Cel care s-a distins prin atitudinea sa lamentabilă, atunci, a fost „monarhistul” Gavril Dejeu. Dar există și un exemplu foarte pozitiv : primul-ministru Victor Ciorbea.

G.A. : Contraziceți analiștii care spun că politica externă exprimă totuși interese. Iar acestea sunt puțin condiționate cultural.

A.S. : Ba nu, pentru că în susținerea intereselor trebuie să pui pârghii, trebuie să aduci instrumente. Or, instrumentele sunt condiționate cultural. Nu e vorba numai de cum se exprimă ministrul de Externe sau șeful statului sau primul-ministru în raporturile cu străinătatea. Ci de cum se exprimă poporul în spatele primului-ministru sau în spatele ministrului de Externe. Vă pot da două exemple, unul din experiența mea de ministru, altul dintr-o experiență a mea ca român, după ce n-am mai fost ministru.

Primul exemplu este legat de declarația pe care am făcut-o în legătură cu momentele tragice pe care cetățenii români de origine germană le-au cunoscut în anii postbelici[38]. O declarație perfect europeană, perfect inteligibilă de un lider german și de conducerea germană, de societatea germană. Prin urmare, nu numai că era ușor de înțeles, dar și ușor de apreciat. Din păcate, o declarație care nu era conformă cu nivelul de înțelegere al populației României, cel puțin în măsura în care el se exprima prin mass-media. Rezultatul a fost că netrezind entuziasm între români, o stare de ușurare, de solidaritate în susținerea unei idei drepte sau a unei atitudini corecte, declarația a generat o reacție populară care a anulat cea mai mare parte din efectul gestului. Dar asupra istoriei cu pricina poate revenim mai târziu.

Cel de-al doilea exemplu este Kosovo. În această chestiune, președintele României a avut o poziție extrem de limpede, însă, din păcate, marea majoritate a populației a arătat că are alte vederi, alte sentimente și că, de fapt, se simte solidară cu sârbii din două motive : o dată, întrucât „confruntată" cu ungurii ar fi procedat la fel cum au procedat sârbii cu kosovarii ; în al doilea rând, pentru că, deși nu au aprobat procedura mult prea brutală a sârbilor, îi considerau membri ai familiei. Iar atunci când un vecin vine și se ceartă cu un membru al familiei tale, chiar dacă acesta este agresorul care a făcut scandal, tu sari și îi iei apărarea. Că așa e la noi !

Așa se face că gestul politic la nivel înalt poate să pice în gol, dacă el nu este suținut de populație. Liderii sunt aleși de popor. Prin urmare, orice fel de exprimare a liderului, dacă este incorectă, este pusă în seama întregii populații a țării. Întrucât, chiar dacă ea s-a înșelat, este vinovată că s-a înșelat. Dacă liderul spune ceea ce trebuie, dar populația în mod vădit nu-l susține democratic, trebuie să ții seama de ce face populația, nu de ce fac niște lideri care în orice moment pot fi dați la o parte de un val popular. Toate acestea vorbesc despre cât de importantă este compatibilitatea culturală.

Ca urmare, mi se pare relevantă asemănarea noastră cu Italia. Prima unire a principatelor române și formarea statului român s-au realizat în același an cu formarea statului italian ; marea unire a tuturor românilor și a teritoriilor locuite

38. Asupra acestei declarații se va reveni pe larg.

de ei s-a realizat în același an cu evenimentul similar din Italia. Multe alte asemenea similitudini există în istoria noastră, ceea ce este de natură să apropie două popoare.

G.A. : Trebuie să spun că la acest punct nu m-ați convins. Incursiunile istorice țin mai mult de mitologie… sunt puțin relevante în raporturile concrete de interese.

A.S. : Dar nu e vorba numai de raporturi concrete de interese. Dacă nu ai același fel de viață, nu se stabilesc niciodată relații solide. Nu există încrederea necesară.

G.A. : Uitați-vă la cazul româno-maghiar. Unde vedeți asemănare culturală ? Dar interesele cu totul excepționale : prezența minorității maghiare în România, frontiera comună, apropierea de Rusia, așezarea lor ca un capac peste Balcani le obligă la o strânsă colaborare în materie de politică externă.

A.S. : Eu aduc un argument în plus, nu spun că afinitatea culturală este singurul argument sau este decisiv. Aș adăuga, însă, ceva cu adevărat relevant : modelul de dezvoltare a Italiei este modelul potrivit pentru România. Un model bazat pe întreprinderile mici și mijlocii, pe inițiativă privată la nivel mic, la nivel local. Ceea ce este un lucru important dacă ne uităm la înclinațiile românilor, la tradițiile, atâtea cât vor fi fiind, la resursele românilor.

G.A. : Considerați că acest comportament, dinamismul actorilor economici are legătură cu structura administrativă a Italiei ?

A.S. : Are legătură cu structura administrativă. Temperamentul italian a determinat ca modelul lor de dezvoltare, bazat pe o rețea imensă de întreprinderi mici și mijlocii și câțiva piloni mai mari industriali, să fie potrivit pentru Italia. Cum temperamentul românilor este apropiat de al italienilor, cred că și pentru România acest model se potrivește.

Al doilea argument ar fi tinerețea statului în raport cu națiuni precum Franța care s-au dezvoltat mai liniștit, în secole[39]. Îmi spunea un italian în 1990 : de ce economia Italiei este mai dinamică sau a fost cel puțin o vreme mai dinamică decât cea a Franței ? Pentru că în Franța gândesc 5000 de creiere în timp ce în Italia gândesc 55.000 de creiere. Ce s-a dorit să se spună cu asta ? Că în Franța sunt circa 5000 de întreprinderi mari și asta este economia franceză. Ele tutelează întreaga economie, în timp ce sevele economiei italiene se trag din 55.000, 550.000 de întreprinderi mici și mijlocii, ai căror patroni gândesc în fiecare zi ca să trăiască în ziua următoare mai bine. Această situație a determinat alt mod de organizare a instituțiilor statale. Centralismul birocratic al administrației franceze nu se regăsește în administrația italiană ; din contră. Noi ne-am pripit când am

39. Marea diferență dintre Italia și România este tradiția complet diferită a civilizației, citadine într-un caz, rurale, în cel de-al doilea. În Italia, aceasta a dus la crearea a ceea ce în termeni moderni se numește „capital social" – extrem de sărac în România și datorită „aportului" ultimelor cinci decenii de comunism.

adoptat de la francezi un sistem de administrație care, după părerea mea, este prost chiar și în Franța (unde totuși funcționează), pentru că evoluția istorică a statului francez și temperamentul francezilor sunt altele. În România nu a funcționat nici un minut ; nici un minut n-a funcționat acest tip de administrație foarte centralizată, foarte puternic reglementată.

G.A. : Dar nu vedeți ce refractari sunt românii la ideea descentralizării ? Ce să mai spunem, dacă avem în vedere revoluția administrativă din Italia, din 1973, când s-au format regiuni cu parlamente locale și cu guverne locale. Românii au o adevărată obsesie împotriva ideii federative.

A.S. : Cine are această obsesie ? Clasa politică, legată de alte interese. Clasa noastră politică se numește elită politică pentru că acesta este termenul convențional, nu pentru că ar fi cu adevărat o locomotivă a societății. În ceea ce privește cetățeanul de rând, el este încă intoxicat de reflexele paternaliste ale societății totalitare. Despre asta este vorba.

G.A. : Deci susțineți că românul este dinamic, receptiv și are nevoie de o structură descentralizată.

A.S. : Absolut. Este dinamic și are nevoie de o structură descentralizată și numai în acea structură el va putea să fie productiv și eficient. El este mai degrabă înzestrat și înclinat către acțiunea în cadrul unor întreprinderi mici sau mijlocii. Noi nici nu avem capital privat românesc care să permită realizarea unor investiții uriașe. Numai acest dinamism administrativ, realizat prin descentralizarea administrației, și economic, realizat prin descentralizarea economică – folosesc niște termeni simetrici – pot să ducă la dezvoltarea adevărată a țării. România nu este o țară care să poată fi condusă de la București, așa cum Franța poate să fie foarte bine condusă de la Paris.

Merită să faci un parteneriat strategic pe o rațiune conjuncturală ?

G.A. : Să înțeleg că, în momentul în care v-ați îndreptat ochii spre Italia ați gândit lucrurile în termeni diferiți față de modul în care ați conceput rolul bunei vecinătăți pentru politica subregională sau tema stabilității, pentru relația cu Statele Unite ?

A.S. : Cel puțin din ce v-am spus până acum. Mai am încă două argumente și cu asta închei, ca să nu lungesc prea mult povestea. Un argument este faptul că Italia are o cunoaștere bună, o influență destul de însemnată și o politică coerentă în Europa de Sud-Est și la Gurile Dunării. Ca de altfel și în estul Europei Centrale. Adică exact zona în care România are de asemenea importante interese. La începutul anului 1997 mai ales, Italia era singura țară occidentală care avea o politică coerentă și dinamică în Europa de Sud-Est și în zona danubiană.

G.A. : Spre deosebire de Germania, care părea preocupată de Ungaria, Croația și Slovenia.

A.S. : Germania a revenit la interesul pentru zona noastră de abia după venirea la putere a guvernului social-democrat-ecologist. Helmuth Kohl a avut după părerea mea o politică bismarkiană, potrivit căreia Balcanii nu merită nici măcar viața a doi grenadieri din Pomerania. Am simțit mereu acest lucru : un dispreț cvasitotal față de zona Balcanilor. Această politică nu era deloc împărtășită, după impresia mea, de fostul ministru de Externe Gensher, al cărui succesor era Klaus Kinkel. Gensher era convins că zona sud-est europeană merită interes. Kinkel era mai puțin un teoretician al politicii externe, așa încât nu dezvolta o concepție așa de complexă ca a lui Gensher dar, în orice caz, era mai sensibil față de problemele zonei noastre. Kinkel, însă, era al doilea în guvernul german, aș zice la o mare distanță față de primul, ca putere, ca influență și ca energie. În același timp, avea atâtea alte probleme de rezolvat încât nu a stat să-și conceapă o mare politică sud-est europeană. Germania s-a orientat mai mult spre Nord decât spre Sud. A fost o putere a Nordului, în timp ce Italia a fost o putere a Sudului, conștientă de importanța respectivei zone. Franța nu a avut interese obiective în zonă. Prioritățile ei se aflau în vestul Mediteranei. Așa că nu s-a obosit să aibă o politică sud-est europeană sau central europeană specială. America intrase de curând în coșmarul Iugoslaviei și de abia elabora, în acel moment, o politică care să depășească zona Balcanilor de Vest. Drept pentru care singura țară occidentală care avea o politică serioasă aici, în momentul în care eu deveneam ministru de Externe, era Italia. Iar acest fapt nu era o chestiune de conjunctură. Acesta este sensul întrebării d-stră : merită să faci un parteneriat strategic bazat pe o rațiune conjuncturală ? Nu era, însă, vorba despre o chestiune de conjunctură. Politica Italiei nu reflecta împrejurarea că în fruntea acestei țări s-ar găsi niște conducători mai inteligenți decât în alte capitale. Ci reflecta un interes special, obiectiv, al Italiei pentru zonă și o educație specială pentru a înțelege această zonă.

G.A. : Sau interesele companiei ENI[40].

A.S. : Nu neapărat. ENI a venit după aceea. Dacă ENI a avut interese aici a fost tocmai pentru că erau interese strategice italiene în zonă. Țeava de petrol venea în concordanță cu aceste interese. Bineînțeles, în profitul anumitor companii private.

G.A. : În ce măsură diplomații din MAE erau conștienți de ceea ce îmi spuneți când ați devenit ministru de Externe ?

A.S. : Nu cred că erau. E o teorie cu care am venit eu. Mai adaug un ultim argument care m-a determinat să merg în această direcție : Italia era și va rămâne

40. Cea mai mare companie italiană care operează în domeniul petrolului.

cel mai important și cel mai de încredere partener al Statelor Unite în flancul sudic al NATO.

G.A.: Să vedem ce ați făcut pentru a utiliza, pentru a fructifica acest capital de interese și asemănarea, spuneți d-stră, a fondului cultural.

A.S.: Atunci când am venit în Ministerul Afacerilor Externe, lucrurile nu erau gândite în acest fel. Aveam, însă, la Roma un ambasador extrem de activ, Constantin Grigorie. O persoană controversată; unii îl iubesc, alții îl urăsc... Una dintre cele mai controversate persoane din MAE. Însă cred că nu poate nimeni să conteste în mod lucid dinamismul și dedicația cu care a lucrat, unii apreciind chiar că exagerează. Pentru mine era important nu să adun îngeri în MAE, ci să fac opera lui Harap-Alb: din personaje ciudate, să evidențiez la fiecare latura lui... hai să nu spun bună, că bunul și răul sunt lucruri foarte relative, ci *utilă*, ceea ce e mult mai ușor de definit. De asemenea, am mai avut în afară de acest ambasador foarte activ la care voi reveni, și o relație utilă, un prieten în guvernul italian. Este vorba despre Piero Fassino, secretar de stat în Ministerul de Externe. Un om cu o imensă influență, cu o mare inteligență, responsabilul de fapt al relațiilor Italiei cu Uniunea Europeană și cu organizațiile internaționale. Un fel de ministru pentru afacerile europene, cum există în alte state ale Uniunii Europene și care reprezenta motorul la Ministerul de Externe italian. Astăzi, când vorbim, el este ministru plin al Justiției în guvernul Amato, după ce anterior fusese ministrul Comerțului Exterior în guvernul D'Alema.

G.A.: Spuneți „prieten"?

A.S.: Da, Piero Fassino a fost un alt coleg de-al meu la Consiliul Europei. Deși era o personalitate politică importantă, experimentată, în Italia, s-a întâmplat că a venit la Consiliul Europei cu delegația Italiei într-un moment în care eu eram deja o persoană cunoscută acolo, care știa bucătăria organizației. Ne cunoscuserăm în cadrul campaniei mele de promovare a cererii de adeziune a PD la Internaționala Socialistă. Fassino era co-președinte al Comisiei Internaționalei Socialiste pentru Europa Centrală. Avea, deci, și o cunoaștere foarte bună a Europei Centrale, ceea ce explică entuziasmul cu care a reacționat la propunerea de parteneriat strategic, ca și ideile valoroase pe care le-a adus în construcția acestui parteneriat, cum ar fi fost forumul economic româno-italian. Când a sosit la Consiliul Europei, era un om destul de stingher. Ne știam un pic și, ca orice om care intră într-o colectivitate pe care n-o cunoaște, tinde să se ducă rapid către cei pe care i-a mai întâlnit. Așa se face că legătura noastră s-a consolidat, eu ajutându-l să se aclimatizeze mai repede în „grupul" de la Strasbourg. Când ne-am întâlnit, apoi, ca miniștri, eram deja prieteni care se stimau reciproc și își vorbeau deschis.

Locurile unde se naște Europa

G.A. : Tot ce ați spus până acum arată importanța extraordinară a diplomației parlamentare, respectiv a existenței unor comunități cum ar fi Adunarea Parlamentară de la Strasbourg, Parlamentul European, Internaționala Socialistă, Internaționala Creștin-Democrată etc.

A.S. : Acestea sunt locurile unde se formează Europa, unde se exersează zilnic globalizarea. Când vorbim de potențiali miniștri de Externe ai României, de persoane care să îndeplinească funcții importante în politica externă, să preia misiuni internaționale, e bine să ne gândim la cei care au trecut prin experiența unor asemenea organizații internaționale. Care au reușit să se facă cunoscute și, în același timp, să cunoască reprezentanți ai altor state într-o manieră sistematică și aprofundată.

G.A. : E o înțelegere contrară modelului comun care vede în astfel de poziții mai ales diplomați de carieră.

A.S. : Diplomații de carieră sunt niște tehnocrați care nu au de ce să se gândească a deveni miniștri. Funcția cea mai înaltă la care trebuie să aspire diplomatul în profesia lui este cea de ambasador. În plan administrativ, este aceea de secretar general de minister, secretar de stat în Ministerul de Externe. Pentru funcțiile politice, este nevoie de oameni politici care au câștigat experiență într-un mediu internațional. Spun asta nu pentru că ar fi cazul meu, ci pentru că argumentele mi se par evidente. Nu este suficient să-ți fi făcut studiile într-o anumită țară sau să fi călătorit foarte mult în străinătate. Ci să fii integrat în lumea politică.

G.A. : A familiilor politice europene.

A.S. : În familiile politice europene și euro-atlantice. Să fi lucrat cot la cot cu ei. Nu o masă copioasă poate să suplinească discuțiile politice de miez de noapte pe care parlamentarii din diverse țări le au, să zicem, în timpul unei misiuni în Cecenia. Sau când se duc să vadă situația comunității suedeze din Finlanda, în insulele Åland ; ori mergând să verifice modul de aplicare a acordurilor de la Dayton în Bosnia-Herțegovina ; să monitorizeze mersul democrației în Croația sau în Ucraina. Acestea sunt clipele în care se formează spiritul european și se creează familia europeană. Nu este întâmplător că în momentul în care am fost ministru de Externe, funcții similare erau deținute de colegi de-ai mei din Consiliul Europei cu care lucrasem îndelung împreună : în Grecia, în Ungaria, în Finlanda, în Suedia, în Bulgaria… Sau iată, ministrul adjunct de Externe în Italia, prim-ministrul în Polonia, și exemplele ar putea continua. Nu era meritul meu ; era doar un atu al meu venind ministru de Externe. Și pe cale de consecință, atuul României.

G.A. : Revenind la Italia și la ambasadorul României. Acesta a fost implicat, îmi amintesc, într-un scandal.

A.S. : Din câte știu eu, nu a fost găsit vinovat de ceva și nici măcar nu cunosc dacă a fost el personal implicat ori alții din ambasadă. Spuneam că totuși era o personalitate controversată, drept pentru care l-am chemat la o întâlnire la București – de fapt, a venit cu ocazia vizitei pe care a făcut-o Piero Fassino în România. Fassino grăbise organizarea vizitei tocmai în virtutea speranțelor pe care i le dădeau relațiile speciale dintre noi. Era prin februarie. În discuția *tête-à-tête* pe care am avut-o cu ambasadorul Grigorie, i-am spus următorul lucru : „Sunt interesat într-un parteneriat strategic cu Italia. Discuțiile cu Fassino au fost excelente și el este gata pentru o relație aparte cu România, care să vină și să completeze trilaterala Italia-Slovenia-Ungaria – unde Italia era deja implicată. Prin urmare, examenul pe care d-stră trebuie să-l treceți este ca în următoarele câteva săptămâni să aduceți România în situația de a semna un acord de parteneriat strategic cu Italia." I-am dat câteva idei principale pe care le-am considerat esențiale pentru un asemenea parteneriat urmând ca mai departe să vină de la el ce mai credea și, evident, să adauge ceea ce ar fi putut fi aportul părții italiene. Cu asta ne-am despărțit. Am spus : „Nu are nici un rost să discutăm mai mult."

G.A. : Dar discuții avuseseră loc și înainte. Nu definiseră ele punctele unui acord ?

A.S. : Piero Fassino avusese ideea unui forum economic româno-italian. Am dus ideea mai departe și am spus : un forum de concertare economică româno-italiană. Nu doar să se întâlnească oamenii de afaceri într-un cadru organizat și să înceapă să discute despre posibile contracte și investiții, ci să discute despre o manieră de a ne concerta programele. Să discute oameni de afaceri și reprezentanți ai guvernelor, investitori privați și publici, despre posibilitatea de a ne armoniza programele de dezvoltare economică astfel încât să creăm oportunități, să creăm ocazii noi pentru afaceri noi. Prin luna aprilie, deci doar la două luni, am plecat la Roma într-o vizită oficială[41]. Atunci, împreună cu Lamberto Dini, ministrul de Externe italian, am semnat cu publicitate protocolul parteneriatului strategic. Conceput, dacă vreți, integral în cadrul acestor discuții cu Fassino și

41. Iată în ce termeni prezenta cotidianul *Corriere della Sera*, din 28 aprilie 1997 (în articolul „România se oferă : ea poate fi cea care asigură pacea în Balcani") vizita lui Adrian Severin la Roma :
„Nu doar noi avem nevoie de NATO, ci și NATO are nevoie de noi". În sinteză, aceasta este noua concepție a diplomației române, care bate la poarta Alinței Atlantice... (...) Adrian Severin, ministrul de Externe, întruchipează activismul internațional regăsit al Bucureștilor. A preluat această funcție, ca de altfel întreg guvernul, după alegerile din noiembrie 1996, când ex-comuniștii lui Ion Iliescu au fost învinși iar opoziția democrată a ajuns la putere. Înarmată cu argumente proaspete, România s-a lansat într-un adevărat tur de forță pentru a intra în NATO în primul grup de noi membri. „Nu acționăm în acest sens pentru că am vedea amenințată securitatea noastră – explică Severin. Mai degrabă vrem să intrăm între primii în Alianță pentru a întări flancul sudic al NATO ; cel mai slab, din care face parte și Italia."

în cadrul ministerului nostru de Externe, partea italiană neavând nimic de obiectat la setul de propuneri privind parteneriatul cu care noi am venit și care viza aspecte culturale, economice, politice, inclusiv susținerea pentru integrarea României în NATO și în Uniunea Europeană. (Meritele ambasadorului Constantin Grigorie în această reușită sunt, de asemenea, incontestabile și este corect să fie remarcate.)

G.A. : Mi-ați spus atunci că era singurul acord de acest gen pe care îl avea Italia.

A.S. : Italia nu a mai avut până atunci și nu știu să fi semnat după aceea un acord de acest tip cu vreo altă țară a lumii. Are, în schimb, acordul trilateral pe care îl realizează cu Slovenia și cu Ungaria. Italia a fost singura țară care ne-a sprijinit ferm și în ceea ce privește integrarea în NATO, și în ceea ce privește integrarea în Uniunea Europeană.

G.A. : Chiar singura ?

A.S. : Când spun „singura țară" mă refer la singura țară din Grupul celor 7, ca să nu punem în discuție, știu eu, Grecia sau Portugalia, țări mai mici sau cu o influență relativ redusă. Dar revin. Protocolul a fost semnat în aprilie la Roma cu Lamberto Dini[42]. Un rol important l-a jucat viziunea extraordinară a lui Romano Prodi, care era prim-ministru al Italiei pe vremea aceea. Iată o altă persoană pe care o cunoscusem mai dinainte, din perioada în care Prodi tocmai părăsise funcția de director al IRI și era profesor în SUA. Acolo ne-am cunoscut în 1990, când eu participam la o serie de discuții legate de începuturile reformelor în țările Europei Centrale și, în particular, de începuturile reformei și ale privatizării

---

42. Dată fiind valoarea Declarației comune a miniștrilor Afacerilor Externe ai României și Italiei privind parteneriatul strategic româno-italian merită să reproduc măcar punctul 1 al acesteia, privitor la colaborarea politică :
    - Italia sprijină aspirațiile României de integrare rapidă în NATO și Uniunea Europeană ;
    - Italia se angajează să pună în valoare, în cursul contactelor sale bilaterale cu state terțe și în forumurile internaționale la care participă, progresele realizate și eforturile întreprinse de România pentru punerea în practică a reformelor necesare în domeniul juridic, economic și militar, în vederea atingerii obiectivului ca România să facă parte din primul grup de țări ce vor fi admise în NATO și în Uniunea Europeană ;
    - Italia pune la dispoziția României propria sa experiență de stat membru al NATO și al Uniunii Europene, pentru a-i acorda sprijin în procesul de aderare ;
    - În afara prevederilor Tratatului bilateral de prietenie și colaborare, semnat la București la 23 iulie 1991, România și Italia vor realiza consultări politice periodice, cu caracter semestrial, la nivel de înalți funcționari, pentru a aprofunda teme de interes politic reciproc, îndeosebi în legătură cu situația din Europa Centrală și de Sud, cooperarea regională și contribuția lor la instituțiile și la alte foruri multilaterale din care fac parte cele două țări ;
    - În ansamblu, România și Italia se vor strădui să urmărească obiectivul unei tot mai ample convergențe a politicilor externe ale celor două țări și a pozițiilor lor în forurile internaționale la care participă, în primul rând în cadrul Națiunilor Unite, al OSCE și al ICE.

în România. În contextul acela l-am cunoscut pe Romano Prodi, la o masă. Am rămas în bune relații și ne-am revăzut cu plăcere, el din postura de prim-ministru al Italiei, eu, din cea de ministru al Afacerilor Externe al României. Această legătură stabilită anterior a avut, desigur, un rol pozitiv în dinamizarea procedurilor, dar sunt sigur că viziunea foarte largă și foarte curajoasă a lui Prodi despre relațiile internaționale ar fi dus la acceptarea ideii parteneriatului strategic chiar dacă noi nu am fi avut niște relații personale cordiale.

Momentul semnării protocolului de parteneriat strategic mi-a oferit ocazia să fac o vizită oficială și la Vatican. Ea a deschis sau în orice caz a pavat calea pentru vizita pe care Papa Ioan Paul al II-lea a întreprins-o în cele din urmă în România, în anul 1999.

G.A.: Vizita făcea parte din vreo agendă specială pentru Vatican?

A.S.: Aveam într-adevăr o agendă pentru Vatican. Vizita a fost pregătită printr-un turneu pe care l-am făcut în țară și care a inclus discuții detaliate, atât cu ierarhi ai BOR, cât și cu ierarhi ai Bisericii Greco-Catolice și Bisericii Romano-Catolice. Am mers practic din episcopie în episcopie și am vorbit, din nordul țării până la patriarhia din București, atât în Ardeal, cât și în Moldova și Oltenia, cu personalități importante ale celor trei Biserici menționate, în ideea de a ajunge la un acord vizând o deschidere nu numai politică, dar și spirituală către Vatican.

Rapiditatea cu care s-a finalizat documentul privind parteneriatul strategic româno-italian a fost benefică și pentru vizita la Sfântul Scaun. Apoi, cu parteneriatul strategic sub braț și cu angajamentul de sprijin în demersurile noastre de integrare euro-atlantică, angajament pentru prima oară oficial exprimat de Italia ca partener privilegiat al Statelor Unite în flancul sudic al NATO, am plecat de la Roma direct la Washington.

7

Spiritul Germaniei

Integrarea României ca parte a procesului de unificare a Europei

G.A. : În ultimele discuții privind *lobby*-ul pro-NATO v-ați referit de multe ori la surprinzătoarea atitudine a lui Klaus Kinkel. La efortul acestuia pentru a sprijini cauza României. Cum explicați acest comportament ? Impresia cvasi-generală era că poziția cancelarului german în privința extinderii NATO, atitudinea populației germane față de români, în sfârșit, scandalurile în centrul cărora se aflaseră diplomați ai noștri de la Bonn făceau din Germania cel mai reticent stat la ideea integrării României. Cum s-a întâmplat ca, după cum spuneți, Klaus Kinkel să fi ajuns un luptător pentru interesele României ?

A.S. : Nu v-am povestit despre vizita lui Klaus Kinkel în România.

G.A. : Nu. Am discutat despre Italia, despre Germania nu am vorbit deloc.

A.S. : Într-adevăr, Germania era amabilă formal, totuși permanent reticentă față de România. Reticență foarte bine disimulată. Ca și când ne aflam unii și ceilalți despărțiți de un geam foarte transparent de existența căruia nu ne dădeam seama, dar care, dacă ne apropiam, sesizam că ne separă. În această situație am încercat să realizez o vizită în Germania. Să am un contact cu omologul meu german.

G.A. : Când se întâmpla asta ?

A.S. : Foarte curând după ce guvernul s-a instalat. În februarie 1997. La toate avansurile mele primeam răspunsuri foarte politicoase care ne aduceau la cunoștință că agenda este foarte complicată, că procedurile diplomatice sunt puțin mai altfel, că de fapt ministrul Klaus Kinkel urmează să aibă o vizită în România, că este rândul ministrului Kinkel să vină în România. Așa încât era greu să fac o vizită eu în Germania. Culmea era că ministrul Klaus Kinkel într-adevăr ar fi urmat să vină în România, dar nu venea, sau nu venea în timp util. Pentru noi era extrem de important ca legătura cu ministrul german și cu Germania să se producă cât mai repede. M-am plâns de această situație unor prieteni ai mei social-democrați. La un moment dat, unii dintre ei mi-au trimis mesajul că, deși sunt în Opoziție, vor încerca să-mi aranjeze o întâlnire informală cu ministrul de

Externe Klaus Kinkel, dacă și eu eram de acord cu această formulă. Bineînțeles, am considerat că interesele sunt mult prea mari pentru a mă formaliza și am spus : „Sunt de acord să fac o vizită privată în Germania și să am o întâlnire oricât de privată și oricât de neoficială cu ministrul de Externe german". Și că vreau să am această întâlnire cât se poate de repede.

Foarte curând mi s-a comunicat că sunt invitat de fundația Frederich Ebert să fac o călătorie în Germania. Dacă nu mă înșel, fundația mi-a oferit și cheltuielile de călătorie, ceea ce, evident, nu era o problemă pentru noi, dar a fost un gest frumos. În program era trecut un mic-dejun cu ministrul Klaus Kinkel la care puteau să vină vreo doi consilieri de-ai mei și vreo doi consilieri de-ai lui. Deși se desfășura la minister, acest mic-dejun era limpede că nu echivala cu o convorbire oficială. Urma să ne întâlnim apoi cu câțiva dintre liderii social-democrați din Bundestag.

Zis și făcut. Klaus Kinkel m-a primit extrem de protocolar, prin asta înțelegând foarte rece. Ne-am așezat la masă și mi-a spus : „D-le ministru, mă bucur să vă cunosc. Vă rog să mâncați ; eu am să vă vorbesc, pentru că timpul este foarte scurt. Programul meu este foarte încărcat, avem foarte mult de lucru, așa încât în timp ce d-voastră mâncați eu am să spun ceea ce mi se pare important, după care vă ascult replica". Era evident o introducere foarte descurajatoare. Dar m-am conformat acestui scenariu, chiar spunându-i că sunt flămând și sunt foarte doritor să mănânc, deși aveam mâncare și în România, dar procedând astfel e o manieră mai agreabilă de a-l asculta.

G.A. : Vorbeați în engleză sau în germană ?

A.S. : El a preferat să vorbim fiecare în limba lui națională, eu în română, el în germană, dar eu i-am propus ca, pentru a folosi mai bine timpul, întrucât nu era traducere simultană ci consecutivă, în ceea ce mă privește să vorbesc în engleză. El a început în germană, dar de la un moment dat discuția a continuat în engleză. Discursul său a fost legat de NATO și a fost o explicație a motivului pentru care Germania nu poate să susțină intrarea României în NATO în acel moment.

G.A. : Și anume ?

A.S. : Era legat de faptul că această extindere trebuie să fie una care să consolideze Alianța și nu să o slăbească impunându-i digerarea a prea multor noi membri într-un timp foarte scurt. Era invocată ideea interoperativității care se baza pe un suport economic mai dezvoltat la alți candidați decât în cazul României, faptul că extinderea trebuia să fie o undă care să pornească dinspre centru spre margine și că spre centru erau Polonia, Republica Cehă și eventual Ungaria, dar nu România. Cam acestea erau argumentele, bineînțeles cu celebrul premiu de consolare : menținerea deschisă a procesului. Mai mult sau mai puțin, același lucru mi l-a spus și în legătură cu Uniunea Europeană, folosind metafora stadionului unde unii intră în cursă de la început, în timp ce alții se încălzesc pe tușă. După ce termină încălzirea, pot să intre și cei din urmă pe pistă, iar dacă

sunt foarte buni, pot să ajungă la linia de sosire mai repede decât cei care au cinci ture de stadion înaintea lor.

Evident, nu a vorbit despre cinci ture de stadion. Asta am adăugat eu. Mi-era greu, însă, să văd cum cei care stau și se încălzesc pe margine după ce alții au luat deja startul îi vor putea ajunge pe primii, oricât de bine încălziți ar fi.

După ce a terminat, am început să vorbesc eu, spunându-i un lucru care l-a surprins. Anume, acela că noi nu gândim intrarea noastră în NATO din rațiuni de securitate imediată, ci gândim intrarea noastră în NATO, ca și în Uniunea Europeană, ca o parte a procesului de unificare a Europei. România este o parte a Europei, este o țară din extremul oriental al Europei Centrale, care reprezintă cea mai îndepărtată zonă de extensie a culturii germane spre Est. Din acest punct de vedere, ceea ce dorim este ca în integrarea noastră europeană, care înseamnă în fond și integrarea euro-atlantică, Germania să-și asume rolul pe care trebuie să-l aibă și răspunderea pe care trebuie s-o aibă ca țară care a fost și ea ajutată la finele celui de-al doilea război mondial să intre în familia democrațiilor occidentale. I-am spus că este la ora actuală rândul Germaniei să preia conducerea acestui proces pentru partea de Europă eliberată după 1989. Că în ceea ce privește România, aceasta este o obligație cu atât mai importantă cu cât România și-a dezvoltat o mare parte a culturii sale sub influența și în intim contact cu cultura germană. I-am spus că avem o minoritate germană și aceasta, chiar dacă mică, se întreabă fără îndoială ce va face țara ei de aceeași origine culturală pentru ca ea să nu rămână în afara unei Europe extinse sau în afara unei Europe asigurate prin extinderea Alianței Nord-Atlantice. I-am spus că despre asta este vorba și nu despre o repetare până la sațietate a cererii României de a intra în NATO. I-am arătat care este gradul de susținere din partea populației și i-am atras atenția că nu mie trebuie să-mi dea un răspuns, ci celor circa 22-23 de milioane de români care, pentru Germania, sunt în mod necesar mult mai importanți decât pentru Statele Unite, cele din urmă fiind o putere globală pentru care toate dimensiunile acestea sunt mult mai mici.

A fost surprins, s-a întors către consilierul care era cu el și a spus : „Noi n-am știut aceste argumente și mie mi se par foarte serioase. Cred că va trebui să reconsiderăm poziția noastră în lumina lor”.

G.A. : Acest discurs, care mă impresionează și pe mine, acum, când îl ascult, a fost spontan sau l-ați pregătit dinainte ?

A.S. : Parțial, în detaliile lui și în stilul lui, a fost spontan, a fost liber. Argumentația, evident, a fost pregătită dinainte, întrucât bănuiam că interlocutorul meu se va aștepta la repetarea plângăcioasă, tânguitoare, a dorinței noastre de a intra în Alianța Nord-Atlantică și la smulgerea părului din cap că acest eveniment s-ar putea să nu se petreacă. De aceea am vrut să vin cu o ofertă serioasă, cu o viziune strategică asupra dezvoltării Europei și asupra unei relații germano-române. În context, i-am și spus lucrul acesta vorbindu-i despre deschiderile

noastre către Ungaria și Polonia pe plan regional, de angajamentul nostru de a fi activi în consolidarea stabilității sud-est europene, de a realiza o vecinătate prietenoasă pentru NATO și pentru Uniunea Europeană cu țările care nu se vor integra în aceste organizații prea curând. I-am vorbit de valoarea, la nivel continental, a unui parteneriat special realizat între Germania și România pe direcția nord, alături de parteneriatul nostru strategic din sud pe care îl aveam în pregătire cu Italia și, binențeles, completat cu o relație adecvată cu SUA. Și astăzi cred că aceasta trebuie să fie geometria raporturilor internaționale ale României. Cu Germania trebuie un parteneriat special. Ulterior, aveam să-i propun președintelui Constantinescu și el a aprobat să declarăm anul 1998 anul Germaniei în diplomația românească. Când s-a luat această decizie, realizasem deja parteneriatul strategic cu Statele Unite, sau cel puțin îl lansasem, aveam parteneriatul strategic cu Italia, aveam parteneriatele și trilateralele subregionale și mi se părea că este esențial să desăvârșim această schemă prin parteneriatul nostru cu Germania.

Despre toate astea i-am vorbit. Despre parteneriatul special, despre viziunea în legătură cu el și despre faptul că o atare relație trebuia să conducă spre o atitudine a Germaniei de susținere fermă și energică a candidaturii nostre pentru NATO, ca și pentru Uniunea Europeană. Am subliniat că parteneriatul cu Germania este prima mea prioritate, întrucât dacă el se realizează, susținerea eficientă a Bonn-ului pentru integrarea României în NATO va veni de la sine. I-am vorbit în același timp despre parteneriatul româno-maghiar și despre intenția de a ne inspira din experiența reconcilierii franco-germane, propunându-i crearea unei conferințe anuale cu participarea Germaniei, Franței, României și Ungariei.

Atunci, Klaus Kinkel a scos de sub farfurie, ca să spun așa, un comunicat de presă care fusese pregătit dinainte de discuție. L-a citit, nu cu voce tare, ci pentru el, și apoi le-a zis consilierilor astfel ca să-l aud și eu : „Comunicatul ăsta nu mai este bun. Trebuie să-l revedem în lumina acestei discuții”. Și l-a revăzut într-adevăr. A fost ca niciodată de pozitiv. Nu total entuziast, dar mult mai deschis și mai constructiv decât pozițiile anterioare ale Germaniei și neobișnuit de lung pentru o întâlnire care nu era una oficială. Cred că acest comunicat poate fi găsit pe undeva. El spunea, mi se pare, că Germania va fi primul avocat al integrării europene și euro-atlantice a fostelor țări comuniste.

În final, m-a întrebat cu cine mai am întâlniri. Mi-a spus că este foarte interesant ceea ce a auzit, că i-am clătinat multe convingeri, că trebuie să ne gândim și că ar fi bine ca această pledoarie să o fac și în fața altora la Bonn, nu numai în fața lui. I-am spus cu cine am întâlniri și reacția lui a fost : „Dar bine, aceștia sunt din Opoziție. De ce nu vă întâlniți cu cei care sunt la Putere, cu creștini-democrații ? De ce nu vă întâlniți cu cei care iau deciziile ? Poziția noastră [se referea la liber-democrați] este foarte respectată, dar ar fi mai bine să vă întâlniți și cu ceilalți [cu creștin democrații] sau *în special* cu ceilalți !”.

Replica mea a fost cea firească și adevărată: „Mi-a fost foarte greu să mă întâlnesc și cu d-stră care sunteți omologul meu. A trebuit să fac în acest scop o serie întreagă de manevre și demersuri. Cu atât mai greu îmi este să mă întâlnesc cu cei pe care d-stră mi-i recomandați și față de care nu am nici măcar argumentul că ar fi omologii mei".

M-a întrebat cât voi mai rămâne la Bonn. I-am spus că am venit special pentru această întâlnire, dar că mi-aș putea prelungi vizita, dacă am motive s-a fac. A adăugat: „Ar fi bine ca după-amiază și mâine până plecați să stați de vorbă și cu ministrul Apărării, să stați de vorbă și cu o serie întreagă de parlamentari care se ocupă de extinderea NATO", la care eu i-am răspuns: „Dacă d-stră îmi aranjați aceste întâlniri, rămân aici ca să mă întâlnesc cu ei. Dar eu personal nu văd cum aș putea să fac un asemenea lucru pe loc".

Concluzia a fost: „Bine, mă voi ocupa și vă voi aranja aceste întâlniri". Și într-adevăr, în câteva ceasuri, în timp ce mă întâlneam cu colegii social-democrați, am primit un telefon de la cabinetul ministrului care m-a anunțat că în după-amiaza acelei zile mă voi vedea cu președintele Comisiei de politică externă și cu președintele Comisiei de apărare din Bundestag. Amândoi se ocupau cu NATO și amândoi erau creștini-democrați. Mi-a transmis, de asemenea, că l-a căutat îndelung pe colegul de la Apărare care avea un program foarte încărcat, dar că expunându-i situația, acesta a acceptat să vină și să mă întâlnească a doua zi dimineață la hotel, la micul-dejun, înainte de întoarcerea mea la București.

Deci, dintr-o vizită care presupunea doar ceea ce vă spusesem, am avut posibilitatea să extind întâlnirile și să mă întâlnesc inclusiv cu ministrul Apărării. Doar o singură frază mai adaug: la finele întâlnirii mele cu Klaus Kinkel, potrivit protocolului trebuia să ieșim din camera în care luasem micul-dejun și el să mă conducă până în capătul culoarului, de unde eu coboram, și să ne despărțim acolo. Toată lumea a băgat de seamă că trecând peste acest protocol a făcut un gest pe care se pare că-l făcea destul de rar, și anume să coboare scările cu mine și să mă conducă până în exteriorul clădirii, acolo unde mă aștepta mașina ambasadei pentru a pleca mai departe.

Asemenea date foarte concrete s-ar putea să vorbească mai mult decât interpretările mele ce pot avea un grad de subiectivitate. Aceasta a fost prima întâlnire. Ea nu a rezolvat problema, dar în orice caz a pus relația pe alte baze. Așa încât, peste o vreme, când Klaus Kinkel a venit în România, discuția noastră se putea desfășura deja într-o altă manieră. A doua întâlnire, așadar, s-a desfășurat în alt context.

Germanii se angajează numai pe bază de convingere

G.A.: Următoarea întâlnire a fost una oficială?

A.S.. Da, a avut loc în martie 1997. Atunci, în pregătirea acelei întâlniri, am avut o lungă discuție cu colaboratorii mei, spunându-le că trebuie să găsim într-un fel motivul pentru care relația româno-germană nu se dezvolta așa cum am fi dorit. Trebuia să pornim, în primul rând, de la identificarea cauzelor, a motivelor reale și profunde, iar pe de altă parte, trebuia să pornim de la ideea că germanii sunt un popor serios. Oamenii politici germani sunt serioși...

G.A.: Cum s-a și văzut, nu?, cu ocazia întâlnirii cu Kinkel. E impresionant să vezi un om care reacționează la argumente.

A.S.: Am uitat să spun că și ministrul Apărării german, la fel a reacționat. Poate mai prudent, pentru că el era membru al partidului lui Helmuth Kohl și, deci, mai supus unei discipline de partid în afară de disciplina guvernamentală, dar în același timp și el a recunoscut că sunt argumente și că lucrurile trebuie luate în considerație ceva mai atent. Deci, revenind la ceea ce spuneam înainte, germanii sunt foarte serioși, ei analizează lucrurile cu o mare profunzime întotdeauna, se angajează numai pe bază de convingere și nu pe bază de impresii superficiale și asta ne obliga să mergem la esența lucrurilor, și nu doar la declarații de intenții. Ei bine, analiza aceasta ne-a dus la concluzia că relația româno-germană era grevată de neîncredere. O neîncredere care se acumulase de-a lungul deceniilor, urmare a faptului că atunci când ne era greu ne duceam întotdeauna spre Germania, indiferent cine o conducea și în ce condiții și ce politică făcea, după care, când socoteam că alianța cu Germania nu este suficient de sigură sau de remuneratorie, întrucât Germania trecea prin momente dificile, nu făceam decât să sărim în altă barcă, făcându-ne că niciodată nu am dorit să fim aliații Germaniei și dându-i lovituri care erau ignobile și inutile. Așa procedaserăm și cu șvabii. Cu un entuziasm ticălos și inutil unii au sprijinit deportarea lor în Uniunea Sovietică și la fel am procedat cu cei pe care i-am deportat din Banat în Bărăgan, pentru motive cu totul și cu totul închipuite și care, în orice caz, nu se susțineau din perspectiva unei gândiri normale și democratice. Așa procedasem, în fine, cu sașii și șvabii, cu nemții din România, pe care îi exportam în timpul lui Ceaușescu ca pe animale, contra cost, folosind un șantaj dintre cele mai mârșave.

G.A.: Aveți sentimentul că în politica germană istoria contează, că această imagine a unei atitudini a României de decenii e luată în calcul în momentul actual, în conjunctura actuală?

A.S.: Categoric. Spuneam că Germania este foarte profundă în ceea ce face și, dacă este profundă, asta înseamnă că ea își construiește prezentul mergând

adânc în straturile istoriei. Germania a trecut și trece în continuare printr-un proces de desnazificare, care nici astăzi nu s-a încheiat și care nu este nici pe departe o formă de revanșă sau un semn al dezbinării naționale, ci o manieră de asumare responsabilă a trecutului. Dacă Germania cu sine face o asemenea analiză critică și încearcă să rezolve problemele prezentului numai după ce și-a înțeles critic trecutul, cu atât mai mult ea va evalua capacitatea de a se alia cu unii sau cu alții pe baza experiențelor pe care le-a avut în trecut în contactele cu acele țări sau națiuni. Și aceasta cu atât mai mult cu cât ea poate constata că erorile comise de țările respective, fie față de Germania, fie față de principiile pe care Germania le împărtășește astăzi, nefiind recunoscute pot oricând să se repete. Este motivul pentru care Germania are, după părerea mea, o mare mefiență, o mare neîncredere față de România. Evident din politețe, din dorința de a nu se complica inutil, de a nu adopta poziția arogantă a profesorului care critică prestația elevului, Germania nu spune asta în mod tranșant, dar undeva aceste observații există, sentimentele, percepțiile există, și ele influențează în mod neîndoielnic deciziile care se iau față de România. Cel puțin aceasta a fost concluzia analizei noastre.

G.A.: Care au fost concluziile tactice?

A.S.: Am spus că pornind de aici trebuie să arătăm că înțelegem acest trecut, că indiferent dacă guvernul de azi al României și generația de români care în prezent ține în spatele său destinul național nu fuseseră implicate în greșelile consumate în trecut la nivelul relațiilor româno-germane, ele evaluează corect acele greșeli, le înțeleg și tocmai de aceea, regretându-le, dau garanția că nu le vor mai repeta. Aceasta a fost ideea noastră și am pregătit în consecință un punct de vedere, o declarație mai bine spus, în atare sens. Când ne-am întâlnit cu Klaus Kinkel am stabilit împreună agenda discuțiilor, fără să-i spun că vreau să adaug și această declarație. Nu numai că vroiam să obțin un efect de surpriză, dar vroiam să dau acestei declarații și caracterul pe care ea trebuia să-l aibă, și anume de gest unilateral. De asemenea, am crezut că o astfel de declarație trebuia însoțită și de o minimă reparație reală, materială, efectivă. Simbolică în fond. Dar până la urmă importantă. De aceea, aflând că la începutul secolului Germania își cumpărase sau își construise o legație în România, o legație pe care o pierduse la mijlocul secolului ca pradă de război capturată de Uniunea Sovietică și pe care apoi România o preluase contra-cost, când Uniunea Sovietică nu mai avusese nevoie de respectiva clădire, mi-am zis că noi puteam fără un sacrificiu prea mare să restituim legația în proprietatea Germaniei. Dacă declarația privind poziția MAE român asupra trecutului relațiilor româno-germane și erorilor politicii românești față de populația germană din România am redactat-o împreună cu secretarul de stat și vechiul meu colaborator Gabriel Gafița, ideea privind restituirea clădirii fostei legații germane mi-a fost sugerată de ambasadorul țării noastre la Consiliul Europei, d-l Sabin Pop.

Marcam astfel, dacă vreți, în mod simbolic, chiar mai mult decât simbolic, faptul că se închide un secol de greșeli, un secol de mărire, de decădere și din nou de mărire, astfel încât atât Germania, ca mare putere europeană, dar și România și Germania împreună pot să înceapă un nou secol și un nou mileniu debarasate, curățite de zgura celui care se încheia. Greșelile fuseseră comise. Ele erau recunoscute. Greșelile fuseseră plătite și de unii, și de alții, și pagubele fuseseră prin efort recuperate. De acum trebuia începută o existență nouă care presupunea închiderea tuturor parantezelor tragice ale secolului XX. Atât în ceea ce privește cele două țări în parte și relațiile dintre ele, cât și în ceea ce privește relațiile lor cu minoritatea germană din România.

După ce, conform obiceiului, i-am expus interlocutorului meu german toate punctele legate de agenda anunțată a discuțiilor am adăugat: „Iată, eu am terminat ceea ce am fixat, dar înainte ca d-stră să luați cuvântul pentru a vă expune punctul de vedere asupra fiecărei teme din agenda noastră, mai am de făcut o declarație. Este unilaterală. Nu este în agendă, dar este o declarație pe care țin să o fac". Și am rostit ceea ce această declarație cuprindea, arătând că ne exprimăm regretul și scuzele noastre față de toți aceia și urmașii acelora care au avut de suferit pe teritoriul României pentru simplul fapt că sunt germani. Ceea ce, am spus, includea atât pe cei care au rămas cetățeni ai României și care trăiesc azi în România, cât și pe cei care nu mai sunt cetățeni ai României și trăiesc astăzi în Germania sau urmașii lor.

G.A.: Ați discutat conținutul acestei declarații și ideea acestei declarații de atitudine națională cu președintele Constantinescu?

A.S.: Nu, nu am discutat-o, întrucât pur și simplu îmi era frică de faptul că intrând în detalii s-ar putea să compromitem întreaga idee. În general, președintele avea o mare deschidere față de ideile nobile, dar, în același timp, și o imensă frică față de reacțiile presei. Și această frică de multe ori prima, sau deciziile luate în baza ei primau față de cele luate în lumina unor elanuri superioare.

Așa încât m-am mulțumit să-l informez doar că am pregătit un fel de declarație pe care vreau s-o fac în legătură cu germanii deportați în timpul lui Dej și cu cei „vânduți" în străinătate în timpul regimului Ceaușescu și că îmi asum răspunderea ei, dacă se întâmplă ceva. Ca să poată cădea toate blestemele asupra mea, și nu asupra altora, o mențin ca o declarație a MAE, cu precizarea că totuși MAE are autoritatea să vorbească în numele țării și îl rog să menționeze în întâlnirea pe care o va avea cu Klaus Kinkel această declarație. Evident că imediat ce am avut-o am trimis la Președinție textul, dar n-am inițiat o discuție pe text, de detaliu, și nici nu am așteptat vreo aprobare în legătură cu acest text. Faptele următoare au arătat că am avut perfectă dreptate. Președintele a menționat declarația mea în discuția cu Kinkel, fugitiv însă. Ulterior, când presa s-a dezlănțuit împotriva mea pe tema acestei declarații, nu a făcut cel mai mic gest de susținere, ba chiar, dacă nu mă înșel, pe ici pe colo, a și formulat unele rezerve

și a sugerat că, de fapt, era un gest care îmi aparținea și nu era neapărat însușit de președinte.

Deci temerile mele au fost, după părerea mea, confirmate. Însă, în momentul în care președintele a făcut referire, în discuțiile cu ministrul Klaus Kinkel, la declarație, sunt sigur că era convins că este un lucru bun, iar dacă a făcut-o cu prudență, asta s-a întâmplat pentru că intuia reacția negativă a presei.

Pe baza acestei simple mențiuni, eu am avut curajul să merg mai departe și să fac, la conferința de presă comună cu care s-a încheiat vizita, o declarație completă în formă oficială, pe care apoi am distribuit-o presei. Ambasada germană ne-a sprijinit ca să o traducem rapid, deci foarte frumos, în limba germană, astfel încât Klaus Kinkel a plecat nu numai cu documentul prin care noi îi restituiam clădirea fostei legații germane, dar și cu prezentarea acestui punct de vedere legat de faptele mai puțin onorabile comise în legătură cu minoritatea germană din România.

În legătură cu clădirea amintită, aveam să aflu cu stupoare, în vara anului 2000, de la un diplomat german, că preacinstita noastră Primărie a Bucureștilor, stimulată, probabil, de vreun om de afaceri care nu apucase să-și amortizeze vreo șpagă din cele date întru promovarea intereselor sale legate de acea casă, atacase la Curtea Constituțională, evident cu succes, legea specială de restituire-donare a imobilului. La aproape trei ani de la ceea ce se voise un gest politic de înaltă semnificație, Ambasada Germaniei la București încă mai negocia nu știu ce act care, chipurile, ar fi trebuit să acopere viciul constituțional al legii și al Hotărârii Guvernului. Este și acesta un exemplu al felului în care se face politică externă în România și o explicație pentru felul în care suntem tratați de Germania.

Să revenim, însă, pentru o clipă, la discuția cu Klaus Kinkel, în care i-am prezentat punctul nostru de vedere și regretele asupra faptelor trecutului. În momentul în care am încheiat expunerea, am ridicat ochii din notițele pe care le aveam în față. Atunci, mi-a apărut scena delegației germane, foarte numeroase, complet surprinsă de declarație. N-am să-l uit, toți cei care au fost de față sunt sigur că nu-l vor uita pe Klaus Kinkel cu lacrimi în ochi. Ambasadorul Germaniei era și el profund tulburat. Iar d-na care era traducătoarea oficială pur și simplu a cerut un moment de pauză pentru că plângea de-a binelea și atunci ministrul Kinkel i-a turnat un pahar cu apă ca să-și poată reveni. A fost un moment cu adevărat impresionant, a fost un moment unic, toți cei care au făcut parte din delegația română îmi spuneau fericiți după aceea că au asistat la un moment ce putea fi considerat cu adevărat istoric. Erau mulți oameni cu experiență și spuneau că în cariera lor nu au asistat la momente similare.

După o mică pauză în care toată lumea a tăcut, iar translatoarea și-a revenit, a luat cuvântul Klaus Kinkel care a început exact cu acest ultim punct. Ne-a povestit despre copilăria lui. La ei în casă au avut un fel de doică șvabă din Banat care povestea despre toate momentele dramatice prin care au trecut

germanii din România la finele celui de-al doilea război mondial, pentru simplul fapt că erau de origine germană. Tot ea povestise nu numai că lucrurile s-au petrecut fără nici un fel de justificare, dar că în multe situații preluarea proprietăților germane de către anumiți români s-a făcut cu umilințe și cu o bucurie umilitoare. După aceasta, a trecut la a ne spune că în perioada în care era secretar de stat la Ministerul de Interne, a fost cel care se ocupa de răscumpărarea germanilor din România. Oficial, cei care încheiau tranzacțiile erau un grup de avocați, dar în spatele lor, cel care lua deciziile, cel care avea răspunderile politice, era însuși Klaus Kinkel. Și-a amintit, în cadrul acestei lungi și foarte emoționante povestiri, de modul în care la fiecare buget anual se tăiau ajutoarele sociale, se tăiau cadourile care se dădeau la pomul de iarnă pentru copiii orfani din Germania și se făceau alte asemenea economii spre a se disponibiliza sumele de bani necesare răscumpărării bucată cu bucată a germanilor pe care regimul ceaușist îi vindea din România.

Era limpede că declarația noastră produsese o zguduire a conștiinței interlocutorilor noștri. Așa se face că depănarea acestui fir tragic a durat aproximativ 50 de minute. Cred că a acționat și pe plan personal ca un fel de exorcizare a unor sentimente grele care existau în conștiința lor și care nu erau în nici un caz de natură să îi entuziasmeze când se gândeau la relațiile româno-germane. Noi am așteptat ca această povestire, vă repet zguduitoare, să se consume, chiar dacă lungimea ei neașteptată a condus la utilizarea și depășirea timpului afectat întâlnirii. În momentul în care și-a dat seama că tot orarul era dat peste cap, d-l Kinkel mi-a spus : „Vai de mine ! Am utilizat timpul, l-am și depășit și nu am discutat nimic despre NATO”. La care eu am replicat : „Câtuși de puțin. Toată această discuție numai despre NATO a fost”. La care răspunsul a venit imediat : „Aveți dreptate, e mult mai important că am discutat asta decât dacă am fi discutat toate procedurile extinderii NATO”.

Vizita s-a desfășurat apoi într-o atmosferă excelentă. În momentul despărțirii, la aeroport, după ce a făcut câțiva pași urcând scara, și-a adus aminte de ceva și a coborât spunându-mi : „Am uitat un lucru important. De acum încolo, de oricâte ori treci pe la Bonn, ușa mea îți este deschisă”.

Iată finalul acestei vizite extrem de importante. Ceea ce a urmat a fost o bălăcăreală. Întreaga presă, sau aproape întreaga presă, cu unele excepții, dintre care l-aș menționa pe Cornel Nistorescu, ei bine întreaga presă m-a bălăcărit, oamenii politici s-au spălat pe mâini, iar ministrul Caramitru m-a înfierat cu mânie proletară, probabil aducându-și aminte vreun rol dintr-o piesă despre ilegaliști.

G.A. : Asta în guvern ?

A.S. : În plină ședință de guvern, cerându-mi explicații pentru „scuze”, spunându-mi că el nu se regăsește în aceste scuze, că prin declarația mea l-am implicat și pe el care nu subscrie la acest punct de vedere, căci nu se consideră vinovat cu nimic și românii nu sunt vinovați cu nimic și nu au de ce să-și ceară scuze Germaniei.

Bineînțeles că potrivit obiceiului, nimeni nu a venit în apărarea mea, cu atât mai puțin miniștrii PD sau Petre Roman. Am atras atenția că nu mi-am cerut scuze față de Germania. Față de Germania mi-am exprimat regretul și profunda înțelegere a acestor adevăruri, dar am cerut scuze persoanelor și urmașilor celor al căror destin a fost profund și pe nedrept tulburat de gesturi incalificabile. Persoane dintre care unii sunt cetățeni români în continuare.

Așa cum deja mă obișnuisem, conversațiile mele cu d-l Caramitru erau complet iraționale, adică la argumentele mele dânsul răspundea doar prin gesturi isterice. Sunt sigur însă că o asemenea atitudine tacit susținută prin privirile dezaprobatoare ale altor miniștri a ieșit dincolo de ușile camerei în care ne găseam – unde altminteri erau prezente foarte multe persoane în afara membrilor guvernului – și au alimentat presa. Mi se pare că, de altfel, d-l Caramitru a dat declarații și în presă în legătură cu aceste lucruri. Ceea ce a făcut ca peste puțină vreme, atunci când la Paris, în timpul unei întâlniri a miniștrilor de Externe ai Uniunii Europei Occidentale și a miniștrilor de Externe din țările Parteneriatului pentru Pace, m-am revăzut cu Klaus Kinkel, acesta să-mi spună între patru ochi: „Gestul tău, declarația ta a făcut o extraordinară impresie în Germania și a fost foarte importantă pentru a da un nou conținut relațiilor româno-germane. Ai tăi nu te-au înțeles. Am văzut presa voastră care nu te-a susținut și din acest motiv efectul gestului tău extraordinar s-a diminuat foarte mult. Pentru tine vom avea fără îndoială o mare stimă, și pentru curajul pe care l-ai avut. Dar având în vedere modul în care a fost primit gestul tău, din păcate, această stimă nu va putea să joace un rol și într-un sens mai larg".

G.A.: Un diplomat german, care a fost prezent, în 1998, la prima întâlnire a lui Klaus Kinkel cu succesorul d-stră, povestea că ministrul de Externe german și-a început intervenția referindu-se la d-stră și încheind cu cuvintele: „Îmi pare rău că nu voi putea continua proiectele începute cu d-l Severin".

A.S.: Mi s-a mai spus. În orice caz, s-a produs o importantă schimbare de ton și de atitudine a ministrului de Externe german. În ceea ce-l privește pe Klaus Kinkel, știu bine că a discutat și cu cancelarul Helmuth Kohl și a exercitat o mare influență asupra acestuia în favoarea României. Trebuie adăugat, însă, că în ceea ce privește relațiile cu cancelarul, acesta avea o simpatie specială pentru președintele Emil Constantinescu cu care s-a întâlnit în lume în mai multe rânduri, înainte ca d-l Constantinescu să devină președinte și după aceea. Desigur că și această relație personală a avut un rol de jucat.

G.A.: D-le Severin, aceasta ar fi istoria campaniei pro-NATO. Concomitent, în timpul mandatului d-stră au mai avut loc campanii cărora opinia publică le-a dat mai puțină atenție. E vorba de efortul rămas oarecum în umbră privind integrarea în Uniunea Europeană. Au existat pași semnificativi și în această direcție. Amintiți-i vă rog!

A.S.: Până în luna iulie, toate discuțiile noastre, nu numai cu țările europene, dar și cu țările neeuropene importante, mă refer la SUA și Canada, au avut ca

punct de atenție obligatoriu și integrarea României în UE. Eu am considerat că trebuie să discutăm întotdeauna cu interlocutorii noștri europeni și euro-atlantici patru puncte : poziția subregională a României, care însemna un atu al României ; problema relațiilor bilaterale și conținutul acestor relații ; tema primirii noastre în NATO și, de asemenea, problema integrării noastre europene. Toate au fost privite în conexiunea lor profundă, și nu doar adăugate unul după celălalt.

Punctul nostru de vedere privind integrarea europeană era următorul : România nu este interesată să devină membră a Uniunii înainte să fie pregătită deplin pentru aceasta. În al doilea rând, pregătirea României pentru a deveni membră a Uniunii nu era doar o problemă de interes românesc, ci una de interes general european. Ceea ce însemna că țările membre ale Uniunii, primele, trebuie să mobilizeze resurse pentru a determina cât mai rapida terminare a procesului de pregătire a României și cât mai rapida atingere de către România a standardelor necesare unei integrări de succes. Punctul numărul trei era acela că România trebuie să participe încă din momentele incipiente ale drumului său spre calitatea de membru al Uniunii Europene la dezbaterile care se organizează în vederea reformei interne a acesteia, reformă menită să o pregătească pentru extindere. O extindere pe care s-o privim ca pe un proces de reconciliere a Europei cu ea însăși și de reunificare europeană, iar nu ca pe o simplă lărgire, ca pe o dezvoltare cu caracter cantitativ.

Din acest unghi, aș sublinia rapid două lucruri. Când am vorbit despre nevoia ca țările candidate să fie incluse în procesul de dezbatere privind reforma internă a UE, știu că am surprins destul de mult. Dar am insistat asupra acestui lucru. Am spus-o prin diferite declarații, în cadrul întâlnirilor mele cu miniștrii de Externe ai UE. Din păcate, fără sprijinul presei române, ideea nu a putut fi suficient răspândită, nu a fost adusă în atenția lumii. La un an după, când exact aceeași teză a fost expusă de cel care între timp devenise ministru de Externe al Poloniei, d-l Bronislaw Geremek, ea a fost mult amplificată de mass-media poloneză și a intrat în conștiința lumii ca o idee poloneză. Dar știți bine că nu este singurul caz de acest gen.

G.A. : Ca idee poloneză care își începea cariera în 1998.

A.S. : La fel a fost și cu o altă idee amintită anterior, și anume să privim procesul extinderii ca un proces de reunificare a Europei și nu ca un proces de lărgire a Europei. A fost mai întâi privită cu zâmbete de interlocutorii mei, miniștri de Externe din țările europene. Apoi a fost din ce în ce mai mult preluată și la un moment dat chiar Jacques Santer folosea sintagma „reunificarea Europei” destul de frecvent. Astăzi este însă invocată mai rar. Cam aceste idei formau viziunea românească asupra extinderii UE.

G.A. : Recunosc că nu aș încuraja interpretarea de mai sus. A vorbi despre „reunificarea Europei” înseamnă a diminua semnificația diferențelor dintre democrațiile Uniunii Europene și democrațiile renăscânde din zona de fostă influență

sovietică. Înseamnă a pune în față criteriul geografic (i.e., așezarea pe pământul Europei), când, de fapt, integrarea se referă la asumarea unor valori politice și asigurarea unor standarde economice și sociale.

A.S.: Eu nu m-am referit la o unificare în sens geografic, ci în sens istoric. Subliniez că nu este vorba despre o extindere a Uniunii Europene pur și simplu, ci despre o transformare care cuprinde întregul continent.

G.A.: Nu cred că este locul să dezvoltăm acest subiect. Care au fost ideile cu semnificație procedurală promovate de Partea română?

A.S.: Ideea că toate țările candidate trebuie tratate în așa fel încât să aibă șanse egale în procesul de extindere. Aceasta implica începerea negocierilor cu toate aceste țări odată, *în același timp*. Iată un punct de vedere articulat, destul de complex, care până la urmă a și fost consacrat implicit la Consiliul European de la Luxemburg în 1997, apoi și formal la Consiliul European de la Helsinki în 1999. Aș sublinia că în mod real procesul a fost început la Luxemburg și nu la Helsinki. Dacă citim cu atenție textul documentului final al Consiliului de la Luxemburg, se va observa că, deși sofisticat și foarte alambicat, tocmai pentru ca în formă să păstreze o extindere cu două viteze, în realitate asigură un proces global de extindere. A trebuit să apară Kosovo, să se manifeste mai limpede criza iugoslavă, criza balcanică în general, ca să se confirme abordarea noastră și să se impună, în cele din urmă, strategia noastră.

G.A.: Care a fost atmosfera în care ați lucrat, din iulie 1997 până în decembrie 1997, la tema integrării europene?

A.S.: Deziluzia produsă după încheierea *summit*-ului de la Madrid a condus la o oarecare indiferență față de campania noastră pentru UE. Aș spune, „din fericire", pentru că, în atari condiții, am putut să ne vedem mai liniștiți de treabă, cei care eram direct responsabili cu această temă, și să avem și rezultate mai bune decât am avut la Madrid. N-am să uit niciodată ziua Consiliului European de la Luxemburg când am fost primiți cu un entuziasm, cu o căldură extraordinară. N-am să uit niciodată când Prodi a venit să mă îmbrățișeze fericit și să-mi spună: „A ieșit exact cum ați vrut voi. Am răsturnat practic punctul de vedere al Comisiei Europene care spunea foarte clar că trebuie să fie două grupe distincte. Am lucrat și de data asta personal pe text și fii sigur că textul este bun așa cum știu eu să-l fac".

Textul era foarte bun. Desigur e mai bun textul de la Helsinki, pentru că, sub presiunea evenimentelor care au confirmat viziunea noastră, este debarasat de toate acele întortocheli de frază și sofisticării care erau chemate să pună în umbră ideea promovată prin avizul Comisiei Europene.

G.A.: Aș spune că ambele texte sunt despărțite mai puțin de o diferență de formulare, cât de o epocă. Epoca Kosovo. Evenimentele din prima parte a anului 1999 sunt cele care au schimbat viziunea despre viitorul Europei.

A.S.: Categoric așa este. Dar lăsați-mi mica satisfacție de a remarca faptul că evenimentele, deciziile și percepțiile s-au schimbat exact în direcția pe care noi am dorit-o.

Pentru că m-ați întrebat despre atmosfera în care am lucrat pentru strategia integrării, sunt dator să adaug ceva. După Madrid a trebuit să dăm o luptă, cea mai mare luptă, cu d-nul Alexandru Herlea, ministrul pentru Integrarea Europeană. Atitudinea din ce în ce mai radicală, mai birocratică și mai „contabilicească" a Comisiei Europene, care dorea cumva să se inspire din formula NATO pentru a promova o extindere în valuri, în timp ce noi ne luptam pentru începerea negocierilor cu toată lumea odată, fusese adoptată chiar de d-l Herlea. Dânsul tot încerca să ne convingă că este periculos să ne luptăm pentru a cere mai mult decât oferea punctul de vedere al Comisiei, atunci când noi – adică, MAE – credeam că a accepta punctul de vedere al Comisiei însemna de fapt pierderea partidei. De aceea, împreună cu colaboratorii mei, veneam cu formule care să ajute realizarea unui compromis favorabil nouă. Aceasta a fost munca noastră cea mai importantă: încercarea de a defini formule care să salveze fața Comisiei Europene promovând pe fond optica românească.

G.A.: D-le Severin, în ce măsură considerați că noi am epuizat posibilitățile în promovarea intereselor noastre pro-europene? Am fructificat noi cu adevărat oportunitățile pe care le-am avut? O să vă dau un exemplu. În noiembrie 1997 am făcut un drum cu Leonida Pop[43], pe care îl știți, în Germania. Am obținut atunci o întâlnire cu Otto Shilli, vice-președinte al Partidului Social-Democrat și personalitate cu o vastă interfață socială. L-am putut aborda datorită conexiunilor sale cu lumea culturală. Se știa deja că la următoarele alegeri social-democrații au cele mai mari șanse să câștige și el va face parte din Cabinet[44]. Am cerut această întâlnire pentru a-l implica în promovarea unei idei care mi se părea strategică: realizarea unei șosele Budapesta-București (sau București-Budapesta), care să traverseze Transilvania. Aveam datele privind simpatia germanilor pentru Ungaria. (Într-un sondaj de acum câțiva ani, la întrebarea: „Pe cine vreți să-i aveți alături în UE", germanii numiseră Ungaria în proporție de 80%, lista terminându-se cu Turcia, circa 38%, Bulgaria cu vreo 34% și biata Românie la coadă, cu 32%.) Stimularea interesului german pentru România putea să treacă prin Ungaria.

---

43. Leonida Pop este una dintre personalitățile cele mai captivante pe care le-am cunoscut în acești ani. După ce a fost răspopit, în anii '80, datorită protestelor sale la asocierea Bisericii Ortodoxe Române cu autoritățile comuniste, în condamnarea lui Gheorghe-Calciu Dumitreasa, a plecat în Germania. Aici a lucrat o perioadă la radio *Europa liberă*, post pe care l-a părăsit datorită unor limite de exprimare – iar acolo, exprimarea determina soarta unor oameni. Mai departe, a aderat la comunitatea antroposofică germană. Imediat după revoluție, a revenit în țară, inițiind un număr incredibil de proiecte – școlile Waldorf, asociații pentru copii cu handicap sau persoane în vârstă etc. Relațiile lui în societatea germană sunt excepționale.

44. Otto Shilli a devenit ministrul Justiției în noul guvern social-democrat-ecologist.

A implica România și Ungaria într-un proiect de asemenea anvergură ar fi avut efecte considerabile asupra economiei românești, ar fi deschis o investiție de miliarde de dolari capabilă să vitalizeze regiunea într-un moment foarte dificil, ar fi asigurat o colaborare constantă și pe termen lung cu Ungaria și ar fi impresionat Germania și alți mari actori politici.

Otto Shilli era într-adevăr un pro-maghiar și un pro-european și a fost extrem de receptiv[45]. Mi-a spus, cu această ocazie, că el este omul care ar putea să facă *lobby*-ul necesar pentru a găsi investiții la nivel european. Un simplu apel al statului român ori maghiar la resursele UE se va lovi de o birocrație greu de depășit, mi-a explicat el.

Fusese un exercițiu de cvasi-diplomație netradițională. Am revenit în țară, am trimis din nou lui Victor Ciorbea un material larg privind șoseaua București--Budapesta, cu argumente și detalii ale întâlnirii cu Otto Shilli. Deși într-o discuție directă s-a arătat a fi interesat de idee, niciodată nu am primit vreun semn că se dorește punerea în valoare a unei asemenea oportunități. Iată un singur exemplu, unul din multe altele de altfel, care sugerează existența multor porți care nu au fost niciodată deschise.

A.S.: Este plin de sens ceea ce spuneți, dar trebuie să observ că exact același lucru l-am încercat și noi. Am încercat să mobilizăm atenția Germaniei pornind de la proiecte concrete, care puteau să o intereseze cu adevărat. Atunci când am reușit, în fine, să organizăm vizita de stat a președintelui Constantinescu în Germania, i-am sugerat să pună pe masa discuțiilor, atât cu președintele Herzog, cât și cu cancelarul Helmuth Kohl, câteva proiecte concrete. Nu era cazul să mai vorbim în termeni generali cu Germania, ci să spunem că legăturile noastre se pot strânge pe baza unor proiecte de interes comun. Și de interes european. Proiectele de care îmi aduc aminte sunt următoarele: spijinul german pentru finanțarea autostrăzii Budapesta-București care să treacă prin Cluj și să ajungă la Brașov parcurgând Târgu-Mureș și Sighișoara. (Târgu-Mureș e, desigur, o zonă cu populație maghiară, iar Sighișoara și Brașovul zone cu populație germană.) A-i spune cancelarului Germaniei că vrem să ne sprijine pentru realizarea unei autostrăzi care ar fi fost autostrada păcii, autostrada parteneriatului româno-maghiar și ar fi inclus în marile coridoare europene comunitățile germane din Siebenbürger, aceasta nu putea să fie o idee care să nu entuziasmeze conducerea germană.

Un alt proiect pe care l-am propus era transformarea aeroportului din Sibiu în aeroport internațional prin prelungirea pistei și montarea unor instalații la costuri absolut moderate. În același timp, noi propuneam ca traseul coridorului european de transport numărul patru să fie modificat în așa fel încât el să nu o ia spre sud de îndată ce intră în țară, ci să treacă prin Arad sau Timișoara, zone ale șvabilor, și să se îndrepte spre Sibiu, astfel încât și acest oraș să fie așezat de-a

45. Îi fusesem prezentat ca un militant al bunelor relații româno-maghiare.

lungul unor artere principale europene. După care, de la Sibiu ar fi coborât pe Valea Oltului și la Râmnicu-Vâlcea ar fi putut să se bifurce spre București și Giurgiu, o bretea fiind coborâtă mai mult sau mai puțin perpendicular pe Dunăre, acolo unde s-ar fi putut construi un al doilea pod între România și Bulgaria. Această idee din păcate nu a fost urmată și iată că facem un al doilea pod, dar nu acolo unde ne-ar fi convenit ambilor un asemenea proiect, ci mai la vest, acolo unde convine în special Bulgariei. Opoziția ministrului Băsescu pentru o formulă absolut normală solicitată de bulgari, dar care putea să țină seama mai bine și de interesele românilor, a condus în final la succesul poziției bulgărești împotriva rezistenței iraționale a României.

Un alt proiect pe care l-am discutat atunci cu cancelarul german a fost contribuția Germaniei pentru realizarea universității multiculturale de la Cernăuți, care după opinia mea ar fi premers o universitate de același tip realizată și în România. Universitatea de la Cernăuți trebuia să încerce a aduce împreună cultura română, cea germană, cea ucraineană și, de asemenea, cea iudaică.

Iată câteva proiecte... În fine, am mai discutat atunci și o propunere venită de la ministrul Caramitru : restaurarea orașului Sibiu ca unul dintre cele mai reprezentative orașe germane ale perioadei în care el a fost construit. Nu numai unul dintre cele mai reprezentative, dar și cel mai bine conservat – întrucât nu a fost bombardat așa cum s-a întâmplat cu orașele Germaniei în timpul războiului.

Iată câteva elemente de diplomație pragmatică. Diplomația ce face ? Tinde – nu-i așa ? – să dezvolte și să consolideze relații între state, iar aceste relații nu se pot consolida doar pe simple declarații. Armătura lor e dată de proiecte concrete, în special cu caracter economic, dar și cu caracter cultural, social etc.

Cine a urmărit, însă, proiectele ? Ele nu puteau fi puse în aplicare de către ministrul de Externe. Hai să spunem un lucru foarte clar : ministrul Băsescu a refuzat de foarte multe ori să meargă în delegație cu președintele țării pentru ca astfel să câștige într-o manieră grobiană simpatii în PD. Căruia în permanență i-a alimentat sentimente anti-CDR și anti-Constantinescu, în condițiile în care noi eram aliați politici în guvernare cu aceștia. Eu nu spun că CDR sau că d-l Constantinescu au fost impecabili, dar una este o critică pozitivă, rațională, colegială, amicală și alta este grobianismul, teribilismul gratuit care înseamnă de fapt subminarea coaliției pentru obținerea unor câștiguri tactice în interiorul partidului prin satisfacția creată celor ce aveau frecușuri în provincia în care locuiesc cu exponenții celorlalte partide din coaliția de guvernare. Aceștia veneau aici la București cu năduf și erau fericiți să-l verse prin gura lui Traian Băsescu – lucru care se poate spune și despre Radu Berceanu sau despre Alexandru Sassu.

M-am referit la Traian Băsescu pentru că în multe din aceste proiecte el avea un rol esențial de jucat. Noi convenisem ca Germania să ne sprijine pentru a realiza autostrada Budapesta-București pe traseul de care vă vorbeam și care era cel mai important și interesant și pentru Germania, și pentru Ungaria, și pentru

România. Traian Băsescu avea alte priorități. Își făcea o plăcere din a sfida punctul de vedere al MAE sau punctul de vedere al Președinției care în aceste chestiuni a coincis întrutotul cu al ministrului de Externe. Ducându-mă în partid ca să rezolvăm acolo asemenea dispute, nu am găsit nici un fel de sprijin, nici un fel de înțelegere, iar cea mai bună dovadă că ceea ce spun este purul adevăr este faptul că, practic, proiectele au rămas în nelucrare. Singurul care a avansat a fost cel privind Sibiul. Așa după cum l-am criticat, acum sunt gata să spun adevărul și să arăt că încăpățânarea de atâtea ori contraproductivă a lui Ion Caramitru a fost bine venită în urmărirea acestui proiect.

8

Alfred Moses, Madeleine Albright și parteneriatul strategic cu Statele Unite

Prima vizită oficială a lui Emil Constantinescu nu putea fi doar un premiu de consolare

G.A.: „Cu parteneriatul strategic sub braț și cu acest angajament pentru prima oară oficial al Italiei ca partener privilegiat al Statelor Unite în flancul sudic al NATO, am plecat de la Roma direct la Washington". Parcă așa ați spus. Dar îmi închipui că, ducându-vă la Washington, nu luați prima dată contact cu politica externă a Statelor Unite și cu actorii ei.

A.S.: Deloc. Așa cum v-am povestit deja, prima discuție aprofundată o avusesem chiar înainte de a fi desemnat ministru de Externe. Înainte să se formeze guvernul, Alfred Moses a încercat să sondeze și să vadă cine ar putea să fie miniștrii principali ai viitorului guvern printre care, evident, și ministrul Afacerilor Externe. Contactele mele cu America erau mult mai vechi și destul de ample. Această întâlnire a avut, însă, o semnificație particulară, întrucât ea urma să pună în temă, să pregătească abordarea relațiilor româno-americane din perspectiva noii funcții. În discuția cu Alfred Moses am avansat pentru prima oară ideea parteneriatului strategic româno-american și i-am spus: noi nu vrem să fim protejați ai SUA, ci vrem să fim aliați ai SUA.

G.A.: Când se întâmpla asta?

A.S.: În decembrie 1996. Cu o săptămână înainte de formarea guvernului, când lucrurile erau suficient de conturate pentru ca el să știe aproape precis că cel mai probabil ministru de Externe eram eu. Vroia să vadă cum gândesc. În același timp, vroia și el să mă avertizeze ce are în cap administrația americană.

Eu am spus – țin minte precis această formulare – că din punctul meu de vedere România nu este doritoare să fie protejata Statelor Unite, ci este doritoare să fie aliata lor. O asemenea alianță, am spus, ar putea să trezească zâmbete la Washington, pentru că mulți de acolo, gândind mai puțin la ce înseamnă România, vor avea impresia că este un proiect ridicol de asociere a unui cal și a unui pui. De aceea, spuneam, România trebuia să adopte un model de viață, un model de organizare, un model de funcționare, care să fie conform valorilor în

care crede democrația americană. Nu o copie a Americii, ci un sistem de valori și un sistem de administrare, de viață, cu o eficiență perfect compatibilă cu a celor americane. În al doilea rând, va trebui ca România să se insereze în mod util în politica pe care SUA o realizează în această parte a lumii și astfel să reprezinte la extremitatea estică a continentului acel partener pe care Marea Britanie îl întruchipează la extremitatea vestică. Problemele sunt diferite în Vestul și în Estul continentului, actorii sunt diferiți, deci nu trebuie ca partenerul Americii la Est să fie identic cu cel de la Vest, dar ei trebuie să joace, în contextul specific, același rol. Și nu văd pentru SUA un partener similar Marii Britanii, evident păstrând proporțiile, în zona aceasta, decât România. Dacă noi vom putea arăta aceste lucruri, parteneriatul strategic va putea deveni realitate. În acest punct al discuției am subliniat: „Pentru asta noi trebuie să știm ce politică vor să facă Statele Unite în această parte a lumii, care este poziția voastră față de țările din această zonă la un loc și față de fiecare în parte”. Așa s-a ajuns la o foarte scurtă expunere pe care ambasadorul american mi-a făcut-o în legătură cu punctele nevralgice ale zonei și în legătură cu punctele de mare interes sau de mare preocupare pentru SUA.

G.A.: Desigur, Ucraina.

A.S.: Unul dintre aceste puncte era Ucraina: stabilitatea Ucrainei, integritatea teritorială a Ucrainei, prosperitatea Ucrainei care de asemenea este un factor de securitate, precum și orientarea occidentală a Ucrainei. Toate acestea erau obiective de mare interes pentru Statele Unite. Întrebarea majoră era cum să se promoveze o asemenea politică. Așa a apărut, din discuția cu Alfred Moses, ideea trilateralei România-Ucraina-Polonia, despre care v-am vorbit anterior.

G.A.: Care erau strategiile având, din punct de vedere american, prioritate pentru politica regională?

A.S.: Un alt element de prioritate era, bineînțeles, stabilitatea în Europa Centrală și anume, în partea asta mai frământată a Europei Centrale, în estul Europei Centrale. Ca atare, raporturile România-Ungaria erau esențiale. Iată, ne întoarcem la cei doi vectori despre care am mai vorbit: Budapesta-București și Varșovia--București.

G.A.: Serbia și Grecia au fost menționate?

A.S.: A treia chestiune era, firește, zona Europei Balcanice. Se dorea într-un fel – nu s-a spus cuvântul ca atare, dar se sugera – ca România să fie un fel de lider al acestei zone. Nu în sensul de a da ordine, așa cum înțeleg românii care pronunță formula „România – lider subregional”, ci în sensul de țară capabilă să ofere exemple bune, să dea sfaturi bune, să asigure oportunități concrete de colaborare, toate acestea ducând la calm într-o regiune cu spiritele destul de agitate. Am abordat și problema drumurilor caucaziene și a bazinului Mării Negre, securitatea în Marea Neagră și securitatea energetică. Am pus întrebări legate de politica Statelor Unite față de Rusia. Ambasadorul american a accentuat

o dată în plus interesul ca România să aibă raporturi bune cu Rusia. Relațiile neamicale cu Rusia nu erau un atu în relațiile cu SUA, ci dimpotrivă. Firește că asta este insuficient pentru a spune care-i politica și viziunea Statelor Unite față de Rusia. După părerea mea, lucrurile nu sunt foarte clare nici în acest moment. Încă nu s-a definit ce înseamnă Rusia pentru SUA : un aliat, un adversar sau altceva.

Iată o sumă de idei conturate în discuția respectivă și care au alimentat concepția românească de politică externă, așa cum eu îi puteam da contur în acel moment. Așa că în momentul când luam sub braț acordul cu Italia și mă îndreptam spre Washington știam deja că eram pe drumul cel bun.

G.A. : De ce acest traseu ?

A.S. : Vroiam să ajungem la Washington nu ca unii care repetă încă o dată cererile făcute de guvernele anterioare, spunând ce nesigură este România și ce mult are nevoie de umbrela NATO. Din contră, am dorit să mergem acolo cu o sumă de realizări și de fapte concrete pe plan subregional și, de asemenea, cu suportul cel puțin al uneia dintre țările membre NATO care erau în același timp și țări ale Grupului celor 7, un actor într-adevăr important în cadrul Alianței, la flancul sudic. Nu puteam merge la Washington doar cu scrisorile de recomandare ale Franței, întrucât se știe foarte bine că aceste scrisori de recomandare nu erau chiar cea mai bună cheie pentru deschiderea porții americane.

Au fost unii care ne-au acuzat că ne-am dus prea târziu în Statele Unite, pentru a discuta de NATO. Evident că lucrurile nu stau așa. Ne-am dus în primul moment când o discuție serioasă și o vizită serioasă s-au putut organiza în SUA. Chiar dacă venirea la conducerea statului român a președintelui Constantinescu a fost un eveniment care a produs satisfacție în Statele Unite, ea nu îngăduia, la nivelul relațiilor de atunci dintre România și SUA, o vizită fulger sau o primire fulger a ministrului român de Externe.

O vizită a președintelui Constantinescu în Statele Unite s-a putut organiza doar în anul 1998. Posibilitatea unei vizite neoficiale mai apăruse în 1997, după Madrid, ca un fel de compensație pentru refuzul SUA de a ne sprijini acolo. Atunci eu am fost unul dintre cei care m-am opus vizitei. Președintele a oscilat, cum era și firesc, pentru o fracțiune de secundă – nu poți să refuzi o asemenea invitație chiar cu mare ușurință –, dar imediat a împărtășit punctul de vedere potrivit căruia nu se cădea ca șeful statului român să facă o vizită în capitala SUA numai ca un premiu de consolare pentru lăsarea României în afara primului val de extindere a NATO. Noi am anunțat că președintele are o agendă încărcată, că nu poate să facă o asemenea vizită, dar că suntem bucuroși să primim vizita președintelui SUA, dacă dorește să o facă, în România.

G.A. : Deci era, de fapt, de ales între cele două variante.

A.S. : Nu era. Nu ni s-a oferit să alegem una sau alta. Știindu-se că noi suntem foarte doritori să organizăm o vizită a președintelui României în SUA, ni s-a făcut

această ofertă în momentul în care deja România pierdea trenul NATO. Eu am spus : „Asta nu !”. În termeni diplomatici, țin minte că am discutat explicit cu ambasadorul SUA. „Asta nu ! Președintele României nu are o agendă potrivită pentru a face o vizită atât de rapidă”. Urma să plecăm în Japonia și Emil Constantinescu trebuia să fie în țară spre a-și pregăti vizita. „Însă vom fi foarte bucuroși [am adăugat], dacă președintele Statelor Unite ar face o vizită la București”.

G.A. : Înțeleg că dacă președintele Constantinescu ar fi acceptat vizita în SUA, nu l-am mai fi avut pe Bill Clinton în Piața Universității.

A.S. : Evident, nu s-ar mai fi produs vizita la București a președintelui Clinton. Iată de ce prima vizită a președintelui Emil Constantinescu în SUA a avut loc abia în aprilie 1998. Așa erau timpurile atunci. Asta era ceea ce preluasem ca poziție a României în raporturile cu Statele Unite. Dacă vizita președintelui s-a organizat atât de greu, vizita ministrului de Externe nu se putea organiza nici ea în câteva săptămâni de la numire.

Pe de altă parte, noi nu doream o vizită protocolară, ci una cu adevărat de lucru, cu discuții serioase. Asta presupunea intrarea partenerului american într-o stare favorabilă abordării problemei de fond. Ceea ce necesita implicarea intelectuală în dosarul românesc. Asta cerea timp. Nu toată ziua conducerea Statelor Unite stă să citească dosarul românesc. Pe de altă parte, trebuia să ne ducem la întâlnire cu „muniție”, cu argumente, nu doar cu repetarea vechilor noastre dorințe. Argumente serioase erau tocmai structurile subregionale pe care începusem să le construim – bilateralele și trilateralele – și, de asemenea, un parteneriat strategic cu una dintre țările importante ale Europei și, în același timp, important membru al NATO. Parteneriatul strategic cu Italia era un capital față de americani.

De aceea am făcut vizita la momentul potrivit, care nu putea să fie mai repede decât la patru luni după instalarea noului guvern. Dar partea americană a știut că noi dorim această vizită din primul moment. Nu am stat, deci, așteptând să ne manifestăm interesul în luna aprilie sau martie. Din primul moment s-a lucrat la pregătirea vizitelor. Vizita în Statele Unite, în aprilie 1997, a fost un succes. Aș spune, cu o ironie amară, că a fost un succes atât de mare, încât a determinat o parte a conducerii de atunci a PNȚCD să intre în alertă și să creadă că România va intra în NATO exclusiv prin meritele și în profitul imaginii unui ministru care nu este țărănist. Drept pentru care a fost imediat mobilizat premierul de atunci, căruia i s-a cerut ca, în afara protocolului, a uzanțelor și mai ales a nevoilor, să facă o deplasare la Bruxelles pentru a se întâlni cu ambasadorii țărilor membre NATO care formau Consiliul NATO și care urmau, în mod normal, să aibă o întâlnire cu ministrul de Externe și nu cu primul-ministru al României. În acest domeniu, excesele nu sunt foarte bine văzute. Evenimentul a prilejuit unul dintre primele momente de tensiune între mine și Victor Ciorbea.

Argumentele ca SUA să fie interesate în parteneriatul cu România

G.A. : Care ar fi punctele principale ale vizitei în Statele Unite ?

A.S. : Momentul cel mai important l-a constituit întâlnirea mea cu Strobe Talbott, prim-adjunctul secretarului de stat american. În fond, secretarul de stat american este un fel de prim-ministru în sistemul american, iar primul său adjunct este un fel de ministru de Externe. Întâlnirea cu Strobe Talbott s-a desfășurat în cadrul unui prânz de lucru foarte restrâns, cu persoane foarte bine informate și implicate nu numai în dosarul românesc, dar și regional și subregional. Un prânz de lucru care, firesc, a durat câteva ceasuri.

G.A. : Care a fost atitudinea d-lui Talbott ?

A.S. : Adjunctul secretarului de stat american se așteptase la o discuție mult mai simplă, cu un interlocutor mai puțin informat și mai puțin combativ, pe care ar fi vrut cumva să-l pună la punct arătându-i că mai are de învățat. Experimentul lui nu a reușit și a trebuit ca discuția să se desfășoare ca între doi oameni care își pun probleme și acceptă că au de învățat unul de la celălalt. De multe ori după aceea, inclusiv după ce nu am mai fost ministru de Externe, Strobe Talbott a făcut referiri la discuția cu pricina.

Țin minte, am început discuția prin a-l întreba dacă dorește să-i vorbesc direct sau să-i vorbesc pe ocolite ; dacă dorește să-i spun adevărul sau doar lucruri plăcute. Cred că acest început destul de agresiv a fost de natură să-l surprindă. Storbe Talbott este un om deosebit de inteligent și, fără îndoială, un om căruia îi plac *challenge*-urile intelectuale. Așa încât am avut o discuție care a fost o sursă de clarificare și de satisfacție intelectuală. Dar și de satisfacție politică, întrucât eu socotesc că atunci am pus bazele parteneriatului strategic cu România. I-am vorbit de parteneriat, i-am spus cu ce venim noi în acest parteneriat și i-am spus că pornesc de la analiza interesului Statelor Unite pentru România și nu de la a interesului României pentru Statele Unite ; pentru că, bănuiesc, nu e atât de important pentru Statele Unite de ce România are interesul să fie partener al SUA, ci este mult mai important să-i aduc acele argumente pe care eu le văd esențiale pentru ca SUA să fie interesate în parteneriatul cu România.

Discuția a continuat în acești termeni. D-l Talbott nu a putut să vorbească de pe poziția unei persoane care dă lecții celuilalt. În final, am vorbit ca doi oameni normali care încearcă, respectându-se reciproc, să rezolve o problemă comună. La sfârșitul acestei discuții foarte lungi, care s-a prelungit față de cât era planificat, Strobe Talbott a spus : „Cred că acum ar fi interesant să faceți o vizită la Departamentul de Stat, să vedeți micul nostru muzeu, biroul lui Franklin și așa mai departe. Întrucât eu am puțină treabă, ne vom întâlni peste aproximativ o jumătate sau trei sferturi de oră, la întrunirea d-stră cu Secretarul de Stat”.

Ne-am despărțit. Aveam să înțeleg după aceea – de fapt, mi s-a spus – că d-l Talbott s-a dus s-o informeze pe Madeleine Albright despre discuția pe care a avut-o, ca să știe la ce să se aștepte.

„Triunghiurile lui Adrian”

A.S. : Am făcut turul meu, apoi ne-am dus la întâlnirea cu d-na Albright. Întâlnirea cu domnia sa a fost un moment de relaxare după ce anterior Strobe Talbott îmi pusese întrebări foarte directe și nu tocmai ușoare : de ce cred eu că Statele Unite ar fi interesate de alianța cu România ? ; ce-i poate aduce Americii România ? Ce interes ar avea SUA să se implice într-o zonă amenințată de tensiuni și nesigură ? (Americanii nu sunt doritori să se complice în zone periculoase.)

G.A. : Și ce i-ați spus ?

A.S. : I-am răspuns : această zonă nu este periculoasă dacă se extinde NATO în direcția ei ; este periculoasă dacă NATO nu se extinde în această direcție. Am spus că România nu are în prezent nici un fel de amenințare și nu se simte nesigură ; noi nu dorim extinderea NATO în vederea suplinirii sau eliminării unui deficit de securitate în care s-ar găsi România. Prin urmare, nu ne așteptăm și nu vom cere ca soldatul american să moară în țara noastră sau ca plătitorul de impozit american să-și dea bănuțul în vederea consolidării securității românești. Noi cerem, însă, ca prin integrarea noastră în familia democrată, prin confirmarea apartenenței noastre la această familie, să fim degrevați de o serie întreagă de cheltuieli, ceea ce ne va permite să consolidăm propria noastră capacitate de a exporta securitate în zonă. Eram conștient că a prezenta regiunea așa cum s-a făcut de multe ori înainte, ca fiind un loc de dezastre în care americanii sunt chemați să facă ordine era un contra-argument.

G.A. : Ați vorbit despre bilaterale și trilaterale cu acea ocazie ?

A.S. : I-am vorbit, normal, despre atuurile noastre, despre concepția noastră asupra relațiilor cu țările din zonă, despre politica noastră subregională, despre trilaterale, despre parteneriatele bilaterale. Am arătat : iată, noi facem două lucruri despre care am mai vorbit, construim structuri de securitate subregionale care vor fi capabile să se integreze ca atare în structura mai mare a unui NATO extins ; și mai construim o vecinătate prietenoasă pentru NATO. NATO se va extinde nu până la granița cu inamicul, ci se va extinde până la granița cu un vecin prieten.

G.A. : Sistemul de trilaterale, „triunghiurile lui Constantinescu” despre care amintea d-na Zoe Petre, au trezit, după cum îmi amintesc, un interes aparte[46].

---

46. În numărul 5 al revistei *22*/2000, consilierul prezidențial Zoe Petre scria următoarele : „Ideea complementarității dintre spațiul central-european și cel sud-estic, cu România ca pivot al stabilității regionale, și, în consecință, construirea de cooperări trilaterale, a

A.S. : Ele au devenit „triunghiurile lui Adrian”. Acesta a fost numele care, din câte mi s-a spus, a fost folosit ulterior de către cei care au constituit în cadrul Departamentului de Stat un grup de studiu al trilateralelor din regiune. În vara acelui an, am primit o scrisoare din partea d-nei Albright, în care îmi spunea că are un interes deosebit pentru diplomația trilaterală – „diplomația d-stră trilaterală”. Am aflat că în jargonul Departamentului de Stat acestor trilaterale li se spusese „triunghiurile lui Adrian”.

G.A. : În articolul d-nei Zoe Petre, publicat în revista 22, /2000, este scris „triunghiurile lui Constantinescu”.

A.S. : Vă explic despre ce este vorba. Era firesc ca în America această idee să fie preluată de la mine. Povestea trilateralelor, descrierea lor nu putea să fie preluată decât de la mine, întrucât eu am fost cel care am plecat în Statele Unite cu gândul de a descrie o nouă politică românească privind regiunea. De aceea, indiferent cine ar fi avut merite în crearea trilateralelor, cel care a expus subiectul, cel care a intrat în detalii nu putea fi, în mod logic, decât o persoană ca ministrul de Externe, cu care se puteau purta și discuții tehnice, nu doar să se anunțe inițiativa și cât de frumoasă este ea. De aceea era firesc să i se dea o denumire, hai să-i spunem, de cod, de tipul „triunghiurile lui Adrian”.

G.A. : Și atunci ?

A.S. : M-a fascinat faptul că Departamentul de Stat analiza această politică, o găsea interesantă și utilă pentru viziunea lui subregională și am vrut să transmit în țară această veste. Ceea ce am făcut, însă, a fost să informez în țară cu prudența pe care o învățasem nu numai din anii ’90, ci și în perioada anterioară, atunci când trebuia să discut cu oameni sus-puși care se bosumflau când aflau de succesele unora mai mici în ierarhie. Drept pentru care am povestit consilierilor prezidențiali despre aprecierea extraordinară a „diplomației trilaterale” dar, pentru ca să-i fac să susțină și mai mult această idee, m-am gândit că nu am nimic de pierdut dacă voi afirma un mic neadevăr : că triunghiurile respective au fost botezate „triunghiurile lui Constantinescu”. Ceea ce, de altfel, era destul de greu de pronunțat în engleză pentru ca să intre în jargonul unei instituții americane. Într-adevăr, vestea a produs mare satisfacție, drept pentru care în conștiința instituției prezidențiale s-a intrat cu această idee. Eu sunt vinovat, recunosc, de inexactitate. Eu am fost la originea ei, dar motivul a fost pios, pentru că am dorit ca să consolidez mândria președintelui și a consilierilor săi pentru o idee care era, în fond, românească.

---

aparținut programului de politică externă al lui Emil Constantinescu, și grupurile de studiu de care vorbește Gabriel Andreescu se referă la «triunghiurile lui Constantinescu și nu trilateralele lui Severin»”. Articolul doamnei Petre era o replică la un text publicat în numărul imediat anterior al revistei *22*, unde notasem lansarea de către Severin a „politic[ii] bilateralelor și trilateralelor.

G.A.: Discuția cu d-na Madeleine Albright?

A.S.: Întâlnirea era concepută în felul următor: trebuia să începem cu o scurtă declarație făcută în fața presei, după care, fără răspunsuri, fără întrebări, deci fără o conferință de presă propriu-zisă, trebuia să ne retragem și să avem o întrevedere de circa 20-30 min. Ne-am întâlnit să ne salutăm înainte de a merge în fața presei și apoi ne-am adresat presei fiecare cu alocuțiunea pe care mai mult sau mai puțin ne-o pregătisem. Spun „mai mult sau mai puțin" pentru că, într-un anume fel, amândoi eram în situația de a nu avea ceea ce s-ar numi o alocuțiune pregătită minuțios. De ce? Din motive absolut diferite. În ceea ce mă privește, îmi propusesem să-mi asum riscul unei alocuțiuni care să țină seama de tot ceea ce se întâmplase până în acel moment și de atmosfera din timpul întâlnirii scurte cu presa. Este, desigur, un risc pentru că fiind obligat să improvizezi sau neavând un text foarte bine și atent gândit, ți se poate întâmpla să spui lucruri pe care nu le dorești sau care nu sunt cele mai indicate. Dar și dacă reușește, efectul este puternic, deci riscul asumat nu este gratuit. De aceea, eu nu am avut o alocuțiune scrisă; era și dorința mea de a-i arăta d-nei Albright și celorlalți parteneri americani că vorbim sincer, că vorbim din suflet, că nu avem o partitură scrisă la rece pe care o recităm acolo.

În ceea ce o privește pe d-na Madeleine Albright, domnia sa avea un text scris; este obiceiul Departamentului de Stat. Secretarul de stat american nu se poate implica emoțional, afectiv și intelectual în nenumăratele întâlniri pe care le are. Iar acelea în care se poate cu adevărat adânci intelectual sunt așa de delicate, încât nu-și permite nici cel mai mic risc. Domnia sa nu avea nici un fel de interes special să mă impresioneze pe mine cu sinceritatea și stilul discursului pe care urma să îl țină. Deci avea pregătite fișele, bucățelele de carton pe care sunt bătute la mașină alocuțiunile sale. Numai că se pare că ceea ce pregătise nu mai corespundea raportului pe care Strobe Talbott i-l făcuse sau în orice caz, informațiilor pe care le deținea după discuția pe care eu o avusesem cu adjunctul său. Drept pentru care, în mare grabă, se operaseră cu creionul pe acele fișe o sumă întreagă de modificări. Modificări care, din câte mi-am putut da seama și cred că nu greșesc, făcuseră alocuțiunea mai puțin seacă, mai nuanțată. Ceea ce îmi aduc aminte perfect era fraza finală adăugată cu creionul și care mi s-a părut extraordinar de importantă: „Așteptăm cu interes discuția care va urma cu ministrul de Externe român și declarăm interesul nostru pentru a avea cu România un parteneriat pe termen lung". „Un parteneriat pe termen lung" este un parteneriat strategic. Termenul „strategic" nu era folosit, dar „parteneriat" era. Ideea de a avea cu România un parteneriat pe termen lung era clar răspunsul la propunerea pe care o dezvoltasem în detaliu în timpul întâlnirii cu Strobe Talbott și ceilalți reprezentanți ai Departamentului de Stat. Această reacție la discuția noastră a fost

pentru mine și pentru România un câștig excepțional[47]. De aici s-a ajuns, în final, la consacrarea parteneriatului strategic pe care președintele Clinton l-a lansat oficial la București.

„Am venit la Washington spre a spune ce poate România să facă pentru Statele Unite"

G.A.: Nu ați recunoscut vreun efect al schimbării de viziune și la nivelul protocolului?

A.S.: În continuare, ceea ce s-a întâmplat a fost în afara protocolului stabilit; un alt semn de ridicare a nivelului discuțiilor și al întâlnirii: d-na Albright a permis ziariștilor să ne pună întrebări. Dar mai întâi a urmat alocuțiunea mea. Vocea omului are inflexiuni diferite când citește un text și când vorbește liber. D-na Albright s-a întors către mine, mi-a făcut semn să iau cuvântul, după care s-a preocupat într-un gest reflex să-și strângă fișele după care citise. Deci asculta ce spun, dar nu mă privea. Mi-am dat seama la un moment dat că este surprinsă de tonul meu, de tonul cuiva care vădit nu citește și ține un discurs liber. În clipa aceea s-a întors către mine cu o figură pe care nu am s-o uit... M-a privit la început mirată, apoi amuzată și apoi efectiv cu o reală prietenie și simpatie pentru un ministru relativ tânăr dintr-o țară relativ depărtată și fără șanse, cel puțin în acel moment, potrivit evaluărilor din dosarele americane[48], care are îndrăzneala să vorbească liber și, sper eu, cu miez. Discursul meu, foarte scurt de altfel, a început cu formula pe care evident mi-o pregătisem dinainte: „Nu am venit la Washington spre a-i spune Americii ce așteaptă România de la ea, ci spre a-i spune ce poate România să facă pentru Statele Unite". Încurajat și de finalul d-nei Albright am folosit și eu formula de parteneriat pe care România dorește să-l construiască cu SUA. Sigur că s-au găsit unii și în America, și în România, să ironizeze formula, care era o parafrază a faimoasei expresii din discursul lui Kennedy de la inaugurarea mandatului său: „Nu trebuie să ne întrebăm ce poate face America pentru noi, ci trebuie să ne întrebăm ce putem face noi pentru America". Însă ironia aceasta mi se pare cu totul nepotrivită. Era clar că dacă România nu poate face nimic pentru America, America nu are nici

47. Agenția AP scria într-o depeșă din 22 aprilie 1997: „Madeleine Albright l-a prezentat pe Severin ca un avocat de frunte al reformei interne din România și a integrării României în comunitatea internațională". Adăugând: „România și Statele Unite lucrează împreună pentru a pune bazele politice, economice și de securitate pentru o nouă comunitate transatlantică".

48. REUTERS din 21 aprilie, zi în care au început discuțiile, o citează pe Madeleine Albright cu afirmația: „Ușa NATO va rămâne deschisă. Ultimii nu vor fi și cei din urmă și suntem mulțumiți de cooperarea în care suntem deja implicați cu România". Formularea, devenită clasică, sugera mai ales „nu"-ul american.

un interes să facă ceva pentru România. În lumea internațională, în politică în special, jocul de interese și raportul de forțe sunt esențiale. În ceea ce privește raportul de forțe, desigur că România nu se putea pune în balanță cu SUA, dar în ceea ce privește interesele, existau și există interese americane care pot fi satisfăcute mai bine printr-un parteneriat cu România. Era în favoarea noastră să marcăm, pe de o parte, existența unor asemenea interese și, pe de altă parte, disponibilitatea noastră spre a sprijini promovarea lor.

După încheierea alocuțiunii mele, atmosfera arăta evident destinsă. Atunci, ieșind din protocolul foarte riguros pregătit al acestei întâlniri, d-na Albright a permis presei să ne pună întrebări. Am ajuns la o mini-conferință de presă. Aceasta indica dorința secretarului de stat american de a ridica tipul de întâlnire pe care o avea cu mine la un nivel superior celui planificat. Există tot felul de elemente care simbolizează importanța unei întâlniri : poți să ai o întâlnire cu d-na Albright fără nici un fel de apariție în fața presei ; poți să ai o întâlnire în care, după aceea, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat face o comunicare presei ; poți să ai o întâlnire în care secretarul de stat și omologul său străin au, așa cum era planificat în cazul meu, doar două scurte declarații în fața presei, fără să intre în dialog cu ea. Și poți să ai o conferință de presă care, desigur, este un lucru mult mai important și arată deja faptul că cei doi au aprofundat subiectele. După cum iarăși este important dacă această conferință de presă se ține înainte sau după întâlnire. Deci, există o întreagă regie, o întreagă simbolistică. Faptul că lucrurile fuseseră pregătite pentru un anumit nivel, iar ca urmare a mersului discuțiilor s-a trecut la un alt nivel, este semnificativ, pentru că asemenea schimbări din mers se fac foarte rar.

Spun aceste lucruri pentru cei care nu le cunosc, ca să aprecieze că evaluările mele și nu numai ale mele în legătură cu vizita sunt justificate, și nu pur subiective[49]. Am avut apoi o discuție interesantă, dar nu foarte lungă, cu d-na Albright și delegațiile respective. Și această discuție are un episod amuzant prin aceea că d-na Albright a avut și de data aceasta setul de cartonașe cu notele pentru convorbire, dar și-a dat seama că, în raport cu ceea ce spusesem, acele note nu-i mai serveau. Ele erau, probabil, și destul de critice ; se folosise tot

49. Am reușit să găsesc răspunsul lui Nicholas Burns, purtătorul de cuvânt, la Conferința sa de presă din 22 aprilie 1997 :
„Ea [Madeleine Albright] a avut o excelentă întâlnire cu ministrul de Externe român, ieri. Conversația s-a concentrat aproape exclusiv pe chestiuni privind securitatea europeană, a lărgirii NATO, a Parteneriatului pentru Pace...". Și mai departe : „România a făcut eforturi enorme în reformele sale politice și economice. A fost un foarte bun partener al Vestului, și al NATO, și al Parteneriatului pentru Pace... Secretarul de Stat Albright a spus că avem un adânc sentiment de prietenie și parteneriat cu România. Noi vrem în mod cert ca România să fie o parte a procesului de a pune Europa la un loc din nou. Ea a arătat d-lui Severin că nici o decizie nu a fost luată asupra țărilor care vor fi invitate la *summit*-ul din 7 și 8 iulie 1997 de la Madrid...".

registrul critic pe care Occidentul îl avusese în relațiile cu regimul Iliescu. Drept pentru care, după ce a început să spună câteva lucruri de acest gen, adică ce crede că ar trebui să îmbunătățim, la un moment dat s-a oprit, s-a uitat câteva secunde în josul notelor și, dând la o parte, unul după altul, repede, câteva mici cartonașe a spus : „În fine, am aici mai multe note, dar am impresia că evenimentele ne depășesc în sensul pozitiv, așa încât e foarte important ce ați spus, susțin ce spuneți și vrem să trecem mai departe la lucru".

Sigur că un subiect esențial atunci era candidatura noastră pentru NATO. Maximul pe care l-am putut obține, ceea ce era mult mai puțin decât îmi doream, dar reprezenta exact cât era posibil de obținut, a fost să se spună că Statele Unite nu luaseră nici un fel de decizie. Deci, România era în continuare în cursă și dosarul românesc va fi reanalizat în lumina ultimelor evenimente și a ultimelor evoluții[50]. Că indiferent de decizia care se va lua, extinderea nu va fi un eveniment cu un singur act, ci porțile vor rămâne deschise în continuare – celebra formulă a porților deschise, care însă pe mine nici atunci, nici astăzi, nu m-a impresionat foarte tare. I-am spus atunci d-nei Albright că e foarte important că porțile sunt deschise, dar dacă în fața porților stă un polițist care nu lasă pe nimeni să intre, degeaba sunt date porțile la perete ; și că, în fine, cel mai important lucru este să realizăm un parteneriat cu Statele Unite.

Atunci am făcut un alt gest, să-i zicem, o schemă tactică : i-am spus că probabil se așteaptă să-i vorbesc despre NATO, dar că nu doresc să-i vorbesc despre NATO în primul rând. Aș aștepta să aflu opinia Statelor Unite despre extinderea Alianței, pentru că de dorința noastră de a intra în NATO, SUA sunt conștiente. Însă ceea ce mă interesează în primul rând, ceea ce constituie obiectivul principal al călătoriei mele la Washington nu este candidatura noastră pentru NATO, ci dorința noastră ca România să devină un partener strategic al SUA în zona de Sud-Est a Europei. Nu dorim să devenim partener al Statelor Unite ca membru al NATO, ci vrem să devenim membri ai NATO ca parteneri ai Statelor Unite. Am schimbat complet ordinea așteptată, aparent din rațiuni tactice, dar cred și astăzi că aceasta era ordinea corectă de punere a problemelor[51].

---

50. Pe 25 aprilie 1997, în *The Christian Science Monitor* apărea articolul lui Charles King care enunța următoarele lucruri semnificative : „Acum un an, puțini analiști ar fi prevăzut că România ar putea să devină un subiect central al planurilor NATO de extindere spre Est. Aflată printre țările cele mai sărace, România a rămas mult în urmă printre vecinele sale nordice în ceea ce privește reformele economice și democratizarea."... „Dar evenimentele din ultimele săptămâni arată că soarta României va fi un subiect major pe agenda Alianței cu ocazia *summit*-ului din iulie de la Madrid.

51. Am avut ocazia să văd o fotografie a lui Adrian Severin cu Madeleine Albright, de la conferința de presă amintită, pe care o adusese în România ambasadorul american la București. În josul ei sta scris : „Ministrului Adrian Severin, cu frumoase amintiri ale unei întâlniri excelente". Cu semnătură.

9

Sintra, iunie 1997 – Madrid, iulie 1997

Cred că am fost la un milimetru de intrarea în NATO

G.A.: D-voastră și toți cei care analizau atent politica externă în contextul schimbărilor globale și sub-regionale știați foarte bine că la sfârșitul anului 1996 nu exista nici o șansă, dar nici una, ca România să intre în discuție ca viitoare membră NATO. Am amintit anterior despre analiștii de la RAND. Discuțiile asupra cărora v-ați oprit nu fac decât să pună în lumină această puternică reticență americană – motivată, după opinia mea, de tot ceea ce s-a întâmplat în România din toamna anului 1997 până astăzi, primăvara anului 2000. Au existat, în lunile dinainte de Madrid, clipe în care ați crezut că la *summit*-ul din capitala spaniolă s-ar putea să se spună „da" cererii României de a intra în primul val al extinderii?

A.S.: Observația d-nei Madeleine Albright la întâlnirea din luna aprilie (1997) trebuie citată: „Este foarte important ceea ce ați făcut în ultimele luni și ceea ce sunt sigură că veți face în aceste șapte luni până la Madrid. În șapte luni însă nu se poate face ceea ce n-ați făcut în șapte ani".

Că este adevărat sau nu, nu mai contează. Afirmația ne arată care era percepția despre România în acel moment. Eu cred că s-au făcut unele lucruri și în primii șase ani. Nu era chiar atât de mare diferența între noi și alții, dar, în orice caz, din motive destul de întemeiate, în decembrie 1996 România nu era în cărți. Cred că ar fi fost datoria guvernului anterior să spună românilor acest lucru. Măcar să arate care era situația. Eu, însă, am crezut că este posibil să recuperăm timpul pierdut. A trebuit să cred în asta pentru că dacă nu crezi în posibilitatea de a avea succes, nu te lupți cât și cum trebuie. Dincolo de acest aspect metodologic, să-l numim așa, eu am crezut sincer că exista o șansă. Și astăzi cred că ea a existat.

G.A.: Spuneți că ar fi fost, totuși, posibil.

A.S.: Absolut. Cred că am fost la un milimetru de intrarea în NATO. Sunt mulți dintre participanții la dezbaterea de atunci care își aduc aminte de discuția despre România și de faptul că România a fost pe punctul de a fi acceptată. Primul-ministru portughez, Antonio Gutierez, care a făcut o vizită în România, tot în anul 1997, dar ulterior *summit*-ului NATO mi-a istorisit bătălia – chiar așa spunea, *pagaille* – care a avut loc în legătură cu România la Madrid. *Summit*-ul

Alianței Nord-Atlantice de la Madrid a fost *summit*-ul României. România a fost în centrul discuției și nu cred că e o paranoia ceea ce spun eu, pentru că, de fapt, a primi România însemna o altă paradigmă, un alt model, o altă anvergură, o altă orientare, o altă filozofie a extinderii. În jurul României s-a desfășurat o bătălie extraordinară. Puțin a lipsit, zic eu, ca ea să fie câștigată.

E fascinant să scrii istoria cu „dacă”. Cred că sunt doi de „dacă” în cazul nostru. Unul, schimbarea guvernului britanic. Malcolm Rifkind, ministrul de Externe britanic pe vremea guvernului Major urma să vină la București. Vizită programată. Nu eu l-am determinat pe Malcom Rifkind să vină în România în ianuarie 1997. A fost unul dintre puținele lucruri pe care le moștenisem de la guvernul anterior : o vizită a ministrului de Externe britanic la București. Însă întâlnirea pe care am avut-o cu el a fost, cred, decisivă pentru a-i schimba opinia despre România. El a sosit cu convingerea că România nu are ce să caute în NATO și a plecat cu convingerea că România trebuie să fie sprijinită. Fapt care, din câte am aflat, i-a contrariat foarte tare pe diplomații *Foreign Office*-ului. Și ei, ca orice diplomați, ca orice tehnocrați, sunt mai prudenți decât șefii lor politici.

După acea vizită în România, relațiile mele cu Malcolm Rifkind au rămas foarte bune ; discuții pline de prietenie la toate întâlnirile internaționale la care ne-am mai văzut ; revederi solicitate chiar de el după ce nu a mai fost ministru de Externe. A mai vizitat România și după aceea, și de fiecare dată a cerut să avem o întâlnire. Un om deosebit, care a înțeles și ideile noastre, și deschiderile noastre din acel moment, și rolul pe care România îl putea juca într-o extindere a NATO. Grija Marii Britanii era ca extinderea să însemne o adevărată întărire a NATO și nu o diluare a capacității de reacție a Alianței.

Din păcate însă, guvernul britanic s-a schimbat. Au intervenit alegerile. Guvernul Major le-a pierdut. A venit guvernul Blair. Noul ministru de Externe, Robin Cook, a preluat rapid tezele cele mai prudente din dosarele pe care le-a găsit în arhive. Nu a avut timpul necesar să intre în detalii. A îmbrățișat rapid teza unei minime extinderi a NATO, întrucât o extindere prea largă ar fi putut să însemne introducerea unor aliați prea slabi și prea nesiguri care ar fi diminuat eficiența Alianței. În consecință, nu a mai dat aceeași atenție dosarului românesc pe care o arătase Malcolm Rifkind. Nu a avut, repet, nici timpul necesar pentru a intra în adâncimea dosarului. Or, dacă Marea Britanie ar fi vorbit în favoarea noastră după ce Germania, în special prin Klaus Kinkel, vorbise în favoarea noastră, iar Helmuth Kohl nu se mai opunea – cel puțin nu se mai opunea intrării României, dacă nu vorbea favorabil despre o asemenea eventualitate – este perfect posibil ca Statele Unite să fi cedat.

Al doilea „dacă” : dacă România ar fi urmat disciplina tactică și strategică stabilite de MAE și nu s-ar fi dedat la excese și voluntarisme care au dăunat extraordinar de mult procesului.

Excese și voluntarisme

G.A.: Ah, spuneți ceva serios. Exemple.

A.S.: Cele două exemple, cele mai tipice, încep cu imixtiunea complet contraproductivă, intempestivă și neadecvată a premierului Victor Ciorbea la Consiliul NATO de la Bruxelles de la începutul lunii mai 1997. Era ultima discuție în cadrul dialogului 16+1 în care noi pregătisem dosarul cu foarte mare minuțiozitate. Nu conta cine este persoana care vorbește, ci ce spune acea persoană. În fața noastră erau ambasadori. Nu vreau să jignesc, Doamne ferește!, vreun ambasador, dar ei sunt mașini de înregistrat și de transmis. Chiar dacă aveau sentimente bune și erau măguliți de faptul că în loc să vină ministrul de Externe apare un ditamai prim-ministru în fața lor pentru a le vorbi, în rapoarte nu puteau să-și scrie sentimentele, ci doar ceea ce li se spunea. Or, noi avusesem dialoguri particulare cu ei, mă rog, neoficiale. Stabilisem aproape cu fiecare o anumită stratagemă și fiecare urma să primească un anume răspuns care era important pentru capitala respectivă și pe care putea să-l introducă în raportul său. Nici un ambasador nu-și putea permite să includă în raportul lui altceva decât ministrul de Externe, primul-ministru respectiv sau reprezentantul statului candidat spunea. Or, d-nul Ciorbea a venit cu teme pregătite de către consilierii săi, consilierii PNȚCD, care nu aveau nici o legătură cu ceea ce se aștepta de la noi să spunem. Ceea ce a spus cred că a fost 80%, bun, dar inutil, și 20% o sumă întreagă de mesaje greșite, care nouă ne sunau foarte bine, în timp ce interlocutorilor noștri le sunau foarte prost. Vă spuneam, de pildă, mai devreme, că un mesaj greșit pentru Statele Unite este să descrii situația din zonă ca o situație explozivă. În SUA, un asemenea mesaj e fatal. Dimpotrivă, Europei este important să-i arăți că este necesar să se mobilizeze pentru a preveni o serie întreagă de conflicte care se puteau produce. Cum să faci ca aceste două mesaje să fie transmise simultan și să nu intre în contradicție, era o întreagă artă pe care noi o pusesem la punct, pentru că ne pregătisem pentru respectiva încercare, în timp ce primul-ministru a venit fără ca măcar să se consulte cu MAE sau cu ministrul de Externe. Consilierii mei din MAE erau disperați. Îmi dădeau telefoane la Washington în timpul vizitei în care tocmai mă găseam pentru a mă anunța de această schimbare în program, făcută publică fără ca măcar din politețe să fi fost coordonată cu ministrul de Externe.

Iată, deci, un exemplu de mutare contraproductivă din campanie. Dacă această mutare ar fi fost făcută așa cum era preconizată, poate că se adăuga ceva pozitiv la dosarul românesc.

Fac acum o paranteză. Țin minte cât de greu mi-a venit să intru într-un interviu direct foarte important, la CNN, pe care urma să-l dau în timpul vizitei în SUA, după ce pe telefonul celular al ambasadorului Geoană vorbisem, pe când mașina ne transporta prin oraș, dintr-un loc în altul, cu primul-ministru, cu Petre Roman

(șeful meu de partid), cu Mihnea Constantinescu[52], cu ambasadorul Constantin Ene la Bruxelles, încercând să repar, să corectez această decizie. Și la cabinetul președintelui am încercat să telefonez. Vă imaginați în ce stare de iritare și cu ce sentimente am intrat la acel examen important pentru orice om politic, de a se prezenta la un interviu în direct la CNN pe o temă la care opinia publică din Statele Unite nu era sensibilă și nici prea favorabilă. Trebuia să transmit un mesaj precis, într-o chestiune delicată, într-un timp foarte scurt, în ciuda întrebărilor mai mult sau mai puțin tendențioase, mai mult sau mai puțin pe lângă subiect, pe care le punea reporterul[53]. Și în atari condiții, în loc să am cel puțin liniște acasă, acolo se luau decizii din orgoliu.

G.A.: Ați spus ceva semnificativ anterior: necesitatea unei strategii adaptate la interlocutor. Avem de pus la punct o chestiune care interesează și pe specialiști, și opinia publică. Sunt analiști care v-au criticat extrem de sever pentru a fi enumerat consecințele negative ale lăsării României în afara primului val de integrare[54]. De altfel, până acum, ați teoretizat exclusiv nevoia asocierii României cu o imagine pozitivă, a unei țări stabile. Ce aveți de comentat în această privință?

A.S.: Nu asta înseamnă să fii analist, să trivializezi, prin simplificare, realitatea și apoi să faci demonstrația pe care ți-ai pus-o pe agendă. Cum v-am spus, România trebuia văzută ca o țară exportatoare de securitate, pentru ca să devină interesantă pentru extinderea NATO, mai ales din perspectiva Americii. Dar e la fel de adevărat că posibilele efecte negative, de ordin intern sau sub-regional, ale neincluderii României pe lista aprobată la Madrid, nu trebuiau pierdute din vedere de către membrii Alianței. Iată de ce a fost nevoie de un dozaj foarte fin al mesajelor. Urmăriți, vă rog, semnalele lansate de către MAE până în luna iulie 1997. Doar ca excepție, atunci când a fost necesar, s-a atras atenția asupra pericolelor excluderii României[55].

Chiar și din punctul de vedere al metodei, atunci când vrei să convingi asupra unei decizii, trebuie să arăți care sunt câștigurile în cazul adoptării ei și care sunt pierderile, dacă este respinsă. Vă rog să observați însă că referitor la pierderi, la consecințele negative, am respins atât ideea că în cazul neinvitării

52. Directorul de cabinet al lui Adrian Severin.
53. La câtva timp de la luarea lui de către CNN, interviul respectiv a fost prezentat ca material didactic și ca model de interviu în cadrul unei școli de vară dedicată discursului politico--diplomatic în cadrul Institutului Internațional de Studii Strategice/Austria.
54. Valentin Stan a făcut-o sistematic, în mai multe articole din *Sfera Politicii* și în cartea sa, *Eșecul campaniei pentru Vest* (Editura Universității București, 1999).
55. Problema găsirii unor argumente complementare a fost o provocare pentru structura *Cărții albe pentru NATO*. Șase pagini din cele 88 sunt dedicate „costurilor neadmiterii", parte foarte mică – în sensul de marginală, cantitativ și în spirit. Există, de fapt, doar câteva fraze invocând efectele negative asupra relației cu Ungaria, asupra spațiului Europei Centrale și pericolele zonei gri.

sale România ar abandona orientarea pro-NATO, cât și că faptul ar duce la destabilizarea internă a țării și la conflicte cu vecinii. Costuri, totuși, au fost de anticipat și astăzi se vede că au fost anticipate corect.

G.A.: Revenim. Ați amintit de două exemple privind excesele și voluntarismele.

A.S.: Cel de-al doilea exemplu negativ este vizita intempestivă a primului-ministru în Statele Unite, la numai câteva zile după ce SUA anunțaseră în mod ferm că nu vor susține România pentru a fi inclusă în primul „val" de extindere a Alianței Nord-Atlantice.

G.A.: Era o declarație făcută în luna iunie 1997.

A.S.: La începutul lui iunie. Trebuie să acceptați că este absolut anormal ca în condițiile în care Ministerul de Externe concepe o strategie de desfășurare a campaniei – bună, rea, cum o fi ea – primul-ministru să organizeze o vizită în cea mai importantă țară a lumii fără să îl consulte pe ministrul de Externe. Fără ca măcar să prevină Ministerul de Externe. Am aflat de demers cu două zile înainte de plecare, în mod cu totul întâmplător, asistând la o discuție dintre președintele Constantinescu și primul-ministru Ciorbea, la finalul unei ședințe a CSAȚ. Când președintele a întrebat: „Deci, când pleci în America?" și Victor Ciorbea i-a răspuns, am înțeles că primul-ministru pleacă în Statele Unite. Am întrebat la rândul meu: „Dar cine pleacă, de ce se pleacă în America?" și foarte fâstâcit, Victor Ciorbea mi-a spus că a decis să se ducă acolo.

Am analizat rapid situația, să văd care sunt temeiurile și care ar fi sorții de izbândă ai unei asemenea deplasări. Eu tocmai urma să plec în Israel. Israelul nu este membru NATO, dar ne-a dat un ajutor extraordinar în campanie. Puțină lume știe că noi am cerut și Chinei să nu-și exprime cu foarte mare fermitate opoziția la extinderea NATO în ceea ce privește România. China a dat o declarație în care a spus că are înțelegere pentru interesul României de a deveni membru al NATO. Ceea ce a fost de natură să mai detensioneze climatul influențat, fără îndoială, de poziția unor actori importanți pe scena mondială, cum ar fi China sau Rusia.

Deci, iată cât de amplă a fost strategia noastră. Ne-am dus și spre Răsărit, nu numai spre Apus. Or, în această strategie atât de complexă, atât de sofisticată, astfel de voluntarisme, de teribilisme, ne-au fost de-a dreptul fatale. Am discutat în Israel cu cunoscuți din Departamentul de Stat, persoane foarte bine plasate și informate și foarte înțelepte, și le-am cerut un sfat în legătură cu vizita primului-ministru în Statele Unite. Nu am să uit pe unii dintre ei care mi-au spus următorul lucru: „Dacă d-l Ciorbea vine în SUA ca să discute problema aderării României la NATO i se vor închide ușile în față. Poziția americană a fost exprimată și ea nu se mai discută cu nimeni. Dacă vrea să discute altceva, este binevenit. Numai că în calitate de prim-ministru al României, în acest moment, nu poate veni în America fără să discute despre NATO. Deci, cum dânsul nu

poate să renunțe la discutarea admiterii României în NATO, și cum Statele Unite nu acceptă să discute această problemă, vizita lui este absolut nerecomandabilă. A discuta despre alte lucruri și a abandona o chestiune care în acest moment, din cauza conjuncturii, trebuie să fie numărul unu pe lista sa de priorități, este un act de umilință la care se supune inutil sau, mai rău decât atât, un act de umilință la care supunându-se face o proastă impresie la Washington ; dând totodată de înțeles că s-a consolat cu ideea că țara lui va rămâne în afara primului val al extinderii".

Argumentația mi s-a părut perfect logică. Alte metode trebuia să avem pentru a încerca să forțăm poarta americană. În acest sens, primisem și sfatul ministrului german de Externe, Klaus Kinkel, care ne spusese : „Nu mai faceți presiuni publice. Lăsați-mă pe mine să mă ocup de această chestiune. Am aranjat o convorbire cu Madeleine Albright și voi încerca să vă susțin. Mă ocup de voi."

La Sintra obținusem într-adevăr o majoritate covârșitoare în favoarea admiterii noastre. Practic, numai Islanda s-a exprimat atunci alături de SUA împotriva intrării României. Lucru care, într-adevăr, a surprins America și a făcut-o să ia rapid o decizie la nivelul miniștrilor Apărării, după cum știți. SUA, principala forță de tracțiune a NATO, se văzuseră pe neașteptate în minoritate și ca atare se speriaseră că vor scăpa procesul extinderii de sub control. Lucru grav pentru Administrație, cu atât mai mult cu cât majoritatea republicană din Senat nu era cu totul favorabilă primirii de noi membri. De aceea, după Sintra, ar fi trebuit să facem liniște, astfel încât să încurajăm Washingtonul la consultări directe cu aliații europeni printre care aveam, atunci, avocați numeroși și serioși. Sunând prea repede din trompeta victoriei am determinat, însă, o reacție de prudență și de orgoliu din partea SUA care și-au făcut publică hotărârea, fără alte consultări și fără drept de apel.

Iată câteva greșeli serioase pe care le-am comis. Însă, desigur, sunt și multe alte erori, cum ar fi acea campanie „olimpică", acea *fiesta* națională pe care unii au organizat-o în vederea intrării în NATO, creând o adevărată obsesie națională care a speriat pur și simplu Occidentul fără să-l fi convins. Sau putem vorbi despre miniștrii români care se deplasau valuri-valuri, fără nici un fel de disciplină și fără respectarea unei strategii coerente de politică externă, exprimând peste tot ideea că dacă România nu va fi primită în NATO, se va prăbuși statul român, se va prăbuși societatea românească și va fi aici un haos. Concluzia pe care ceilalți au tras-o : România este deosebit de fragilă dacă neprimirea în Alianța Nord-Atlantică va duce la haos. E mai bine să nu accepți un membru atât de fragil decât să-l accepți.

„Ați făcut absolut tot ce se putea face”

G.A.: Se înțelege, momentul Madrid a fost precedat de o campanie în capitalele occidentale, mult mai nuanțată decât se imagina din afară, precedată și ea de punerea în aplicare a strategiei subregionale. Care a fost experiența întâlnirii de la Sintra, imediat premergătoare *summit*-ului din capitala spaniolă? Numele acestei localități portugheze este mult mai puțin cunoscut opiniei publice decât merită.

A.S.: Sintra a fost un moment unic. Câteodată, în istorie, trecem prin momente esențiale și nu ne dăm seama de importanța lor.

G.A.: O introducere de efect. Dar cum poate fi o întâlnire pregătitoare „un moment esențial”?

A.S.: La Sintra s-a ținut ultimul Consiliu NATO la nivelul miniștrilor de Externe, înaintea *summit*-ului de la Madrid. În iunie 1997, la circa o lună înainte de marele eveniment din capitala spaniolă. În acel moment se aștepta, așa cum este firesc, să fie adoptate toate hotărârile *summit*-ului. Totul urma să fie finalizat la Sintra, după care șefii de state și guverne trebuiau să-și dea binecuvântarea formală asupra soluțiilor găsite pe baza înțelegerilor realizate cu ocazia întâlnirii pregătitoare.

La Sintra, ca și ulterior la Madrid, problema fundamentală a fost însă aceea a României. În legătură cu extinderea, decizia era practic luată. Se știa că va avea loc o extindere și nimeni nu se îndoia că această decizie va fi menținută, în ciuda presiunilor făcute până în ultimul moment de Federația Rusă. Ce nu se știa, în schimb, era caracterul extinderii și, mai ales, amploarea acestei extinderi. Oare o deplasare spre Est a granițelor fostului NATO va fi operată mai ales în direcția nord-est, pentru întărirea *vis-à-vis* de fostul inamic răsăritean? Sau va fi oare vorba despre o schimbare efectivă a obiectivelor și metodelor de acțiune ale NATO, printr-o integrare de noi membri, inclusiv din zona de sud-est a Europei, deci a unor state din flancul sudic? Asta ar fi însemnat un pas către reunificarea lumii democratice euro-atlantice. Diferența dintre aceste două opțiuni era dată de primirea sau nu a României, întrucât Slovenia era mult prea mică și nesemnificativă pentru a schimba caracterul și dimensiunile efective ale extinderii. Se confruntau, așadar, două viziuni: o extindere prudentă sub semnul logicii și mentalităților războiului rece și o extindere curajoasă animată de viziunea unei noi ordini internaționale, succesoarea sistemului mondial bipolar.

Acesta a fost și centrul dezbaterii. Din punct de vedere platonic poate, putem găsi o satisfacție în faptul că argumentația noastră a putut să zdruncine atât de mult conștiințele liderilor euro-atlantici încât aceștia au consumat cea mai mare parte a timpului pentru a discuta problema României.

G.A.: Care era lista celor prezenți la Sintra?

A.S.: Discuția despre care vorbesc, cea care a avut loc în cadrul Consiliului nord-atlantic, s-a purtat între cei 16 membri ai NATO. Delegația noastră aștepta partea a doua a întâlnirii de la Sintra care reunea pe membrii Consiliului euro-atlantic, pe membrii Parteneriatului pentru Pace. Delegația noastră era condusă de mine, ca ministru de Externe. Se aflau acolo ambasadorul nostru la vremea respectivă pe lângă NATO, Constantin Ene. Erau și alți membri, în principal diplomați din MAE.

G.A.: Înțeleg că discuțiile celor 16 membri ai Consiliului se țineau cu ușile închise!?

A.S.: Așa cum era normal. Noi făcusem tot ceea ce se putuse. Era ca și când am fi pledat în lunile precedente în fața unui juriu și juriul se retrăsese pentru deliberare, urmând să anunțe verdictul. Când s-a terminat adunarea, a fost o imensă surpriză să aflăm că, practic, singurele țări care se pronunțaseră împotriva unei extinderi cu cinci noi membri erau Statele Unite și Islanda.

G.A.: Cinci noi membri însemnau Polonia, Ungaria, Cehia, plus România și Slovenia.

A.S.: Exact. Cinci membri. Surpriza foarte mare fusese poziția Germaniei care până atunci se pronunțase împotriva unei extinderi prea importante către sud, dar care, prin gura ministrului de Externe Klaus Kinkel, îmbrățișase teza românească și declarase că Germania poate să accepte și o extindere cu cinci țări. Marea Britanie, o altă țară care până la urmă avea să încline balanța în favoarea celeilalte teze, la Sintra fusese reprezentată de un ministru de Externe de abia instalat și care, neprevenit, nu a putut să ia o altă atitudine decât cea care îi fusese oarecum lăsată moștenire de predecesorul său, Malcolm Rifkind. Deci o atitudine de abținere, mai degrabă favorabilă. Abținerea aparținea lui Robin Cook, bunăvoința lui Malcolm Rifkind.

Poziția lui Robin Cook în acel moment era nu atât rezultatul unei decizii, cât mai ales prudența față de un dosar nu foarte bine aprofundat. Statele Unite probabil că nu făcuseră apel la aliatul lor britanic, așa cum aveau să o facă mai târziu la Madrid, întrucât nu se așteptau să se realizeze o asemenea majoritate largă în favoarea României. A fost, așa cum am mai spus, o mare surpriză pentru d-na Albright. Rezultatul? O săptămână mai târziu, când trebuia să se întrunească o adunare similară la nivelul miniștrilor Apărării – similară dar nu de aceeași importanță politică – SUA și-au exprimat intempestiv, înainte chiar de a se deschide lucrările acestei conferințe, hotărârea fermă de a susține o extindere cu numai trei candidați.

La Sintra, față de majoritatea cu care s-a confruntat, d-na Madeleine Albright nu a opus un veto, dar a ridicat serioase semne de îndoială în legătură cu soluția majorității, lăsând deschise porțile pentru orice altă formulă. Bănuiesc că, întoarsă la Washington, cu aceeași surprindere în suflet, a avertizat că dacă lucrurile sunt lăsate așa, probabil că situația se va repeta la reuniunea miniștrilor

Apărării de la Bruxelles. În această împrejurare, SUA ar fi fost puse în poziția delicată de a fi singure împotriva tuturor celorlalți. Așa încât s-au luat măsuri de descurajare a „majorității”, știindu-se că față de o poziție fermă a Statelor Unite vor fi imediat unii care să bată în retragere. Câtă vreme opțiunea americană nu fusese fermă, discuțiile putuseră să se poarte liber. După aceea, însă, mai nimeni nu era dispus să ajungă la o criză cu Washingtonul.

Între timp s-au dus, probabil, tratative și cu Marea Britanie, care, în general, a fost reticentă la o extindere în măsură să diminueze capacitatea militară a NATO. În consecință, la Madrid, Marea Britanie a fost chiar mai severă decât SUA în a se opune unei extinderi care să includă și România.

După începerea celei de-a doua părți a reuniunii – care ne includea și pe noi, miniștrii țărilor candidate, precum și toți ceilalți miniștri ai Parteneriatului pentru Pace, respectiv ai Consiliului Euro-Atlantic – m-am întâlnit cu ministrul de Externe german Klaus Kinkel. Spre uimirea multora – pentru că era destul de scump la vorbă de felul lui – Klaus Kinkel m-a oprit. Am stat în mijlocul curții – toată lumea s-a retras și ne-a lăsat – cred că circa 20-30 min. și mi-a povestit în detaliu cum s-au întâmplat lucrurile, spunându-mi : „Ați făcut absolut tot ce se putea face ! Ați jucat impecabil până acum ! Este cazul să nu mai forțați nota în continuare, pentru că asta va speria țările membre NATO. Este de asemenea bine ca aceia care au tot susținut că România se va destabiliza dacă nu va fi primită în NATO să renunțe la acest argument, pentru că nu este un argument bun. Țările membre NATO nu sunt deloc atrase de perspectiva primirii unei țări care se destabilizează atât de ușor. Să mă lăsați de acum să discut eu cu d-na Albright această problemă, cu atât mai mult cu cât dânsa și-a exprimat dorința de a mă aborda cu privire la votul pozitiv acordat de Germania României”.

Evenimentele, așa cum am spus, au fost precipitate însă și de presiunile noastre foarte imprudente. Una din aceste presiuni inutile, care nu făcea parte din strategia pusă la punct de MAE, a fost deplasarea președintelui Constantinescu la Strasbourg pentru a se întâlni cu prim-miniștrii și șefii de state creștin-democrate. Știam că avem susținători creștin-democrați. Susținerea lor însă nu trebuia anunțată public, pentru că noi nu mai aveam din acel moment de făcut presiuni publice asupra membrilor mai circumspecți ai NATO. De data aceasta, noi trebuia să asigurăm climatul favorabil pentru ca „avocații” noștri să aibă acces cu argumente raționale la acele țări circumspecte ; să încercăm schimbarea punctelor lor de vedere, astfel încât ele să apară nu ca țări înfrânte prin împingerea lor la zid, ci ca țări care au elaborat o strategie, au ajuns la o opinie anume și o promovează din proprie inițiativă. America, în special, nu ar fi acceptat să apară ca fiind pusă la remorca aliaților europeni.

Declarațiile care s-au făcut la Strasbourg, la sfârșitul întâlnirii creștin-democrate, de prieteni de-ai noștri de bună-credință, dar pe care noi i-am împins în fața presei și ale căror vorbe le-am îngroșat prin declarațiile grandilocvente ale delegației române, au condus la transmiterea unui mesaj foarte prost în Statele

Unite. Administrația americană a considerat că partidele conservatoare din Europa încearcă să o pună în fața unui fapt împlinit și să o supună unei presiuni publice aproape lipsită de loialitate.

G.A. : I-ați comunicat înainte d-lui Constantinescu discuția avută cu Klaus Kinkel ?

A.S. : Evident că această discuție a fost comunicată Președinției. Era mult prea importantă ca să nu o comunic și guvernului. Acest mesaj a fost transmis și d-lui Ciorbea. O asemenea politică, și nu una în forță, o politică ce excludea aspectele spectaculare, trebuia acum dusă prin mijloacele discrete ale abilității diplomatice. Ea presupunea o comandă unică sau, cel puțin, un centru de sinteză a informațiilor și de distribuție ulterioară a acestor informații. Or, tocmai asta nu s-a întâmplat. Bunăoară, despre călătoria d-lui Constantinescu la Strasbourg am aflat din presă. Desigur, se poate spune și s-a și spus atunci : „Păi era o chestiune de partid, nu era o chestiune de stat.”. Numai că pentru un șef de stat și chestiunile de partid sunt chestiuni de stat. După ce actul s-a consumat, era inutil din parte-mi să fac reproșuri. Atunci eu nu vroiam să arăt cine greșește și cine face bine, ci încercam să păstrez unitatea noastră de acțiune și starea de spirit amicală, să spunem, cordială, între responsabilii pentru politica externă, spre a împinge lucrurile înainte.

G.A. : Înțeleg din ceea ce spuneți următorul lucru : că în materie de politică externă uneori e bine să fii vocal, să apelezi la opinia publică, alteori e necesar să lucrezi discret.

A.S. : Absolut ! Noi trebuia să dozăm cele două tactici. Eu am adus ca argument entuziasmul popular pentru integrarea în NATO și am arătat că o populație atât de angajată în această direcție nu poate fi ignorată. Am arătat că în mod evident România aducea cu sine cel mai important asentiment popular în raport cu celelalte țări candidate. Manifestările populare, manifestările reflectate în mass-media, reflectate în discursul politic al elitei politice, toate acestea erau importante și ele au constituit până la un anumit punct argumente valabile și valoroase. Însă acestea au mers până la Sintra. Eu aș spune chiar că totul trebuia oprit puțin înainte de Sintra ; cam de la Bruxelles, în luna mai, când am avut discuția în 16+1 în Consiliul NATO.

După Sintra, era limpede că trebuie evitată impresia că se forțează mâna superputerii care sunt Statele Unite. Trebuia să venim cu un supliment de argumente, adus de țările care aveau într-adevăr pondere în cadrul NATO și influență asupra deciziei americane. Germania în primul rând. Cu Marea Britanie era mai dificil de lucrat întrucât, în ciuda faptului că eu favorizam o apropiere româno-britanică, lipseau tradiții serioase în acest sens iar guvernul de la Londra, ca orice guvern nou, se mișca încet, tatonând. Italia, de asemenea, putea să ne aducă câștig de cauză. În locul acestei strategii, s-a produs evenimentul de la Strasbourg. El a determinat SUA ca, într-adevăr, să interpreteze în sensul cel mai rău votul de la Sintra și să vină cu un soi de veto, să-și anunțe hotărârea aproape

nepoliticos, aproape nediplomatic, înainte ca ultima rundă de convorbiri cu aliații să fi avut loc.

G.A. : Până la Madrid s-a mai întâmplat ceva semnificativ ?

A.S. : Nu. La Bruxelles, la întâlnirea miniștrilor Apărării din țările membre NATO s-a luat mai degrabă act de poziția americană exprimată înainte. Nu s-a mai discutat practic nimic care să conducă spre o hotărâre unanimă, așa cum era necesar, lăsându-se șefilor de state și guverne misiunea să decidă la Madrid. La Madrid, contrar uzanțelor, s-a intrat în conferință cu o hotărâre de fapt neagreată în prealabil. După Bruxelles a mai avut loc un alt eveniment nefericit în politica noastră externă, pe care l-am menționat deja în treacăt : călătoria precipitată la Washington a primului-ministru, despre care am vorbit.

„Și la urma urmei, dacă sunt emotivă, ce e ?”

G.A. : Sintra apare într-adevăr ca un eveniment plin de viață și plin de surprize. Puteți să mai povestiți ceva, să spunem, memorabil ?

A.S. : La Sintra am mai participat la o întâmplare pe care rămâne să o judecați dacă este memorabilă sau nu. D-na Albright a invitat la un mic dejun miniștrii țărilor candidate, precum și ai altor țări europene din Consiliul euro-atlantic. Un moment greu de uitat. Trecuse ședința din ziua precedentă în care votul fusese favorabil cu mare majoritate României. America a susținut atunci că soluția finală va trebui subordonată confruntării statelor candidate cu o serie întreagă de criterii. Criterii pe care România le îndeplinea în totalitate, mult mai bine chiar decât alte țări candidate. La micul dejun, s-a produs, nu știu cum să spun, un fel de incident care avea să rămână în memoria participanților multă vreme. Știu că unii și astăzi își aduc aminte de el.

Sosind noi, miniștrii invitați, la micul dejun, am constatat că fiecare avea locurile repartizate la masă. Fiecare era însoțit de ambasadorul său la NATO. La masă nu erau, însă, decât două microfoane. Ne-am uitat să vedem care este ordinea în care suntem așezați, ordine care părea bizară, și ne-am dat seama că bizareria provenea din schimbarea poziției unuia singur dintre noi. Delegația cehă stătea chiar în stânga d-nei Albright, în timp ce restul erau așezați în ordinea clasică, alfabetică. Întrucât lipsea Cehia de la locul ei, părea că totul este bulversat și că ordinea așezării noastre este complet neuzuală.

Secretarul de stat american a venit cu vreo douăzeci de minute întârziere, împreună cu ministrul de Externe ceh. Ne-am așezat. D-na Albright a expus criteriile pe care SUA le avansează pentru ca pe baza lor să se ia o hotărâre la Madrid, întrucât o decizie finală, în unanimitate, nu se obținuse cu o zi înainte, în condițiile descrise. După care i-a dat cuvântul ministrului ceh, să exprime punctul de vedere în numele nostru. Aceasta în condițiile în care nimeni nu dăduse vreun mandat delegației cehe.

Ministrul de Externe ceh a ținut o cuvântare în care a lăudat criteriile, bineînțeles, susținând acele puncte care pe undeva conduceau către ideea că nu trebuie să existe o extindere prea mare.

G.A. : Deci poziția americană.

A.S. : Exact poziția americană, dar ca și când ar fi vorbit în numele nostru, în numele întregii asistențe. Lucrul a nemulțumit în mod vădit pe mulți dintre cei prezenți. Dar nimeni nu și-a exprimat nemulțumirea sau nu a avut cum să-și exprime nemulțumirea. După ce s-a terminat intervenția ministrului ceh, d-na Albright ne-a atras atenția că timpul este foarte scurt și că trebuie să mergem la ședința care urmează să se deschidă ; dar că dacă mai sunt unii care doresc să mai adauge ceva la chestiunile esențiale care fuseseră deja spuse, pot să o facă.

În momentul acela a apărut o pădure de mâini indicând dorința noastră de a lua cuvântul. Nu știu dacă mâna mea s-a înălțat prima sau ochii d-nei Albright au căzut asupra mea mai întâi, cert este că dânsa a spus : „Da, d-l ministru Severin".

Primind cuvântul, primul lucru pe care l-am menționat a fost că nu trebuie să se obosească nimeni să ne transmită un microfon întrucât noi avem o voce suficient de puternică și putem să vorbim și fără microfon. Evident că nimeni nu se precipitase să-mi ofere microfonul și era limpede că introducerea mea – întâmpinată cu chicoteli satisfăcute, vădit satisfăcute, ale tuturor celorlalți – indica faptul că se procedase cel puțin neelegant oferindu-se microfonul numai unuia dintre noi, presupunându-se că ceilalți nu aveau nimic de spus. Simbolistica diplomatică arăta că, sigur, ni se va propune să luăm cuvântul, dar este mai bine să tăcem. Or, am ținut să remarc într-o manieră, desigur, indirectă și subînțeleasă acest lucru.

G.A. : Ironică !

A.S. : În fond ironică. Dar mi s-a părut că este un act de rigoare democratică. Am înțeles foarte bine sentimentele d-nei Albright care probabil era deja agasată de întâmplarea din ziua precedentă, când s-a văzut singură în fața celorlalți aliați. Am înțeles că ar fi vrut să treacă foarte repede peste acest mic-dejun programat cu ceva timp înainte și că nu ar fi dorit să deschidă o dezbatere prea furtunoasă. Dar procedura nu era de natură să ne satisfacă și nici să ne servească interesele legitime, acelea de a promova cauza țărilor noastre. Mi s-a părut, deci, absolut normal să spun cu ironie ceea ce am spus, dar și cu seninătate. Seninătatea cuiva care nu spune lucruri nefirești sau dușmănoase. După care am salutat cu bucurie prezentarea criteriilor anunțate de SUA confirmând că nu am de adăugat decât un singur lucru : că din acest moment România nu mai este doar un candidat…

G.A. : Oho, ce ofensivă !

A.S. : …România nu este doar un candidat, ci este un criteriu, și anume criteriul respectării criteriilor. Dacă aceste criterii vor fi aplicate cu adevărat, România se

poate considera invitată din acel moment ; dacă nu va fi, înseamnă că nu se va respecta criteriul respectării criteriilor, adică avem criterii de ochii lumii.

Și cu asta am încheiat. Avea, fiecare ministru, două-trei minute ca să spună ce dorea. Deci am terminat salutând și exprimându-mi speranța ca SUA să fie garantul acestui criteriu pe care l-am numit simbolic „criteriul România", respectiv, al îndeplinirii criteriilor. Dacă SUA vor apăra acel criteriu, eu nu am nimic de obiectat, ci numai de salutat.

D-na Albright mi-a mulțumit. Următorul ministru care s-a întâmplat să ia cuvântul a fost ministrul slovac, un om foarte drăguț în sine, foarte simpatic, care a spus ceva, nu îmi aduc aminte ce, oricum nimic grav și iritant. Dacă la mine d-na Albright nu a dat nici un răspuns, în ceea ce-l privește pe colegul slovac, acesta a avut parte de o săpuneală extraordinară, spunându-i-se foarte clar că nu înțelege nimic nici din NATO, nici din democrație, nici din nimic altceva. Desigur că acest reproș putea fi considerat unul colegial și că unele observații critice puteau fi legate de deficitul grav de democrație existent la acea dată în Slovacia[56]. Dar reacția față de discursul foarte corect și cumpănit al colegului slovac era puțin surprinzătoare și excesivă. Mai mult sau mai puțin, aceleași reacții au însoțit intervențiile tuturor celor care au luat cuvântul, arătând o deosebită nervozitate din partea gazdei noastre. La sfârșitul întâlnirii, deci după ce s-a terminat turul și a trebuit să se tragă într-un fel concluziile, d-na Albright a zis următoarele : „Vreau să-i spun ministrului român de Externe că eu nu sunt subiectivă și nici emotivă și că voi respecta cu sfințenie criteriile pe care le-am stabilit și în care noi credem. Și la urma urmei, dacă sunt emotivă, ce e ?".

G.A. : Hm…, spuneți-mi, care erau totuși criteriile la care se referise d-na Madeleine Albright ?

A.S. : Cele patru sau cinci criterii : relațiile cu vecinii, interoperabilitatea militară, dezvoltarea instituțiilor democratice, introducerea mecanismelor economiei de piață. Despre astea era vorba, nu erau cu adevărat niște noutăți. Capacitatea țării respective de a fi un exportator de securitate, nu doar un consumator de securitate. Toate principiile generale foarte bine cunoscute. Criterii legate de capacitatea noilor membri de a întări Alianța, astfel ca prin intrarea în Alianță să o întărească, nu să o slăbească. Niște criterii foarte juste, de altminteri.

Vreau să spun că am avut reacții, după aceea, din partea diverșilor diplomați americani care au venit să ne spună la ureche că a fost bine că am pus lucrurile la punct. În zilele următoare, însă, alți diplomați mi-au comunicat că la Departamentul de Stat au fost ore cumplite.

G.A. : Deci d-na Albright era emotivă.

---

56. Întâlnirea avea loc cu circa un an înaintea alegerilor care au dus la schimbarea guvernului Meciar în Slovacia, asigurând intrarea Slovaciei în rândul țărilor primite la negocierile de aderare la UE.

A.S.: Arătase că este emotivă. Am folosit prilejul acesta ca să îi scriu o scrisoare personală. Ideea era că am aflat starea de mîhnire în care se găsea ca urmare a unor sublinieri făcute de mine, dar că faptul de a le fi făcut cu asemenea sinceritate era dovada cea mai bună a prieteniei și respectului pe care le aveam față de ea. Respect al cărui semn este întotdeauna sinceritatea: a nu spune ceea ce credem, a nu spune adevărul este tocmai maniera în care ne-am comportat în cadrul Pactului de la Varșovia cu cei care ne impuseseră să intrăm într-un asemenea pact. În ceea ce privește Statele Unite, nu vrem să ne purtăm ca niște parteneri care spun una, gândesc alta și fac în al treilea fel, ci vrem să spunem ceea ce gândim și să facem ceea ce spunem.

Am trimis această scrisoare prin ambasadorul SUA la București care tocmai pleca la Washington și care mi-a promis că o va înmâna personal. Am aflat că a fost înmânată și citită. În continuare, relația cu d-na Albright a fost excelentă. Că întâlnirea de atunci nu a constituit un obstacol în relațiile noastre s-a văzut în realizarea parteneriatului strategic și în venirea președintelui Clinton în România. S-a încercat să se inițieze multe proiecte cu România, iar d-na Albright a făcut multe pentru România, inclusiv în perioada în care eram ministru de Externe.

Dar s-au găsit unii care, aflând de această întâmplare, s-au grăbit să-i spună primului-ministru că relațiile cu SUA sunt compromise grav și că trebuie să le îndrepte printr-o acțiune a sa. Cel puțin aceasta a fost motivația pe care d-nul Ciorbea mi-a dat-o la un moment dat, supărat fiind, pentru a explica decizia intempestivă de a vizita SUA. O decizie care, după cum am spus deja, nu a fost anunțată și nici nu a ținut cont de avizul meu.

Paragraful inițial a fost rupt în două

G.A.: Madrid, iulie 1997. Cu ce sentimente ați plecat în capitala Spaniei?

A.S.: Vedeți, jocurile erau cvasi-făcute.

G.A.: Știați că erau sigur făcute?

A.S.: Singurul lucru pe care mi-l puteam imagina era acela al unei surprize de ultim moment. De aceea, cum să spun, aveam o minimă emoție. Atât timp cât la toate reuniunile anterioare ale țărilor membre NATO nu se luase o decizie finală, nu aveam cum să știm dacă decizia convenită oarecum prin corespondență sau telefonic va fi una care va fi și validată. Noi, însă, fuseserăm informați dinainte, inclusiv de Statele Unite, ceea ce arată că relația cu SUA nu a fost deloc rea și că SUA nu au acționat deloc împotriva României, ci în susținerea unui punct de vedere în care au crezut. Am înțeles că, ulterior, strategii americani și-au dat seama că nu a fost cel mai bun punct de vedere, dar era deja târziu. Anumite elemente din documentul final ne-au fost anunțate chiar de partea americană. Am fost chiar întrebați, pe canale absolut discrete, dacă avem amendamente de făcut.

Partea americană nu a dorit, evident, să negocieze cu noi textul și nu putea s-o facă, dar ea a arătat limpede că dorește ca România să nu fie ofensată. Să nu fie pusă la colț. Așa s-a ajuns la documentul final, care a reprezentat un compromis acceptat de americani. Americanii nu voiseră să se vorbească despre un nou val de lărgire și, cu atât mai puțin, să se dea o dată la care acest lucru trebuia să fie luat în considerație. Nici să menționeze anumite state în documentul final – nume de state candidate care eventual ar fi mai bine situate decât altele. Se dorea menținerea formulei „porților deschise", ceea ce evident era o banalitate, întrucât mai avuseseră loc extinderi ale NATO ; nu era aceasta prima. Procesul este deschis atât timp cât tratatul de la Washington spune că pot fi primiți noi membri. Aceasta nu era o modificare a tratatului de la Washington. Dar în final – și asta s-a întâmplat la insistențele noastre și ale susținătorilor noștri – s-a adoptat un text care, după părerea mea, este foarte important și, în orice caz, nu poate lăsa să se interpreteze Madridul ca o înfrângere pentru România. Nu era succesul pe care ni l-am dorit, dar documentul arăta că din punct de vedere politic România este eligibilă pentru a face parte din Alianța Nord-Atlantică și că, în același timp, prin decizia primirii primelor trei state, procesul de extindere a Alianței în regiunea fostului bloc sovietic devenea efectiv.

G.A. : Referirea la România ca primă candidată a fost introdusă la Madrid sau în dialogurile precedente ?

A.S. : Ideile acestea au fost, în principiu, acceptate pe baza unui dialog precedent. Procedura nu a fost una clasică, obișnuită, care ar fi presupus convenirea textului la întâlnirea miniștrilor de Externe de la Sintra sau, în orice caz, la o dată anterioară. Forma finală urma să se hotărască la întâlnirea propriu-zisă a șefilor de state și de guverne de la Madrid. Acolo au fost adăugate nuanțele. A fost din nou o adevărată bătălie. Practic, la Sintra, s-a discutat în cea mai mare măsură despre România, acesta a fost subiectul de foc. Iar la Madrid lucrurile s-au întâmplat în felul următor : s-a făcut un tur al mesei, s-a constatat că există o puternică susținere pentru România…

G.A. : Și Slovenia…

A.S. : Mai puțin pentru Slovenia, mai mult pentru România. Marea Britanie s-a exprimat cel mai vehement împotriva includerii altor state decât cele trei cunoscute : Polonia, Ungaria, Cehia. După o discuție care devenea din ce în ce mai furtunoasă, s-a cerut miniștrilor de Externe să delibereze separat.

Am aflat că a fost o luptă extraordinară. Până la urmă, întrucât experții nu reușiseră să cadă de acord, s-au apucat miniștrii să redacteze textul, cu propria mână. Dintre cei mai activi, din câte avea să mi se relateze cel puțin, a fost Klaus Kinkel, care în foarte mare măsură a făcut o redactare favorabilă României. De asemenea, știu că a fost ofensiv și ministrul italian de Externe, Lamberto Dini. Când s-au întors în sală cu o formulă de comunicat, ea a fost găsită necorespunzătoare de președinții și șefii de stat. Președintele Chirac a susținut

puternic România. Helmuth Kohl ne-a transmis după aceea că ne-ar fi susținut și el. Dar cel care efectiv a lucrat pe text, a fost Romano Prodi. El a venit cu câteva subtilități printre care a fost separarea textului în două paragrafe, pentru România și Slovenia, pe de o parte, și Țările Baltice, pe de altă parte. A pune în același paragraf România și Slovenia și Țările Baltice însemna, spunea el, să legi soarta unora de a altora. Or, problemele legate de integrarea lor erau complet diferite, datorită dificultăților ridicate de Federația Rusă. Federația Rusă nu putea opri extinderea NATO ca principiu, însă a declarat înainte de *summit* că în nici un caz nu ar putea să se împace cu faptul împlinit al integrării Țărilor Baltice[57]. De aceea paragraful inițial a fost rupt în două.

Tot Prodi a insistat ca România să fie pusă prima pe listă și să se dea o dată certă pentru redeschiderea discuțiilor. Toate acestea au fost pierdute la Washington în 1999, ceea ce mă face să spun că de fapt, pentru noi, Washington a fost un Madrid minus.

G.A. : Aveți sentimentul că în acele zile președintele Constantinescu trăia evenimentele în mod diferit de felul în care le trăiați d-stră ?

A.S. : Cred că le trăia exact în același fel, cu același tip de emoții, cu același tip de abordări. Când am sosit la Madrid, venind de la București, am făcut un tur împreună, adică ne-am întâlnit cu președintele Chirac și cu ministrul de Externe Védrine, care a fost și el foarte activ, din câte am înțeles, în redactarea textului final ; cu Romano Prodi și cu Lamberto Dini. Aceștia din urmă mi s-au părut cei mai necăjiți de nereușită sau de această semi-reușită. Atunci Romano Prodi mi-a și dat textul cu modificările operate de el, text pe care l-am păstrat în arhiva mea pentru că este, totuși, un document istoric interesant. Este chiar textul inițial pe care el făcuse modificările acceptate în cel oficial. Am mai văzut împreună și alți șefi de state și de guverne.

A doua zi s-a întâmplat că la terminarea *summit*-ului cu țările membre ale parteneriatului euro-atlantic, la ieșire, eu așteptând delegația română care nu știu unde era exact, iar președintele Clinton așteptându-și mașina, care nu știu din ce motive întârzia, să stăm și să conversăm câteva minute bune. Nu eu, desigur, ci președintele Americii era urmărit peste tot de televiziune. Cum exista un mare panou electronic la Centrul de Presă, toți ziariștii noștri au avut ocazia să urmărească mirați această lungă discuție pe care noi doi am avut-o și care minute în șir s-a proiectat pe ecran.

G.A. : În acel moment, era hotărâtă vizita președintelui Clinton în România ?

A.S. : Da. Fusese stabilită înaintea *summit*-ului de la Madrid.

---

57. În realitate, a existat și presiunea pentru o extindere a Alianței către nordul continentului și nu spre sudul lui, Țările Baltice fiind puternic sprijinite de statele scandinave. Până la urmă a prevalat, cum spune Adrian Severin, atitudinea Federației Ruse, la care ar fi de adăugat problemele concrete de securitate militară.

10

România în lume

Eu nu pot să nu-mi asum acel trecut și să nu-mi exprim regretul și scuzele

G.A. : România dorește să se integreze în Europa. Dar lumea nu se reduce la Europa. După câte cunosc, în timpul mandatului d-stră au fost câteva acțiuni de politică externă, relativ importante, orientate spre alte regiuni. Îmi amintesc una : statul Israel.

A.S. : Unul dintre miturile istoriei diplomației românești este acela legat de relația româno-israeliană, care ar fi fost una cu totul excepțională. Spun „mit", pentru că mitul are întotdeauna o doză de adevăr. Și în această istorie există ceva adevăr, numai că, spre a fi înțeles, el trebuie pus în relație cu ipocrizia atitudinii guvernului comunist român față de evrei, față de problemele lor și față de relația româno-israeliană însăși.

G.A. : De vreme ce conțin o doză de adevăr, miturile nu trebuie negate, ci demitizate.

A.S. :. Absolut. Demitizarea nu înseamnă distrugere, ci nuanțare și relevarea faptului real. Să descoperim, cum arătau în realitate lucrurile, nu cum ne-ar fi plăcut nouă să arate. Aș face o alăturare care vă va șoca : relația româno--israeliană avea ceva comun cu relația româno-chineză. Amândouă aveau o suferință structurală. Legătura cu Israelul era infectată de duplicitate. Pe de o parte, îi dădeam pe evrei afară din toate posturile din România, făceam cu discreție dar cu perseverență o campanie antisemită acasă, iar pe de altă parte, eram mari prieteni cu statul Israel. Cu el nu rupsesem relațiile diplomatice, așa cum făcuseră celelalte țări ale Pactului de la Varșovia, dar vindeam cu bucata evreii care vroiau să emigreze. Așa cum făceam și cu nemții, care luau drumul Germaniei.

Într-un sens diferit, relația româno-chineză era afectată de ideologizare. Ce aveam noi în comun cu chinezii și cât ne lega ideologia noastră de chinezi ? Nu prea aveam lucruri în comun și nici ideologia nu ne lega de ei.

De aceea a trebuit să repunem relațiile cu cele două state pe alte baze, păstrând anumite avantaje ale relațiilor din trecut. Legătura cu Israelul a fost

așezată pe principiile fermității și ale sincerității iar legătura cu China am definit-o pe baze dezideologizate, ale unor interese superioare ale ambelor națiuni. În privința asta, cred că am făcut mult bine.

Cu ocazia unei vizite oficiale în Israel, am exprimat, întâia oară, regretele pentru comportamentul nostru față de evrei în timpul celui de-al doilea război mondial. Mi se pare limpede că acest comportament nu se poate pune pe același plan cu comportamentul maghiarilor hortiști sau al naziștilor germani și austrieci. Dar chiar dacă nu ar fi fost oameni omorâți, chiar dacă nu ar fi fost bătuți, numai faptul de a fi fost scoși din casa lor pe motivul că erau evrei, îi fac vinovați nu numai pe făptași, ci și pe cei din jur, care au tăcut. Noi, este adevărat, nu trăiam în vremea aceea. Dar eu nu pot să nu-mi asum acel trecut și să nu-mi exprim regretul și scuzele. Scuzele nu pot să repare sechelele care rămân în sufletul oamenilor după umilința suferită, dar ele sunt un semnal pentru contemporani și pentru cei care ne vor urma.

G.A. : Vezi aici discuția în legătură cu efectele desnazificării în Germania și, respectiv, cu efectele ne-desnazificării în Austria.

A.S. : Am și scris într-un articol, marea problemă a austriecilor este aceea că au uitat atât de mult istoria lor încât se cred a fi prima victimă, în loc să înțeleagă că au fost, în anumite momente, primul agresor. Au ajuns să creadă că Beethoven, care s-a născut la Bonn, este austriac și că Hitler, care s-a născut la Linz, este german. Trebuie să ne asumăm istoria pentru ca să nu trăim într-o lume a confuziilor generalizate. Asta este valabil și cu România. Eu știam despre lagărele transnistrene și despre lagărele de lângă Chișinău. Bunicul meu a făcut intervenții pentru scoaterea unor evrei din acele lagăre în timpul războiului. Urmarea : a fost atenționat că ar putea, totuși, să *nu* fie premiat pentru aceste gesturi.

După opinia mea, considerarea lui Antonescu ca nazist sau ca fascist este o eroare. Neînțelegerea personalității lui – complexă, tragică – este de asemenea o eroare. Dar el este autorul unor fapte pe care nu le poți numi, oricât ai vrea, altfel decât fapte criminale. Iar acestea fac parte și din istoria noastră. În România, din rațiuni politicianiste, a existat o reticență în a exprima ceea ce vă spun acum. Atunci când am fost în Israel am găsit ocazia să fac un gest similar cu cel făcut de ministrul german de Externe, care a dat o declarație în care exprima regretele poporului german.

G.A. : În luna iunie, când ați făcut vizita, nu puteați fi oare suspectat că gesturile frumoase la nivel internațional sunt făcute cu gândul la integrarea în NATO[58] ?

A.S. : Astfel de gesturi nu pot fi tratate ca gesturi de conjunctură. Am folosit ca prilej vizita pe care am făcut-o la Muzeul Holocaustului din Ierusalim. Mi-amintesc pavilionul impresionant dedicat copiilor care au murit. O sală complet întunecată, în care se văd arzând câteva lumânări, multiplicate prin reflectarea

58. Vizita oficială în Israel a avut loc între 15 și 16 iunie 1997.

lor într-un sistem foarte ingenios de oglinzi. Vizitatorii avansează în șir indian, pe un culoar între aceste oglinzi în care se reflectă lumânări. Din plafon, coboară o voce foarte suavă care pronunță numele știute ale copiilor care au pierit în Holocaust.

După această procesiune am fost invitat să scriu câteva cuvinte în cartea muzeului. Am modificat pe loc ceea ce aveam ca text pregătit de acasă pentru a exprima regretele românilor și pentru a spune că vinovați nu sunt doar criminalii, ci toți cei care, din indiferent ce motive, au tăcut. Diplomația israeliană este una dintre cele mai bine instruite și mai rafinate. Mesajul meu a fost imediat sesizat, cu atât mai mult cu cât el nu era chiar conform cu mesajele care veneau uzual din România. Am fost întrebat dacă este un mesaj pe care vreau să-l las în coperțile acelei cărți de onoare sau doresc ca el să fie publicat. Ceea ce îl făcea un mesaj oficial. Binențeles că am spus că doresc ca mesajul să fie reprodus în presa israeliană. Ceea ce s-a și întâmplat. Lucrul acesta n-a ajuns în presa din România, astfel că nu am ajuns iarăși obiectul unui scandal. Dar poate ar fi fost bine să ajungă, pentru starea morală a poporului român și pentru statutul său în lume.

Ulterior, președintele Emil Constantinescu a făcut, într-o vizită la Muzeul Holocaustului din Washington, o declarație în termeni oarecum similari.

Dincolo de cele deja relatate, care mi se par nu lipsite de importanță, am lansat un parteneriat special între România și Israel. El trebuia să dea un nou profil raporturilor noastre bilaterale. În întâlnirea pe care am avut-o cu președintele autorității palestiniene Yasser Arafat, la Bethleem, i-am spus că vreau să scot din ambiguitate relațiile româno-israeliene, care ne făceau să fim, chipurile, echidistanți și, în felul acesta, să jucăm faimosul joc al fundului în două luntre. Am spus că vrem, fără îndoială, să susținem tot ceea ce înseamnă proces de pace în Orientul Mijlociu și Apropiat; că nu suntem câtuși de puțin indiferenți la tot ceea ce înseamnă soluție constructivă și justă, inclusiv cu privire la drepturile palestinienilor. Dar că, tocmai spre a o face cu eficiență, trebuie să avem o atitudine limpede, clară, față de Israel. Iar aceasta nu poate fi decât atitudinea unui aliat, a unui partener special. Nu atitudinea cuiva care spune fiecăruia la ureche ceea ce îi place să audă.

În această privință am avut, cel puțin formal, înțelegerea interlocutorilor mei palestinieni. Eu doream să extind mai departe acest parteneriat în două direcții: în direcția Egiptului și în direcția unui binom, Turcia și Egipt. Toate aceste proiecte au fost abandonate de succesorii mei.

G.A.: Relativ recent, președintele Constantinescu a propus o trilaterală România-Israel-Turcia.

A.S.: Nu știu cum a fost concepută trilaterala la Președinție. Eu am publicat în anii trecuți câteva articole în care vorbeam despre nevoia trilateralei România-Turcia-Israel, pe care aș fi dorit-o extinsă prin includerea Egiptului. În orice caz, convenisem cu ministrul de Externe al Egiptului să realizăm un parteneriat special de tipul celui propus Israelului.

G.A. : Scuzați-mă, totuși. Ce rol putea să joace România în relația dintre Israel și Egipt, având în vedere istoria relațiilor foarte bogate și foarte specifice dintre acești actori de importanță cel puțin subregională ?

A.S. : Întrebarea este foarte bună pentru că arată exact ceea ce s-ar putea să nu se înțeleagă din ce am spus eu. Nu se punea problema ca România să medieze între Israel și Egipt. Exclus. România nu are resurse pentru așa ceva. Mai ales în faza actuală a relațiilor, care sunt extrem de sofisticate. Dar e cazul să observăm că în zona Orientului Apropiat, de care noi nu suntem foarte departe – mai ales că Turcia este și parte a Europei de Sud-Est, a Balcanilor – partenerii strategici ai partenerului nostru strategic, Statele Unite, sunt exact Egiptul, Israelul și Turcia. În felul acesta se realiza o rețea de parteneriate care-i implica pe partenerii partenerului strategic major comun, SUA. Ceea ce nu presupunea acțiuni de mediere, ci realizarea unei axe de stabilitate care, pornind de la gurile Dunării și ajungând la gurile Nilului, putea să încerce formule de securitate pentru o zonă altminteri extrem de nesigură.

Iată despre ce era vorba, și nu de paranoia medierii. A fost o vreme când, sigur, România a putut juca un rol de mediator. Numai că vremurile acelea au trecut.

Ideea trebuia dusă mai departe cu ministrul de Externe egiptean, pe care l-am văzut la ONU, la sesiunea anuală a Adunării Generale. Iată un exemplu de ieșire dincolo de hotarele subregiunii noastre și ale spațiului euro-atlantic propriu-zis, deși este limpede că interesele euro-atlantice majore sunt legate de bazinul Mediteranei de Est. Iar cum bazinul Mediteranei de Est a fost totdeauna în legătură cu Marea Neagră și cu Caspica, prin intermediul Caucazului, era limpede că România trebuie să încerce a juca aici un rol. Nu unul de „Speedy Gonzales", nu un „Jolly Joker", nu unul de lider suprem, ci al unui participant eficient și discret care să vină cu influența lui, cu inteligența lui, spre a se insera unei politici globale care, evident, era proiectată de marii actori ai lumii. Prin aceasta noi nu încercam să ne comparăm cu ei, pentru că nu se compară șoarecele și elefantul care trec podul.

„Pentru dumnevoastrăstră a fost un gest firesc, pentru noi este un gest important"

G.A. : Dacă urmăm o asemenea logică, vă întreb dacă v-ați gândit vreodată că România ar avea ceva de spus în relația dintre Grecia și Turcia ? Caz în care apare din nou o problemă de interes geopolitic, pusă sub un control relativ și pentru care poziția peste Balcani a României ar putea juca, în anumite contexte, un rol salutar.

A.S. : Este și motivul pentru care noi am realizat acele trilaterale pe care americanii le-au numit *back to back*, respectiv România-Bulgaria-Turcia și

România-Bulgaria-Grecia. Cea din urmă exista, nu era o noutate. Dar ea singură nu făcea, după părerea mea, decât să excludă Turcia dintr-o ecuație politică subregională. Faptul că una exista nu înseamnă că problema era rezolvată pe jumătate – ca la faimoasele căsătorii când unul vrea să se căsătorească, iar altul nu, și se spune că, în orice caz, lucrurile sunt puse la punct în proporție de 50%. Nu a fost ușor să aducem Turcia în această formulă. Cred că, într-o anumită măsură, politica externă românească din acea perioadă a permis cel puțin să se nască unele speranțe în relațiile foarte problematice turco-grecești. Personal am rămas prieten cu ambii miniștrii de Externe, respectiv Ismail Cen, al Turciei și George Papandreu, al Greciei. Cu George Papandreu mă văd în fiecare vară, încercând să discutăm inclusiv formule care să conducă la ameliorarea relațiilor dintre Turcia și Grecia. Desigur, dacă aș fi rămas ministru de Externe, aș fi putut face mai mult.

G.A. : Și noi care plecasem de la subiectul „Israel".

A.S. : E bine că-mi aduceți aminte ca să menționez un gest formidabil, din întâlnirea pe care am avut-o spre finalul vizitei mele în Israel cu președintele Ezer Weissman. Un om de o cultură și de o inteligență deosebite ; de o omenie, de o înțelepciune deosebite. Era capabil să vorbească cu un respect și o înțelegere deosebită despre marii adversari ai Israelului. Puțini mi-au descris într-o lumină mai plină de înțelegere, ca să nu spun mai favorabilă, pe Saddam Hussein. El spunând că, fără să îi ia partea, fără să aprobe politica lui, are multă înțelegere față de anumite gesturi ale sale. El este de acolo și-i înțelege pe oamenii aceia, chiar dacă ceea ce se întâmplă nu poate fi acceptat din perspectiva intereselor Israelului. Spunea Ezer Weissman că mulți lideri arabi au acționat în lumina intereselor lor. Regretabil a fost faptul că toată lumea, la un moment dat, putea să aibă dreptate – ceea ce este una dintre definițiile tragediei. Nu a fost suficientă înțelepciune pentru a se trece peste instincte și a se ajunge la o soluție de pace onorabilă și convenabilă pentru toată lumea. Nu pot intra în detaliile acestor discuții, dar esența am redat-o. Te-ai fi așteptat la președintele statului Israel să-i umple de sudălmi pe unii dintre președinții arabi, pe Saddam, spre exemplu. Ei bine, nu s-a întâmplat asta.

La sfârșitul întâlnirii noastre, președintele Weissman a făcut gestul de a mă conduce până la mașină. Aceasta este în afara protocolului ; până la mașină sunt conduși de către președintele statului Israel, din câte știu eu, numai șefii de stat. Gestul a fost cu atât mai surprinzător pentru mine, cu cât în acel moment președintele Weissman era într-o convalescență după o fractură, cred că de col femural. De aceea am și spus că în nici un caz nu e nevoie să vină cu mine până la aleea principală, unde ne aștepta mașina. Mi-a răspuns că am făcut asemenea gesturi pentru Israel, încât gestul său de a mă duce la mașină este cu mult inferior prestației mele. E adevărat că în acel moment relațiile dintre România și Israel ajunseseră, după opinia certă a diplomaților israelieni, la cele mai ridicate

cote pe care le cunoscuserăm vreodată. În condițiile în care, probabil, niciodată ele nu s-au situat la o cotă foarte scăzută.

G.A.: S-ar putea ca cititorul să nu surprindă întreaga motivație a președintelui Weissman. Ar mai trebui menționat că sunteți primul diplomat care a coborât cu avionul la Ierusalim.

A.S.: Da, un lucru adevărat și remarcat de foarte multă lume. O rezoluție a Națiunilor Unite, adoptată după războiul de șapte zile din 1967, interzicea folosirea aeroportului din Ierusalim. Era considerat un aeroport ocupat dintr-o zonă ocupată, o zonă problematică. Drept urmare, nu se putea utiliza de către mesagerii politici ai altor state. România a susținut la vremea respectivă rezoluția și a și respectat-o. Toată lumea a respectat-o. Însă în dreptul internațional există un principiu care se numește *rebus sic stantibus*, adică, obligațiile sunt valabile atâta timp cât condițiile în contextul cărora au fost asumate rămân neschimbate. Când condițiile se schimbă radical și aceste obligații urmează să fie adaptate noilor condiții. Or, la data când s-a adoptat rezoluția respectivă, statul Israel ocupa tot Sinaiul. Nu exista autoritatea palestiniană, președintele autorității palestiniene nu-și avea sediul la Ierihon și nu se putea întâlni cu un ministru de Externe străin la Bethleem, așa cum m-am întâlnit eu cu Yasser Arafat. Desigur, eu nu am vrut să fac un gest de frondă. De aceea, aterizarea mea a avut în primul rând un caracter tehnic. Mi se părea o aberație ca, într-o vizită scurtă, să pierdem timp cu drumul de la Tel Aviv la Ierusalim din cauza unei dispoziții care se luase într-un context total diferit.

În același timp, Ierusalimul reprezintă un simbol pentru întreaga omenire. Acest simbol merită onorat așa cum se cuvine. El este, într-un fel, al nostru, al tuturor. Aterizând la Ierusalim, am făcut un lucru care a fost înțeles exact de toată lumea, poate cu excepții individuale. Am făcut-o fără nici un fel de jenă, cu toată naturalețea. Atunci când mi s-a spus de către partea israeliană că este un gest „mare” am spus că nu pot decât să mă bucur, întrucât pentru mine n-a fost decât unul de normalitate. Dacă în lumea de astăzi gesturile de normalitate sunt gesturi mari atunci, în fine, pot să-l consider ca atare. Atunci președintele Weissman mi-a spus: „Da, poate pentru d-stră a fost un gest firesc, dar pentru noi este extrem de important”.

Până la ora actuală, sunt, bun sau rău, singurul ministru de Externe din lume care, după 1967, a aterizat și a început vizita în Israel direct de la Ierusalim. Este și acesta cred un motiv de consolidare a relațiilor cu Israelul, de care trebuie să se bucure absolut toate țările arabe, pentru că acolo nu se poate merge înainte în logica confruntării, ci doar în logica parteneriatului.

Unul este discursul oficial, altul este laboratorul pe care îl descoperi când vorbești cu liderii chinezi

G.A.: D-le Severin, China.

A.S.: China a fost una dintre cele mai imprtante acțiuni de politică externă. Această țară este una dintre puterile mondiale ale secolului care tocmai începe. Ea are o misiune deja globală, aceea de a ține peste un miliard de cetățeni într-o stare de echilibru, construind în același timp structurile libertății. China are multe ziduri minunate pe care le poate arăta, începând cu singura construcție făcută de om care poate fi văzută cu ochiul liber de pe lună – Zidul Chinezesc. Dar China începe să înțeleagă că oricât de înalt și de gros ar fi, zidul se va dărâma până la temelii dacă cei dinăuntru cred că libertatea se găsește în afară. Sunt motive pentru a dezvolta o relație sănătoasă cu China, în condițiile în care este limpede că nu toate punctele noastre de vedere sunt comune. Avem însă libertatea să ne exprimăm fiecare diferențele de opinie.

În momentul în care noi luptam pentru intrarea României în NATO, am trimis un mesager în China, pentru a-i cere să nu împiedice intenția noastră. China s-a abținut și a manifestat înțelegere în legătură cu dorința României. Dar o vizită oficială în China ridica mai multe probleme delicate. Președintele Constantinescu e în fond produsul a ceea ce s-a numit Piața Tien An Men. Doi: o vizită a sa în Piața Tien An Men putea să ridice o serie întreagă de semne de întrebare. Se spune că trecutul nu trebuie să ne împiedice în acțiunea politică. Dar se cere și o minimă moralitate legată de consecvența atitudinilor politice. Este motivul pentru care diplomații din Ministerul de Externe merită felicitați pentru că a lor a fost ideea de a face o vizită la Universitatea din Beijing și a avea o întâlnire cu studenții Universității, exact locul din care au pornit demonstrațiile ce au dus la Tien An Men. Cred că d-l Constantinescu este unul dintre primii șefi de stat care a primit un fel de titlu de doctor *honoris causa* al Univetrsității din Beijing. Spun „un fel de", pentru că în China nu exista un asemenea titlu. S-a găsit o formulă echivalentă iar președintele României a putut să țină un discurs frumos, spunându-le studenților, care erau urmașii celor care au demonstrat în Piața Tien An Men, că până la urmă viitorul Chinei de ei depinde și nu de alții. Era un mesaj politic subtil, dar în același timp clar. L-au ascultat atât studenții și profesorii aflați în amfiteatrul respectiv, cât și liderii politici din prezidiu.

Această abordare a pus relațiile noastre pe temeiuri sănătoase. Eram acolo pentru a stabili o cooperare aprofundată pe termen lung cu China. O cooperare care putea fi privită ca având caracter strategic. Am încercat să o întemeiem pe o bază care nu era amenințată de schimbările ideologice.

Un alt moment foarte important a fost vizita președintelui Constantinescu – o idee susținută și pusă în operă de diplomații ministerului de Externe – în Hong-Kong, după ce insula a revenit în structurile Chinei continentale. Aceasta a fost prima vizită a unui șef de stat în Hong Kong-ul reunificat cu China, ceea ce a marcat un element important în consolidarea statutului unei singure Chine. Din câte știu eu, atunci s-a acceptat pentru prima oară ca o țară precum România să deschidă un consulat onorific, dublat de o structură economică corespunzătoare, la Hong Kong. Am fi dorit să deschidem un consulat, o reprezentanță economică și o agenție de presă și la Shanghai, idee de asemenea foarte bine primită. Din păcate, după aceea, nimic din toate acestea nu s-a realizat.

A.G. : Din ce cauză nu s-a realizat ?

A.S. : Pentru că președintele a fost mulțumit că a avut o vizită strălucită, iar guvernul, celelalte ministere nu s-au mai interesat să pună în operă nimic.

G.A. : Deci se stabilise posibilitatea întemeierii reprezentanțelor și urma ca ministerele să le ducă la îndeplinire ?

A.S. : Unele lucruri cădeau și în competența Ministerului Afacerilor Externe, dar pentru aceasta era nevoie de resurse puse la dispoziția MAE de alte ministere. Nimic nu s-a mișcat. Republica Cehă are o agenție de presă națională la Shanghai, deși este limpede cât de mare este diferența între tipurile de relații pe care românii și cehii le pot avea cu China. Alții au reprezentanțe economice, consulate… România nu are nimic din toate acestea.

G.A. : Eu înțeleg că România poate să aibă o relație economică interesantă cu China. Exemplul d-stră arată că sunt posibile și acțiuni cu caracter simbolic, de asemenea relevante. Dar, dincolo de ele, în ce fel putem vorbi despre o relație politică cu marea țară a Orientului Îndepărtat ?

A.S. : În primul rând, acea vizită a inaugurat relațiile pe linie de partid. Nu avem timpul ca să discutăm despre Partidul Comunist Chinez, cel de astăzi, și să vedem, din perspectiva tradițiilor Chinei, în ce măsură mai este el acel tip de partid comunist de care noi am vrut să ne debarasăm. Probabil că singurul partid comunist din lume și din istorie care până acum a asigurat progresul real al țării sale, inclusiv prin liberalizare, este Partidul Comunist Chinez. În condițiile în care această structură de partid unică în țară are de gospodărit un teritoriu uriaș, locuit de peste un miliard de persoane. Unul este – nu putem intra în detalii – discursul oficial, care trebuie înțeles de sutele de milioane de chinezi, și altul este laboratorul de idei pe care îl descoperi atunci când vorbești cu liderii chinezi.

G.A. : Vă referiți la Partidul Comunist Chinez din anii '70, la Deng Xiao Ping ?

A.S. : Sigur că da, mă refer la acest partid. Să vedeți cum se raportează actualii lideri la revoluția culturală ! Critica lor nu este conjuncturală, ci analitică ; o critică nu pentru că este modă, ci pentru ca să se extragă concluziile corecte din

experiența negativă trăită atunci. Chiar faptul că Deng Xiao Ping n-a fost sugrumat în închisoare, ci a reușit de câteva ori să revină în conducerea țării, spune ceva despre deschiderea Partidului Comunist Chinez către lume, către libertate, către prosperitate.

G.A. : Încerc să sintetizez. D-stră spuneți : trebuie mizat pe Partidul Comunist Chinez.

A.S. : Absolut. Trebuie mizat. Nu există un viitor pentru China sub conducerea acestui partid, în afara evoluției pe care o cunoaște acest partid. La capătul unei astfel de evoluții va exista, după părerea mea, pluralism politic.

G.A. : Dar spuneți : nu poate fi căutată o soluție în afara lui.

A.S. : Da. Virajul acestui uriaș crucișător nu poate fi făcut cu mare viteză. La baza actualei politici a Partidului Comunist Chinez se găsește o întreagă filozofie, care nu este comunistă, ci o filozofie milenară a Chinei. Eu sunt convins că vom avea o China democratică și că democrația va izvorî din acest partid. După impresia mea, aceasta este și politica pe care actualii lideri o duc conștient. Cu pași înainte, cu pași în lateral, pași înapoi, poticneli și opinteli, însă direcția rămâne, după părerea mea, neschimbată.

G.A. : Ce sfat ați da, d-le Severin, politicii externe a României, în relația cu China ?

A.S. : Eu cred că modelul viitoarei securități mondiale va depinde de relația chino-americană. Ca urmare, România ar trebui să încerce să faciliteze construcția acestui model. Care să se realizeze pe căi neconflictuale. Există, se știe, diverse abordări. Una, ultraconservatoare, crede că ar fi bine să se amâne data la care China să fie recunoscută ca a doua, sau, mă rog, una dintre superputerile lumii. Aceasta se poate face numai implicând-o într-o competiție în domeniul tehnologiei militare și a înarmării, astfel încât să se reducă capacitatea ei de a înflori din punct de vedere economic. Desigur, o asemenea abordare este, după părerea mea, extrem de periculoasă.

Neîncrederea multor lideri democrați ai lumii față de procesul care se desfășoară în China și, mai ales, față de viitorul acestui proces, e datorată faptului că el cunoaște adeseori reveniri la puncte anterioare, pe care le credeai depășite. În ciuda acestei neîncrederi, de fapt și reciprocă, se poate influența puțin câte puțin construirea unui echilibru internațional multipolar, care să aibă în vedere și China. În acest context, cred că și România ar putea să joace un anumit rol.

G.A. : Spunând „uite, așa trebuie !" ?

A.S. : Spunând : „uite, așa trebuie", „iată ideile noastre", transmițând mesaje despre lucrurile pozitive pe care le constată acolo. China are nevoie, ca orice mare putere, de parteneri specifici, privilegiați, în diverse zone ale lumii. România poate să fie un asemenea partener pentru China în Europa. Am în minte o Românie cu o vocație euro-atlantică.

G.A. : Să zicem că poate să aibă, pur și simplu, o politică bună.

A.S. : Categoric. Nu văd de ce relațiile stabilite între Partidul Comunist Chinez și partidele românești – nu numai cele de stânga, ci și partidele de dreapta – ar putea dăuna cuiva. Ele, dimpotrivă, sunt foarte folositoare. Le vom spune și noi interlocutorilor noștri din China ce credem despre democrație și despre Tien An Men.

G.A. : V-aș mai pune o întrebare în legătură cu extinderea relațiilor României în lume. Aici văd și o problemă de resurse. Este oare posibil ca Ministerul Afacerilor Externe român să dezvolte și să susțină relații atât de extinse cu parteneri atât de complicați, în condițiile în care noi avem totuși o listă de priorități fermă ? Pe care și așa ne este greu să o administrăm – vezi în primul rând relația noastră cu UE ?

A.S. : Lucrurile sunt, până la urmă, legate între ele. Trăim într-o lume cu multiple intercondiționări. Unele sunt mai importante, altele mai puțin. Într-adevăr, o orientare în toate direcțiile nu poate fi susținută. Ne trebuie, în primul rând, o ordine în priorități care să ne permită alocarea resurselor. În al doilea rând, ne trebuie o paradigmă, un model clar al raporturilor noastre cu absolut toate țările care prezintă cât de cât interes pentru noi. Fac o paranteză : într-un anumit cerc, ministrul de Externe al Turkmenistanului atrăgea atenția asupra diferenței între programul de politică externă din 1997 și actualul program de politică externă al României. El spunea că în programul de atunci, care era foarte succint, se afla următoarea frază : „România este interesată în consolidarea independenței, suveranitătii și statalității statelor din Asia Centrală care s-au desprins din fosta URSS". Această frază a dispărut din capitolul de politică externă a actualului program guvernamental. Ministrul de Externe spunea că acea simplă frază a însemnat imens pentru țări ca Turkmenistan, Uzbekistan, Kazakstan și celelalte. Arăta o anumită orientare politică. Care, vedeți, conta, chiar dacă noi nu puteam aloca resurse materiale și umane Turkmenistanului, cum o facem cu UE. Puteam să nu alocăm absolut nimic, dar fraza aceea conta.

G.A. : Conta atitudinea.

A.S. : Se știa că, ori de câte ori s-ar ivi, întâmplător, într-un cerc, într-o organizație multilaterală, întrebări privind conduita diplomaților români, aceasta urma să se manifeste în sensul consolidării independenței, statalității și suveranității statelor din regiune. Era conduita noastră și ei se puteau baza pe ea. Trebuie să înțelegem că atunci când vom ajunge membri ai NATO sau ai UE, vom veni nu numai cu resursele noastre, multe, puține, câte sunt, ci și cu prietenii noștri, cu relațiile noastre. Spunem, în viața obișnuită, că relațiile sunt importante. Cu atât mai mult sunt ele în viața internațională. Acesta este un atu pentru noi. Sunt de acord că nu putem avea relații cu toată lumea și sunt împotriva dispersării forțelor. Dar este bine să avem cât mai multe relații.

Președintele Constantinescu vorbea, în 1997, despre faptul că România are ca ținte principale NATO și UE, relațiile cu vecinii și zona Asia-Pacific. Aceasta ar fi concepția dânsului despre politica externă. Nu știu cum se face însă că după ce eu am plecat de la Ministerul de Externe, despre Asia-Pacific nu s-a mai spus un cuvințel.

G.A. : Acum, la capătul acestei discuții privind politica externă a României în lume, impresia mea este următoarea : ar trebui desenată harta lumii, structurată în funcție de diferitele ponderi, ierarhii, priorități. Apoi Ministerul Afacerilor Externe ar trebui restructurat pentru a copia această logică a relațiilor externe. Așa cum în creierul nostru se află un homunculus, o hartă a corpului omenesc complet redimensionată în funcție de densitatea rețelelor nervoase – capul și mâinile sunt uriașe, pe când picioarele sunt micuțe –, la fel ar trebui gândit MAE ca un fel de homunculus al relațiilor noastre externe.

A.S. : Sunt întrutotul de acord cu ceea ce spuneți. Așa trebuie construit, după aceste nevoi trebuie construit, și nu după fanteziile unui ministru trecător.

11

Politică și reformă în Ministerul Afacerilor Externe

Un management de carieră

G.A.: Până acum am vorbit despre politica externă a României în perioada premergătoare *summit*-urilor de la Madrid și Luxemburg. Am înțeles faptul că întreaga energie trebuia direcționată, în primele luni ale anului 1997, spre obiectivul integrării României. Să vorbim însă și despre reforma din Ministerul Afacerilor Externe. Încep prin a vă aminti că după ce ați devenit ministru am avut o discuție și v-am lăsat și un plic în care vă făceam mai multe propuneri : una avea ca temă un șir de idei concrete privind ameliorarea imediată a relației cu Ungaria, alta, magistrala București-Budapesta ; o a treia, sugestia de a-l invita pe Papă în România.

Propunerile aveau argumente scrise sintetic, să fie cât mai ușor de citit. Una dintre sugestii, ceva mai amplă, privea restructurarea Departamentului pentru Drepturile Omului din cadrul MAE. La sfârșitul anului 1996 a fost un moment excepțional : era un entuziasm general, o dorință de schimbare pe care rezultatele electorale o dovediseră posibilă. Până într-atât încât un om ca Renate Weber să fie gata să se ofere pentru reorganizarea acelui Departament. Vă spun asta pentru că niciodată până atunci anumiți oameni – de succes în domeniul lor, cum era Renate Weber – nu ar fi acceptat să lucreze în administrația publică. Lucrul acesta arăta existența unei oferte de oameni de care merita să se profite.

De primul mesaj pe care vi l-am trimis o dată cu numirea d-stră ca șef al diplomației românești, mi-am reamintit în ianuarie 1999. Atunci s-a întâmplat să am câteva întâlniri la Strasbourg unde, în clădirea Palatului Drepturilor Omului[59], am asistat la următoarea scenă : Renate Weber luase loc între judecătorii Curții – ca judecător *ad-hoc* al României – iar de partea cealaltă se afla avocatul Ion Olteanu, fostul director al Departamentului pentru Drepturile Omului mai sus

59. Erau întâlniri cu cei de la „Minorities Unit", pentru a discuta aplicarea Convenției cadru pentru Protecția Minorităților Naționale în statele semnatare și sprijinul eventual al organizațiilor dedicate protecției minorităților naționale, și sistemului pus la punct, în acest domeniu, de Consiliul Europei.

menționat, care susținea cauza clientului său, d-l Aurel Rotaru[60]. Îi vedeam pe cei doi „competitori" din 1997 – în mintea mea – pentru poziția de administrator al politicii MAE în tema drepturilor omului, față în față, în sala sobru-elegantă a Curții de la Strasbourg.

Prestația d-lui Olteanu în susținerea cauzei sale a fost submediocră. Confuză, cu un îndoielnic control al principiilor invocate – ale Convenției Europene și deci, ale instituției unde ne aflam. Omul îmi trezea, de altfel, amintiri pe măsură, implicând alți foști „repezezentanți" ai MAE. Mă întreb și vă întreb : cum ați lăsat deoparte atâtea propuneri primite în atmosfera entuziastă a anului 1997, pentru a menține oameni de genul d-lui Olteanu ? Cum ați comenta, după o astfel de introducere, reforma Ministerului Afacerilor Externe ? Insist asupra acestei întrebări întrucât sunt mulți comentatori – analiști, nu numai observatori ocazionali și impresioniști – care aduc critici mandatului d-stră pentru „ce nu a făcut Adrian Severin, și anume, să schimbe personalul diplomatic"[61].

A.S. : Lucrurile nu pot fi tranșate prin astfel de cazuri particulare. Aș face distincția între reforma instituțională, reforma de personal și reforma de persoane. Reforma instituțională presupune o schimbare a structurilor organizatorice, a modului de organizare a ministerului, astfel încât structurile să servească mai bine obiectivele de politică externă. De pildă, țin minte, aveam direcții care, mai mult sau mai puțin, se ocupau cu țări grupate ca și când nimic nu se întâmplase după 1989. Numai că nu se mai chemau „CAER", se numeau „țările vecine", introducând în aceeași oală Federația Rusă și Polonia. Pentru că, într-adevăr, și Federația Rusă, și Polonia fuseseră membre ale Pactului de la Varșovia sau membre ale CAER.

G.A. : Asta în 1997 ?!

A.S. : În 1997 ! În același timp, anumite direcții ne lipseau complet, în special direcțiile care se ocupau de diplomația economică. Nu exista practic nici un fel de relație între politica externă a României și negocierile cu FMI sau negocierile privind acordurile comerciale bilaterale. Mie mi se părea foarte important în acel moment să avem ridicată la nivel de departament problema diplomației culturale și prin culte, pentru că și în domeniul relațiilor confesionale – în special dacă ne gândim la depășirea frontierelor lui Huntington – aveam nevoie de o diplomație foarte serioasă și foarte specializată. Sunt câteva lucruri care trebuiau menționate. Nu mai vorbesc că în timp, dar mai ales pe vremea ministeriatului d-lui Meleșcanu, direcțiile fuseseră înființate pentru directori și nu directorii fuseseră aleși pentru a conduce direcții necesare.

60. O cauză interesantă și pentru că „acuzatul" era Serviciul Român de Informații. Decizia Curții, luată în luna aprilie 2000, a fost că România a încălcat mai multe articole din Convenția Europeană și, drept urmare, a fost obligată să plătească mai multe despăgubiri.
61. De exemplu, Liviu Vălenaș, *Eșecul unei reforme : 1996-2000. Convorbiri cu Șerban Orescu*, Ars Longa, 2000, p. 123.

G.A. : Este aceasta o continuare a tradiției lui Ceaușescu ?

A.S. : Mai puțin. Pe vremea lui Ceaușescu, sigur, se întâmpla, dar mascat, pentru că Ceaușescu înființa eventuale direcții sau aproba înființarea de direcții după ideile lui, și nu după nevoia de a-l plasa pe X sau Y. Ambasadorii erau trimiși în străinătate în funcție de nevoia de a-i premia pe unii sau a-i exila pe alții. Ținând seama de toate acestea, era limpede că este inutil să schimbi oamenii dacă nu schimbi structura organizatorică a ministerului. De foarte multe ori, deformarea în sens negativ a oamenilor decurge din plasarea lor în structuri inadecvate, insuficient dezvoltate sau hiperdezvoltate, hipertrofiate.

Aceasta era reforma cu care trebuia început, reforma instituțională. Într-o instituție altfel organizată sunt convins că oamenii s-ar fi comportat altfel. Am fi putut vedea mai clar cine este recuperabil și utilizabil și cine nu. Sau cine trebuie într-adevăr integrat, adus în structura MAE pentru a completa acele locuri care nu puteau fi altfel ocupate.

Aș mai spune că această operațiune trebuia desfășurată într-un moment în care se aplica altă zicală : nu schimbi caii când căruța trece vadul. Eram într-o plină campanie pentru NATO, pentru UE și pentru atingerea altor câtorva obiective. Trebuia să ducem această campanie cu soldații care erau deja în luptă, cu generalii care deja se aflau pe teren, fără să-i stresăm peste măsură cu ideea că ar putea fi la un moment dat înlocuiți. Este o chestiune de psihologie elementară și ea trebuia foarte atent urmată ; de psihologie și de management.

Trec la reforma de personal. Ea nu înseamnă scoaterea sau aducerea de persoane, ci punerea persoanelor existente într-o situație care să le scoată în evidență calitățile și să inhibe exprimarea defectelor. Orice om este o îmbinare de defecte și calități. Contează foarte mult stilul managerial, modul în care aceste persoane sunt puse să lucreze, contextul în care sunt puse să se exprime. Reforma de personal însemna însă cu mult mai mult. Reforma cerea o politică de resurse umane pe termen lung care implica pregătirea noilor cadre ale MAE și reciclarea, perfecționarea cadrelor existente în minister. De asemenea, ea implica un management de carieră care să poată oferi o perspectivă fiecărei persoane care intra în MAE, spre beneficiul și liniștea ei și a ministerului. Trebuiau impuse reguli noi pentru personal. De pildă, trebuia ca fiecare să știe că în măsura în care va fi corect, competent și harnic, va avea un anumit traseu, o anumită carieră, începând cu ziua în care intră în MAE și până când se va pensiona. El trebuia să știe că, o dată intrat în MAE, va rămâne în centrală pentru a se acomoda cu ministerul, cu structurile lui ; că va trece pentru o scurtă perioadă de timp prin toate direcțiile sau cel puțin printr-un număr dintre ele, spre a afla ce se întâmplă în direcțiile cu profil multilateral și cele bilaterale, în direcțiile de bază și în cele auxiliare ș.a.m.d. Trebuia să știe că nu va ajunge imediat la o ambasadă mare, ci la una mai mică, și atunci ierarhizarea aceasta de asemenea trebuia stabilită. Că va rămâne acolo un anume interval de timp, după care va reveni în centrală, unde va rămâne un alt interval de timp, după care, dacă este ireproșabil, se va duce la o altă misiune externă, mai importantă decât

precedenta. În perioada respectivă s-a proiectat Academia Diplomatică. Ea nu este creația ministrului Pleșu. Exista chiar proiectul de lege…

G.A.: Făcut de cine?

A.S.: …făcut de mine împreună cu oamenii din minister. Nu pot să spun că este invenția mea. Noi am avut prin anii ’60 ceva care era un curs post-universitar de diplomație, o școală care a dat oameni valoroși la vremea și în contextul respective. Asemenea academii diplomatice există și în țările occidentale. Noi am luat un model, am cerut tuturor ambasadelor să trimită legile care organizau serviciul extern sau diplomatic în acele țări și am făcut o compilație, o adaptare a acelor legi la realitățile românești.

G.A.: Asta când?

A.S.: Înainte de Madrid, numai că am așteptat în mod firesc să mergem într-o anumită succesiune. Am așteptat ca hotărârea de reorganizare a ministerului să fie adoptată de guvern. Urma ca imediat după aceea să trimitem la Parlament un proiect de lege substanțial, de câteva sute de articole, pe model occidental: proiectul legii serviciului extern al României. În interiorul acestei legi se vorbea și despre Academia Diplomatică, și nu era doar un simplu curs de învățământ politic ca acela organizat de către d-l Pleșu ci o instituție post-universitară de doi ani[62]. Lucru esențial, Academia urma să fie singura poartă de intrare în MAE și în diplomație.

Deci, noi am fi avut o perioadă de tranziție în care mai împrospătam din personal prin concursuri obișnuite, dar după ce prima promoție a Academiei Diplomatice ar fi apărut, nu s-ar mai fi putut intra în Ministerul de Externe pe altă poartă decât prin Academie. Ceea ce ne scăpa de fenomenul pilelor, de nepotisme, de incompetență. Ne aducea nu numai oameni binevoitori, dar și oameni calificați în afacerile externe.

G.A.: Asigurând simultan, înțeleg, reforma instituțională și reforma de resurse umane.

A.S.: Absolut. După care, desigur că urma, nu în sens neapărat cronologic, ci în sensul importanței, reforma de persoane. Ea însemna o triere a celor care puteau să facă față noilor exigențe de politică externă și a celor care nu mai puteau să

62. În perioada mandatului lui Andrei Pleșu a funcționat un Centru de Formare Diplomatică și Relații Internaționale, înființat printr-un ordin al ministrului. Din tot ceea ce își propusese (1. Ciclul de formare primară; 2. Instituirea procesului de învățare permanentă; 3. Cercetarea; 4. Secretariatul diplomatic. 5. Contacte), am avut ocazia să arunc un ochi în ceea ce se numea „Ciclul de formare primară”, un curs de 9 luni având drept scop pregătirea intensivă a celor admiși la concursul de intrare în MAE. Având în vedere această experiență, mi s-a părut că Adrian Severin este un pic nedrept. Până în toamna anului 1999, Centrul a fost condus de o persoană de mare onestitate intelectuală, Caius Dobrescu, care a invitat la Centru, ca lectori, specialiștii străini sau oamenii din România, cei mai deschiși pe care i-a putut găsi. Am discutat aceasta cu d-l Severin, dar dânsul a rămas la opinia că totul a fost o improvizație, utilă poate doar pentru cei deja formați.

facă față la un nivel acceptabil acestor exigențe. Aici nu se pune problema unei vânători de vrăjitoare sau a unor măsuri arbitrare. Maniera, metodele sunt foarte diferite. Noi puteam să procedăm la pensionări creând un colegiu al foștilor ambasadori sau foștilor diplomați cu ranguri importante. Recuperam pe cei care erau pensionați, făcând loc celor mai tineri care într-adevăr erau activi și aveau ceva proaspăt de spus în diplomația românească. Lăsând tineretul să avanseze în posturile de decizie. Era o manieră în care nu-i îndepărtam brutal pe unii și nu pierdeam experiența lor, aceea valoroasă și valabilă, și în același timp îi lăsam pe alții să vină, într-o formă de asemenea firească.

În prima fază, lucrul cel mai urgent de făcut era să trimitem la locurile lor firești pe cei care fuseseră aduși în MAE pe criterii politice sau analoge. Ceea ce s-a și început : un număr mare de ambasadori, ca să ne referim doar la ambasadori, dar și alți diplomați sau nediplomați, au fost readuși în țară. Dar încă o dată spun, toate aceste trei reforme într-un minister implicat într-o acțiune amplă, în curs, nu se puteau face cu declarații publice care nu au sens, cu tam-tam-uri inutile care să irite spiritele și mai ales să blocheze activitatea. Ce se întâmplă în prezent, când noi stăm de vorbă[63], este exact ilustrarea a ceea ce spun : activitatea este blocată pentru simplul motiv că s-a anunțat public că va fi scos un număr de oameni pe criterii de „competență". Nimeni nu are nimic împotrivă ca oamenii incompetenți să fie scoși afară. Dar nu văd cum poți să știi că exact 375 de persoane vor fi găsite incompetente în minister[64]. Iar dacă vrei s-o faci, nu trebuie s-o anunți : o faci pur și simplu.

Dacă ne uităm pe datele statistice, vom vedea că în momentul plecării mele din MAE, numărul tinerilor depășea 75% din personal. Introducerea forțată, în sensul de prea rapidă, nepregătită, a unor oameni noi într-un minister care funcționează din păcate într-o mentalitate de castă poate să aibă exact efectul unei cantități prea mari de ulei turnat în maioneză : taie maioneza. Ceea ce desigur nu este de dorit. Iată câteva chestiuni care nu pot fi uitate atunci când discutăm despre o reformă care, după părerea mea, a fost urmărită cu foarte mare asiduitate, dar care s-a făcut, cred eu, la nivelul maxim posibil în condițiile date. Pentru mine, anul esențial pentru reformă era anul 1998 când, scăpați și de Madrid și de Luxemburg, am fi avut posibilitatea să ne ocupăm, într-o atmosferă ceva mai destinsă, mai puțin sub presiunea evenimentelor, de cele trei reforme : instituțională, de personal și de persoane. Până la sfârșitul anului 1997, procesul acesta a fost întârziat și chiar blocat de două importante cauze. Prima : blocarea completă de către guvern a hotărârii de reorganizare a ministerului. Eu am plecat după un an de ministeriat, fără să fi putut obține adoptarea acestei hotărâri.

63. Luna martie 2000.
64. Petre Roman, noul ministru de Externe, a anunțat la scurt timp de la venirea sa în fruntea MAE reducerea personalului cu 375 persoane, pe criterii de competență.

Intrarea informației în circuitul firesc

G.A. : Deci proiectul Hotărârii de reorganizare a Ministerului de Externe era pus pe masa guvernului ?

A.S. : Bineînțeles. Din prima parte a anului 1997.

G.A. : Cine a blocat-o ?

A.S. : Ea a fost blocată, așa cum am avut deja ocazia să o mai spun, în primul rând de miniștrii Alexandru Herlea și Ion Caramitru, fiecare având ambiții de a se manifesta discreționar în politica externă. A fost un caz unic, pentru că nici unui ministru nu i s-au mai impus asemenea rigori. Nici un ministru nu s-a văzut cu hotărârea de reorganizare a ministerului său, în măsura în care a vrut să adopte o asemenea hotărâre, blocată de pretențiile altor miniștrii. Dar am aflat că un cuvânt „bun" a fost pus și de instituția prezidențială. Când eu am încercat să deblochez lucrurile, să le urnesc înainte, mi s-a spus : „Bine, dar cum credeți că putem fi de acord cu o hotărâre în care se precizează că politica externă se face de către Ministerul de Externe ?".

Era vorba, deci, din nou de faimoasa problemă a departajării competențelor între Ministerul de Externe și Președinție. Acesta a fost un element determinant în blocarea întregului proces de reformă. Așa cum vă spuneam, logic era ca mai întâi să adopt hotărârea de organizare a ministerului, apoi să dăm drumul imediat noii legi privind serviciul extern. Iar apoi, în paralel, să încep reforma de persoane și cea de personal prin așezarea oamenilor în noile structuri. Câtă vreme rămâneam cu vechile structuri instituționale, aproape că nici nu aveam criterii pentru a schimba poziția diverselor persoane.

A doua cauză a blocajului a fost numirea arbitrară de ambasadori politici. Eu nu puteam să spun, de pildă, că toți ambasadorii sau toți diplomații de carieră care au îndeplinit vârsta de pensie sunt invitați să se pensioneze și să rămân cu fruntea sus față de echipa pe care trebuia s-o conduc atât timp cât eu aduceam din afară persoane de 70 de ani în funcții de ambasadori[65]. Nu puteam să vorbesc despre competență în minister când introduceam persoane care nu aveau absolut nici o competență, și lucrul era vădit. Forțarea notei în ceea ce privește diverși ambasadori a împiedicat în foarte mare măsură avansul reformei de personal, el dereglând sistemul de criterii.

---

65. Aici Adrian Severin se referă, probabil, în particular, la trimiterea fostului șef de catedră a lui Emil Constantinescu, de la Facultatea de Geologie, ca ambasador în Grecia. Am avut ocazia să vorbesc cu persoane care au lucrat la ambasadă și care susțineau că ambasadorul, cu o cunoaștere nulă a spațiului cultural și politic grec, s-a retras în vila lui – unde trona soția – limitându-și la minimum contactele. Ambasada de la Atena a devenit sau a revenit la condiția unei instituții a cărei principală activitate era obținerea unor câștiguri pentru diverși angajați prin meschine afaceri cu alcool sau piese auto. (Informații primite de la un fost diplomat al Ambasadei.)

G.A. : Ați avut un număr de persoane pe care ați vrut să le propuneți și să le susțineți pentru funcția de ambasador, având în vedere prestația lor și încrederea pe care o aveați în succesul lor ?

A.S. : Da. Eu cred de pildă că Gabriel Gafița ar fi fost un foarte bun ambasador al nostru la Bonn. El a fost chiar foarte agreat acolo. După ce l-a cunoscut, Klaus Kinkel i-a trimis un foarte frumos cadou – un stilou pe care era gravat numele lui Kinkel ; ceea ce este absolut neuzual, dar reprezenta o dovadă a prețuirii și speranței în ceea ce îl privește.

Cu ambasadorii din minister pe care îi puteam numi aveam foarte mari probleme întrucât, chiar și dintre diplomații de carieră cei mai buni, puteam să-i aleg numai pe aceia care se bucurau de simpatiile subiective ale Președinției. De pildă, cel pentru care am semnat ca să fie ambasador în Marea Britanie era un om pe care nu-l cunoșteam, dar despre care aveam bune referințe. Însă el era de meserie arabist. Venea din Egipt și a fost trimis la Londra pentru că era agreat atât de d-l Petre Roman, a cărui soție este arabistă și îi apreciază pe arabiști, cât și de d-l Constantinescu, care făcuse o vizită în Egipt fiind în Opoziție și fusese bine tratat de persoana respectivă. Rezervele mele, că locul cel mai potrivit pentru el nu ar fi la Londra, au trebuit să pălească în fața faptului că acel om, despre care aveam relații foarte bune și era tânăr, a fost impus de Președinție. Ulterior, s-a dovedit că temerile mele au fost îndreptățite. Omul este bun, talentat și serios, dar nu era adaptat pentru un asemenea post ; o pălărie prea mare și care l-a apăsat prea tare.

Un alt exemplu care îmi vine în minte este legat de Sabin Pop, șeful misiunii noastre la Consiliul Europei. Mi s-a părut că este potrivit – aveam chiar și din emigrație referințe bune – să fie numit ambasador la Paris. Acolo însă a fost preferat d-l Dumitru Ciaușu, din motive care țin mai mult de relațiile sale personale cu președintele, decât de prestația sa. Rezultatul este prost, vă pot spune eu acum. Evident că nu pot proba că Sabin Pop era mai bun, asta e o presupunere, dar că relația cu Franța nu este bine alimentată, bine susținută de actualul nostru ambasador este iarăși un adevăr.

Unele ambasade sunt foarte speciale. Nu poți avea neapărat oameni la dispoziție în Ministerul Afacerilor Externe pentru ele. Mă refer, de pildă, la ambasada noastră la Vatican. Aici trebuie să spun că nimeni nu a fost surprins de faptul că am apelat la cineva din afara MAE, la Teodor Baconsky. Un om cu studii solide într-un domeniu care poate să-l ajute în a îndeplini munca pe care o îndeplinește acolo, teologia. Ideea a venit de la MAE. Cel care a fost la originea acestei propuneri este Gabriel Gafița. Eu nu-l cunoșteam pe Teodor Baconsky, auzisem însă de el. Când mi s-a făcut propunerea, mi s-a părut foarte atractivă. A fost o propunere pe care și președintele a acceptat-o, deși avea o altă variantă. Pot să vă spun că multe dintre propunerile pe care le-am avut au coincis cu propunerile venite, hai să le spunem, din societatea civilă.

G.A.: De exemplu?

A.S.: De exemplu? A fost o propunere pe care am făcut-o și care s-a dovedit fericită: Smaranda Enache.

G.A.: După informațiile mele, ea ar fi fost propusă de Emil Constantinescu.

A.S.: Nu a fost propusă de Președinție[66]. Toți cei despre care vorbesc au fost puși pe listele MAE. Desigur că atunci când lucrurile au ieșit bine, a fost meritul Președinției. Când lucrurile au ieșit rău, a fost vina ministrului de Externe. Ceea ce până la urmă este o formulă pe care aș accepta-o, dacă ar face ca politica noastră externă să progreseze.

M-am bucurat foarte mult de numirea lui Marian Papahagi în fruntea Academiei Culturale Române de la Roma. Este iarăși o propunere pe care am făcut-o eu. Vreau să vă spun însă că am avut serioase dificultăți ca să îl promovez pe Marian Papahagi în această funcție. După cum știți probabil, Marian Papahagi nu era diplomat de carieră. Ministerul de Externe nu a avut, însă, absolut nici un fel de tresărire față de această idee, pentru că a considerat-o evident bună. Când vii cu lucruri foarte solide, chiar și oamenii subiectivi, dacă au un minim de bună-cuviință, le acceptă. De aceea este bine ca oamenii noi să vină într-un anumit fel și cu o anumită cadență pentru ca să nu se taie, cum spuneam, maioneza.

G.A.: Marian Papahagi a fost un caz special. Dinamismul lui i-a impresionat pe toți la Roma. Totuși, cine s-a putut opune d-lui Papahagi?

A.S.: Opoziția venea, pentru că era pe fluxul procedurii normale, tot din partea Președinției. Existau alte propuneri. Papahagi, mă rog, săracul, a murit prematur, dar era un om energic și destul de tânăr. A trebuit să fac combinații pe care n-aș vrea acum să le dezvălui – poate peste 20 de ani ne mai întâlnim și mai adăugăm o versiune nouă acestei cărți –, tot felul de combinații bizantine ca să pot să-l pun pe Marian Papahagi în postul de director la această Academie di Romania. Doream o întreagă reformă a institutelor de cultură din străinătate, imposibil de făcut, pentru că, în loc să mă ocup de reforma lor, a trebuit să mă ocup de bătălia cu Ministerul Culturii în legătură cu acele institute. Deci iată o sumă întreagă de lucruri mai puțin cunoscute și care arată de ce, consumându-ți energiile în tot felul de mărunțișuri mizerabile, renunți să faci sau nu mai ai cum să faci mișcările necesare care ar însemna și multiplicarea fronturilor de luptă.

---

66. În luna martie 1997, președintele Constantinescu a întrebat-o pe Smaranda Enache, la Târgu-Mureș – unde se aflau împreună întrucât acolo avea loc întâlnirea dintre Arpad Goncz și Constantinescu –, dacă „este gata să plece ca ambasador". După circa 9 luni, de abia în decembrie 1997, în *România liberă* a apărut un anunț în care se menționa că Smaranda Enache ar urma să plece ambasador în… Suedia. (Nu s-a putut afla cine a introdus știrea.) La 1 aprilie 1998, Andrei Pleșu a sunat-o pe Smaranda Enache la Târgu-Mureș pentru a-i propune să aleagă între Irlanda și Finlanda. Smaranda Enache a plecat la post, la Helsinki, în luna octombrie 1998. Andrei Peșu a susținut după aceea că sunt, ea și Teodor Baconsky, cele mai fericite alegeri pentru funcția de ambasadori ai României.

G.A. : În anul 1999 am lucrat la o ofertă de construcție instituțională pentru MAE. Începuse primul curs în cadrul Centrului de Formare Diplomatică și Relații Internaționale, dar, după părerea mea, acesta era departe de a răspunde reformei necesare din minister. Am lucrat câteva luni de zile cu Renate Weber și Caius Dobrescu. Punctul de plecare a fost deja enunțat de d-stră : MAE a fost și este o instituție de castă. Aș merge mai departe spunând : o instituție „securizată", în sensul în care funcțiile MAE stabilite pe vremea regimului comunist erau de așa natură încât impuneau o relație specială cu serviciile siguranței naționale. Întregul sistem de utilizare a informației din minister era și este dominat de obsesia secretului de stat. Rezultatul : o gravă lipsă de comunicare în interiorul MAE, între MAE și alte instituții, între Ministerul Afacerilor Externe și restul societății românești, cu efecte negative considerabile pentru statutul instituției și pentru capacitatea instituției de a funcționa.

Când spun „a funcționa", mă refer inclusiv la „știința" pe care trebuie să o asigure Ministerul de Externe. Și în anul 1999, activitatea de cercetare în domeniul relațiilor internaționale se reducea în mare măsură la Institutul Român de Studii Internaționale unde oameni care nu mai aveau loc în minister își găseau o ocupație mai curând formală.

Plecând de la această realitate, propuneam următoarea logică de reconstrucție : partea cea mai importantă a activității din minister trebuie să se desfășoare cu informația neclasificată. Suntem ca la serviciile speciale. *Intelligence Services* nu se sprijină atât pe informația culeasă de spioni, ci în mare măsură pe o analiză istorică, economică, culturală... a realităților. Informația aceasta este la tot pasul, nu e clasificată. Doar în sistemele dictatoriale unde serviciile „speciale" devin poliție politică, informația cu care lucrează capătă o aură aparte, un obiect privilegiat la care nimeni din afară nu este îndrituit să aibă acces.

Ca atât mai mult, un minister responsabil cu politica externă se va sprijini pe utilizarea unei informații neclasificate. Am propus reunirea activității de cercetare, a celei de informare și a celei de formare. Nu sunt ele oare, în mod obiectiv sau în cazul în care se dorește funcționalitatea, conectate ? Instituția care urma să asocieze informarea-cercetarea-formarea era chiar Academia Diplomatică, regândită însă, după cum se vede, la o altă scară. Dacă s-ar lucra numai cu informație neclasificată, aceasta ar fi permis deschiderea ministerului către exterior, către societatea românească ; colaborarea cu alte instituții, primirea și transmiterea informației, de la și către societate, asigurând o altă prezență a Ministerului Afacerilor Externe în viața noastră.

Această viziune a fost codificată sub forma unui document, o propunere de hotărâre de guvern. Caius Dobrescu a obținut susținerea colaboratorilor lui Andrei Pleșu, care au rescris textul nostru într-o formă cu diferențe insesizabile față de ceea ce era propus inițial. Vreme de trei luni, Andrei Pleșu nu a ajuns să pună pe masa guvernului proiectul de hotărâre ce ar fi asigurat reconstrucția instituțională cu un impact, după opinia mea, *structural* și *funcțional* în viața

MAE. Toată munca aceasta a rămas sub forma unei hârtii. După venirea lui Petre Roman, propunerea a fost complet aruncată. Cum vedeți o astfel de încercare de reconstrucție? Cum vi se pare logica ei?

A.S.: Noi doi nu am discutat niciodată acest subiect până acum. Dar ceea ce spuneți coincide întrutotul cu ceea ce gândesc și, ca dovadă, începusem deja să și facem ceva. Poate nu suficient de conceptualizat, de bine articulat, dar, în orice caz, mergând în direcțiile enunțate de d-stră. Prima chestiune era legată de informație, de intrarea informației în circuitul firesc, inclusiv accesul la informațiile așa-zise secrete. Știu că dacă informația secretă este cunoscută doar de ministru nu are nici o valoare; dacă informația secretă nu este cunoscută nici de ministru, atunci situația este chiar dezastruoasă. Or, aici erau două puncte deja dificil de discutat. Era vorba de a se conveni că informațiile secrete care merg la președinte nu trebuie să fie doar monopolul președintelui. Cu atât mai mult cu cât președintele, dacă le ține numai pentru el, neavând nici un aparat cu care să le valorifice în plan executiv, nu va realiza mai nimic.

Această chestiune nu s-a rezolvat într-o manieră principială. Accesul meu la informațiile la care mă refer a fost rezultatul unei relații „personalizate" cu președintele și al unei anumite insistențe din partea mea de a avea cunoștință de ele. O insistență care, mă rog, semăna cu intrarea lui Făt-Frumos în Valea Plângerii, cu consecințele pe care le puteți intui și care sunt, de fapt, cunoscute.

Aceasta este marea problemă: ideea serviciilor noastre și, după cum se vede, ideea președinților noștri, de a fi singurii care dețin toate informațiile, în timp ce la ceilalți trebuie să ajungă numai informații trunchiate. O idee profund dăunătoare. Or, ideea serviciilor noastre secrete, că ele pot ierarhiza informațiile hotărând ce categorie de date să trimită președintelui, ce categorie primului-ministru, ce categorie ministrului de Externe, duce la controlul statului de către aceste servicii.

G.A.: Deci d-stră spuneți că așa procedează serviciile noastre speciale?

A.S.: Bineînțeles, pentru că erau singurele care dețineau ansamblul informațiilor și puteau decide ce trebuie să trimită și ce nu, fiindcă nu era o regulă că la anumite informații au accesul, să spunem, toți membrii Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Ei trimiteau informațiile dintr-o anumită categorie președintelui, alte informații primului ministru, alte informații ministrului de Externe.

G.A.: Acesta este un comportament în mod fundamental contrar regulilor unei democrații. Situația trebuia normalizată printr-o lege a accesului la informația de interes public, în funcție de care să se definească o lege modernă a secretului de stat.

A.S.: Sunt absolut de acord! Eu n-aș fi, însă, acela care să învinuiesc în primul rând serviciile de informații pentru acest comportament, ci învinuiesc echipele prezidențiale care le-au încurajat și au cerut ca un asemenea comportament să se perpetueze. Mai departe, ce a mai rămas de făcut pentru serviciile secrete

a fost doar să profite de ocazia care li s-a dat pentru a-și promova ideile, selecționând sau dispecerizând după plac informațiile. Este, repet, inadmisibil, dar președintele Constantinescu a declarat public – nu foarte explicit, dar suficient de clar ca să priceapă toată lumea – că informațiile secrete de primă importanță sunt apanajul său exclusiv. După care mai transmite ce crede unuia sau altuia dintre miniștri. În condițiile acestea, printr-o distribuție diferențiată a informațiilor, se poate manipula politica țării.

Toate informațiile secrete trebuie transmise măcar tuturor membrilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Dacă nu, eu efectiv nu mai înțeleg în ce fel mai poate fi condus democratic statul. Pot desigur să pricep că anumiți miniștri n-au de ce să aibă acces la informații de o anumită categorie. Dar, în orice caz, nu pot să pricep că numai o singură persoană are acces la informații de cea mai înaltă importanță, iar ceilalți, din treaptă în treaptă, au acces la informații din ce în ce mai puțin importante. Dacă ministrul unui anumit sector primește informații de un anumit tip, este totuși o decizie a Parlamentului, a statului, și nu a serviciilor de informații. Și, în orice caz, lui nu i se pot ascunde informații care îi sunt necesare spre a defini politica domeniului său și a-și asuma, în cunoștință de cauză, răspunderea politică pentru ea.

Aceste observații privesc informația ce intră în MAE. O problemă distinctă o prezintă, însă, circuitul informației în cadrul MAE. Or, aici lucrurile stăteau – și probabil încă mai stau – la fel de rău. O sumedenie de informații sunt fie ținute complet secrete față de lucrătorii din minister, față de, să zicem, masa diplomaților români, fie circulă până la un punct doar pe verticală – de la ministru la secretarul de stat și, eventual, până la vreun director – excluzând orice colaborare, orice comunicare pe orizontală. Directori generali cu zeci de ani vechime în sistemul MAE mi-au mărturisit – și nu cred că aveau motive a nu spune adevărul – că în timpul ministeriatului meu au văzut pentru prima oară anumite categorii de documente despre care doar auziseră că există ori au avut acces la anumite tipuri de informații considerate a fi, în trecut, *top secret*.

În realitate, multe dintre informațiile așa-zis secrete fie nu au în mod obiectiv un asemenea caracter, fie sunt indispensabile diplomaților spre a lucra creativ și eficient. Doar o mentalitate totalitară, existentă din plin, inclusiv la demnitarii care obișnuiesc să bea un bourbon – desigur, fără gheață – după masă, sau să fumeze o țigară de foi la cognac, mentalitate alimentată de suspiciune și dispreț față de colaboratori și care generează nevoia cultivării misterului și a unei simbolistici a puterii marcată de un anume monopol al informației – chiar și a celei mai mărunte – poate anihila capacitatea de acțiune a unui întreg aparat diplomatic, ținându-l departe de cunoașterea realităților fără de care diplomația devine doar un ritual gol de conținut. În atari circumstanțe, de ce să te mai miri că oamenii nu creează, că nu gândesc ? Ca apoi să te precipiți pentru a-i schimba !

G.A. : Și ce schimbi ?

A.S.: Modul de a gândi și de a opera al șefilor trebuie schimbat în primul rând. Continui însă. Ce să mai vorbim despre comunicarea pe orizontală! În aceeași bună tradiție „securistă”, fiecare compartiment din ministerele noastre și fiecare minister în totalitatea sa este izolat de celelalte. Unul nu trebuie să știe ce știe și ce face altul. În consecință, direcțiile de sinteză, dacă există, sunt lente și inevitabil înclinate spre generalizări teoretice lipsite de țintă. În marea majoritate a direcțiilor nu se concepe o politică, ci se execută ordine. Este aici și o moștenire a concepției militariste specifică statului totalitar. Militarizarea statului nu stă doar în uniformă. Așa se explică, de pildă, de ce, după ce am lansat cu succes trilaterala România-Polonia-Ucraina, nu s-a mai știut cine și cum să se ocupe de ea. Nu s-au putut defini proiecte concrete, de substanță, care să dea trup ideii. De Polonia se ocupa o direcție, de Ucraina, alta. Ele nu prea discutau între ele pentru că nu știau cum. Pe de altă parte, se părea că o trilaterală este o structură de tip multilateral pe care nu erau pregătite să o gestioneze compartimentele specializate în relații bilaterale. Asta în timp ce compartimentele dedicate raporturilor multilaterale nu erau concepute decât să lucreze cu organizații internaționale clasice.

G.A.: Ceea ce trebuie să perceapă cititorul aici este faptul că organismele interguvernamentale (Consiliul Europei, OSCE etc.) își impun „jocul”. În raport cu centrul lor de greutate, statele apar mai mult ca niște sateliți.

A.S.: Și deci la impulsurile acestora trebuia să reacționăm. Pe când entitățile atipice care erau trilateralele trebuia noi să le impulsionăm. Era nevoie, așadar, să creăm o nouă concepție privind circulația informației precum și structuri, compartimente care să o utilizeze și care să fie flexibile.

G.A.: Asta înseamnă a gândi structura ministerului nu ca o normă *a priori*, ci după criterii funcționale.

A.S.: Și ca urmare, să se concentreze pe dezvoltarea și executarea de proiecte concrete și pe îndeplinirea unor misiuni de sinteză operativă cu adevărat aplicate.

Erau și sunt necesare, de asemenea, compartimente de reacție diplomatică rapidă. Ele ar fi obligate să monitorizeze, să urmărească 24 de ore din 24 harta lumii și evenimentele care se produc pretutindeni, stabilind ca un adevărat serviciu de prim ajutor cea dintâi reacție, cea dintâi poziție pe care MAE ar trebui să o adopte față de ele[67]. După care, desigur, dosarul trece pentru aplicarea terapiei convenabile la direcția de specialitate. Aceasta presupunea, însă, cunoaștere – adică informare amplă – creativitate – rezultate din competență – și

67. Există două tipuri de funcții care ar trebui să trezească interesul activității de politică externă. Una este cunoscută sub denumirea *preventive action* – acțiune preventivă; cealaltă, *early warning* – atenționare timpurie. Este cât se poate de ciudat că un Minister al Afacerilor Externe, mai ales al unei țări aflate într-o regiune fierbinte și într-un moment internațional extrem de exigent și dinamic, nu are structuri care să aibă funcții de tip *preventive action* și *early warning*.

responsabilitate – rezultată din educație, din caracter și din atmosfera generală care domnește în instituție.

G.A.: Aș numi un factor mai ușor de circumscris: sentimentul participării.

A.S.: Care este o componentă importantă a acestei atmosfere. În lipsa unor asemenea structuri, de cele mai multe ori eram depășiți de evenimente. Diplomații aflau din presă de evenimente importante petrecute pe mapamond înainte ca sistemul de informații organizat să-i pună la curent, iar purtătorul de cuvânt și chiar demnitarii habar n-aveau ce să răspundă la întrebările prompte ale jurnaliștilor. Ca să nu mai vorbim despre întârzierea sau despre improvizațiile în declarațiile politice oficiale. În acest sens, le spuneam adesea colaboratorilor că ministrul stabilește țintele, nevoile, dezideratele, dar că în rest la el nu se vine cu probleme de soluționat, ci cu soluții alternative între care să aleagă. Cum să dai soluții, însă, unor probleme ale căror date nu le cunoști și în condițiile în care nici măcar datele cunoscute nu le analizezi împreună cu colegii din alte servicii îndeplinind misiuni complementare.

În fine, o dificultate specială este legată de prelucrarea superioară a informațiilor. Aceasta presupune implicarea unor specialiști de super-clasă, care nu au simțurile inevitabil tocite prin efectul rutinizant al muncii în administrație. Asemenea experți nu pot fi ținuți în minister pentru că ei nu pot, nu știu și nu trebuie să facă activitate birocratică. Dar și pentru că la nivelul lor de pregătire și specializare nu este de lucru în fiecare zi. Ideile, să le zicem, geniale, nu se produc și nici nu sunt trebuincioase zilnic. De aceea, ca și în alte țări, în jurul MAE trebuie să graviteze precum planetele în jurul soarelui, o serie de institute de cercetare, de *think-tank*-uri, care studiază curent relațiile internaționale, propunând idei de politică externă, când cred că le au și, mai ales, preluând în lucru teme de rezolvat la cererea MAE. Fără un asemenea permanent aport de idei proaspete, politica externă se atrofiază. Moare. Aveam de gând să creez un asemenea sistem „solar-diplomatic" și discutasem să ne ocupăm de el în răgazul pe care se părea că mi-l va permite anul 1998. Asta n-ar fi însemnat desființarea IRSI, ADIRI, IRDO etc., unde lucrează totuși destui oameni de valoare și inițiativă, ci revitalizarea lor și înmulțirea numărului acestora prin adăugarea altor centre de reflecție și NGO-uri deja existente. Dacă în institutele funcționând deja pe lângă MAE sunt trimise, uneori, excedentele de personal rezultate din reorganizarea mai mult sau mai puțin înțeleaptă a centralei, și dacă, în consecință, activitatea de cercetare își pierde din dinamică și calitate, vina nu este a institutelor amintite, ci a conducerii ministerului care procedează astfel[68].

68. După opinia mea, aici lucrurile sunt puțin mai complicate. Cum poți să pui în competiție reală un *think-tank* independent și un organism birocratic de tipul Institutului Român de Studii Internaționale? Formula adecvată într-o asemenea situație este să creezi o structură *a ministerului* care să liciteze temele, proiectele. Deci, nu o structură de cercetare propriu-zisă, ci una de definire și de gestionare a proiectelor necesare MAE.

Toate aceste schimbări de concepție pe care în mod spontan am încercat și am început să le determin trebuiau transpuse în mod organizat și sistematic în structuri noi. Rezistența față de o asemenea reînnoire nu a venit însă din interiorul MAE, unde personalul era bucuros să aibă o viață mai interesantă, ci din interiorul guvernului. Acolo m-am izbit, printre altele, de ideea că structura organizatorică a MAE nu poate fi diferită în esența ei de structura altor ministere – ca și când Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Industriei și cel al Culturii ar fi avut aceleași rigori, aceleași condiții, aceleași obiective. Așa se face, de exemplu, că mi s-a refuzat înființarea funcției de „secretar de stat permanent” ca lider profesional apolitic al MAE, după modelul *Foreign Office*-ului, dorindu-se să mi se impună un secretar general cu rang de director general, ca în celelalte ministere. Deși, evident, un director nu putea îndeplini aceleași funcții. De asemenea, mi s-a refuzat ca unul dintre „demnitarii ministerului” să fie „secretar de stat parlamentar”, neînțelegându-se că nu este vorba despre un secretar de stat membru al parlamentului, ci despre o funcție de deschidere către parlament, celelalte instituții ale statului și societatea civilă. N-am găsit înțelegere nici pentru înființarea unor funcții de subsecretar de stat corelată cu reducerea numărului de secretari de stat, astfel încât să avem structuri organizatorice compatibile și, deci, inter-operabile cu ministerele analoge din Uniunea Europeană.

Am înțeles că este nevoie de o bătălie specială pentru impunerea unor astfel de idei. O atare bătălie cerea, însă, timp. De aceea mi-am fixat să o port după ce voi fi scăpat de presiunea *summit*-urilor din 1997 (Madrid, Strasbourg, Luxemburg, Amsterdam etc.). Dar timpul n-a mai avut răbdare...

G.A. : Pentru că am ajuns în acest punct, aș dori să mai clarificăm o problemă. Cât adevăr este în informația privind un proiect de hotărâre conceput de d-stră, în care se promova o reformă a relațiilor dintre MAE și serviciile de informații[69] ? Am înțeles că el fusese pus pe ordinea de zi a ședinței Consiliului Suprem de Apărare a Țării în urma căreia ați demisionat.

În plus, o astfel de activitate, presupunând o cooperare cu MAE, cere o deschidere a ministerului către potențialii parteneri din afară. Pentru a se produce acea deschidere – dar și din motive interne pe care Adrian Severin le-a amintit, cum ar fi circulația pe orizontală sau pe verticală a informațiilor – e nevoie cel puțin de o structurare clară a tipului de informații cu care lucrează ministerul. Aceasta înseamnă, în orice caz, și adoptarea unei proceduri de *clasificare a informațiilor* (secrete, secrete de serviciu, nesecrete), lucru absolut necesar unei adevărate reforme a MAE. Am pus la dispoziția lui Adrian Severin și, mai târziu, a lui Andrei Pleșu, un sistem elaborat de clasificare a informațiilor din minister. Neluarea lui în considerare mi se pare a fi unul dintre cele mai severe insuccese din perioada guvernării „democraților”.

69. Printre prevederile esențiale ale documentului menționat se afla aceea că lucrătorii SIE nu mai puteau fi încadrați în funcții diplomatice decât pentru îndeplinirea unei misiuini oficiale în străinătate, notificate autorităților din statele de rezidență, iar în aceste cazuri ei trebuiau să intre în subordinea șefilor misiunilor diplomatice. Se reglementa astfel și problema transmiterii tuturor informațiilor către și prin MAE.

A.S.: Era un proiect de aducere a activității pe plan extern a serviciilor de informații pe terenul principiilor democratice și al uzanțelor internaționale unanim acceptate. Dar mă simt obligat să precizez mai întâi următorul lucru : ca ministru al Afacerilor Externe, am colaborat foarte bine cu serviciile speciale românești și cu șefii lor. Desigur, în virtutea competențelor mele, contactele au fost mai strânse cu SIE decât cu SRI și deci, în legătură cu cel dintâi, pot spune mai multe. Am stabilit raporturi atât cu fostul director Ion Talpeș, cât și cu actualul director, Cătălin Harnagea. Desigur, nu întotdeauna analizele noastre au coincis, însă aceasta este o altă problemă care intră, până la un punct, în normalitate.

Pentru a exista o bună colaborare între serviciile de informații și MAE, trebuie să existe în prealabil o delimitare : de competențe, de mod de operare, de răspunderi, de domeniu de activitate. Toate acestea urmează să se distingă în cadrul principiilor democrației, ale statului de drept și moralei internaționale. Pornind de aici, nu singur, ci împreună cu conducerea SIE, am propus CSAȚ un proiect de hotărâre, dacă vreți, de reformă. Întrucât experții nu au putut produce un document satisfăcător sub aspectul principiilor politice, am redactat personal forma finală, pe care am negociat-o cu cei în drept și am înaintat-o spre aprobare forului abilitat. Documentul cu pricina s-a aflat, într-adevăr, pe ordinea de zi a CSAȚ în ziua în care s-a pus problema demisiei mele.

Când s-a ajuns la punctul respectiv, s-a hotărât să se sară peste el – ora fiind înaintată – spre a se discuta chestiunea ridicată de celebra listă. Dezbaterea a durat mai multe ore, astfel încât altceva nu s-a analizat în ședința respectivă. Nu știu dacă acel document a mai fost vreodată discutat în CSAȚ sau nu.

12

Demisia unui ministru de Externe

Moralizăm imediat lucrurile în loc să le abordăm dintr-o perspectivă pragmatică

G.A. : Serviciile secrete, serviciile de informații ! Cred că ar trebui să trecem la următorul subiect având în minte ultimele cuvinte. Acest „subiect" pe care vi-l propun este „demisia" – pentru că „demiterea" nu prea se practică. V-ați dat demisia din Ministerul Afacerilor Externe în decembrie 1997, la circa un an de la numirea în această funcție. Totul a pornit de la un interviu din cotidianul *Azi*, în luna septembrie 1997. Aduceați critici tăioase la adresa lui Petre Roman, țintă nenumită, dar evidentă și făceați referiri șocante la existența unor agenți ai serviciilor secrete străine, în presă și în formațiunile politice românești[70]. V-aș propune să discutăm subiectul dintr-un unghi mai profund, mai apropiat de problematica de politică externă, mai apropiat de adevărata miză a confruntării de atunci. Altfel spus, să tratăm mai întâi contextul. Puteți numi „miza românească" sau ținta care a motivat intervenția d-stră din *Azi* ?

A.S. : Sigur. Ținta interviului meu erau acțiunile acelor forțe care vor să mențină România în zona gri.

G.A. : Și care era tactica eficace pentru a păstra România în zona gri ?

A.S. : Ca să rămânem o țară într-o zonă gri trebuia să trăim în ostilitate cu vecinii și în special cu Ungaria ; să fim veșnic temători și retractili în privința relațiilor cu Rusia ; să fim naționaliști în dialogul cu Statele Unite, precum și în cel cu UE. Adică o țară care se manifestă în așa fel încât să fie suspectă pentru toată lumea,

70. Apărut în *Azi*, 22 septembrie 1997, interviul susținea că „PD nu poate fi o garnitură la un om-remorcă" și pasajul „fatal" care trebuie readus din memorie : „...faptul că acum sunt la putere mi-a oferit accesul la o serie de date și documente secrete și, după ce am văzut cu ochii mei probe indiscutabile atestând că vreo doi-trei directori ai unor cotidiane de mare tiraj sunt agenți ai unor servicii secrete, că vreo doi șefi de partid celebri, și chiar prețuiți, sunt și ei agenți străini bine finanțați din afară, că vreo câțiva «mari luptători pentru drepturile omului» sunt foști informatori ai securității, că vreo câțiva «mari combatanți anti-corupție» au făcut mari matraplazlâcuri (...) m-am simțit – paradoxal – mai liniștit".

să nu placă absolut nimănui și toți să o țină în carantină. O țară care, lipsită de aliați fiind, să nu poată niciodată să ridice vreo pretenție. Să nu poată exprima cu șanse de succes o aspirație. Să nu aibă niciodată un program clar pe care să-l poată aplica în privința integrării sale în familia democrațiilor consolidate.

Spre aceasta conduc acțiunile respective. Bineînțeles că totul se face cu o mare abilitate. Cei care urmăresc îngenuncherea noastră ne țin discursul demnității în politica externă și ne reproșează că nu suntem suficient de mândri, că nu ne-am luat de revere cu SUA, că nu am sfidat Rusia, că nu am trântit ușa Europei[71]. Nimeni nu spune, de fapt, că se dorește îngenuncherea. Toată lumea spune că dorește demnitatea. Care să se exprime, însă, printr-o atitudine și printr-un discurs provinciale, retrograde și anacronice, de natură să ne excludă din punct de vedere cultural și politic. O demnitate manifestată prin acte agresive, de natură a ne pune într-un raport inegal de forțe și a ne duce către o înfrângere inevitabilă. Or, față de această situație, am cerut – și am cerut repetat – serviciilor noastre de specialitate să treacă la neutralizarea unor asemenea acțiuni. Desigur că am discutat atari probleme în repetate rânduri cu președintele.

G.A.: Care era opinia președintelui Emil Constantinescu?

A.S.: Președintele s-a manifestat întotdeauna extrem de îngrijorat de astfel de lucruri. De multe ori mi-a împărtășit nu numai temerile, dar și informațiile pe care le avea în calitate de șef al statului. În anumite ocazii, mi-a dat exemple concrete, nume de persoane care erau documentate în informația pe care el o primea de la serviciile de specialitate, ca acționând ostil intereselor fundamentale ale statului. În măsura în care președintele a fost dezinformat sau manipulat de aceste informații, el m-a dezinformat și manipulat pe mine. Eu, însă, nu puteam porni în nici un moment de la premisa că informațiile pe care președintele mi le dă îmi sunt adresate pentru ca să fiu manipulat sau au apărut ca urmare a unei manipulări a cărei victimă era el însuși. De aceea trebuie să spun că mirarea pe care a afișat-o la aflarea declarației mele sau, mai exact, a conținutului de detaliu al declarației mele, era după părerea mea o mirare pentru marele public și nu exprima surpriza față de informațiile cu pricina pe care le avusese deja anterior.

---

71. Este impresionant cum elementele înșiruite de Adrian Severin, ale „promovării” României în zona gri, descriu politica, stilistică și de conținut, a unui cotidian de maxim tiraj, precum *Adevărul*. Din seria de editoriale (!) cu acest ton, aș spicui doar următoarele mostre de critici aduse atitudinii românești de sprijinire a NATO în acțiunea sa în R.F. Iugoslavia: „Spre West, în genunchi”, în care Cristian Tudor Popescu scrie: „Nu inspirăm nimănui respect. Cei mai apropiați vecini ne dipreţuiesc. Pentru West, nu existăm”; „România – recăderea în gri”, unde Bogdan Chireac prezintă astfel reacțiile Bucureștiului la cererile Alianței: „Avem nevoie de spațiul aerian!” „Am înțeles!” „Avem nevoie să vă aliniați embargoului!” „Am înțeles!” „Avem nevoie...” „Am înțeles”; „Pentru luptă, în genunchi” unde Gabriela Ștefan vorbește despre „tentativa de îngenunchiere completă a Armatei de către ministrul Babiuc”. Toate aceste editoriale datează din prima parte a anului 1999, dar ele sunt sugestive pentru o „operă” constantă a *Adevărului*, de a interpreta politica pro-occidentală în termenii supunerii și auto-umilirii.

Eu, însă, nu am rămas aici. Toate informațiile care, în mod normal, trebuiau discutate între șeful statului și oamenii implicați, într-un fel sau altul, în apărarea interesului național și a siguranței naționale, inclusiv ministrul de Externe, care era și viceprim-ministru, le-am coroborat cu alte date. Cu informații pe care le puteam primi și le-am primit de la partenerii mei străini. Desigur că acești parteneri puteau și ei să încerce – unii dintre ei, cel puțin – să mă dezinformeze. Numai că tocmai de aceea eu coroboram informațiile între ele, ca să minimizez, dacă nu să elimin, posibilitatea unei manipulări. În afară de aceste informații, evident că am cerut direct, în relația mea firească, normală, cu serviciile speciale, date care să îmi permită o imagine asupra realității. Am constatat că date existau și că, după părerea mea – poate că eu mă conving mai ușor, deși nu cred –, ne puteau da o certitudine de peste 90% privind implicarea formatorilor de opinie în acțiunile pe care eu le reclamam și pentru neutralizarea cărora nu se făcuse mai nimic.

G.A. : Aceste probe, sau parte a lor, erau de o natură care să permită prezentarea lor într-o instanță ?

A.S. : Evident că nu. Majoritatea probelor nu erau judiciare. Erau probe informative. Dar aici nu se punea problema de a face dreptate, ci de a ne apăra interesele. Prin urmare, eu nu urmăream pedepsirea persoanelor respective. Acesta ar fi fost motivul aducerii lor în instanță. Noi imediat moralizăm lucrurile în loc să le abordăm dintr-o perspectivă pragmatică. Desigur, cei care eventual păcătuiesc față de stat trebuie sancționați. Există o întreagă filozofie care explică de ce sancțiunea este necesară. Dar asta nu era treaba mea. Pentru mine problema era apărarea unei politici care trebuia să fie sau pe care o consideram conformă cu interesele statului și căreia anumite grupuri de interese și anumiți reprezentanți ai lor i se opuneau în mod nelegitim. Desigur, fiecare are dreptul să spună ceea ce crede, dar nimeni nu are dreptul să submineze o anumită politică atunci când nu are mandat democratic spre a i se opune. Nu e vorba de Opoziția din Parlament – instituție care, desigur, poate în orice moment să dezbată orice –, ci despre o formare perfidă și perversă a opiniei publice pentru ca aceasta să fie împotriva valorilor promovate de guvern.

Din acest punct de vedere, de pildă, eu am avut dispute pe care le pot considera nedrepte, injuste, cu PDSR cu privire la tratatul cu Ucraina. Numai că din tot ceea ce știu, nu pot reproșa liderilor PDSR de la acea vreme altceva decât discursul demagogic pe care o Opoziție îl face pentru a-și arăta în permanență dezacordul cu guvernul. Atunci nu am avut nici o informație, și nici nu am constatat din modul în care Opoziția a vorbit, altceva decât jocul Putere-Opoziție, care nu totdeauna este foarte elegant, foarte matur și foarte înțelept în România. Alții și alte acțiuni au încercat, însă, să pună bețe în roate acestui tratat.

Nu știu dacă am fost foarte clar în ceea ce vreau să spun. Opoziția, nefiind o Opoziție tainică, se presupune că va ataca guvernul, se va plasa pe altă poziție decât a guvernului. Că nu e întotdeauna bine, e altă discuție. Dar lumea se

așteaptă la astfel de comportamente. Întotdeauna o declarație a Opoziției va fi privită cu o anumită circumspecție, pusă în contraponderea declarației Puterii. Lucrul nu e supărător. Dar e cu totul altceva atunci când în mod pervers diverși profeți mincinoși, diverși pseudo-analiști se insinuează pentru a spune cine are dreptate. Nu e vorba aici că exprimă o părere, dar ei trec la o campanie virulentă care antrenează deja opinia publică, dându-i impresia că se raliază nu unui partid pe care poate nici nu-l simpatizează, ci unei cauze duse sub stindardul unei forțe, chipurile, neutre, patriotice și bine-intenționate, când, de fapt, e contrariul. Sistemul acesta de manipulare este extrem de periculos.

Revenind la subiectul principal, față de toate elementele pe care le aveam, am ajuns la concluzia că anumite centre sau persoane sunt cele care, nu din convingeri, ci din interesele unor patroni străini de interesul țării, acționau pentru blocarea anumitei politici externe. Am făcut atunci ceea ce au făcut și atâția alții. A făcut-o la noi, în trecut, Brătianu ; a făcut-o Titulescu ; a făcut-o, în același timp cu mine, în Polonia, ministrul Apărării din acea țară, în preziua aderării lor la NATO. Au făcut-o înaintea mea miniștri români din același guvern, cum a fost ministrul de Interne. Au făcut-o după mine diverse personalități între care îl includ pe președintele țării[72]. Exact aceleași lucruri au încercat să spună. Nimeni nu s-a sesizat. Nu a ieșit nici un scandal. De curând, însuși secretarul de stat al Statelor Unite a anunțat, fără să dea nume, că printre ziariștii acreditați de către Departamentul de Stat unii fac spionaj atât prin culegere de informații secrete, cât și prin acțiuni de manipulare a opiniei publice.[73]

Ceea ce am făcut atunci avea un dublu sau un triplu scop. Am considerat că opinia publică din România trebuie să fie corect informată despre acest fenomen, pentru ca să nu mai ia de bun tot ceea ce i se spune. Să nu mai creadă că tot ce zboară se mănâncă sau că lumină este doar ce se vede pe fereastră. În al doilea rând, am crezut că este o formă de a presa pozitiv asupra instituțiilor specializate. Spun „a presa pozitiv”, în sensul de a-i face pe cei inerți să se miște și a-i încuraja pe cei care nu erau lăsați să lucreze. De aceea, mulți mi-au mulțumit, bineînțeles cu discreție, pentru că prin dezbaterea publică pe care am creat-o, s-a ajuns la autorizarea lor de a face ceea ce înainte erau descurajați să facă. S-a constatat, de pildă, în acel context, când s-a dorit aprofundarea elementelor pe care le aveam în vedere și le pusesem în discuție, că anumite structuri existente în serviciile noastre specializate anterior lui 1989 au fost desființate – nu se știe de ce - în perioada imediat următoare…

72. Recent (martie 2000) și paradoxal, având în vedere precedentul Severin, președintele Constantinescu a lansat o virulentă critică la adresa dominanței pe care ar exercita-o fosta Securitate asupra instituțiilor României. Toate argumentele invocate pentru a cere demisia lui Severin puteau fi invocate pentru a solicita demisia, după o asemenea intervenție, a lui Constantinescu.

73. Raportul SRI pe anul 1999 a reluat aproape în termeni identici sesizările lui Adrian Severin, unele ziare remarcând faptul în paginile lor.

O confruntare pe căi invizibile

G.A. : De exemplu ?

A.S. : Aș prefera să nu dau nici un exemplu.

G.A. : Atunci vă dau eu unul. Este vorba despre desființarea serviciului anti-KGB. Informațiile pe care le-am avut imediat după decembrie 1989, membru fiind al CFSN, vorbeau de spargerea acestui grup și răspândirea specialiștilor săi în cele patru colțuri ale României. Autorul nu era altul decât Nicolae Militaru, proaspăt ministru al Apărării, unul dintre foștii subiecți ai serviciului.

A.S. : Dumneavoastră ați dat acest exemplu, nu eu. Nu vreau să spun în nici un fel că România trebuie să facă dovada ruso-fobiei. Și nici măcar a sovieto-fobiei, în sensul unei atitudini ostile Uniunii Sovietice, cea existentă doar până în 1991. Deci, încă doi ani de la revoluție. Trebuie să avem relațiile cele mai cordiale cu vecinii noștri răsăriteni. Dar apărarea noastră împotriva unor servicii secrete cum ar fi GRU sau KGB, care ar acționa pe teritoriul țării noastre, nu era un act de ostilitate la adresa acestui vecin. Interesant că o asemenea structură existase în timpul lui Ceaușescu, când eram aliați în cadrul Pactului de la Varșovia și în CAER, cu URSS, și a fost desființată exact în momentul când ne îndreptam spre NATO. Când era de presupus că URSS și, apoi, Federația Rusă nu vor fi extrem de încântate să lase fără supraveghere o țară care se îndrepta în acea direcție.

Eu nu vreau – și mereu revin asupra acestui lucru – ca problemele să fie tratate cu năduf, cu isterie sau să ducă la sentimente populare de inamiciție sau de supărare față de alt stat. Trebuie să înțelegem că fiecare țară își promovează cu toate mijloacele pe care le are la dispoziție interesele. Că fiecare țară are, în principiu, legitimitate în apărarea acestor interese și că, prin urmare, jocul trebuie acceptat. Dar în momentul în care intri într-un asemenea joc și înțelegi că este inevitabil, trebuie să te ocupi de promovarea propriilor interese. Așa cum eu, de principiu, nu mă supăr când o anume țară, să spunem Rusia, își apără pe teritoriul României propriile interese, nici Rusia nu ar trebui să se supere că eu îmi apăr, tot pe teritoriul României, propriile mele interese.

G.A. : D-le Severin, haideți să facem pentru cititor următoarea distincție : ruso-fobia este atitudinea de ostilitate față de poporul rus și ea trebuie condamnată. Lucrul acesta s-a precizat în presa românească cu diferite ocazii. Altceva este atitudinea statului rus, a Federației Ruse, de împotrivire la extinderea structurilor euro-atlantice. O politică expusă, de altfel, în termeni extrem de detaliați și elaborați.

Genul de argumente pe care le-au expus oficialii ruși se regăsesc aproape identic în discursul anumitor medii anti-occidentale românești. (Aș spune, în plus, că opiniile reprezentanților statului rus privind politica externă rusă, cum

ar fi opoziția la extinderea structurilor interguvernamentale occidentale nu reprezintă și interesele adevărate ale națiunii ruse.) E limpede că acestea pot să facă jocul rușilor fără să o dorească sau, din contră, pentru că au o sarcină în acest sens. Serviciile speciale rusești au planul – lucrul este evident – de a se opune extinderii NATO și vor acționa în acest sens în afara sau în interiorul teritoriului României. Iritarea la politica lor nu este rusofobie, ci o KGB-fobie, o FSB-fobie[74].

A.S. : Sunt de acord. În fond, noi știm foarte bine că punctul de vedere oficial al Rusiei este net opus politicii de extindere a NATO. În ceea ce privește punctul de vedere oficial român, este cu 180¡ diferit. Să admitem că ambele țări și-au evaluat corect interesele și că fiecare din politici exprimă perfect interesele celor două țări, ale celor două națiuni. S-a ajuns la o situație nefericită în care interesele lor sunt diametral opuse. În aceste împrejurări este limpede că fiind vorba de interese fundamentale, fiecare va folosi toate mijloacele de care dispune spre a și le promova. Evident, nu trebuie, și nimeni n-o dorește, să se ajungă la o confruntare militară, la o confruntare violentă. Confruntarea se duce totuși, dar pe căi invizibile. Or, într-o asemenea situație fiecare trebuie să-și ia măsuri de protecție. Nu se vede de ce noi nu le-am lua. Eu chiar am acuzat Statele Unite, în scrierile mele, că nu sunt la fel de active în a-și promova interesele în România precum este Rusia, vizibil mai dinamică în a-și crea un curent de opinie în favoarea sa.

Numai că aici se pune problema să creăm și noi un curent de opinie în favoarea poziției românești, nu să amețim opinia publică. Despre asta este vorba. Sigur că putem trece imediat mai departe, la cercuri de interese economice care de asemenea au anumite priorități și doresc ca România să fie integrată „într-un anumit fel” piețelor în curs de mondializare.

Putem să abordăm lucrurile și din alte unghiuri. Să zicem, ca să mergem cu raționamentul mai departe, că Federația Rusă nu este implicată în nici un fel de luptă invizibilă în România pentru promovarea unor interese opuse celor românești privind NATO. Asta nu mă îndreptățește pe mine să-mi desființez structurile de apărare, știind că în orice moment se poate recurge și la asemenea mijloace ale războiului invizibil. Cu atât mai mult cu cât, iată, ministrul nu-știu-care din Polonia mi-atrage atenția că și în țara sa există astfel de probleme ; iar demnitari maghiari îmi atrag atenția că și la ei în țară sunt temeri identice ș.a.m.d.

Iată deci motivul pentru care, sesizând nu numai că nu avem eficiență suficientă, dar că ne-am și demontat „armamentul de luptă” specific anumitor confruntări, a trebuit să trag un semnal foarte serios de alarmă.

G.A. : Ați putut nota după intervenția d-stră o reacție la nivelul grupurilor vizate, al „adversarului”, ca să spun așa ?

---

74. FSB este acronimul actualului serviciu care a urmat KGB.

A.S.: Evident, mai ales pentru mine care știam la cine mă refer. Era vorba despre oameni din mass-media, agenți de opinie nu de informații – am spus de o mie de ori lucrul acesta –, nu oameni care spionau pentru a culege informații, ci formatori de opinie care, profitând de faptul că se află în poziții din care dialoghează cu opinia publică românească, puteau să lucreze împotriva României, exploatând buna-credință a cetățeanului. M-am uitat în acele direcții și am văzut agitația lor. O agitație teribilă! Știu că au fost oameni, dintre cei efectiv vizați, care și-au pregătit bagajul să plece din țară. Aceste lucruri se cunosc, se cunoșteau și au fost identificate de către cei îndreptățiți, în perioada respectivă.

G.A.: V-au notificat ei aceste fenomene?

A.S.: Sigur că da. Erau lucruri care se discutau între noi și erau cunoscute. Până în momentul în care mi s-a spus că am dreptate și că, în consecință, urmează să-mi dau demisia. Ceea ce evident, este o contradicție enormă în termeni.

Discuții sub imperiul presiunii presei

G.A.: Din afară s-a văzut doar că a început campania de presă împotriva d-stră.

A.S.: Campania... Nu toți cei care au început această campanie mi-au fost în fond ostili sau au acționat pentru că se simțeau vizați. Nu este cazul. Vă dau un exemplu despre care pot spune că-mi este cunoscut: ziarul *Ziua*[75] . Ziarul *Ziua*, amator, ca orice ziar, de știri senzaționale dorea să preseze asupra mea pentru ca să dau știri senzaționale publicului. Să dau nume, ceea ce, vă repet, nu era nici util, nici relevant, și nu putea fi făcut din punct de vedere legal. Cu atât mai mult cu cât eu pot să văd un om când comite o crimă și să știu precis că el este criminalul, dar să nu am dovada necesară pentru a-l aduce în tribunal. Cu excepția propriei mele mărturii, nu-i așa?, insuficientă din punct de vedere judiciar, dar deloc insuficientă pentru mine în a ști cu cine am de-a face. Atât timp cât eu nu vreau să-l pedepsesc pe omul acela, ci doar să-l împiedic să mai comită o altă crimă, nimic nu este rău în a spune că există un criminal pe strada noastră care operează în anumite blocuri din cutare cartier. Să stea lumea seara acasă sau să meargă câte doi pe stradă, să fie atenți...

G.A.: Sau să vină poliția.

A.S.: Sau să vină poliția și să mărim numărul polițiștilor de pe stradă. Unii ofițeri de specialitate mi-au spus că, din nefericire, am nimerit atât de bine ținta încât toată lumea a început să țipe și să se solidarizeze împotriva mea, folosind mijloacele care le stăteau la dispoziție, acelea ale scandalului public. Nu e vorba numai de faptul că ei s-au simțit vizați – la urma urmei, aceasta indica și eșecul inevitabil al misiunii lor. Sau că noi eram descoperiți, devenind o pisică cu

75. Începând cu anul 1998, Adrian Severin este editorialist al acestui ziar.

clopoței care nu mai putea prinde șoareci. Problema mea a fost nu solidaritatea celor vizați. Ea nu m-a surprins și nici nu m-a speriat. Ceea ce a fost surprinzător și înspăimântător a fost lipsa de solidaritate a celorlalți.

G.A.: Adică?

A.S.: A clasei politice. A liderilor de partide.

G.A.: De unde așteptați solidaritate?

A.S.: Mă așteptam în primul rând la solidaritatea președintelui, mă așteptam la solidaritatea liderilor partidelor politice din coaliția de guvernământ.

G.A.: Cu excepția PD, pentru că l-ați atacat sever pe Petre Roman în interviul cu pricina.

A.S.: Puteți s-o luați și așa. Eu știu? Puteți s-o luați și așa. Interesant este faptul că, dacă tot ați ajuns la PD, Petre Roman a fost în fapt singurul care în mod consecvent s-a pronunțat împotriva mea, *à propos* de ultima parte a interviului. În consiliul politic al partidului, întrunit e adevărat în absența lui Roman care era plecat în străinătate, după o discuție pe care am avut-o cu ceilalți vicepreședinți, și care s-a desfășurat chiar la Ministerul Transporturilor, în biroul lui Traian Băsescu, s-a decis în unanimitate ca poziția mea să fie sprijinită.

G.A.: O ședință întrunită pentru a discuta poziția d-stră?

A.S.: Pentru această chestiune. Au dorit să stea de vorbă și să afle ce și cum și, în fine, să ia o decizie în legătură cu poziția partidului. Evident că cea mai mare parte a interviului cu pricina se referea la problemele partidului. Dar nu asta am discutat, ci numai partea finală care se referea la problema agenților formatori de opinie, a agenților de influență, a falșilor formatori de opinie, de care și azi se plânge președintele Constantinescu și care afectau interesul național. Desigur că erau îndreptățiți, o dată izbucnit un asemenea scandal, să stea de vorbă cu mine și să vadă în ce măsură putem să ne corelăm acțiunile. A fost o decizie de susținere. În acel moment d-l Ciorbea, în fața valului de întrebări din presă, a ținut neapărat să aibă și el tot felul de explicații, într-o lungă și penibilă, dar și inutilă ședință de guvern. Cu acea ocazie, d-l Băsescu, țin minte – există și stenograma ședinței de guvern – a declarat în mod ferm sprijinul partidului pentru mine.

După care, când s-a întors în țară, Petre Roman a luat-o de la capăt: că trebuie să prezint public dovezi și că dacă nu voi prezenta dovezi va trebui să demisionez, sau ceva de genul acesta.

G.A.: Să rămânem la ședința de guvern care a luat în discuție cazul. Care a fost atitudinea celorlalți miniștri?

A.S.: În guvernul României, mai ales în acea etapă, mulți miniștri îndeplineau pentru prima oară o astfel de demnitate. Oameni care se comportau ca și cum ar fi fost în Opoziție. Cu mare frică față de presă și care discutau sub imperiul

presiunii presei. Să vă dau un exemplu, până unde se putea ajunge. Nu știu ce hotărâre importantă s-a adoptat într-un anumit fel, la un moment dat, după care d-l Ciorbea, potrivit unui obicei pe care îl avea, a repus problema în discuție și în final am schimbat hotărârea inițială. Între timp, după adoptarea hotărârii inițiale, purtătorul de cuvânt al Guvernului ieșise din sala de ședințe spre a informa presa, care era foarte neliniștită în așteptarea răspunsului. Ca să nu enerveze și mai mult pe reprezentanții presei, prelungindu-le așteptarea, purtătorul de cuvânt a anunțat imediat decizia. Când a revenit în sala de ședințe, a constatat că noi tocmai schimbaserăm decizia pe care el o anunțase. Disperat, ne-a informat asupra acestei situații și majoritatea membrilor guvernului au decis ca în aceste condiții să revenim la prima noastră hotărâre pentru ca să nu contrariem presa.

G.A. : Inadmisibil. Asta înseamnă că nu se înțelege că guvernul e guvern și are, ca atare, responsabilitatea demnităților de stat, iar presa este presă, o realitate cu totul distinctă. Presa este „o forță în stat” în sens metaforic. Ea trebuie, desigur, respectată, dar amestecul ei în viața Executivului face un mare rău sistemului instituțional românesc.

În același sens, aș adăuga că mi s-a povestit de mai multe ori despre miniștri care primesc telefoane în timpul ședințelor de guvern, de la ziariști, ies afară pentru a-și expune o părere, pentru a transmite o informație și, uneori, chiar pentru a fi încurajați să ia o poziție sau alta.

A.S. : Pot să confirm informația pe care o aveți, dar ea rămâne pentru mine un aspect, totuși, secundar. Desigur, un ministru ca mine, care nu se preta la asemenea lucruri, nu putea să fie la fel de simpatic și de protejat ca miniștrii care făceau servicii presei.

G.A. : D-l Ciorbea v-a criticat ?

A.S. : Dânsul a formulat tot felul de critici dar nu atât de severe, aș spune, ca alți miniștri printre care, evident, primul a fost d-l Ion Caramitru. Dar în fața acestei canonade, lucrurile s-au îndreptat foarte bine când Traian Băsescu, repet, a anunțat hotărârea Consiliului Politic al PD.

G.A. : A fost chiar o hotărâre formală de susținere din partea Consiliului Politic ?

A.S. : Sigur că da. De susținere. S-a spus : „Știe ce spune, este o problemă în exercitarea funcției lui, noi nu îl vom abandona, nu îl vom dezavua, guvernul trebuie să facă la fel, să terminăm această problemă”.

A fost o intervenție bună, trebuie s-o spun, a lui Traian Băsescu. Peste câteva ore numai, ea a fost anihilată de declarația pe care Petre Roman a făcut-o pe aeroport, venind de nu știu unde și spunând altceva. Roman nu a avut în această privință scuza necunoașterii, pentru că fusese informat telefonic despre hotărârea Consiliului Politic pe care s-a decis să o ignore, deși nu avea nici un drept statutar s-o facă. Iată dialectica, să-i spunem așa, atitudinii PD față de întreaga problemă.

Mai trebuie să adaug că președintele Constantinescu m-a avertizat, în mai multe rânduri, că presiunile cele mai mari pentru eliminarea mea din guvern au venit de la Petre Roman, nu din partea celorlalți lideri ai coaliției sau ai Opoziției.

G.A. : Ați zis „cele mai mari". Înseamnă că nu erau singurele.

A.S. : Probabil că nu erau singurele. Știu însă cu certitudine că d-nii Ionescu-Quintus, Sergiu Cunescu, Ion Diaconescu și Márko Béla nu au făcut nici un fel de presiune sau, în orice caz, nu au făcut nici un fel de declarații – decât poate sub imperiul unei derute inițiale – care să-mi fi fost nefavorabile. De asemenea, știu că și în ședințele la care eu nu am participat, unii dintre ei au pledat vehement pentru susținerea mea. Când m-am dus în fața comisiilor de politică externă, majoritatea zdrobitoare, cu reprezentanți din toate partidele, m-a susținut. Singurul care s-a manifestat împotrivă, chiar într-o manieră ușor teribilistă, a fost d-l Meleșcanu. În afara dânsului, nu pot să spun că vreun partid din Opoziție s-a manifestat în mod vehement împotrivă.

G.A. : Dar e puțin ciudat, d-le Severin. Pe de o parte, cea mai mare parte a guvernului, cu excepții, desigur, v-a susținut. Pe de alta, președintele Constantinescu v-a avertizat. Ce s-a întâmplat atunci, de vreme ce bulgărele de zăpadă a luat-o la vale ?

A.S. : La un moment dat, președintele a venit și mi-a spus : „Voi face o declarație în vederea liniștirii spiritelor în presă. Voi spune că dau un număr de zile serviciilor de specialitate ca să verifice informațiile, să vedem în ce măsură ele se confirmă sau. După aceea, vom vedea ce vom mai face".

Or, eu i-am atras atenția că problema nu este să vedem ce vom face, dacă se confirmă sau nu, și cu asta trecem mai departe. I-am sugerat să nu promită luarea de măsuri punitive în cazul în care ceva nu se confirmă. Rugămintea era cu atât mai adecvată, cu cât amândoi știam foarte bine că în legătură cu ceea ce eu aveam în minte fuseserăm împreună informați.

G.A. : Despre dovezi incriminatorii ?

A.S. : Într-un singur caz existau chiar dovezi judiciare, nu numai dovezi informative.

G.A. : Când ați realizat că s-ar putea ajunge la demitere ?

A.S. : Cum să vă spun, având în vedere discuțiile pe care le avusesem cu președintele, cu toți liderii partidelor politice, cu Consiliul Politic al propriului meu partid, am socotit că lucrurile sunt tranșate. Sunt înțelese.

G.A. : Nu ați încercat să analizați cu serviciile speciale cazul persoanelor pe care le acuzaserăți implicit în public ?

A.S. : Persoanele la care eu mă gândeam erau, în majoritatea lor, persoane despre care discutasem cu președintele pe baza informațiilor pe care și dânsul le avea.

Erau persoane aflate în atenția serviciilor noastre. Eu nu am vrut să fac declarații, în acel moment, care să implice serviciile. Să transfer presiunea asupra instituțiilor noastre de specialitate.

Din cauza aceasta am răspuns întotdeauna vag la întrebarea „de ce nu am informat mai întâi acele servicii". Păi, serviciile noastre aveau toate informațiile pe care le avusesem și eu. Pentru că serviciile de specialitate trebuie totuși protejate, am preluat întreaga presiune asupra mea. În acest context, adăugirea președintelui, că dacă vor fi total nefondate datele pe care le-am oferit eu va trebui să răspund politic, reprezenta, după părerea mea, o terminare inabilă și periculoasă, după cum s-a și dovedit.

G.A.: Inabilă sau premeditată?

A.S.: Asta nu aș putea să spun, că era premeditată. Atunci aveam încă sentimentul că președintele dorea o încheiere fericită a întregului episod. Dar astăzi, privind lucrurile retroactiv, am impresia că demisia mea trebuia să se întâmple, pentru un motiv oarecare. Orice motiv era potrivit dacă reușea să conducă spre ținta dorită și anume aceea ca eu să fiu îndepărtat din funcția de ministru al Afacerilor Externe.

O persoană incomodă tocmai pentru că era foarte previzibilă

G.A.: Exista oare vreun motiv ca să fiți îndepărtat sau ca un ministru de Externe cu politica pe care a avut-o să fie îndepărtat?

A.S.: Când spun „ca eu să fiu îndepărtat", evident că nu mă gândesc la trăsăturile mele particulare. Era vorba despre o persoană incomodă, dar nu pentru că era urâcioasă, irascibilă sau imprevizibilă, ci tocmai fiindcă era o persoană foarte previzibilă în urmărirea unor principii și a unor idei foarte exacte de politică externă. În această retrospectivă, observ astăzi cu mult mai bine decât în momentul decembrie 1996 că PD nici un moment nu mi-a dat vreun sprijin sau nu a avut vreo intenție foarte serioasă ca să devin ministrul Afacerilor Externe în viitorul guvern. Când vorbesc despre partid, nu mă refer la masa membrilor săi care au fost încântați să aibă un exponent într-o funcție atât de importantă, ci la cercul restrâns al liderilor acestui partid. În mai multe rânduri Petre Roman chiar, aflat mai mult sau mai puțin episodic la masa tratativelor pentru formarea noului guvern, a și afirmat că „de fapt, noi ne putem dispensa de Ministerul Afacerilor Externe". Însă în acel moment autoritatea mea în partid era de o asemenea natură iar interesele lui Petre Roman erau de un asemenea tip, încât în nici un caz nu se putea începe o bătălie pentru menținerea mea în afara MAE. Eu însumi am cucerit poziția în guvern, desigur, cu asistența binevoitoare a altor colegi care au participat efectiv la negocieri, printre care l-aș menționa în primul

rând pe Victor Babiuc. În schimb, în ceea ce-i privește pe Victor Babiuc și Traian Băsescu, pentru ei Petre Roman s-a luptat în modul cel mai evident. La un moment dat, partenerii noștri de negocieri au propus pentru d-l Babiuc un post extrem de onorant de ministru al Justiției, iar pentru Traian Băsescu Telecomunicațiile. Sau MLPAT. Cum cei doi au dorit numai Apărarea, respectiv Transporturile, s-a depus un efort deosebit pentru ca ei să ocupe posturile respective. Pot să spun că reprezentanții CDR n-au obiectat aproape deloc ca eu să iau postul de ministru al Afacerilor Externe. Obiecții au venit, trebuie s-o spun, surprinzător pentru mine, din partea unor reprezentanți ai Alianței Civice : d-l Băcanu și, într-o mai mică măsură, d-na Blandiana.

G.A. : Interesant. Înțelesesem, însă, că discuția privind structura guvernului a avut loc numai cu reprezentanții formațiunilor politice.

A.S. : Sigur. Mă refer la unele poziții care au apărut în ziarul *România liberă*, în declarații publice. Cum la data aceea AC era membră a Convenției, s-a produs o intoxicare, lăsându-se să se înțeleagă că ar exista o rezistență a CDR privind venirea mea ca ministru de Externe. Absolut fals. Reprezentanții CDR – îi pot numi doar pe cei mai înalți în funcție și cei mai activi în negocieri : d-l Constantinescu, d-l Diaconescu, d-l Ciorbea, d-l Ionescu-Galbeni, d-l Remus Opriș ; de la liberali Mircea Ionescu-Quintus, Tăriceanu, Valeriu Stoica – aceștia nu au avut absolut nici o obiecție. Ba chiar am citit o ușoară satisfacție, o anumită ușurare la aflarea acestei numiri, întrucât ei se așteptau ca postul să fie cerut de Petre Roman. Cerere care îi cam ambarasa, ținându-se seama de temperamentul d-lui Roman, de imprevizibilitatea lui și de faptul, evident pentru cei bine informați, că relațiile sale externe nu sunt nici pe departe atât de importante cum le prezintă d-l Brucan.

G.A. : Ați vorbit cu d-l Băcanu ?

A.S. : Atunci când eu am discutat cu dânsul – întâmplător ne-am văzut pe la Parlament – mi-a explicat că nici pe departe nu ar avea ceva împotriva mea, dar că el crede că ar fi mult mai indicat ca eu să mă ocup, de pildă, de Departamentul pentru Integrare Europeană, al cărui conducător la acea vreme nu fusese încă ridicat la nivel de membru al guvernului. Pentru că, opina dânsul, ar fi fost mult mai bine ca o persoană cum era d-l Alexandru Herlea să fie ministru de Externe, el dând în felul acesta o mult mai mare credibilitate MAE.

G.A. : Vă amintiți, poate, că la vremea aceea am discutat împreună despre campania dusă împotriva d-stră de presă[76]. Erați singurul viitor membru al guvernului împotriva căruia s-a purtat o acțiune atât de largă. Meritul cel mai înalt din punctul acesta de vedere îl are *Adevărul.*

---

76. Am ținut o conferință de presă în acest sens, după întoarcerea mea de la Budapesta, unde descoperisem cât de importantă era considerată la Budapesta numirea lui Severin în fruntea MAE și dădusem un comunicat sub egida Centrului pentru Studii Internaționale.

A.S. : *Adevărul* a lansat un atac furibund utilizând, printre altele, mizeria că locuiesc într-un apartament pe care l-a prezentat ca vilă – arătând fotografia blocului întreg. A introdus pe prima pagină tot felul de afirmații legate de presupusa mea înclinație spre satisfacerea unor revendicări injuste și anti-românești, dușmănoase, ale minorităților naționale din România. Tot atunci au apărut zvonurile legate de presupusele uși închise pe care le-aș fi avut la Ankara, Kiev și Moscova ș.a.m.d. Atacurile nu se mai refereau la modul în care se desfășurau negocierile pentru formarea guvernului, ci la inadecvarea mea pentru funcția respectivă, formulându-se o serie întreagă de critici.

G.A. : Aș reaminti *România liberă,* unde vocea cea mai puternică a fost a lui Octavian Paler. Ideea era că un om ca d-voastră nu are ce să caute la MAE. Asemenea *Adevărului*, el făcuse o miză personală din a vă împiedica să ajungeți ministru de Externe. Nu pot să despart comportamentul de atunci al d-lui Octavian Paler de evoluția ulterioară, în particular de modul în care l-a susținut pe Virgil Măgureanu. D-l Virgil Măgureanu, unul dintre personajele cele mai odioase ale epocii post-decembriste – el poartă pe umeri responsabilitatea morților de la Târgu-Mureș, a victimelor mineriadelor din 13-15 iunie 1990 și a celor din septembrie 1991, la care se adaugă responsabilitatea transformării României într-o cenușăreasă a Europei – era prezentat de editorialistul *României libere* drept o persoană al cărei patriotism „nu este înțeles de clasa politică românească”.

A fost chiar un eveniment relevant și amuzant pentru mine când, brusc, oprindu-și seria tipică a editorialelor sale din *România liberă*, Octavian Paler a introdus o temă nouă : nevoia unui partid cu adevărat național. La puține zile, a apărut Partidul Național Român al lui Virgil Măgureanu.

Eu văd în campania dusă prin intermediul acestor ziare împotriva prezenței d-stră în fruntea MAE expresia prezenței serviciilor speciale în viața societății românești.

A.S. : Când vă referiți la „servicii speciale”, aveți în vedere pe cele românești sau „în general” ?

G.A. : Întâi și-ntâi, serviciile speciale românești.

A.S. : Sigur, poate fi vorba despre serviciile românești, dar nu numai despre ele. Dintre persoanele pe care le-ați citat sau le-am evocat impreună, să zicem că aș putea bănui că unele exprimă nu neapărat interese românești, nici măcar interesele unor servicii românești sau interese de grup din România, ci interesele unor grupuri din afara României.

G.A. : Revenim la „tema sensibilă”. Spuneți „eu aș putea bănui”. Aici faceți apel la o impresie sau la ceva mai mult decât o impresie ?

A.S. : Nu vreau să fiu obligat să dovedesc în tribunal o anumită afirmație. Nu mi se pare firesc să strâng probe și să le susțin, atâta vreme cât avem servicii

abilitate s-o facă. Este firesc ca într-o țară care se pretinde, și pe bună dreptate, a fi importantă din punct de vedere economic și strategic, să se încerce influențarea politicii ei de către unii sau alții. Ori suntem un pește mare și atunci desigur că toată lumea încearcă să-l pescuiască, ori suntem plevușcă, și atunci nimeni nu se uită la noi. Nu putem să fim un pește mare pe care nimeni nu urmărește să-l înghită. În asemenea condiții, se duce o luptă invizibilă, iar un om care a fost de mai multe ori ministru și mai ales într-un asemenea loc unde am fost eu, trebuie s-o spun, e obligat să știe aceste lucruri. Nu este însă obligat, ba chiar cred că nu are dreptul să dezvăluie public elemente de detaliu. Fenomenul însă trebuie anunțat public, pentru că există un minim de transparență la care suntem obligați față de concetățenii noștri. Ei sunt interesați să știe exact fenomenul. Fenomenul se realizează prin persoane care se pot schimba zilnic și deci a spune un nume nu înseamnă că ai spus un adevăr permanent. Din păcate, li s-a indus tuturor ideea că esențial e să afli numele, ceea ce, desigur, oamenii au acceptat cu mare plăcere, pentru că este o curiozitate firească.

Se doresc probe. Eu sunt o probă. Proba cu martori. Eu trebuie să fiu chemat și ascultat ca o probă. Că proba aceasta trebuie coroborată cu alte probe, este altceva. Dar dacă ai un martor în proces și el spune că l-a văzut pe cutare omorând și nu mai poți corobora o atare mărturie cu alte probe întrucât nu mai sunt alte probe, îl achiți pe inculpat, dar nu îl arestezi pe martor. Decât dacă eventual se dovedește că el a avut o intenție malignă și a comis infracțiunea de mărturie mincinoasă.

În cazul meu, din martor, din paznic care avertizează că vin hoții, am ajuns să fiu eu acuzatul, printr-o transformare, o răsturnare de situații care n-ar fi fost posibilă decât în condițiile acelei campanii isterice, care nu a fost rezultatul faptului că am avea ziariști isterici, ci că s-a pregătit o anume strategie. Ca întotdeauna, unii s-au implicat cu bună credință, au fost, cum se spune, exploatați în orb. Zgomotul acela mare care s-a făcut auzit la debutul ministeriatului meu era zgomotul care prevestea ruperea de nori ce urma să se dezlănțuie peste numai câteva luni de zile.

Îmi aduc aminte interviurile date pentru presa străină, la cererea acesteia, doritoare, evident, să cunoască ideile mai importante ale viitoarei mele politici externe, în ipoteza în care, așa cum se credea, aș fi devenit ministru. Interviurile publicate în presa străină, ciopârțite, cu fraze scoase din context, au fost republicate în România, pentru a se arăta că eu mă pregătesc pentru trădarea interesului național. Nimeni, evident, nu s-a gândit că dacă voiam într-adevăr să trădez interesul național, mi-aș fi ținut gura și n-aș fi spus lucruri periculoase, ci aș fi comunicat pe alte canale cu cei care, eventual, ar fi dorit să mă folosească. Nimeni nu și-a pus problema că sunt niște mistificări, că sunt fraze scoase din context.

Toată această atmosferă de debut, sau de pre-debut, de avanpremieră și apoi de premieră a fost, nu-i așa?, extrem de relevantă pentru a înțelege ce a urmat.

Dacă îmi aduc bine aminte, nu a mai existat nici un ministru de Externe din 1990 încoace care să fi fost întâmpinat cu o asemenea salvă de artilerie. Nici d-l Sergiu Celac, nici d-l Adrian Năstase, care era un ministru foarte tânăr și aproape necunoscut la acea vreme, nici d-l Meleșcanu, despre care imediat s-a spus că este un mare tehnocrat care va așeza pe cele mai solide linii politica noastră externă, nici d-l Pleșu care recunoștea el însuși că nu se pricepe în acest domeniu, dar îl abordează fără nici un fel de prejudecăți tocmai pentru că este ignorant. Cu atât mai mult nu s-a spus ceva negativ despre d-l Roman. Ar fi interesant pentru analiști de văzut de ce dintre toți miniștrii de Externe pe care i-am enumerat, unul singur s-a bucurat de o primire cu adevărat entuziastă în ziarul *Adevărul,* și acesta a fost d-l Roman ?

G.A. : Oare nu ar fi fost potrivit să invitați la discuții deschise pe responsabilii de presă asupra temelor de politică externă care făceau pagini de scandal în ziarele lor ? Asupra intereselor naționale ale României și asupra modului în care acestea pot fi cel mai bine servite prin intermediul relațiilor internaționale ?

A.S. : Am avut discuții cu directori sau redactori-șefi de ziare în toată perioada pe care o analizăm. Aceștia primiseră pentru paginile lor – de unde, nu știu – o serie întreagă de știri, de informații, de documentare complet neadevărate. Mai mult, nu numai că erau neadevărate, dar erau și de natură să jeneze foarte mult dezvoltarea relațiilor noastre externe. În momentul în care am stat de vorbă cu ei, unii au fost după părerea mea extrem de sensibili la problemele pe care le-am ridicat. Întrucât era o chestiune de interes național și nu doar o șușanea, un mic scandal de cartier, și-au dezvăluit sursele. Un ziarist în general nu-și dezvăluie sursa, însă eu cred că a fost corect în acel moment să ne facă părtași la aflarea surselor pentru că în joc era o chestiune de interes național, repet. Cu această ocazie am constatat că unele din surse sunt chiar instituțiile statului român sau persoane lucrând acolo.

G.A. : Deci, în măsură să cunoască adevărul.

A.S. : În măsură să cunoască adevărul, dar transmițând date care nu erau adevărate. Erau informații care se scurgeau cu bună-știință, nu din eroare, nu prin abilitatea unui ziarist, ci cu intenție, din instituții ale statului român – altminteri chemate nu numai să gestioneze informații secrete, dar și să păzească informații secrete, să facă în așa fel încât ele să nu ajungă publice.

G.A. : Am putea explica astfel de scurgeri intenționate prin căutarea unor avantaje materiale ?

A.S. : Răspunsul este negativ. Nu, pentru că din câte știu, astfel de informații n-au fost plătite.

G.A. : Deci o pură intoxicare.

A.S. : Dacă lipsește mobilul material imediat, se pune întrebarea : care este, totuși, mobilul ? Nu poate fi decât un singur răspuns, cel puțin pentru o

minte normală : s-a dorit crearea unei anumite opinii publice, a unei anumite imagini. Cei care au avut o asemenea intenție, aceia au făcut politică. Unii lucrători din instituțiile noastre au vrut să facă politică ; dirijând opinia publică astfel încât aceasta să preseze asupra statului pentru ca el să meargă într-o anumită direcție. Cât de organizate erau aceste inițiative, este o chestiune pe care nu o pot spune, pentru că nu am reușit s-o aflu. Știu că cel puțin unii conducători ai unor instituții specializate din România s-au opus unor asemenea manevrări ale opiniei publice.

Președintele m-a rugat să schimb o serie de nume din acea anexă

G.A. : Bun. Bulgărele a început să se rostogolească foarte rapid spre josul văii. Scandalul „fatal” a fost declanșat de interviul pe care l-ați dat în ziarul *Azi*. De aici *se pare* că a început totul, deși am văzut că *totul* începuse cu mult timp înainte.

A.S. : Asta am vrut să subliniez. Vânătoarea începuse de mult timp și orice fel de muniție sau armă care putea fi folosită era bună pentru a se anihila vânatul. În final, s-a folosit pretextul interviului pentru a se ajunge la un rezultat care nu avea, în fond, nici o legătură cu criza respectivă. Am vrut să demonstrez și necesitatea declarației mele de atunci.

G.A. : Nu este încă clar cum ați ales momentul acelor declarații.

A.S. : Interviul fusese dat prin luna august ; în iulie fusese Madridul. El a apărut pe la începutul lunii septembrie. Decalajul ținea de gestiunea ziarului *Azi*, unde a apărut.

G.A. : Interviul v-a fost propus sau l-ați cerut ?

A.S. : La fel de adevărat în ambele sensuri. A existat o idee, care nu mi-a aparținut, de a face un interviu pe probleme de politică internă, întrucât eu nu mă pronunțasem în mod consistent asupra chestiunilor de politică internă de multă vreme, de mai mult de jumătate de an. Mulți lideri ai partidului considerau că este inadecvat pentru un om politic, lider într-un partid, să se ocupe în exclusivitate de politica externă, când atâtea probleme erau legate de politica internă – inclusiv de viața partidului. La întrebările care au venit am adăugat și eu altele, unele care permiteau dezvoltări, altele care permiteau abordarea unor subiecte cum este cel la care ne referim acum. Întrebările au fost formulate în scris, eu le-am răspuns tot în scris. Am scris cu mâna răspunsul și așa l-am și trimis ziarului, care l-a publicat cu o întârziere de câteva săptămâni.

De aici rezultă că data la care a apărut era, în felul ei, întâmplătoare. Însă eu mă găseam, când l-am dat, între *summit*-ul NATO de la Madrid și *summit*-ul UE de la Luxemburg, care era așteptat câteva luni mai târziu. De asemenea, era un

moment apropiat de Convenția Națională a PD care se ținuse cu doar câteva săptămâni înainte.

Nu interesează în contextul discuției noastre partea ținând de politica de partid. Cât privește cealaltă parte, ea era impusă de experiența trăită *până* la Madrid și de ceea ce se *prefigura* a fi în lumina celuilalt mare eveniment din istoria relațiilor externe ale României din anul 1997, respectiv întrunirea Consiliului European de la Luxemburg. Devenise limpede că nici o mare reformă în politica externă românească – când spun asta nu mă refer la datul afară al oamenilor sau la schimbarea organigramei, ci la substanța politicii externe – nu putea fi realizată pentru că imediat apărea contraatacul unor grupuri de interese. Unele din aceste „grupuri de interese" își aveau baza, erau rezidente și cu rădăcinile în România ; altele, cu rădăcinile prin alte părți. Ele acționau împotriva noastră în primul rând prin intermediul formatorilor de opinie : mass-media și partidele politice. Puteau să fie, desigur, și organizații neguvernamentale. *Unele* organizații, firește, și *unele* partide, și *anumiți* lideri de partid, nu partidele în întregul lor. *Unii* ziariști, nu toate ziarele în întregul lor sau toate colectivele de redacție în întregul lor.

Însă doar câteva persoane cu acces masiv în mass-media sau active în partidele politice, care toată ziua sunt la vedere erau suficiente. Or, lucrul acesta era extraordinar de clar. Orice fel de apropiere în relațiile româno-maghiare era imediat atacată de pe poziții pe care le știam ca fiind mincinoase. Știam că nu e o greșeală. Sigur, unii le atacau pentru că așa gândesc ei. Puteam să nu fiu de acord cu ei, dar aveau libertatea să se exprime. Alții o făceau însă pentru că așa puteau să încurce destinele României. Pozițiile noastre pro-occidentale de asemenea erau atacate : a se vedea episodul atât de important al exprimării regretului față de persecuția unor cetățeni români de origine germană. Toate tacticile care erau legate de anumite strategii de politică externă mai complexe erau, și ele, imediat subminate.

Trăisem aceeași experiență ca președinte al Agenției de Privatizare. Văzusem atunci cum în ziare sunt atacate diverse proiecte de privatizare, exact de către aceia în spatele cărora știam că se află interesele unui grup de afaceri. De data aceasta erau, însă, afaceri mult mai mari, mult mai importante, căci aveau și componenta economică, și componenta politică, și componenta strategică. Or, eu am solicitat de la bun început celor în drept să facă ceva pentru a diminua o asemenea presiune. Atât timp cât noi doream o reformă, o schimbare de fond în politica noastră externă, nu puteam s-o facem într-un asemenea mediu. Un astfel de mediu nu-ți permite să duci o politică cu adevărat nouă. Și România avea nevoie de o politică într-adevăr nouă. Dar după planurile unora, noi trebuia să rămânem o țară din zona gri. Căci suntem o țară prea mică spre a fi dorită ca aliat și prea mare spre a fi îngăduită ca adversar ; prea mare spre a fi asimiliată și prea mică spre a fi de temut.

G.A. : Nu se înțelege atunci un lucru. De unde până unde intrarea președintelui Constantinescu în acest joc? Ați menționat deja declarația președintelui care crease un nou context, într-adevăr primejdios.

A.S. : Mă așteptam ca în logica președintelui mențiunea privind caracterul „total nefondat" al informațiilor să fie o portiță pentru a spune în final : „Chiar dacă nu s-a dovedit întrutotul ceea ce d-l Severin a declarat, în mare parte lucrurile au fost adevărate. Așa încât, în nici un caz nu se impune o atitudine negativă față de el". Gândeam, repet, că lucrurile vor fi soluționate într-o manieră rezonabilă și pozitivă. Spre această concluzie m-a mai condus și un alt fapt. Atunci când am remis așa-zisele documente către serviciile specializate, fapt anunțat public, eu am menționat în materialul de bază problematica fenomenului în legătură cu care sunt sesizat. Cazurile concrete, pe care le cunoșteam, dar pe care le cunoșteau foarte bine și ele, erau prezentate într-o anexă. Ulterior, președintele m-a rugat să schimb o serie întreagă de nume din acea anexă, lăsându-mă să înțeleg că este vorba despre persoane în legătură cu care nu există suficiente probe spre a se confirma pe deplin afirmația.

G.A. : Ceea ce înseamnă că președintele Constantinescu conducea integral procesul.

A.S. : Eu nu puteam să cred altceva decât că președintele se află pe o linie de sprijin. Aflând din partea celor în drept numele unor persoane în legătură cu care existau probe substanțiale, el ar fi dorit să sprijine declarațiile mele. De aceea îmi cerea să înlocuiesc anumite nume de pe faimoasa listă. Dar să fie limpede : eu nu am avut nici o consultare cu președintele Constantinescu înainte de a face declarația. Doar că ea se întemeia și pe unele discuții care le avusesem, în mod firesc, cu președintele. Lista încerca să fie un strigăt disperat față de faptul că, în ciuda discuțiilor purtate cu Emil Constantinescu, nimic concret nu se întâmplase. Prin prisma anilor care au trecut, pot să spun că aceasta a fost adevărata tragedie a guvernării : faptul că ideile bune, observațiile corecte nu s-au transformat niciodată în acțiune concretă și nu au produs niciodată fructe. După demisie, m-am gândit că poate m-am pripit, că poate, dacă mai așteptam, discuțiile purtate cu unii și cu alții în spatele ușilor închise ar fi condus la rezultate. Astăzi îmi dau seama că dacă nu făceam gestul atunci tot n-am fi ajuns la rezultate mai consistente. În schimb, n-aș mai fi avut absolut nici o scuză pentru a fi asociat unei guvernări care nu a făcut ceea ce trebuie pentru apărarea interesului fundamental al statului.

Aceasta ar fi prima observație pe care doresc s-o fac. A doua observație este că ulterior declarației mele am avut sentimentul profund că președintele vrea să susțină cauza pe care eu am definit-o și care era și cauza lui. Atunci am fost convins că interesele fundamentale ale președintelui României sunt în direcția susținerii mele și nu în direcția eliminării mele. Pe de altă parte, când s-a pus problema unor nume care ar putea fi făcute publice la capătul celor două luni

de grație oferite serviciilor de specialitate, am atras atenția că sunt sceptic în legătură cu un asemenea deznodământ. Asta nu pentru că nu ar fi fost probe, ci pentru că puteam cu mare greutate să-mi imaginez că am avea interesul de a deschide un litigiu cu grupurile de putere, de presiune și de interese care ar fi fost în conexiune cu persoanele respective. O asemenea procedură nu este uzuală. Eu aveam în gând cu totul altceva. Ca folosind o serie întreagă de dovezi informative, nu judiciare, să apelez la statele prietene pentru a le solicita sprijin în rezolvarea măcar parțială a problemei. Adică, în aducerea fenomenului la o limită de suportabilitate. La o limită tolerabilă. Aceasta îmi părea procedura care ar fi trebuit urmată. În orice ipoteză, comunicatul Consiliului Suprem de Apărare a Țării urma să rămână la nivelul confirmării fenomenului și la anunțarea anumitor măsuri pentru combaterea lui, iar nu la identificarea nominală a anumitor persoane.

G.A. : Am ajuns la comunicatul Consiliului Suprem de Apărare a Țării, atât de așteptat de presă. El conținea un lung pasaj, nu numai confirmând ceea ce ați spus, dar dând fenomenului proporții și mai mari[77]. Dacă d-stră ați fi fost cel vinovat de a fi venit cu o imagine catastrofică asupra situației din țară, atunci cu siguranță Consiliul de Apărare a Țării era și mai vinovat pentru că ducea lucrurile și mai departe.

A.S. : Au fost mulți care *post factum* și-au pus aceeași întrebare, în legătură cu incoerența, cu lipsa de legătură logică între constatările Consiliului Suprem de Apărare a Țării și decizia de a fi demis – exprimată sub forma cererii de a-mi asuma, cum s-a zis, răspunderea politică pentru declarația mea. Țin minte discuțiile purtate în CSAȚ, când s-a spus : „Aveți perfectă dreptate. Intervenția d-stră a produs exclusiv consecințe pozitive. Însă trebuie să învățăm că pentru a putea face asemenea gesturi pozitive trebuie să plătim. De data aceasta d-stră sunteți cel care trebuie să plătească”.

G.A. : Și demisia v-a cerut-o CSAȚ ?

A.S. : Da, sigur că da. O altă remarcă s-a făcut *vis-à-vis* de o subliniere de-a mea potrivit căreia sunt implicat într-o serie întreagă de acțiuni de politică externă care nu vor mai putea fi continuate în absența mea – nu pentru că nu s-ar găsi alții mai deștepți ca mine, ci pentru că eu eram beneficiarul unor angajamente

77. Iată un pasaj : „S-au confirmat în acest mod [prin sesizarea ministrului de Externe] o serie de fenomene semnalate în materialele comunicate SRI și SIE de domnul Severin. Este vorba despre acțiuni de compromitere a instituțiilor democratice ale României, cu deosebire a Parlamentului, Președinției și Guvernului, precum și a personalităților politice ; de încercarea de a submina autoritatea instituțiilor fundamentale ale statului – Armata, Biserica, alte instituții care apără ordinea de drept ; de încercări de tensionare a relațiilor sociale, interetnice și confesionale, menite să creeze României o proastă reputație internațională ; de difuzarea de informații false în legătură cu oamenii politici, pentru compromiterea lor”.

luate personal față de mine : „Da, știm că din punct de vedere al politicii externe vor fi mari pierderi, dar nu ne putem permite un război cu întreaga presă".

G.A. : Numai puțin. Aici este o altă afirmație tranșantă. Spuneți că CSAȚ a decis ce a decis din cauza presei.

A.S. : În cunoștință de cauză.

G.A. : Dar acesta este un act de supunere la poziția presei care trădează interesul statului !

A.S. : Pot să fiu elegant și să spun așa : s-a apreciat că interesul statului este acela de a evita agitația opiniei publice, inevitabilă în măsura în care demisia mea nu s-ar fi produs și presa ar fi continuat ofensiva, de această dată împotriva guvernului sau împotriva CSAȚ. S-a zis în acel moment că dacă nu demisionez, nu eu voi fi ținta atacurilor de presă sau a criticilor presei, ci ținta va deveni CSAȚ, care și-a asumat răspunderea pentru declarațiile mele. Și că este de nesusținut o asemenea bătălie. Ar fi în interesul statului ca importanta instituție care este CSAȚ să nu fie implicată într-un asemenea război mediatic.

Desigur că se pot pune în discuție justețea și consistența unor asemenea susțineri. În final, primul-ministru a declarat în ședința CSAȚ că este gata să mă sprijine cu condiția de a nu fi singurul care o face. Și în acest sens are nevoie de solidaritatea președintelui și a liderilor partidelor din coaliție. La această declarație, președintele Constantinescu a arătat că este absolut dispus să fie solidar cu primul-ministru. În ceea ce-i privește pe liderii Coaliției, le știe punctele de vedere. Singurul care are o atitudine ostilă unei soluții corecte era Petre Roman. Și președintele a continuat : „dacă cineva poate să-l convingă pe Petre Roman să-și schimbe poziția, atunci fără îndoială că putem da un alt comunicat, respectiv același comunicat, dar cu o altă încheiere, cu un alt sfârșit".

În asemenea circumstanțe, cei de față au spus „haideți totuși să încercăm să mai vorbim o dată cu d-l Roman, dacă așa stau lucrurile". Președintele l-a rugat atunci pe d-l Victor Babiuc, care era ministrul Apărării și, în această calitate, făcea parte din CSAȚ, să comunice cu președintele PD și să-i transmită dorința noastră ca pe baza unei solidarități generale, globale, să se iasă din acest impas, prin susținerea mea.

Eu cred că nu era vorba despre „susținerea mea", ci despre „susținerea interesului național". Interesul nostru național nu era menținerea mea la Ministerul de Externe, ci menținerea unui ministru care să garanteze o *anumită* politică externă și punerea la punct a celor care credeau că, fără a beneficia de vreo legitimitate democratică, pot să schimbe miniștrii de Externe după cum vor ei. Spunând aceste cuvinte, aproape că îl citez pe un important diplomat american care după evenimente mi-a vorbit despre asta. El mi-a spus : „O țară în care pentru o chestiune de ambiție sau pentru o cauză dubioasă presa poate să schimbe un ministru de Externe, fără reproș în funcția sa, este o țară care nu a învățat lecția democratică și nu poate da nici un fel de garanții de stabilitate".

Prin prisma acestor afirmații trebuie privită miza discuțiilor de atunci. Ei bine, d-l Babiuc s-a deplasat în camera alăturată pentru a vorbi la telefon cu d-l Roman… L-am văzut cum pleacă fără prea mare entuziasm și fără dorința de a fi el acela care să negocieze o soluție. Pot să spun că în tot timpul ședinței d-l Babiuc a fost dintre aceia care au arătat mereu slăbiciunea diferitelor formule de ieșire onorabilă din impas, ceea ce mă face să cred că avea un mandat din partea lui Petre Roman pentru a conduce discuția către eliminarea mea sau către înlăturarea mea din funcția de ministru de Externe. În fine, a primit până la urmă, cum spun, fără entuziasm misiunea de a lua legătura cu Petre Roman. După câteva minute s-a întors și i-a spus președintelui că d-l Roman este la telefon, dar că el socotește [d-l Babiuc] că ar fi mai bine ca discuția să se poarte între președintele PD și șeful statului.

Președintele a ieșit. A urmat o discuție care cred că a durat vreo 40 de minute între cei doi. O discuție la care nici eu, nici ceilalți membri ai CSAȚ nu am asistat, pentru că s-a produs în camera alăturată. Revenind de la telefon, d-l Constantinescu a spus : „D-l Roman este mult mai radical decât noi și evident că noi nu putem să adoptăm poziția lui Petre Roman". (Despre care bănuiesc că făcea tot ce putea pentru îngroparea mea definitivă.) Față de răspunsul lui Petre Roman mi-a zis : „Soluția este cea pe care am propus-o : noi să spunem ce avem de spus, ceea ce este cuprins în comunicat, iar d-stră în consecință să vă dați demisia. Nu noi vă demitem. Noi nu spunem în comunicat că propunem demiterea (nici nu puteau s-o facă), dar menționăm răspunderea politică pe care d-stră o înțelegeți ca atare".

Așa s-a încheiat episodul, după care președintele a ieșit, a ținut o cuvântare în care îngroșa chiar mai mult decât în comunicat partea privind asumarea răspunderii politice, făcând foarte transparentă împingerea mea către demisie. Apoi ne-am revăzut în biroul său împreună cu Victor Ciorbea, urmărind reacția produsă la televiziune. Parcă ar fi fost începutul sau sfârșitul unui război, atât de mobilizată era întreaga lume, la toate posturile de televiziune, spre a reda acest deznodământ. Atunci, în fine, în momentele în care așteptam să apară pe ecrane primii participanți, primele imagini de la *talk-show*-urile care se deschideau cu mare entuziasm, i-am spus președintelui : „Veți vedea că în seara aceasta inclusiv cei care sunt pe faimoasa listă vor exulta de bucurie. Mâine, din rațiuni binecuvântate, după ce îmi voi da demisia, toată lumea va trece brusc de partea mea. Mai târziu, peste ceva timp, va urma criza de guvern, iar următorul pe listă, următoarea țintă sunteți chiar d-voastră".

Lucrurile s-au întâmplat întrutotul așa. A doua zi, când mi-am dat demisia, presa, eliberată de constrângeri, iluminată poate sau, în orice caz, interesată să nu ofere o victorie totală președintelui sau PD, a anunțat victoria mea. Victoria înfrântului… Iar în următoarele câteva zile, chiar în *următoarele* câteva zile, a început criza guvernamentală care a condus, după luni dramatice, la căderea guvernului Ciorbea. Ca apoi, prin interludiul destul de lung al guvernului Radu

Vasile, să înceapă atacul consecvent, consistent și permanent, la adresa instituției prezidențiale. Ca și în cazul lui Cuza – cu care președintelui îi place să se compare – d-l Constantinescu nu a fost obligat să renunțe la cursa pentru un al doilea mandat din cauza greșelilor sale – care n-au lipsit –, ci din cauza a ceea ce reprezenta el bun.

Poate ar mai trebui de adăugat un lucru. Potrivit statutului PD, demisia miniștrilor PD se dădea cu aprobarea Biroului Permanent al partidului. Drept pentru care, chiar în acea seară am telefonat directorului meu de cabinet, d-l Mihnea Constantinescu, și l-am rugat să ia legătura cu cine crede, eventual cu d-l Petre Roman, pentru ca a doua zi, înainte ca eu să-mi dau demisia, să am o discuție cu Biroul Permanent al partidului. În același timp, am rugat să se ia legătura cu președinții grupurilor parlamentare ale PD pentru ca ei, înainte de a veni la ședință, să informeze grupurile parlamentare și să aducă și părerea lor. Încă o dată o spun, eu nu-mi dădusem demisia în acea seară, ci numai se discutase despre o asemenea consecință. Tot la sfârșitul CSAȚ, și tot informal, d-l Victor Ciorbea anunțase că, în cazul în care eu nu îmi dau demisia, sub aceeași presiune a opiniei publice, va fi obligat să ceară revocarea mea[76]. Evident că în acel moment ar fi fost absolut inutil să discutăm detalii juridice de tipul faptului că revocarea nu se poate cere decât în condițiile în care ministrul se dovedește inadecvat pentru funcția lui sau dovedește că a comis fapte care îl fac incompatibil cu funcția lui. (Declarația mea nu mă făcea deloc incompatibil cu funcția.) Dar o astfel de dezbatere, vă imaginați, era inutilă.

În aceeași seară, deci în seara de 22 decembrie – interesantă zi, 22 decembrie – după terminarea ședinței, am discutat cu președintele Constantinescu și cu primul-ministru Ciorbea câteva detalii în eventualitatea demisiei mele. Unul era ca să pot să-mi închei, totuși, anumite acțiuni importante și urgente. Ceea ce ar fi însemnat ca ei să facă imediat după anunțarea demisiei, declarația de acceptare, dar și precizarea că îmi voi îndeplini mandatul până la numirea unui nou ministru de Externe. Conform cu procedurile, mi se dădea, practic, o lună de zile pentru a duce la bun sfârșit acțiunile în curs. E adevărat că era posibilă punerea succesorului meu în discuția și la votul parlamentului, în chiar ultimele zile ale anului, așa cum s-a și întâmplat. Dar această procedură nu era câtuși de puțin motivată de vreo urgență anume și de aceea mi se promisese că va fi evitată o asemenea eventualitate. De asemenea, mi se făgăduise că voi fi consultat – inclusiv de președinte – nu numai așa cum era firesc, de propriul meu partid – în legătură cu succesorul meu. În al treilea rând, deciseserăm că voi fi implicat în continuare într-o serie întreagă de acțiuni de politică externă, acțiuni care să-mi permită ducerea mai departe a liniei pe care o promovasem.

78. I-am cerut d-lui Ciorbea opiniile sale despre Severin, cu ocazia drumului la Varșovia amintit în acest volum, după ce fusese înlocuit de la conducerea guvernului. A avut opinii exclusiv pozitive.

Nici unul dintre aceste angajamente nu s-a îndeplinit. Cu o excepție în legătură cu cel din urmă, însă acolo lucrurile s-au desfășurat extrem de formal, cu o vădită lipsă de entuziasm și, în orice caz, fără nici un fel de consistentă pre-ocupare pentru ca anumite însărcinări pe care le-am îndeplinit să aibă condițiile necesare punerii lor în aplicare și finalizării cu succes.

Revenind însă la ședința Biroului Permanent al PD de a doua zi, am avut surprize plăcute și neplăcute, cu un accent special asupra celor din urmă. Surpriza plăcută a fost că președinții grupurilor parlamentare au venit de la Parlament cu un mesaj de susținere. Surprizele neplăcute au fost legate de faptul că, pe de o parte, membrii Biroului, să spunem, mai puțin importanți, n-au avut curajul să-și exprime foarte clar poziția, deși era vădit că această poziție există. Cea de-a doua surpriză neplăcută a fost că membrii marcanți, cu funcțiile cele mai înalte, și între ei îl menționez cu precădere pe Radu Berceanu, au intervenit de o manieră cu totul neașteptată pentru mine, spre a împinge lucrurile către demisia mea imediată. Practic, se poate spune că nu s-a realizat o dezbatere serioasă și cinstită. Față de acest curent, liderii grupurilor parlamentare nici măcar nu au avut curajul să anunțe foarte ferm poziția grupurilor. Așa că au exprimat un fel de dubii în legătură cu justețea demisiei și lucrurile s-au încheiat foarte rapid în acest fel.

În momentul în care deja eram pregătiți să ne ridicăm pentru ca eu să mă duc la conferința de presă pe care o convocasem și să anunț acolo demisia mea, cineva a pus întrebarea : „Dar, bine, dacă d-l Severin își dă demisia, cine este cel pe care partidul îl va susține pentru înlocuire ?”. Petre Roman a trecut repede peste această idee spunând : „Bine, asta se va analiza cu altă ocazie”. Ceea ce a făcut pe unii dintre liderii prezenți, reprezentând organizațiile din țară mai ales, să spună : „O !, este perfect că nu venim imediat cu o nouă propunere. O să cerem desigur timp de consultări, și peste câteva săptămâni când totul se va fi liniștit vom spune că partidul a decis să revină cu același candidat. În felul acesta, d-l Severin și-a făcut datoria să-și dea demisia, noi îl propunem din nou și cu asta litigiul este încheiat”.

Cu aceste idei în minte m-am dus la Ministerul de Externe unde am ținut o conferință de presă extrem de scurtă, de 10-15 min. De fapt, n-a fost o conferință de presă. A fost o declarație pe care am făcut-o în fața presei. N-am mai avut de ce și n-am vrut să răspund nici unei întrebări și am plecat. Trecuseră maximum 30 de minute cu totul din momentul în care mă despărțisem de colegii mei din conducerea PD la clubul „Dacia” și până când am terminat conferința de presă în Modrogan 14, la Ministerul de Externe. Ieșind de la această conferință de presă am aflat că deja Radio București anunțase de la conferința de presă despre care nimeni nu fusese avertizat, a d-lui Petre Roman, ținută în strada Modrogan nr. 1, la câteva case mai departe, că noul ministru de Externe propus de PD va fi d-l Andrei Pleșu.

Aceasta, cred eu, vorbește foarte mult despre ceea ce s-a întâmplat. Țin minte că atunci unii dintre liderii PD – Alexandru Sassu, Paula Ivănescu, Ion Cârstoiu, președintele organizației din Argeș, Cornel Ruse de la Prahova – au dat declarații foarte dure, dezicându-se de această decizie în legătură cu care nu fuseseră consultați.

„Nu vă puteți lupta în același timp cu primul-ministru, cu președintele și cu propriul d-stră partid”

G.A.: Pentru mine era limpede că în toată povestea demiterii, președintele Constantinescu a jucat un rol hotărâtor. Dar ceea ce ați istorisit până acum nu face decât să probeze concret ipoteza motivată de evoluția generală a evenimentelor.

A.S.: Este evident că președintele Constantinescu putea să ducă lucrurile spre alt deznodământ. Nimeni nu-l obliga să urmeze jocul lui Petre Roman și al celor care, alături de el și în spatele lui, au manevrat spre deznodământul cunoscut.

G.A.: Mai ales că îl avea alături pe Victor Ciorbea.

A.S.: Declarația de atunci a lui Victor Ciorbea era limpede. Eu știu că președintele discutase anterior cu mulți ziariști, încercând să calmeze campania de presă dusă împotriva mea, pe mulți convingându-i să ia o atitudine rațională. Chiar la un moment dat mi-a spus: „Nu există nici un motiv pentru înlocuirea ministrului de Externe și, la urma urmei, voi spune că am nevoie de acest ministru și nu am nici un motiv să-l demit”.

Pentru a putea să pregătim în mod corespunzător ședința CSAȚ, care devenea în context atât de importantă, am dorit să avem o discuție cu cei care urmau să prezinte referatele, deci serviciile speciale, cu două zile înainte de lunea în care trebuia să aibă loc CSAȚ. Convenisem cu ei acest lucru. Toată lumea mi-a spus că totul este perfect, este rezolvat, nu au de ce să fie surprize. Asta se întâmpla înainte de a pleca în străinătate, în vizita de stat în Germania. Trebuia să mă duc apoi la Luxemburg, la Bruxelles la Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, trebuia să merg în continuare la Conferința Interministerială a OSCE, după care de abia să mă întorc în țară[79]. Deci, înainte de a face acest turneu extern, mi s-a spus că totul este absolut în regulă. Când am revenit a trebuit să particip la nefericitul eveniment al înmormântării lui Radu Budeanu, care decedase cu chiar câteva zile înainte de a mă întoarce. De la înmormântarea lui Radu Budeanu m-am

---

79. Pe 8 decembrie, Adrian Severin urma să participe la Reuniunea comună a miniștrilor de Externe ai statelor membre ale CPEA, la Bruxelles; pe 9 și 10, la a 3-a Adunare generală a Peace Implementation Council, la Bonn, apoi, pe 12 și 13 decembrie, la Consiliul European de la Luxemburg – unde participa și președintele Constantinescu. Reuniunea Consiliului ministerial OSCE de la Copenhaga s-a ținut în zilele de 18 și 19 decembrie.

întors la minister spre a discuta sâmbătă după-amiază, 20 decembrie, cu cei care pregăteau documentele pentru ședința CSAȚ de luni.

Spre marea mea surpriză, am constatat că nici un telefon nu mai răspundea, până noaptea târziu. Secretarele spuneau că șefii lor nu sunt acolo. Nu numai că nu sunt, dar sunt și de negăsit, aflându-se undeva în oraș. La 7 seara am considerat că, fiind sâmbătă, ar fi cazul să plec de la minister. Am cerut totuși directorului de cabinet să rămână pentru a suna în continuare. În acea zi, nimeni nu a răspuns, nici la Cotroceni, nici în altă parte. Toată ziua de duminică am încercat să găsesc pe cineva. Iarăși nu s-a întâmplat nimic. De abia luni dimineață, când am ajuns la minister, mi s-a comunicat că președintele mă roagă să vin la o anumită oră la Cotroceni, ca să discutăm înainte de ședința CSAȚ. Ora care îmi era anunțată era exact cu 15 minute înainte de cea de începere a CSAȚ. M-am dus acolo. Am ajuns cu câteva minute mai devreme. Președintele a sosit la întâlnirea aceasta cu circa 20 minute întârziere, adică la 5 minute după ce ar fi trebuit să înceapă ședința. Atunci mi-a spus foarte scurt că nu există probe care să poată fi prezentate publicului și că față de această situație s-a decis formularea unui comunicat, cel pe care îl cunoașteți, și că va trebui să ajungem la o soluție care să liniștească spiritele, ce nu putea să fie decât asumarea răspunderii politice de către mine.

Am întrebat : „Cum se face că dintr-o dată nu mai sunt probe după ce s-a spus că sunt probe informative suficiente ?” I-am reamintit că de la început am atras atenția că nu se poate pune problema oferirii unor nume în public pentru că asta ar conduce la complicații pe care nu ni le putem permite, ci a confirmării unui fenomen. În al treilea rând, am observat că nu înțeleg ce înseamnă în termeni practici „asumarea răspunderii politice”.

Atunci mi s-a precizat că este vorba despre singura cale de ieșire, aceea ca eu să-mi dau demisia. Întrucât, dacă nu se puteau da nume, dacă lumea nu putea fi liniștită prin oferirea unor nume, eu trebuia să preiau asupra mea prețul operațiunii de calmare a curiozității populației.

Înțelegeam foarte exact presiunile făcute de Petre Roman și, poate, și de alții. Dar n-am înțeles cedarea președintelui, atât timp cât avea posibilitatea să impună un alt punct de vedere, în condițiile în care nu exista nici un fel de risc de a se ajunge la ieșirea PD de la guvernare sau la o criză guvernamentală de orice alt tip, ca urmare a păstrării mele în funcția de ministru al Afacerilor Externe.

G.A. : D-le Severin, noi am avut o discuție foarte rapidă atunci, după demisie. De fapt nu una, ci chiar mai multe discuții. Poate nu vă amintiți pentru că trăiați evenimentele. Ce m-a surprins atunci era faptul că aveați o atitudine, să zicem, înțelegătoare față de poziția președintelui Constantinescu. Pentru mine era limpede că el a fost actorul principal al demiterii. Inclusiv datorită relației, formale și informale, pe care o avea cu directorii Serviciului Român de Informații și Serviciului de Informații Externe. Precizia cu care vorbiți astăzi despre atitudinea

președintelui ar fi, să înțeleg, rezultatul trecerii timpului, al posibilității de a medita asupra a ceea ce vi s-a întâmplat?

A.S.: Eu nu-mi schimb poziția de atunci. Am în continuare o anumită înțelegere față de situația în care s-a aflat președintele. Cred într-un fel și astăzi că a dorit sincer ca lucrurile să nu aibă acest deznodământ și că n-a găsit în sine forța pentru a face față presiunilor exercitate asupra lui. Dar timpul, desigur, a mai adăugat unele elemente și a mai limpezit lucrurile. Astăzi știm că nu este vorba de o slăbiciune pasageră, ci de una permanentă. Prin prisma unor întâmplări oarecum asemănătoare, implicând alte persoane, cred acum că decizia pe care a luat-o nu a fost doar consecința unor presiuni, ci și urmarea unui calcul asupra propriului interes. Un calcul care, după părerea mea, a fost profund greșit. Așa că, desigur, tonul meu s-a înăsprit.

G.A.: În seara zilei de 21, apoi toată ziua de 22 decembrie am încercat să vă prind la telefon. Știați susținerea mea. Ceea ce voiam să vă transmit atunci era următoarea analiză: cererea de a vă da demisia ținea de o mare confruntare. Pentru cine era în cunoștință de cauză, în spatele scandalului era foarte vizibilă bătălia privind politica externă a țării și, în consecință, privind interesele naționale. Voiam să vă spun că fac apel la tăria de a lupta până la capăt. În opinia mea, trebuia să refuzați sistematic demisia. Din tot ceea ce discutăm acum, văd din nou că existau argumentele acestei lupte. Cred că trebuia să-l puneți pe președinte în gardă cu privire la obligația de a împărți împreună responsabilitatea situației la care se ajunsese. Dacă ați fi jucat această carte ofensivă, bănuiți oare că ați fi putut avea succes? Sau exista pericolul unor consecințe grave pe care era de preferat să le evitați[80]?

---

80. Singurul lucru pe care l-am mai putut face a fost ca, imediat după demisia lui Adrian Severin, să inițiez transmiterea, sub egida Centrului de Studii Internaționale [fondat, în 1994, împreună cu Renate Weber], pentru agențiile de știri, dar mai ales pentru ambasade – varianta engleză – a următorului comunicat de presă, necesar, am considerat atunci, pentru descrierea, pentru definirea logicii a ceea ce se întâmplase. Până astăzi, când apare acest volum de dialog, documentul a fost singurul care sintetiza, pentru opinia publică, sensul uneia dintre cele mai dramatice intervenții, prin semnificație și prin consecințe, asupra cursului reformator pe care îl luase o instituție a statului, din toată perioada 1990-1997.

COMUNICAT DE PRESĂ

„În legătură cu demisia ministrului Afacerilor Externe, Adrian Severin, Centrul de Studii Internaționale dorește să facă următoarele observații:

1) Stabilitatea în domeniul politicii externe este un aspect fundamental al relațiilor bilaterale și multilaterale ale unei țări, un factor esențial al credibilității sale. Continuitatea este cu atât mai necesară în contextul proceselor rapide de reconstrucție a structurilor regionale și subregionale, cum ar fi extinderea NATO și a Uniunii Europene în regiunile aflate anterior sub influența sovietică. Iată de ce demisia ministrului Afacerilor Externe ar putea genera un sentiment de nesiguranță în relațiile României cu partenerii ei și ar putea afecta proiectele care au fost inițiate.

A.S.: Cred că atunci, în acel moment, raționamente de tipul celor pe care le-ați făcut și care ar fi condus spre concluzia rămânerii mele în funcție și transferării răspunderii pentru demitere pe umerii premierului și ai președintelui ar fi apărut destul de solide. Astăzi, după trecerea atâtor ani și după consumarea altor experiențe, cred că soliditatea acelor argumente este serios așezată sub semnul întrebării. Adaug că raționamentul pe care l-ați expus a fost repetat de câțiva ambasadori care au venit să mă vadă în dimineața aceea la MAE.

---

2) Demisia ministrului Afacerilor Externe, Adrian Severin, a fost rezultatul ședinței Consiliului Suprem de Apărare a Țarii (CSAȚ), conduse de președinte. Comunicatul CSAȚ afirmă: «S-au confirmat în acest mod o serie de fenomene semnalate în materialele comunicate SRI și SIE de domnul Severin. Este vorba despre acțiuni de compromitere a instituțiilor democratice ale României, cu deosebire a Parlamentului, Președinției și Guvernului, precum și a personalităților politice; de încercare de a submina autoritatea instituțiilor fundamentale ale statului – Armata, Biserica, alte instituții care apără ordinea de drept; de încercări de tensionare a relațiilor sociale, interetnice și confesionale, menite să creeze României o proastă reputație internațională; de difuzare de informații false în legătură cu oamenii politici, pentru compromiterea lor». Comunicatul CSAȚ confirmă că la baza declarațiilor lui Adrian Severin au stat fapte care reprezintă un pericol pentru regimul democratic din România. Este de aceea cel puțin surprinzător că CSAȚ a cerut ca «Adrian Severin să-și asume responsabilitatea politică a situației pe care a creat-o».

3) Demisia ministrului Afacerilor Externe Adrian Severin a fost o consecință a presiunii exercitate de CSAȚ, care nu s-a oprit la evaluarea adevărului declarațiilor d-lui Severin sau a impactului lor asupra siguranței naționale – care sunt competențele sale constituționale –, dar și-a asumat de asemenea un gest politic echivalent cu demiterea ministrului Afacerilor Externe. Procedând în acest fel, CSAȚ a acționat ca un guvern paralel guvernului numit pe baze constituționale. Astfel de acțiuni sunt posibile datorită unor deficiențe constituționale și a legii proprii de organizare și funcționare. Este semnificativ să se noteze că directorii SRI și SIE au avut un rol decisiv în decizia CSAȚ – și că aceasta s-a întâmplat în condițiile unei hotărâri luate de un mic număr de membri ai CSAȚ.

4) Recenta demisie a lui Adrian Severin este fără îndoială și efectul presiunii exercitată de presă asupra guvernului Ciorbea și a Președinției. Această presiune nu a fost motivată în nici un fel de eventuale acte ilegale sau de lipsa de competență a ministrului, ci mai curând datorită diferențelor de opinii asupra a ceea ce ar trebui făcut în domeniul politicii externe a României. Libertatea presei este cu siguranță o instituție fundamentală a democrației și, ca atare, o valoare care nu poate fi pusă în discuție. Dar, acceptându-se ca politica externă a României să fie făcută de presă, se introduce o confuzie periculoasă arătând neînțelegerea logicii unui sistem democratic.

5) Centrul de Studii Internaționale găsește că este absolut necesar ca înlocuirea Ministrului Afacerilor Externe să nu devină un factor negativ pentru poziția României în raport cu procesele de integrare. Este ca urmare esențial ca noul ministru al Afacerilor Externe să obțină sprijinul politic și resursele de expertize necesare pentru o definire competentă a politicii externe a României.

Centrul de Studii Internaționale
24 decembrie 1997”

G.A.: Nici măcar nu pot să fiu original.

A.S.: Cert este că ei au reușit să vină la mine și poate din cauza aceasta telefonul meu a fost închis și nu am putut avea o conversație. Atunci, acești ambasadori m-au încurajat, așa cum se face, în termeni diplomatici, dar foarte limpezi, să-mi mențin funcția. Să nu demisionez și să transfer, la o adică, întreaga răspundere primului-ministru și președintelui. Cu mențiunea că probabil nici primul-ministru, nici președintele nu vor avea curajul să-și asume o asemenea răspundere. I-am întrebat pe respectivii diplomați: „Admițând că cei doi ar putea să nu aibă curajul să ia o asemenea decizie, ce s-ar întâmpla însă dacă partidul meu ar anunța că-mi retrage sprijinul politic?". Atunci mi-au spus: „Ei, în cazul acesta, totul este pierdut, pentru că nu vă puteți lupta în același timp cu primul-ministru, cu președintele și cu propriul partid, ca să nu mai vorbim despre presa care, oricum, întreține o atmosferă incendiară în jurul acestei probleme".

Or, după cum am apucat să istorisesc, ultimul episod s-a consumat până la urmă în cadrul Biroului Permanent al PD, când m-am trezit nu atât în fața unui Petre Roman dezlănțuit – el deja aranjase toate lucrurile și, ca de obicei, evita să intre într-un conflict direct cu mine –, dar am avut revelația amară a unor lideri de partid care nu-l simpatizau pe Petre Roman, cum v-am spus că este Radu Berceanu de pildă, și care s-au pronunțat net pentru soluția demisiei mele. Ar trebui să vă mai spun că printre cei care au susținut această soluție s-a numărat și prietenul meu, Victor Babiuc. Vă dați seama, totuși, câtă tărie îți trebuie ca să înfrunți trădările nu numai ale celor care îți sunt indiferenți, dar mai ales pe ale celor pe care îi consideri a-ți fi prieteni și pe care contai. Iată contextul concret în care s-au petrecut lucrurile.

De atunci însă, anumite evenimente m-au făcut mai înțelept sau mai exact în aprecierea posibilităților. Astăzi știu că în mod consecvent președintele a aruncat din nacela balonului pe cei pe care i-a considerat a fi pentru el un balast. Chiar dacă, făcând aceasta, în final a pierdut. Ultimul caz, în momentul în care vorbim cel puțin, este Victor Babiuc. Modul în care președintele l-a susținut este la fel de șchiop, la fel de deficitar, ca și declarația lui privind cele două luni acordate serviciilor de informații române nu pentru verificarea persoanelor vinovate, ci pentru verificarea mea, care atrăsesem atenția asupra vinovăției lor. La fel se întâmplă acum și cu Victor Babiuc. Nimeni nu a spus că este o inepție din punct de vedere al interesului național să elimini un ministru al Apărării căruia nu i s-a reproșat nimic important, cu doar câteva luni înaintea alegerilor, timp în care se așteaptă ca ministerul respectiv să funcționeze, ca să mă exprim astfel, pe pilot automat[81]. Se pare că președintele are curajul de a comite greșeli. Și are o

81. Victor Babiuc a trebuit să-și dea demisia la circa o săptămână de la desfășurarea dialogului cu Adrian Severin. Se știe că Emil Constantinescu l-a încurajat să își dea demisia, în acel moment, din PD, considerând că Petre Roman se afla într-o situație în care era dificil să manevreze. S-a înșelat și de această dată.

manieră extrem de personală și de aparte de a-și evalua propriile interese. Așa încât, cred că și atunci, pe baza aceluiași tip de evaluare, ar fi mers și el, ca și Victor Ciorbea, la demiterea mea.

Or, dacă această demitere s-ar fi produs, sunt sigur că n-ar fi fost nici un fel de problemă să se infirme printr-un alt comunicat, chiar comunicatul acela al CSAȚ. Să se facă tot felul de declarații prin care să mi se distrugă poziția. Pot să vă spun, de pildă, că în acel moment, chiar președintele se referea la zvonul potrivit căruia unii ambasadori acreditați la București ar fi spus că datorită situației create, în capitalele respective nu se mai dorește să se discute cu mine. Un zvon absolut mincinos. O altă formă de presiune asupra mea.

G.A. : Ne-am întâlnit după aceste evenimente. Era foarte firesc să fiți afectat de cele întâmplate. Îmi amintesc că una dintre hotărârile exprimate suficient de clar pentru a o fi putut sesiza, era faptul că Victor Ciorbea nu mai are calitatea, demnitatea de a fi prim-ministru. Cred că nu mă înșel, atunci v-ați exprimat opinia : „Victor Ciorbea trebuie să plece”. A fost un moment când am gândit foarte diferit logica vieții politice interne. Am fost tulburat de atitudinea d-stră. Exprimați nu numai ideea, ci și voința punerii ei în aplicare. Știți asta, m-am și exprimat public, am considerat această atitudine o mare greșeală. În contextul românesc, crizele guvernamentale au însemnat pierderi uriașe care nu puteau fi recuperate printr-o eventuală și, de altfel, foarte nesigură ameliorare a prestației noului prim-ministru. (Vezi prestația lui Radu Vasile.) Cum interpretați astăzi atitudinea d-stră de atunci ?

A.S. : După discuția aceea, eu am publicat un punct de vedere în ziarul *Azi*, care se intitula : „Trei, Doamne, și toți trei”. Spuneam în esență următorul lucru : că acea criză putea fi curmată de președinte, care ar fi putut să ceară cu autoritatea pe care încă o mai avea demisia primului-ministru într-o situație de conflict clar în cadrul coaliției și, dacă vreți, de ineficiență guvernamentală. Putea fi rezolvată de Victor Ciorbea, primul-ministru, prin oferirea rapidă a demisiei când a constatat că există un serios curent care cere plecarea lui. Sau de către Petre Roman, șeful partidului care ceruse plecarea lui Victor Ciorbea, care constatând că această criză se prelungește la infinit din cauza slăbiciunilor primilor doi demnitari, ar fi trebuit să găsească o soluție de compromis, una care să conducă la salvarea aparențelor și la continuarea unei guvernări mai eficiente cu același prim-ministru. Ceea ce cred că nu contravine deloc, cel puțin nu contravine foarte tare, convingerilor pe care d-stră le-ați exprimat atunci.

Ceea ce vreau, însă, să spun astăzi, contrazicându-vă opinia de la data respectivă, este că poziția mea față de Victor Ciorbea nu era în nici un caz rezultatul amărăciunii prin care trecusem. Nu era rezultatul faptului că eu ieșisem din guvern și doream acum ca și Victor Ciorbea să treacă prin această experiență. Mie mi-era clar de multă vreme că Victor Ciorbea avea foarte multe calități, dar nu și pe acelea esențiale pentru a fi un bun prim-ministru. De pe la jumătatea

anului 1997, îmi era limpede că, fără rea intenție, dar din neputință, din lipsă de calități manageriale, reforma se oprise. Se crea un decalaj din ce în ce mai mare între angajamentele noastre de politică externă și realitatea internă din România. Chiar în miezul Consiliului European de la Luxemburg, deci înainte de a ști că voi pleca din guvern, când noi reușisem să promovăm o poziție ceva mai favorabilă țării noastre în ciuda contraperformanțelor în plan economic și social, afirmasem că acesta este un succes politico-diplomatic, dar nu este și unul economico-social. Pentru cine vrea să citească asta spunea extrem de mult.

Când s-a declanșat criza provocată la vremea aceea de disputa dintre Victor Ciorbea și Traian Băsescu – o criză ce n-ar fi fost posibilă dacă eu aș fi fost în acel moment în guvern, pentru că Băsescu și-a permis-o tocmai știind că nu mai are cine să aducă lucrurile la rațiune – era limpede că sosise momentul să se realizeze o schimbare de echipă. Grav nu a fost că se schimba guvernul. Asta se întâmplă în atâtea țări și înțelege oricine. Grav a fost că schimbarea a durat nici mai mult nici mai puțin de patru luni de zile.

G.A.: În condițiile României, costurile au fost considerabile. Intolerabile.

A.S.: O criză atât de lungă era costisitoare chiar pentru un stat care merge foarte bine în toate planurile. În condițiile României, stat aspirant la integrarea europeană și euro-atlantică, a fost fatal. Cu atât mai mult cu cât primul-ministru care a urmat nu a fost nici el o soluție serioasă pentru România. Eu am atras atenția liderilor partidului din care făceam parte că modul politicianist în care acționează este extrem de dăunător. I-am atenționat, de asemenea, că aceasta ar putea să le aducă o rapidă creștere de popularitate, dar că va fi urmată imediat de o dramatică prăbușire a popularității. Toate previziunile mele au fost din nefericire confirmate de fapte.

G.A.: Sunt absolut de acord cu criticile privitoare la disfuncționalitățile guvernului Ciorbea. Dar acum, ca persoană în deplină cunoștință de cauză, ați putea, în două cuvinte, compara prestația guvernului Ciorbea cu prestația guvernului Vasile?

A.S.: Din punctul de vedere al rezultatelor finale, cred că nu putem vorbi de foarte mari deosebiri. Sunt două etape diferite. Sigur că dacă ambele etape urmează un curs descendent, etapa a doua va găsi țara la un nivel inferior etapei precedente. Dar fenomenul este același. După părerea mea, Victor Ciorbea a fost un om responsabil. Însă nu a fost câtuși de puțin un prim-ministru abil. Din cauza aceasta a călcat în toate străchinile pe care le-a găsit în cale. A făcut toate gafele politice posibile. Prin gafe nu înțeleg neapărat lucruri cunoscute, vizibile public, ci situații consumate în cadrul coaliției care au dus la o deteriorare treptată a relațiilor și la criza politică pe care o cunoaștem.

Radu Vasile a fost un prim-ministru iresponsabil, în ciuda abilității sale politice pe care nu i-o putem, cred, contesta. Abilitatea politică pusă în slujba unor

scopuri șmecherești și asociată cu iresponsabilitatea nu este o calitate, ci un uriaș defect. Uitați-vă, însă, că diplomați și personalități din străinătate, oameni experimentați și onești, s-au lăsat înșelați de ministeriatul lui Radu Vasile. Chiar cu câteva zile înainte să fie pus în situația de a părăsi conducerea guvernului, s-au exprimat elogii absolut neașteptate, cu totul surprinzătoare, în presa străină, la adresa sa[82]. Interesant că după plecarea lui aceste elogii au dispărut brusc.

82. Un mare elogiu, dar ridicând ca urmare semne de întrebare, a apărut în presa din Rusia, după întâlnirea lui Radu Vasile cu Putin.

13

Politica externă după 1990 : Celac, Năstase, Meleșcanu, Pleșu, Roman

Dacă vrei neapărat ca ideile să fie ieșite din comun, riști să nu nimerești ținta

G.A. : Vă propun să trecem acum la analiza mandatelor de politică externă : perioada Sergiu Celac, Adrian Năstase, Teodor Meleșcanu. Vom ajunge în final și la Andrei Pleșu sau poate chiar la Petre Roman. Ce știți despre și cum gândiți perioada, destul de scurtă de altfel, a mandatului lui Sergiu Celac ? Numirea lui, acțiunile de politică externă...

A.S. : Despre un ministru, unele lucruri se știu în perioada mandatului lui, altele se află după aceea.

G.A. : Acesta este avantajul evaluărilor de astăzi.

A.S. : În ziua în care d-l Celac a fost numit ministru al Afacerilor Externe eu nu intrasem încă în Palatul Victoria. Am auzit vorbindu-se – ceea ce poate foarte bine să fie adevărat și tot atât de bine fals – că s-a încercat așezarea unui tandem la conducerea MAE, ca urmare a unei sugestii venite din partea nefastei personalități care este Silviu Brucan. Un tandem format dintr-un ministru care să fie agreat și în bune relații cu Răsăritul, deci cu URSS, altul care să fie agreat de Occident și să aibă bune relații cu SUA în special. Unul să fie ministru plin și celălalt să fie ministru adjunct. Așa s-a ajuns ca ministru plin să fie Sergiu Celac, reputat a avea bune relații, o bună comunicare și o bună percepție în URSS, iar ministru adjunct să fie Corneliu Bogdan, bine cotat, se zice, în SUA.

G.A. : Interesantă ordinea priorităților, d-le Severin.

A.S. : Chiar dacă în ceea ce îl privește pe d-l Sergiu Celac, în sine, lucrurile ar putea să nu fie adevărate și orientarea lui pro-sovietică să nu fie reală, cei care au gândit formula se pare că au gândit-o în această ordine de priorități. Asupra acelora este interesant să ne îndreptăm atenția. Această idee, întemeiată sau nu, a contat mult în „înlăturarea" d-lui Celac din fruntea MAE care s-a produs prin nechemarea lui în guvernul format la 28 iunie 1990, după primele alegeri libere din luna mai a aceluiași an.

G.A. : Asta însemna că atitudinea considerată pro-sovietică a d-lui Celac nu era împărtășită de principalii actori ai guvernului Roman.

A.S. : La acea dată, Petre Roman a fost de părere să nu apelăm în continuare la serviciile d-lui Celac, în calitate de ministru al Afacerilor Externe, întrucât ar face o politică prea personală și ar avea o orientare pro-sovietică. Auzind din partea primului-ministru aceste opinii, nu am putut decât să cred că lucrurile stau așa. Că d-l Celac era de departe un specialist mult superior lui Petre Roman în domeniul relațiilor internaționale, era vizibil. Că din această superioritate decurgea o anumită detașare față de persoana primului-ministru, era iarăși un lucru vizibil. Că primul-ministru suferea din această cauză, nu era încă vizibil, dar am dedus-o din discuțiile pe care ulterior le-am avut cu Petre Roman când s-a conceput structura și componența noului guvern. Ulterior, apropierea mea de domeniul relațiilor externe și de persoana d-lui Celac m-au făcut să privesc mult mai sceptic aceste teze.

G.A. : Până în 1996 sau după 1996 ?

A.S. : Și până în 1996 și după 1996. Ideea că persoane ca Sergiu Celac sau Victor Stănculescu ar putea face o politică personală care să meargă chiar împotriva liderilor de atunci ai statului a dominat o serie întreagă de discuții și analize ce au avut loc în cercurile Puterii. Anumite declarații în sensul unei înclinații către un regim de autoritate pe care l-ar promova Victor Stănculescu au creat emoție.

În ceea ce-l privește pe Sergiu Celac, el a fost trimis în fruntea unei ambasade pentru a se asigura calmarea presupuselor sale ambiții de a face carieră în politica românească – și nu în diplomația românească. Însă, din experiența directă pe care am avut-o în relațiile cu Sergiu Celac, aceste susțineri nu par a se confirma. În perioada în care a fost ministru de Externe, iar eu eram secretar de stat pentru privatizare la Ministerul Economiei Naționale, dar mai ales din discuțiile pe care le-am avut când era ambasador la Londra și l-am întâlnit de mai multe ori, în diverse ipostaze, apoi în perioada ministeriatului meu, mi-a părut a fi unul dintre oamenii nu numai cei mai bine informați, dar și cei mai dotați din punct de vedere intelectual pentru o analiză strategică a politicii externe românești. Un om care a încercat întotdeauna să fie pragmatic, înainte de orice altceva. Să înțeleagă realitățile în mișcare, să dea idei de cele mai multe ori neconformiste pentru a răspunde problemelor cu care se confrunta țara pe plan internațional.

Nu întotdeauna este obligatoriu să fii de acord cu ideile altora. Deci nici eu nu am fost de acord întotdeauna cu ideile d-lui Celac. Dar am apreciat calitatea lor, subtilitatea, analiza pe care ele se bazau și orientarea strategică foarte sofisticată. Din acest punct de vedere, colaborarea mea cu Sergiu Celac, atunci când eu am fost ministru de Externe, a fost exemplară. Spun încă o dată : nu poți să judeci un om doar prin prisma identității de opinii pe care le-ai avea cu el. Gândind : cu cât are păreri mai diferite, cu atât este mai detestabil.

Nu am sesizat niciodată la dânsul o altă orientare decât aceea care să fi fost, în primul rând, pro-occidentală și, în al doilea rând, perfect justificată de încercarea de a servi interesele României. Ca gânditor, să spunem, al politicii externe, după părerea mea, Sergiu Celac este unul dintre cei mai importanți diplomați pe care îi avem în acest moment. Câteodată ideile sale sunt prea cutezătoare, în sensul că vor neapărat să fie ieșite din comun și din acest motiv riști să nu nimerești ținta.

Este foarte adevărat că activitatea pe care a depus-o de-a lungul atâtor ani ca diplomat de carieră i-a diminuat, după părerea mea, o anumită capacitate combativă foarte necesară omului politic. Nu cred că Sergiu Celac are temperamentul și datele unui om politic. Or, un ministru de Externe este obligat să fie om politic, pentru că el face politică externă și nu diplomație. Degeaba gândește foarte bine lucrurile dacă nu are și abilitatea specifică omului politic de a le pune în termenii adecvați promovării lor în concret.

G.A. : Aveți de notat, în perioada mandatului d-lui Sergiu Celac, anumite acțiuni de politică externă ?

A.S. : Domnia sa a fost pentru foarte scurt timp ministru de Externe. Într-o perioadă atât de scurtă, este foarte greu să faci o reală politică strategică.

G.A. : Dar a fost și o perioadă foarte dinamică. Extraordinar de dinamică.

A.S. : Așa este. Acest dinamism intrinsec perioadei vine să compenseze ceva din scurtimea ei. Pe de altă parte, în vremea aceea exista o schimbare de azimut, o schimbare de orientare aproape obligatorie. Ceilalți se repoziționau față de noi, nu atât noi ne repoziționam față de ei. Trăsăturile fundamentale ale lui Sergiu Celac, de diplomat de carieră și de analist, îl predispun spre administrarea cu imaginație a unei realități date, mai mult decât spre schimbarea acestei realități. Către atitudinea de sfetnic privilegiat și nu către atitudinea factorului care decide.

O imagine mai intelectuală a diplomației românești în lume

G.A. : Ajungem la cel de-al doilea ministru de Externe, Adrian Năstase, o persoană cu o istorie destul de complicată. Se știe că a fost subiectul unui scandal în perioada când era student la Facultatea de Drept, care planează asupra imaginii sale politice. În ciuda acestui fapt, sau poate cine știe, datorită acestui fapt, a fost trimis, în anii ’80, la Institutul pentru Drepturile Omului din Norvegia, condus atunci de o personalitate a dreptului internațional, Asbjorn Eide. Cum a fost cooptat în guvern ?

A.S. : Așa cum vă spuneam, la data respectivă s-a dorit – dorința manifestă a lui Petre Roman – ca ministrul de Externe în guvernul de după 28 iunie să fie un

om nou, altul decât Sergiu Celac. Desigur, pozele lui Celac alături de Ceaușescu erau mereu invocate ca un handicap ce n-ar fi putut fi preluat de guvernul cu față nouă de după luna mai 1990.

G.A.: În schimb, mandatul lui Adrian Năstase urma să se lege de semnarea tratatului cu Uniunea Sovietică.

A.S.: Foarte important pentru înțelegerea mandatului lui Adrian Năstase este să ne amintim sau să subliniem contextul în care el a intrat în guvernul Roman, în iunie 1990, ca ministru al Afacerilor Externe urmându-i lui Sergiu Celac.

Pe vremea aceea eu am participat împreună cu Anton Vătășescu și mai ales cu Ioan Aurel Stoica și cu Eugen Dijmărescu, la formarea, la structurarea acelui guvern și chiar la ocuparea posturilor cu diverse persoane. Postul de ministru de Externe a rămas până târziu vacant pentru că nu exista o persoană care să fie agreată. În ultimul moment s-a considerat – și aceasta cred că a fost, de fapt sunt sigur că a fost ideea lui Petre Roman – că ar fi bine să punem pe cineva care să dea doar o imagine de tinerețe și care să nu fie neapărat un ministru de Externe solid, urmând ca politica externă să fie mai mult sau mai puțin de domeniul primului-ministru. Acestea erau discuții în cadrul grupului care s-a ocupat cu formarea guvernului.

Așa s-a ajuns la nominalizarea lui Adrian Năstase care, în acel moment, printr-un concurs de împrejurări, ajunsese purtător de cuvânt al FSN. S-a gândit că în felul acesta se va da și o oarecare satisfacție FSN, întrucât guvernul Roman nu era format din prea multe personalități venite din rândurile partidului de guvernământ. Cel mult erau independenți care candidaseră pe listele FSN în alegeri, dar personalități FSN-iste propriu-zise nu prea erau în acel guvern. Așa, repet, s-a ajuns la Adrian Năstase. Țin minte că Adrian Năstase însuși a fost speriat, sau emoționat să spunem, la perspectiva intrării sale în guvern pe o asemenea funcție. Desigur, ca jurist, lucrase în domeniul dreptului internațional public, avusese întotdeauna preocupări privind cercetarea în această privință, deci avea o sumă întreagă de cunoștințe care l-ar fi putut recomanda. Dar nu avea experiență diplomatică propriu-zisă sau experiență de politică externă suficientă pentru ca persoana sa să se impună ca un candidat natural pentru o asemenea funcție. Acest episod pe care l-am relatat nu foarte pe larg, dar nici foarte succint, este deosebit de important pentru a se înțelege ceea ce a făcut în continuare Adrian Năstase. El a pornit cu handicapul că Petre Roman vroia la Ministerul Afacerilor Externe un fel de ministru-marionetă, care să-i îngăduie lui, primului-ministru, să aibă un cuvânt esențial de spus acolo. Asta în condițiile în care președintelui Ion Iliescu nici nu-i trecea prin cap că nu el va fi acela care să decidă în chestiunile de politică externă. Între acești doi poli se situa Adrian Năstase, ajuns absolut pe nepregătite în poziția de șef al diplomației românești. De aici oscilațiile lui permanente între primul-ministru și șeful statului, încercarea

de a supraviețui, în special în condițiile în care cei doi, pe măsură ce timpul trecea, au intrat mai întâi într-o stare de concurență care s-a transformat apoi în rivalitate, spre a se termina în inamiciție. Mai trebuie să spunem că Adrian Năstase era, în anul 1990, un alt personaj decât în 2000, ca abilitate politică și ca aptitudine de a-și crea susținere.

A.G. : Și mai ales ca imagine de sine.

A.S. : Exact. Pornind de la imaginea de sine. Din cauzele amintite, el a avut o imagine mai bună ca ministru de Externe decât imediat după aceea, când a apărut în public și s-a constatat că nu era un om politic redutabil. Că încă nu avea orientare politică limpede și nu reușea să degajeze o strategie politică precisă. Timpul a trecut și astăzi Adrian Năstase este, după părerea mea, un om politic format. Atunci, însă, era altfel.

Pornind de la aceste observații, și după experiența avută trecând prin Ministerul Afacerilor Externe, îmi dau seama că prin prisma contribuțiilor într-adevăr personale ale lui Adrian Năstase, atunci când s-a aflat la conducerea Ministerului Afacerilor Externe, mandatul său ar putea fi caracterizat ca un mandat iluminist--intelectualist. Inițiativele lui personale, cele care au venit efectiv de la el, au fost mai ales de natură culturală, științifică : Institutul Român pentru Drepturile Omului, Institutul Român de Studii Internaționale, Fundația Titulescu. Vezi și aducerea osemintelor lui Titulescu în țară, amplasarea statuii lui Titulescu în fața Ministerului Afacerilor Externe. Este corect s-o spun, doar atunci când am fost ministru de Externe mi-am dat seama că Adrian Năstase este, totuși, cel care a deschis porțile pentru tineret în minister. Ce fel de tineret, cu ce pregătire, este o altă chestiune. Însă el a organizat o serie întreagă de cursuri și apoi de concursuri pentru intrarea unui val important de tineri în MAE. Ei nu au avut de jucat un rol important în minister și nici nu au fost formați în spiritul unei noi concepții asupra diplomației, dar venirea lor a reprezentat oricum o înnoire.

Acestea țin de o imagine mai intelectuală a diplomației românești în lume. Care a fost strategia, însă, de politică externă, în acel moment ? Eu cred că dincolo de efuziunile prooccidentale ale ministrului de Externe din acel timp, politica externă a fost proiectată de către președinte. În al doilea rând, ea a fost influențată de guvern, de către alte centre de putere din guvern. Unul dintre aceste centre a fost chiar Consiliul pentru Reformă pe care l-am condus eu. Petre Roman a intervenit punctual, așa cum o face întotdeauna, fără să aibă o strategie și fără să aibă capacitatea de a urmări un parcurs foarte limpede. A intervenit fie sub imperiul unor interese sau convingeri personale de moment, fie sub imperiul unor impresii și al unor emoții, de asemenea de moment.

Ajungem în felul acesta la tratatul cu URSS. Dacă memoria nu mă înșală, a fost unul dintre momentele de politică externă cele mai importante din acea perioadă. Nu am zis singurul, ci unul dintre ele. Desigur că în perioada mandatului lui Adrian Năstase au fost și alte evenimente semnificative. Atunci s-a pus capăt

Tratatului de la Varșovia, atunci a fost desființat CAER dar, după părerea mea, România a urmat atunci curentul internațional pe care nu-l putea evita.

G.A. : Decizii adoptate la nivel geopolitic.

A.S. : Și România le-a urmat, zic eu, fără crâcnire, dar și fără o contribuție originală. La un moment dat, nouă ni se sugera, în special din Franța, să menținem anumite structuri ale CAER, nu în sensul vechi al organizației, dar în sensul păstrării avantajelor care decurgeau din complementaritatea unor economii naționale și din existența unei piețe comune a țărilor din Europa Centrală. România a venit cu un foarte redus aport de originalitate în prelucrarea acestei idei. A preferat ca, dimpotrivă, să se încadreze în curentul principal susținut de statele de la Vișegrad și a aderat la ideea desființării fără nici un fel de acte tranzitorii a CAER. Părerea mea este că atunci au existat și alte ocazii importante, mă gândesc inclusiv la posibilitatea de a asocia România la structuri de tip Vișegrad. Fie nu s-a dorit, fie nu s-a știut, cert este că România a rămas în afara unor astfel de parteneriate, ceea ce după părerea mea nu a fost bine.

Evenimente importante atunci au fost legate de poziția României față de Republica Moldova. Opinia mea este aceea că în contextul discuțiilor foarte aprinse și foarte consistente care se purtau în legătură cu anularea, nu numai în sens metaforic, a Pactului Ribbentrop-Molotov, dar și pentru aplicarea cu adevărat a principiului *restitutio in integrum,* care înseamnă juridic punerea celor afectați în situația anterioară actului anulat și în condițiile în care președintele URSS, Mihail Gorbaciov, urmat de Sovietul Suprem al URSS, declarase ca nul *ab initio* respectivul Pact, România ar fi putut avea o atitudine mai activă și ar fi putut să ceară același regim care, în cele din urmă, a fost aplicat Țărilor Baltice.

Aici, însă, iarăși îmi dau seama că elanurile intelectuale ale lui Adrian Năstase nu au contat mult și înclinațiile lui oarecum romantice au cântărit mai puțin față de ceea ce s-a decis și s-a proiectat pe acest subiect – subiectul Moldova – la Palatul Cotroceni. Soluțiile care s-au adoptat la momentul respectiv au fost, totuși, concepute într-un context internațional, în afara granițelor României. România ar fi putut influența, poate, acele soluții finale, însă ea a fost inertă exact atunci când ar fi trebuit să fie activă. A lipsit la întâlnirea cu istoria.

Tratatul cu URSS a fost, în schimb, în mare măsură, o inițiativă internă. Cred că, în sine, această inițiativă nu poate fi criticată, pentru că era normal ca punând baze noi în relațiile României cu Occidentul european sau transatlantic, să se stabilească un tip de relații noi și cu ceea ce pe vremea aceea încă mai era URSS. Sigur că aici este și o problemă de intuiție și este greu de dat un premiu pentru intuiția celor care au parafat tratatul cu câteva zile înainte de dispariția URSS. Însă, dincolo de aceste critici ținând de intuiție, tratatul a fost încheiat și fără o viziune clară a obiectivelor strategice pe care România și le propunea, a viitorului URSS și a naturii pe care relațiile dintre România și vecinul său de la Răsărit trebuiau să o aibă chiar și în situația în care URSS ar fi supraviețuit. Găsim în

acest tratat o anume ambiguitate care ori de câte ori am adoptat-o în istorie, nu ne-a făcut decât necazuri. Ne-a transformat într-un partener dubios, îndoielnic în raporturile cu absolut toată lumea. Acel tratat nu era de natură nici să menajeze orgoliile URSS în destrămare, nici să dea asigurările pe care obligatoriu trebuia să le dăm celor pe care ni-i doream aliați : democrațiile consolidate din Europa Occidentală și din America.

Îmi este destul de clar că în privința acestui tratat Adrian Năstase a avut de urmat directivele pe care le-a primit. A încercat să scape din ciocnirea care se proiecta între președinție și guvern și să navigheze printre stânci, prin ape tulburi și frământate. Dar, pe de altă parte, cred că a avut și ambiția de a realiza un act de drept internațional foarte important, un act istoric. Poate din cauza aceasta a grăbit lucrurile mai mult decât ar fi fost cazul.

G.A. : Să vă povestesc un lucru care mi se pare interesant. Se întâmpla exact în zilele în care se desfășura puciul de la Moscova. Nu se știa care va fi rezultatul. Atunci a venit la București Liviu Bota, diplomatul român care luase poziție împotriva regimului Ceaușescu în timp ce se afla în Occident, la sfârșitul anilor ’80. El a sugerat o întâlnire la care să fiu prezent și eu. Am fost invitat la o masă cu puține persoane, gazdă fiind Adrian Năstase și purtătorul de cuvânt al președinției, d-l Traian Chebeleu. A urmat o discuție politicoasă, de mică reuniune. La un moment dat, s-a întâmplat ceva care a surprins, cred, pe toată lumea. Adrian Năstase a luat cuvântul de față cu toți, de față și cu Liviu Bota, de față și cu mine, spunând : „Sunt unii care așteaptă cu mult interes ce se va întâmpla la Moscova, pregătindu-se de schimbări. Cineva chiar de la această masă ar dori să devină noul ministru de Externe al României”.

Evident, se referea la Chebeleu care era chiar în fața mea. Avea o figură neagră, sau neagră e prea mult spus, era cenușie, în orice caz, crispată de acest comentariu. Asta reflecta o luptă de putere în grupul celor care decideau politica externă atunci când la Moscova se decidea între o direcție democratică de tip Elțîn și o revanșă comunistă. Cum vedeți, acum, semnificația unui astfel de eveniment pentru relațiile Năstase–Chebeleu–Președinție.

A.S. : Sugestia era că Traian Chebeleu ar fi fost de partea puciștilor ?

G.A. : Dacă ar fi venit puciștii la putere, putea deveni noul ministru de Externe al României. Chebeleu ar fi fost expresia acelui grup interesat în succesul puciștilor.

A.S. : Mi-e greu să vorbesc despre aceste lucruri fără să fac speculații. Nu am avut niciodată sentimentul că d-l Chebeleu ar fi avut în vedere postul de ministru de Externe. Pe de altă parte, știu că relația lui Adrian Năstase cu Traian Chebeleu a fost întotdeauna foarte bună. Năstase îl aprecia pe Traian Chebeleu. Atunci când am devenit ministru de Externe, Adrian Năstase mi l-a recomandat cu mare căldură.

Interesantă mi se pare din ce spuneți atitudinea pe care Năstase o lăsa să se înțeleagă : de distanțare față de puciști. Este ceea ce d-l Năstase încerca să sugereze. Eu nu pot să nu recunosc, l-am criticat sever pe Adrian Năstase pentru diversele acte de politică externă pe care le-a patronat și pentru diverse atitudini de politică externă pe care le-a avut. Însă, cu timpul, mi-am dat seama că, de fapt, explicația care se putea da – iar ceea ce spuneți îmi confirmă părerea – era că Adrian Năstase a fost obligat, nefiind susținut, nefiind puternic, să oscileze în permanență între mai multe fronturi. Din cauza aceasta a rămas mereu într-o stare de ambiguitate. Eu am crezut în perioada anilor '93-'96 că Teodor Meleșcanu a fost un ministru de Externe mai bun decât Adrian Năstase. Când am ajuns ministru de Externe și am văzut lucrurile din interior, mi-am revizuit părerea.

Însă în politică nu ești judecat pentru intențiile tale, pentru lucrările tale de sertar și pentru simpatiile tale tainice sau pe care le mărturisești prietenilor și familiei. Ci ești judecat după rezultate. Pentru faptele palpabile, cele care produc efecte reale. Or, din acest punct de vedere, în acea perioadă de imense transformări, lipsa de putere politică și de experiență și chiar de încredere în sine ale lui Adrian Năstase nu i-au permis să lase în istoria politicii externe acele urme care probabil corespundeau datelor personale sau opțiunilor sale secrete.

Nu crede în ceea ce spune dar dă răspunsul care știe că este plăcut celui care întreabă

G.A. : În timpul mandatului lui Teodor Meleșcanu a avut loc, în sfârșit, aderarea României la Consiliul Europei. Unii o numesc un succes. Eu aș spune că acceptarea României în 1993 indică insuccesul întârzierii considerabile a includerii țării noastre în această organizație pan-europeană. S-a depus, de asemenea, cererea de aderare la Uniunea Europeană. Dar o mulțime de evoluții în raporturile externe ale României erau contrare principiilor integrării. Mă refer la crearea unor tensiuni în relațiile cu Republica Moldova ; mă refer la eșecul semnării tratatului cu Ungaria, în 1995, invocându-se pericole artificiale și știute a fi artificiale ; la relațiile cu RF Iugoslavia care urmau o linie divergentă de politica UE ; la pasul pe loc în relațiile cu Ucraina – aici am folosit un eufemism. Toate acestea urmau o logică contrară așteptărilor Bruxelului și ale celorlalte capitale europene. Iată câteva teme pentru a vă invita să comentați politica externă românească sub Teodor Meleșcanu.

A.S. : Poate că ar merita să începem prin a sublinia că d-l Meleșcanu a fost cel mai longeviv ministru de Externe de până în acest moment în istoria post--decembristă a României. Este singurul care a avut privilegiul – și spun în cunoștință de cauză, „privilegiul" – de a ocupa funcția de ministru al Afacerilor Externe și ministru de stat pentru o perioadă de patru ani. Adrian Năstase a fost

ministru de Externe circa doi ani și ceva, în mai multe guverne. Eu am fost pentru un an, Andrei Pleșu pentru circa doi ani, iar Sergiu Celac pentru aproximativ șase luni. Durata în care exerciți o anumită funcție are, totuși, o serioasă semnificație : ai timp mai mult la dispoziție, poți face mai multe. Desigur, sunt unii care fac multe în timp scurt, însă nu poți să consolidezi ceea ce ai făcut. Așa încât există un avantaj în a exercita o funcție pentru o durată mai lungă. Din perspectiva aceasta, lipsa de rezultate a mandatului de politică externă al d-lui Meleșcanu trebuie văzută ca având și o circumstanță agravantă.

G.A. : Lipsa de rezultate sau contra-rezultatele ?

A.S. : Sau contra-rezultatele. Desigur, ca să îi dăm și o circumstanță atenuantă pe care a invocat-o de foarte multe ori, trebuie să spunem că Teodor Meleșcanu, în perioada în care a fost ministru de Externe, nu a făcut parte și nu a îndeplinit o funcție de conducere într-un partid politic și din această cauză a fost lipsit de suportul politic necesar unor fapte importante. I-a lipsit suportul necesar pentru a realiza proiecte majore și de curaj. Dar tot atât de bine se poate spune, din tot ceea ce știm la ora actuală, că și dacă ar fi avut un asemenea sprijin politic i-ar fi lipsit proiectele importante și de curaj pe care să le realizeze. El nu are nici harul, nici gustul de a le concepe.

Puțină lume știe – mi-am dat seama de acest lucru de abia după ce am devenit eu însumi ministru al Afacerilor Externe – faptul că d-l Meleșcanu nu este în genere preocupat de definirea unor proiecte ample. El nu are nici viziunea, nici temeritatea de a concepe o politică externă conformă intereselor celor mai înalte ale României din acest moment.

G.A. : Dacă nu a avut proiecte de politică externă – cam asta se înțelege din ceea ce spuneți – înseamnă că dânsul nu a făcut decât să gestioneze ceva. Ce a gestionat ?

A.S. : El a gestionat o situație care evolua sub impulsul natural al unor evenimente colaterale politicii externe. Tot timpul d-l Meleșcanu și diplomații din Ministerul de Externe au reclamat acest lucru. Tot timpul foloseau formula lui Titulescu : „Dați-mi o bună politică internă și vă voi da o bună politică externă”. Această formulă este o formulă valabilă până la un punct. Nici Titulescu nu a absolutizat-o și nimeni nu ar face-o. D-l Meleșcanu însă a absolutizat-o, fiindcă pentru dânsul era cea mai bună scuză spre a justifica ce nu face. Și nefăcând nimic, pentru că lumea evoluează, noi n-am reușit nici măcar să rămânem pe loc, ci am rămas în urmă, am involuat. Dânsul și-a conceput prezența în fruntea diplomației românești ca pe un act de gestiune măruntă în care erau valabile formulele pe care uneori le auzeam pe timpul lui Ceaușescu : „Noi participăm, dar nu ne amestecăm ; noi reacționăm, dar nu acționăm ; noi urmăm calea majorității deoarece orice căruță este bună pentru a te sui în ea, dacă ajunge prima la destinație”.

Or, după părerea mea, ca să folosesc aceeași metaforă, nu orice căruță era bună pentru noi, ci doar aceea care transporta cu sine valori, principii de natură să răspundă aspirațiilor pe care le are România. O căruță care merge pe un drum ducând spre o destinație anume și nu spre orice destinație. Nu să ajungem primii *la orice* destinație ; important era să ajungem *la o anumită* destinație.

Am fost surprins atunci când am ajuns în Ministerul Afacerilor Externe și m-am apropiat de diplomații români, să constat că cea mai proastă impresie pe care o făcuse un ministru de Externe după 25 decembrie 1989 și până la venirea mea în fruntea Ministerului de Externe o lăsase singurul ministru care provenea 100% din interiorul diplomației românești, respectiv Teodor Meleșcanu. Eu nu îl acuz acum. ci pur și simplu atest o realitate. Diplomații români, în marea lor majoritate, au apreciat că până la acea dată, deci până în decembrie 1996, ministrul care a făcut cel mai puțin pentru politica noastră externă a fost Teodor Meleșcanu. Din prudență, din lipsă de preocupare și din lipsă de viziune.

G.A. : Concret, ce a însemnat gestiunea lui ? El nu putea să gestioneze decât ceea ce avea pe masă. Avea de gestionat relația cu vecinii și câteva teme multilaterale : Consiliul Europei, Uniunea Europeană, Alianța Nord-Atlantică. Într-o perioada importantă a mandatului său România participa la embargoul impus Iugoslaviei[83]. Atunci au avut loc inițiative ale MAE față de R.F. Iugoslavia care, după informațiile mele, au contrariat partenerii occidentali.

A.S. : Fiecare om lucrează acolo unde este pus să lucreze în conformitate cu ceea ce este el însuși. Relația cu vecinii nu a fost o temă în timpul ministeriatului Meleșcanu. Era mult mai *à la mode*, ca să spunem așa, mult mai spectaculos să consideri că unicul tău interlocutor este America, superputerea mondială.

G.A. : Deci, spuneți : Teodor Meleșcanu nu realiza importanța relațiilor cu vecinii pentru plasarea României în ansamblul relațiilor internaționale.

A.S. : Absolut[84] ! Pentru că ideea era : unde dă poza mea mai bine ? Unde dă mai bine la emisiunile de știri ? Alături de László Kovács, să spunem, alături de nu mai știu cine era ministru de Externe în Moldova sau în Ucraina, sau alături de Warren Christopher[85] ? Chiar dacă Warren Christopher nu te primește sau nu se

---

83. Încălcat, cum arată dezvăluirile de după 1997, dar mai ales investigațiile de la jumătatea anului 2000, sub oblăduirea celor mai înalți demnitari ai statului român, incluzându-l pe Teodor Meleșcanu.
84. Ministerul Afacerilor Externe primise de la Centrul de Studii Internaționale mai multe materiale asupra principiilor politicii externe ale României față de vecini și asupra modului în care România era chemată să trateze chestiunea minorităților naționale și a frontierelor, ca o condiție a integrării europene și euro-atlantice. (În afară de Punctele de vedere ale Centrului de Studii Internaționale, vezi seria de articole din revista Centrului, *Studii Internaționale* nr. 1 și nr. 2.) În atitudinea lor, ca și în multe din argumentele lor, ele urmau ceea ce a devenit politică externă a României în perioada mandatului lui Adrian Severin.
85. Secretarul de stat american de atunci.

uită la tine, dar tu eşti prin preajmă, în camera de luat vederi se poate vedea şi chipul tău trecând pe acolo. Apoi, nimeni nu se preocupa ce se discută cu Warren Christopher, cu ce te duci la Warren Christopher… Sau cu ce te duci în America, în Franţa, în Germania? Important e să fii fotografiat.

Desigur că ei fiind oameni politicoşi, chiar dacă foarte ocupaţi, de primit ne mai primeau, dar nimic nu avansa. Ar fi fost nevoie de viziune şi de fapte. Nu te puteai duce cu o simplă declaraţie de dragoste cântată precum cântau îndrăgostiţii altădată cu chitara sub balconul iubitei. Eventual, angajând câte un Figaro să facă această operaţiune pentru ei. Or, asta a fost politica externă care s-a dus în perioada aceea la nivelul conducerii Ministerului de Externe. Aş putea s-o numesc „o politică de Figaro". Multe idei spectaculoase, dar spectaculoase în plan superficial, în plan propagandistic.

Tot aşa, din aceeaşi perspectivă s-a abordat şi poziţia faţă de vecini. N-a existat o strategie, o conştientizare a importanţei politicii faţă de vecini. A existat, însă, sentimentul că patriotismul dă bine şi că sublinierea raporturilor de frăţietate cu Republica Moldova, evident de pe poziţia fratelui mai mare, ar putea să creeze simpatii pe plan intern. Am adoptat o asemenea poziţie, cu rezultatul că s-a blocat relaţia „româno-moldoveană". Românofobia în Republica Moldova, regretabilă, condamnabilă desigur, spuneţi-i cum vreţi, nedreaptă, este rezultatul politicii duse în timpul ministeriatului Meleşcanu[86].

Le fel, starea de neîncredere pe care am moştenit-o în relaţiile româno-maghiare, cu vecinul nostru cel mai important din toate punctele de vedere. Aceasta este o altă moştenire a ministeriatului Meleşcanu. Declaraţia privind emascularea Recomandării 1201 în tratatul cu Ungaria era efectiv o altă formulă şmecherească pregătită la minister, de natură a nemulţumi pe toată lumea. Este interesant că în toată acea perioadă d-l Meleşcanu lăsa să se înţeleagă – în anumite cercuri din ţară, dar mai ales în străinătate – că nu poate face mai mult în chestiunea tratatului cu Ungaria pentru că ar fi oprit de Ion Iliescu. Ceea ce nu era absolut deloc adevărat. D-l Meleşcanu nu facea mai mult pentru că nu voia să facă mai mult. Doar dacă ar fi vrut am fi putut eventual constata că Ion Iliescu îl blochează. Din ce motiv nu s-a încercat să se facă mai mult din partea Ministerului Afacerilor Externe? Din motive demagogice. Nu cred că d-l Meleşcanu ar fi un anti-maghiar sau un naţionalist extremist. Nici vorbă de aşa ceva! După cum fumează trabucul îţi dai seama că nu este un naţionalist. Dar reţinerea lui era un mod de a câştiga simpatii facile.

Îmi aduc aminte de un lucru interesant pe care un ministru de Externe dintr-o ţară vecină, nu spun care, mi l-a povestit. Fiind în călătorie în Statele Unite, s-a întâlnit, la o masă, cu mai mulţi diplomaţi americani şi miniştri de Externe care

86. Severin se referă, evident, la românofobia circumstanţială, manifestată în raporturile politice moldovene la câtva timp după declararea independenţei Republicii Moldova, nu la mentalitatea românofobă cu tradiţie, politică de stat în perioadele rusă şi apoi sovietică.

se aflau la Washington. Tocmai atunci se schimbase guvernul în România, iar eu devenisem noul ministru de Externe. La masa respectivă i s-a pus acestui foarte respectat ministru de Externe întrebarea : ce părere are despre mine și ce părere are despre d-l Meleșcanu ? Cum ne-ar putea compara ? Ministrul întrebat a dat următorul răspuns pe care, repet, îl știu chiar din gura lui. A spus : „Dacă le pui o întrebare, amândoi răspund la fel. Diferența este că Severin crede în ceea ce spune, în timp ce Meleșcanu nu crede în ceea ce spune, dar dă răspunsul care știe că este plăcut celui care întreabă".

Socotesc că acest răspuns, această apreciere a fost extrem de corectă, cel puțin în ceea ce-l privește pe d-l Meleșcanu. D-l Meleșcanu dă răspunsuri politic corecte la absolut toate întrebările, dar pur și simplu cred că nu-i pasă de ceea ce urmează să se facă în lumina acestor răspunsuri. Nici măcar n-aș crede că este duplicitar în sensul că spune ce trebuie și face ce nu trebuie. Pur și simplu nu-i pasă de ceea ce se face. Îi pasă doar ca, dând răspunsurile care-i fac plăcere fiecărui interlocutor, să câștige popularitate. Iar mai departe preferă să lase lucrurile la voia întâmplării, tocmai pentru ca să nu supere prin faptele pe care le-ar comite.

Dacă unii îl întreabă : „Domnule, dar cum e posibil ca dumneata să ne fi spus una și nimic să nu se fi făcut ?", atunci imediat găsește să dea vina pe câte un factor de blocaj. Care, chipurile, nu i-a permis să ducă la capăt ceea ce afirmase.

Sunt de acord cu ceea ce ați spus, că este probabil încă mai condamnabil faptul că tratatul cu Ungaria nu s-a semnat atunci, în primăvara anului1995, când am fi avut cele mai mari câștiguri din încheierea lui, știind că nu se ascunde nici un fel de pericol în semnarea lui. Aceasta ar putea să fie, mă rog, *mutatis mutandis*, diferența dintre omorul din culpă și omorul cu premeditare, ori dintre omorul simplu și cel deosebit de grav.

Un alt episod pe care nu-l cunoaște foarte multă lume : Meleșcanu s-a opus demersurilor ca România să devină președintele în exercițiu al OSCE. Noi aveam posibilitatea cu mai mulți ani înainte să candidăm la această funcție. Aveam și șanse mari să o obținem. Am fi fost avantajați dacă am fi ajuns înainte acolo, pentru că fundațiile noii Europe s-au pus în anii '90, nu în anul 2000. În anul 2000 și în anii următori sunt alte lucruri care se vor face. În anii aceștia vom avea mai curând de rezolvat o sumă întreagă de crize care sunt răspândite pretutindeni pe harta Europei. Marile concepții, marile decizii privind arhitectura europeană s-au luat în anii '90. Or, ar fi fost foarte bine ca în acei ani România să dețină o funcție importantă în conducerea OSCE și să poată influența marile decizii de pe această funcție. Nu s-a întâmplat. De ce de fiecare dată când diplomații din Ministerul Afacerilor Externe veneau cu propuneri în acest sens d-l Meleșcanu le îndepărta ? Pentru că nu putea să creeze o strategie, care evident, ca orice strategie nouă, incumbă riscuri, implică responsabilități.

G.A. : Chiar dacă doar ca gestionar, d-l Meleșcanu era totuși obligat să finalizeze proiectele care erau în facere, ca să spun așa. Unul dintre ele era acceptarea

României ca membru deplin al Consiliului Europei. După cum știm, România a căpătat acest statut de abia în toamna anului 1993. Foarte târziu, cu câteva luni înainte de aderarea unei țări precum Rusia. Asupra acestui subiect, poate, vom reveni, discutând mai pe larg relația României cu Consiliul Europei. Apoi, în anul 1995, ministerul condus de d-l Meleșcanu depunea cererea de aderare la UE. Ați observat vreo anumită construcție conceptuală a MAE privind aderarea la Uniune? Aveți de dat nume în sensul acesta?

A.S.: Eu cred că alura sportivă a d-lui Meleșcanu reflectă și un anume mod de abordare a raporturilor internaționale. Aceste raporturi erau văzute – și cred că și azi le vede la fel – ca o participare la olimpiadă, ca un ritual olimpic: ne ducem, ne întrecem, unii dintre participanți iau cupa, iau medalii, și în felul acesta ne bucurăm și noi de aplauzele tribunei. Important este să participi, nu să câștigi.

Spiritul olimpic este foarte frumos, întrecerile sportive sunt lăudabile și spiritul sportiv trebuie menținut. Numai că politica este mai mult decât atât. Politica nu este numai o procedură. Politica este, în primul rând, o definire a țintelor. Politica este o definire a strategiilor. Sigur, aceste strategii se aplică prin intermediul anumitor proceduri pe care trebuie să le stăpânim și să le folosim cu mare abilitate. Dacă totul se rezumă însă la formă, nu vei avea nici un fel de succes decât acela de a crede că poți cândva să iei și medalia olimpică. Însă medalia nu o iau cei care știu bine cum se pun numerele pe tricouri și cum să te așezi în poziția de start, ci aceia care se antrenează efectiv și au o gândire asupra cursei, o gândire tactică și strategică, o gândire asupra programului de antrenament și de curse.

Or, cred că la modul acesta s-a pus și problema cererii noastre de aderare la UE. Era o modă. Partidele politice spuneau că e bine să fie așa; Europa însăși sugera că ea trebuie să cuprindă toate țările continentului și, prin urmare, nimeni nu putea să rămână pe afară. Atunci s-a spus: haide, e bine să dăm românilor speranța că duminica următoare vor vedea un alt meci în care noi o să fim pe teren și, cu puțin noroc, dacă suntem isteți, o să culegem aplauzele publicului.

Eu unul eram dintre cei care nu-și explicau de ce nu s-a făcut mai devreme acest gest. În momentul în care am semnat și am ratificat tratatul de asociere, ceea ce s-a întâmplat la începutul lui 1993, noi puteam să trecem imediat la etapa următoare și să facem cererea de aderare. Or, s-a așteptat cel puțin doi ani de zile, fără să înțeleg de ce, fără ca măcar să ne pregătim. Fără ca să ne antrenăm măcar pe marginea terenului.

G.A.: Ați spus „de ce?". Vă ofer o posibilă explicație. Posibilitatea formală a aderării avea ca garnitură obligatorie condițiile, standardele pe care țările pretendente trebuiau să le respecte. Uniunea Europeană lansase, după 1993, Pactul Balladur care impunea țărilor candidate neutralizarea celor două mari surse de instabilitate: situația nemulțumitoare a minorităților naționale și încercările de modificare a frontierelor. În 1994, MAE român a elaborat materiale care au format

baza unui Memorandum adresat parlamentarilor privind pactul Balladur. Surpriza noastră, a celor care am deschis Memorandumul adresat Departamentului de Relații Externe al Camerei Deputaților, a fost să vedem un document critic și, pe mari porțiuni, diletant. În plus, documentul oferea câteva copii ale unor materiale din presa internațională, selectate dintre cele care exprimau o opinie negativă. Imaginea oferită de către Departament și, de fapt de către MAE[87], parlamentarului român, privind proiectul Uniunii Europene era pronunțat negativă.

Un astfel de document vădind, repet, o reticență aproape agresivă la planurile Uniunii Europene, nu se putea face fără supervizarea directă a ministrului Afacerilor Externe, deci a lui Teodor Meleșcanu. Și atunci, cum să-l vedem pe Teodor Meleșcanu grăbindu-se să depună cererea de aderare a României la Uniunea Europeană?

A.S.: La întrebarea pe care am pus-o, de ce s-a așteptat până în 1995, chiar d-stră ați dat răspunsul. S-a așteptat până în 1995 pentru că, în principiu, noi ne gândeam că n-ar fi rău să fie bine și să intrăm în Uniunea Europeană, dar păstrând – d-l Meleșcanu a apărat cu brio această concepție – mentalitatea timpurilor în care eram membri CAER sau ai Pactului de la Varșovia. Noi participam la activitatea organizațiilor internaționale cu speranța și cu unicul obiectiv de a-i păcăli pe ceilalți membri și nu cu gândul de a construi, de a realiza împreună un proiect comun.

G.A.: De a ne asuma statutul decurgând din participarea noastră la o comunitate de valori.

A.S.: Asumându-ne, în felul acesta, statutul organizației respective. Dacă această atitudine a avut justificări în perioada comunismului real, în perioada bipolarismului și a existenței puternicului control al blocului sovietic asupra țărilor membre, după 1990 o asemenea mentalitate s-a dovedit fatală. Ea a subminat șansele noastre de a realiza integrarea europeană și euro-atlantică de care România are absolută nevoie.

G.A.: Ajungem la tema gestionării proiectului de integrare euro-atlantică. După câte cunosc, decizia americană privind extinderea NATO a fost luată – corectați-mă dacă greșesc – prin iarna anului 1993-1994. Solicitările care s-au exprimat încă din 1990, apelurile pentru extinderea Alianței, venite mai ales din partea țărilor din Europa Centrală, au fost îmbrățișate de-abia atunci de către Statele Unite. Care au fost atitudinile MAE, pe vremea ministeriatului Teodor Meleșcanu, în privința integrării României în comunitatea euro-atlantică?

A.S.: Trebuie să previn pe cei care citesc că eu nu trag niște concluzii în urma unei investigații riguroase. Însă ceea ce mi se pare absolut clar este faptul

87. Faptul că Memorandumul sintetiza opiniile MAE ne-a fost confirmat, la sesizarea noastră, a membrilor Centrului de Studii Internaționale, de către Radu Podgoreanu, directorul Departamentului.

că, spre deosebire de ceea ce se spunea public la venirea mea în fruntea Ministerului Afacerilor Externe, în luna decembrie 1996, după patru ani de ministeriat Meleșcanu, România avea șanse virtual nule de a deveni membră a NATO. Pot să spun că nu am găsit nici un fel de strategie de abordare a acestei candidaturi. Noi ziceam mereu : „Nu există decât o singură alternativă" – bineînțeles făcând și o greșeală gramaticală, pentru că alternativa înseamnă deja două posibilități. Cu excepția aspectelor de limbă, era bine zis, dar nu era deloc suficient pentru ca NATO să-și deschidă porțile către noi. Nimeni nu te primește într-un club select numai pentru că ești băiat simpatic și știi să alegi la sfârșitul mesei cea mai bună marcă de coniac.

G.A. : D-le Severin, dar aici lucrurile sunt oarecum simplu de evaluat. În momentul în care ați venit în minister, trebuia să aveți dosarele pentru Consiliul Europei, dosarele pentru NATO, dosarele pentru Uniunea Europeană, pregătite de-a lungul timpului de către MAE ; listă de tactici și strategii duse până la un punct. Cum arătau aceste dosare ?

A.S. : Din păcate, aceste dosare erau rezultatul muncii funcționarilor Ministerului Afacerilor Externe, care își făcuseră datoria ca orice funcționar, gestionând marfa pe care o aveau și îndeplinind instrucțiunile pe care în fapt nu le aveau. În cazul nostru, nu le aveau. O viziune, o strategie și o tactică nu existau în acel moment.

G.A. : Adică e posibil ca Ministerul Afacerilor Externe al României să nu aibă, într-o epocă crucială pentru relațiile externe ale țării, dosare aprofundate pentru marile ei ținte ?

A.S. : S-a repetat până la sațietate că suntem un pilon de stabilitate în zonă. Or, un pilon de stabilitate în zona noastră geografică nu puteam fi decât dacă aveam relații consolidate cu vecinii noștri. Nu puteai să faci o asemenea afirmație, că ești un pilon de stabilitate, dacă relațiile cu vecinii tăi erau, în cel mai bun caz, reci. La vremea aceea, când am ajuns eu în MAE, în decembrie, până și cu Marea Neagră aveam raporturi reci, întrucât temperatura apei era foarte scăzută. Or, ministerul nu avea dosare care să arate că dorește serios să promoveze relații consolidate cu vecinii. Iar ideea care se tot susținea, că România este o țară stabilă și din cauza aceasta ea emană stabilitate în zonă, era o pură speculație lingvistică, pentru că nu se baza pe absolut nimic. Un tratat cu Ungaria scos cu forcepsul și încă neintrat în vigoare, întrucât nu se schimbaseră instrumentele de ratificare, un tratat cu Ucraina pus pe butuci, un altul cu Moldova inexistent, un raport destul de discutabil cu Bulgaria, mai degrabă tensionat decât amical și o relație în cel mai bun caz duplicitară, deci complet nesănătoasă, cu Iugoslavia, acestea nu puteau să reprezinte dovezi că România este o țară a cărei politică de „stabilizare externă" era eficientă în zonă.

La momentul în care se forma guvernul Ciorbea, când s-a pus problema venirii mele ca ministru de Externe, d-l Meleșcanu a afirmat că pentru mine poarta la Moscova se va închide. Eu trebuie să spun că *am găsit* o relație complet blocată

cu Moscova. Și asta nu pentru că ar fi fost apărate nu știu ce interese românești care nu erau deloc compatibile cu anumite rigori pe care Rusia ar fi vrut să le impună relațiilor noastre. Ci pentru că pur și simplu s-a dovedit lipsă de hotărâre, lipsă de caracter în relațiile cu această țară. Este deja destul de cunoscut episodul aducerii la București, mi se pare tocmai din China, a lui Evgheni Primakov pentru perfectarea tratatului de bază între cele două țări. Pentru ca la aeroport să i se spună că ne-am răzgândit!

G.A.: Dar d-stră ați fi acceptat parafarea sub forma de atunci a tratatului?

A.S.: Eu nu l-aș fi adus pe Primakov la București! Și cu asta am spus totul! Deci eu am vorbit de caracter. Știți bine că nu eram de acord cu documentul și că v-am căutat pentru a vă consulta în legătură cu anumite articole, iar observațiile d-stră au intrat în noua formulă pe care am propus-o[88]. Dar eu n-am vorbit despre caracterul documentului, ci de caracterul politicienilor români. Care când o luau într-o direcție, când o luau în cealaltă direcție, după cum bătea vântul. Or, în asemenea situații este limpede că dacă partea rusă ar fi acceptat dezacordul României față de un text care nu o satisfăcea, nu putea în schimb să accepte batjocura de a se schimba în fiecare zi punctul de vedere după cum băteau aici vânturile politice și după cum umbla mirosul fripturii.

G.A.: Deci înțeleg, d-le Severin, că în urma mandatului Meleșcanu ați găsit un minister aflat pe un teren friabil și fără busolă.

A.S.: Cred că se poate spune foarte bine acest lucru. Și mai cred că este datoria noastră față de populația României, în special la această oră, de a nu o lăsa să se mai iluzioneze cu mituri. Din păcate, românilor le pare tare rău când li se spune că nu există Moș Crăciun. Știu și eu că atunci când eram copil mai măricel și am aflat pentru prima oară că nu există Moș Crăciun am plâns. Însă acest plâns este probabil necesar pentru a trece într-o altă etapă a vieții noastre. Este cazul să înțelegem că nu putem trăi din mitul unor personaje providențiale care ne-ar putea aduce fericirea.

G.A.: Sunt acestea ultimele cuvinte cu care vă despărțiți de moștenirea Meleșcanu?

A.S.: Nu, pentru că merită să descriu acțiunea de predare-primire. Am putea scrie o carte interesantă din punerea în oglindă a predării-primirii Meleșcanu--Severin cu cealaltă, Severin-Pleșu.

---

88. Era vorba în special despre art. 3 al proiectului de tratat: „În cazul apariției unor situații care, după părerea uneia dintre Părțile Contractante, creează o amenințare la adresa păcii și securității internaționale sau dăunează intereselor sale de securitate, ele vor intra imediat în contact cu scopul de a proceda la un schimb de păreri cu privire la acțiunile potrivite care ar putea fi întreprinse pentru diminuarea tensiunii și soluționarea unor asemenea situații". O critică a unor astfel de articole din proiectul de tratat le publicasem în revista *22*. Adrian Severin și-a adus aminte și mi-a solicitat din nou opiniile pe care, mi-a spus, le-ar fi folosit.

Discuția pe care am avut-o la Ministerul de Externe cu d-l Meleșcanu pentru a prelua gestiunea, sigur în sensul foarte larg al cuvântului, gestiunea politică, a durat exact 10 minute. D-l Meleșcanu mi-a dat două chei, mi-a arătat cum funcționează telefoanele și mi-a încondeiat pe toți adjuncții cu care dânsul lucrase și cu asta s-a terminat; în timp ce eu speram că îmi va spune marile secrete, marile acțiuni în suspensie, marile înțelegeri neoficiale, marile mișcări strategice în desfășurare, pentru că, sigur, nu poți să termini o anumită manevră tactică sau strategică exact în ziua când se schimbă guvernul.

Mă așteptam să preiau lucrurile din mers. Între două guverne nu poate să existe numai discontinuitate, ci trebuie să existe și continuitate. Nimic din toate acestea. Am făcut apoi operă de arheologie, am săpat în minister pentru a putea să recompun realitatea cu sprijinul unor oameni cărora le sunt recunoscător că au vrut să mă sprijine dar care, evident, nefiind miniștri, nefiind conducători politici ai instituției, nu puteau să aibă imaginea ansamblului.

În oglindă cu aceasta este încercarea mea de a preda în cu totul alt fel gestiunea ministerului când am plecat. Discuția pe care am avut-o cu d-l Pleșu a fost de trei ore, trei ore și ceva. Când mi-am dat seama că există riscul extraordinar ca d-l Pleșu să adoarmă, i-am spus că poate e bine să ne întrerupem și să ne vedem altă dată. Dânsul mi-a răspuns: „Da, sigur, este foarte bine așa, însă ca să conchidem până la urmă, care este rolul ministrului de Externe? Să participe la recepții și la dineurile oficiale, nu-i așa?”

Am încercat să-l conving că această diplomație de salon a apus de mult și că la ora actuală nici cea de salon, nici cea de cancelarie și nici măcar cea de alcov nu au șanse să aducă României ceea ce ea își dorește. Ca nici unei alte țări de altfel. Așa încât l-am dezamăgit spunându-i că va trebui neapărat să ne vedem pentru a continua o analiză de detaliu a stării în care se află politica externă a țării în acel moment, cu bunele și cu relele ei. Ne-am despărțit, deci, cu decizia de a ne revedea, lucru care s-a întâmplat, într-adevăr, dar numai după ce d-l Pleșu nu a mai fost membru al Cabinetului. Pentru că până atunci nu am reușit să ne mai vedem niciodată la Ministerul Afacerilor Externe sau în alt loc pentru a discuta probleme de politică externă.

E și aceasta o parte din istoria României și este bine ca oamenii să o cunoască, chiar dacă, poate, unele din personajele implicate se vor supăra. Totdeauna mă întreb de ce se supără cei cărora adevărul nu le convine și nu mă supăr eu, care constat un adevăr ce este trist pentru noi, națiunea din care și eu fac parte. Faptele trebuiau spuse. Alții să le judece. Ce am făcut eu, la rândul meu, sigur că trebuie de asemenea judecat.

G.A.: Un ultim lucru demn de notat din ceea ce s-ar numi „moștenirea Meleșcanu”?

A.S.: Un aspect aparent minor, dar care spune multe: cum arăta biroul ministrului Meleșcanu.

Cândva, un om politic străin ajuns întâmplător în biroul lui Petre Roman m-a întrebat dacă este doar o încăpere de protocol sau premierul – pe atunci d-l Roman era prim-ministru – lucrează cu adevărat acolo. Când i-am spus că ne aflăm chiar în locul din care șeful Executivului își conduce echipa în administrarea țării, interlocutorul meu s-a mirat: „Ciudat! Aș fi jurat că în această cameră nu se lucrează”.

Într-adevăr, atunci ca și acum, biroul lui Petre Roman semăna mai mult cu o încăpere dintr-o casă memorială sau cu un cavou în care obiectele cele mai dragi, care cândva aparținuseră defunctului, sunt așezate într-o ordine desăvârșită dar nefirească pentru cei vii întrucât, evident, proprietarul este dus la cele veșnice și nu le mai folosește. Un *coup-papier*, un fel de tabacheră, un stegulet tricolor, câteva condeie, o gheară de urs, o cutie de piele pentru trabucuri, un săculeț cu pământ din nu știu ce locuri sfinte și multe altele asemenea, atent șterse de praf și poziționate cu grija cu care copii fiind, făceam curățenie în casele de păpuși. Asta probează moartea rațiunii aplicate, evadarea locatarului în imaginar, într-o lume paralelă, faptul că laboratorul ideilor creatoare puse în slujba rațiunii a fost închis. Petre Roman nu este ceva, ci se joacă de-a ceva. De aceea, când lipsește din camera sa de lucru, ai sentimentul că niciodată nu a muncit acolo.

Ei bine, biroul pe care mi l-a lăsat d-l Meleșcanu era ceva între un depozit de mobilă de ocazie și o expoziție de pictură. La o masă de lucru Napoleon al III-lea erau „asortate” un fotoliu ergonomic tapisat cu imitație de piele, o măsuță modernă stil Neoset și două scaune Empire. În încăpere se mai aflau o canapea și fotolii Louis XVI în jurul unei alte mese cu tăblie de geam tip Neoset, precum și mai multe piese de mobilier greu românesc cu pretenție de a imita mobila stil (probabil, o imitație de Bidermayer). Pe pereți, un mare car cu boi de Grigorescu se asocia cu pânze de Țuculescu, Pacea și Ilfoveanu. (Tablourile erau mai mult ca sigur moștenite de la Adrian Năstase care, colecționar de pictură fiind, a adus în patrimoniul ministerului opere de artă valoroase.)[89]

M-am simțit întotdeauna apăsat și jenat de înfățișarea acelui birou ministerial și, dacă aș fi rămas măcar doi ani acolo, cu siguranță aș fi găsit fonduri pentru amenajarea lui. Am avut ocazia, de pildă, să intru și în biroul de lucru al lui László Kovács și am putut aprecia discreția și bunul gust cu care era aranjat. Un loc în care muncește un om cu o concepție articulată, iar nu unul pentru care minsteriatul este ca un sac în care se poate înghesui orice și de care nu merită să

89. Adrian Severin a devenit aici atât de sarcastic și pentru că, probabil, are în vedere propria lui experiență. Am fost de mai multe ori în biroul (birourile) lui Adrian Severin: vrafuri de hârtie – documente, manuscrise, corespondență, bucăți de ziare –, îngrămădite în toate cele patru colțuri ale mesei, desenând o imagine interesantă de „dezordine organizată”. L-am întrebat cum se descurcă cu această cantitate, pe care parcă o vedeai cum crește. Mi-a vorbit de munca vreunei secretare sau șefe de cabinet ce tria din când în când noianul de hârtii, ca să-l facă suportabil.

te îngrijești, întrucât oricum îl vei transmite altuia. Lipsa de sistem și de grijă în amenajarea locului de muncă împreună cu amalgamarea lucrurilor de valoare este și un diagnostic asupra diplomației concepute în respectiva încăpere : grandilocvență fără grandoare.

Dar ceea ce vreau să relev este ceva mai important. Într-o sâmbătă, când mai toată lumea era plecată în *week-end*, l-am primit pe fostul prim-ministru francez, Michel Rocard, aflat într-o vizită personală în România. La un moment al discuției purtate cu acel om de o vie inteligență și de o cuprinzătoare înțelegere a lumii, d-l Rocard mi-a cerut o hartă spre a vedea mai bine poziția geostrategică a României despre care tocmai îi vorbisem pe larg. Atunci mi-am dat seama că în biroul ministrului de Externe al României nu exista nici o hartă. Ce să mai vorbesc că nu am găsit nici una, atunci, în toată clădirea !? Asta în condițiile în care principalul atu al României nu este istoria – pe care am făcut-o noi – ci geografia – pe care ne-a dat-o Dumnezeu.

Eu obișnuisem să spun – și o repet acum – că tot omul care știe să citească o hartă este „omul nostru”. Cu un asemenea om avem ce discuta și cu el putem cădea la o înțelegere convenabilă. Or, în patru ani de ministeriat, d-l Meleșcanu nu simțise nevoia să aibă o hartă în biroul său de lucru. Erau acolo mobile și tablouri câte vrei, dar nici o hartă. Ce fel de politică externă, relații internaționale, ordine mondială să concepi fără să ai în fiecare moment, sub ochi, marile contururi ale lumii ? Privind doar la carul cu boi ? Am dispus atunci reducerea drastică a numărului de tablouri și amplasarea unei hărți în locul lor. În locul boilor, am pus o mare hartă a Europei, iar în locul fazanului celebru al lui Ilfoveanu am amplasat o splendidă hartă a lumii produsă de *National Geographic*.

D-na Albright să mă sune când va decide să invite România

G.A. : Din perspectiva mea, sfârșitul anului 1997 găsea România cu o politică externă foarte elaborată, cu tactici și strategii bine întemeiate. Dar acest avans de politică externă nu avea corespondent cu ce se întâmpla în viața internă. Este chiar observația pe care ați facut-o cu privire la plecarea guvernului Ciorbea. Dinamismul politicii externe nu era susținut de politica internă. Iată condițiile în care a venit ca ministru de Externe d-l Andrei Pleșu. Având în vedere o asemenea situație, vă invit să caracterizați evoluția politicii externe din vremea mandatului Pleșu : ceea ce putea, ceea ce nu se putea, ceea ce a făcut, ceea ce nu a făcut.

A.S. : Vedeți, în general este ușor să caracterizezi, apreciind sau criticând, o politică bazată pe o anumită strategie, având anumite ținte, o anumită etapizare, o anumită motivație, o anumită fundamentare, o anume selecție de mijloace tactice. Pot să spun că, deși cea mai scurtă ca întindere în timp, cea mai descriptibilă politică externă a miniștrilor pe care mi-ați cerut să-i caracterizez a fost politica

d-lui Sergiu Celac. El este singurul care poate să explice ce a vrut. Urmărind ce a făcut, se poate găsi în mare ce a dorit, ce a urmărit și de ce a urmărit anumite lucruri. Poți să fii de acord sau nu cu el. Dar acolo a existat o concepție.

Într-o anumită măsură, o anumită concepție a existat – am constatat ulterior – și în timpul lui Adrian Năstase. Repet, poți să nu fii de acord cu ea, poți să spui că au fost opțiuni pe care nu le poți împărtăși, dar o anumită idee a existat, măcar de a da o față mai intelectuală prestației diplomatice românești. În ceea ce privește mandatul Meleșcanu, după părerea mea este aproape imposibil de reconstituit ce a dorit și cum și-a planificat să-și atingă țintele. Această caracteristică este și mai pregnantă în timpul mandatului Pleșu. În primul rând, d-l Pleșu a avut o totală dificultate, o dificultate absolută, în a vedea globul pământesc. Pentru dânsul, lumea se oprea la Europa Occidentală. Pentru dânsul, lumea consta în lecturile pe care le-a făcut. Desigur, atunci când ne specializăm într-un domeniu sau altul putem să ne restrângem la lecturi în funcție de problema studiată, însă pentru un ministru de Externe a nu vedea în permanență globul pământesc, a nu ști istoria lui în toate componentele sale este fatal. Acesta a fost un prim handicap cu care d-l Pleșu a plecat la drum. Eu cred că dânsul nu a înțeles foarte bine nici Statele Unite, nu mai vorbesc de Rusia sau de China. Sau de Japonia. Nu mai vorbesc de Africa pe care, probabil, că a disprețuit-o în totalitate pentru că nu a dat o mare filozofie scrisă în limba germană. În asemenea condiții, este limpede că nu poți să stabilești nici măcar niște ținte provizorii.

Nu spun doar că d-l Pleșu nu a înțeles America. Dar pentru d-l Pleșu era probabil extrem de obositor, exasperant de obositor, să se gândească numai ce efort trebuie făcut ca să traverseze oceanul. Numai efortul parcurgerii cu mintea a acestui drum lung era un motiv de a exclude zona din atenție. Există un episod semnificativ pentru ceea ce spun. Când, cu câteva săptămâni înainte de *summit*-ul de la Washington, Madeleine Albright a invitat miniștrii de Externe ai țărilor candidate să se întâlnească la Bruxelles spre a mai avea o discuție și spre a le explica politica americană în privința extinderii NATO, România a fost singura țară care nu a participat prin ministrul său de Externe. A fost trimisă în locul lui o secretară de stat. Presa a relatat la data aceea, pe bună dreptate, că în buletinele de știri occidentale, fotografia de familie facută de d-na Albright cu ceilalți participanți la reuniune cuprindea mențiunea (privind-o pe secretara de stat cu pricina): „Reprezentant necunoscut al Ministerului de Externe român".

Mie îmi pare rău pentru d-na Elena Zamfirescu că a apărut acolo ca un reprezentant necunoscut. Nu știu cât de nevinovată a fost acea mențiune, dar în orice caz, dacă nu a fost nevinovată, era un mesaj clar că invitația era adresată ministrului de Externe român de către ministrul de Externe american. Care are un rol aproape egal cu cel al unui prim-ministru. Nu se făcea în nici un caz ca la un moment atât de important legat de accesul nostru în NATO, ministrul de

Externe român să nu participe. Acel episod ar fi fost suficient pentru a se cere demisia ministrului de Externe.

Sigur, cineva foarte rațional și foarte sceptic poate să spună că oricum nimic nu se mai putea face. De fapt, de la bun început d-l Pleșu a opinat că nimic nu se poate face și că din cauza aceasta nu este cazul să se depună eforturi. Aceasta a caracterizat ministeriatul Pleșu : faimoasa glumă, nu neapărat și foarte bună, privind rugămintea ca d-na Albright să-l sune când va decide să invite România în NATO, pentru că noi n-o vom mai deranja, precum și absența de marcă de la reuniunea de la Bruxelles.

Acestea sunt, după părerea mea, momente care pot în sine să dea definiția mandatului : lene și iresponsabilitate. Ce se poate construi pe aceste temelii ? Ce să vorbim despre strategie ? Care strategie ? Strategie despre ce ? În legătură cu ce ? Că am vrut să devenim membri ai NATO ? Deja se știa de ani de zile. Că am vrut să devenim membri ai Uniunii Europene și că vrem încă lucrul acesta, se știa tot de ani de zile. D-l Pleșu a reluat cu același entuziasm ca și d-l Meleșcanu, și poate cu un entuziasm și mai mare, formula : „Politica externă este absolut dependentă de politica internă”. Asta, o spun încă o dată, este în cea mai mare măsură fals. Politica externă are autonomia sa. Desigur, există o legătură între cele două, dar există și capacitatea fiecăreia de a merge separat. De asta cei care se ocupă de politica externă sau care o conduc trebuie să cunoască regulile artei, să facă tot ceea ce este de făcut și ceea ce se poate face în conformitate cu ele.

G.A. : Să spunem, cum cred că a rezultat din afirmațiile d-stră, că mandatul d-lui Pleșu este expresia unui imobilism. Pe de altă parte, în timpul cât la MAE a fost d-l Teodor Meleșcanu, eu am văzut acțiuni de politică externă care au avut o rea intenție în raport cu interesele generale românești. Și le-au afectat în cea mai mare măsură. Puteți susține, oare, că anumite decizii luate de Andrei Pleșu au făcut în mod expres rău ?

A.S. : Sigur că anumite decizii sau, mai ales, anumite indecizii au făcut rău. Însă dacă, într-adevăr, la d-l Meleșcanu anumite acțiuni, anumite gesturi pot fi suspectate chiar de rea-intenție…

G.A. : Vezi aranjamentul cu Slovacia[90].

A.S. : Da, poate ar fi unul dintre exemple. În schimb, în cazul d-lui Pleșu se poate vorbi de lipsa oricărei intenții. Sigur că este de văzut care dintre aceste

---

90. Spre a nu rămâne singurul vecin al Ungariei care nu semnează tratatul de bază cu aceasta, România, prin ministrul Meleșcanu, a intrat într-o înțelegere confidențială cu Slovacia regimului Meciar, potrivit căreia nici cea din urmă nu ar fi intenționat să încheie documentul bilateral respectiv cu Budapesta. În felul acesta, opinia publică era încurajată să explice eșecul negocierilor prin inflexibilitatea ungurilor. În cele din urmă, guvernul de la Bratislava și-a definit cum trebuie interesele sale, semnând tratatul – cu pompă, la Paris – și lăsând România în *off side*.

situații este superioară, dar părerea mea e că nu merită efortul să stabilim o ierarhie valorică între cele două tipuri de atitudine. Unii ar putea zice că d-l Meleșcanu a fost o probă de cum nu trebuie să fie un ministru de Externe. În acest caz, d-l Pleșu este o probă de cum e să nu fii ministru de Externe.

Câteva cuvinte despre mandatul d-lui Petre Roman

G.A. : Încă nu avem toate datele necesare pentru a face o evaluare de substanță a mandatului lui Petre Roman. Ceea ce știm, până una-alta, este că a venit în minister hotărând să reconstruiască în adâncime ministerul, deși mai erau câteva luni până la încheierea guvernării. Energia îndreptată în această direcție ar fi trebuit dirijată, după părerea mea, spre construirea celei mai importante instituții, a instituției negociatorului-șef cu UE. Pentru sprijinirea negociatorului-șef. Mai nou, au apărut câteva semnale discordante în politica externă în raport cu perioada anterioară. Câteva declarații cărora îmi permit să le spun anti-maghiare. Am în vedere și o politică mai restrictivă față de presă : pentru prima dată ziariștilor care cer acreditare li s-au solicitat copii după ceea ce au publicat despre România. (După reacția ofensată a acestora, au fost acceptate titlurile.) În sfârșit, fapt nou și surprinzător, ambasadorul României de la Geneva a lipsit din sală – așa cum se lipsea pe vremea lui Ceaușescu – atunci când s-a votat pentru invitarea Adunării Generale a ONU de a se exprima asupra unei rezoluții de condamnare a Chinei, propusă de SUA și susținută de SUA împreună cu aliații săi occidentali, la Centrul Drepturilor Omului de la Geneva.

Pe de altă parte, Petre Roman și-a asumat semnarea tratatului cu Republica Moldova, subiect destul de delicat. A continuat dezvoltarea relațiilor MAE cu organizațiile neguvernamentale și cu cei „interesați" în politica externă, din afara sistemului. Cu totul importantă a fost această strategie în privința politicii față de Iugoslavia lui Miloșevici, caz în care putem vorbi de un adevărat parteneriat între MAE și câteva asociații românești cu relații în Serbia. Simbolic, punctul cel mai înalt atins pe linia aceasta este constituirea „Grupului consultativ de politică externă", structură reunind, conform protocolului, „reprezentanți ai MAE, ai Academiei Române, ai unor instituții de învățământ superior și ai unor organizații neguvernamentale cu preocupări în domeniul politicii externe"[91]. Mi-e limpede însă că deschiderea MAE spre relații cu societatea civilă aparține nu atât lui

91. Conform altui paragraf al protocolului adoptat la 14 iulie 2000, „Grupul consultativ urmărește a fi un instrument al dialogului structurat și sistematic dintre Ministerul Afacerilor Externe și societatea civilă, reprezentată prin instituții academice și organizații neguvernamentale specializate în probleme de politică externă. Schimbul de opinii și idei realizat în cadrul Grupului consultativ poate oferi o viziune alternativă precum și elemente pentru luarea unor decizii apte să asigure o mai mare capacitate de reacție în planul activității diplomatice".

Petre Roman – care, totuși, o girează – cât unuia dintre cei mai interesanți oameni pe care i-am văzut lucrând în minister – actualul șef al Direcției de Planificare Politică, Mihnea Constantinescu.

Aveți vreun comentariu asupra listei de mai sus?

A.S.: Putem spune, într-adevăr, că este încă prea repede ca să tragem concluzii[92]. Pe de altă parte, cred că lucrurile „noi" care apar, cum sunt cele enumerate mai sus, nu trebuie să ne surprindă prea mult. Noi îl cunoaștem deja pe d-l Roman și putem prevedea ce se va întâmpla. Ceea ce mi se pare că ar fi de remarcat astăzi este intenția de a se crea un mit: Petre Roman, ministru de Externe ideal, ministru de care România nu se poate dispensa. Cred că d-l Brucan n-a vorbit atât de frumos nici despre Gheorghiu-Dej.

G.A.: Sunteți cumva rău?

A.S.: Deloc! D-l Brucan, în fiecare duminică aproape, la emisiunile televizate care-mi dau impresia că este plătit nu numai de televiziunea organizatoare, ne spune cum România nu se va putea descurca niciodată în politica externă fără d-l Roman și cum se face că are un mare noroc a-l avea pe dânsul în fruntea diplomației românești.

G.A.: Mie mi se pare mai interesant cum se asociază această atitudine cu cea a ziarului *Adevărul*. Eu am simțit drept ceva compromițător, dătător de temeri, faptul că d-lui Roman i s-a făcut o întâmpinare elogioasă în paginile cotidianului.

A.S.: Din punctul acesta de vedere, dacă se poate spune ceva în favoarea d-lui Pleșu, este că ziarul *Adevărul* l-a criticat în mod constant. Arătând, cel puțin dintr-un anumit punct de vedere, că d-l Pleșu a fost de partea bună a baricadei. În orice caz, că a fost un om care nu a urmărit obiectivele caracteristice ziarului *Adevărul*. În timp ce d-l Roman este *singurul* ministru de Externe, din câte știu eu, din 1990 încoace, care se bucură de prețuirea ziarului. Ori *Adevărul* are dificultăți financiare, ori politica d-lui Roman coincide cu așteptările celor care definesc obiectivele acestui ziar. Așa încât lucrul nu ar trebui să treacă neobservat. El ar trebui analizat. Sunt convins că în străinătate asta se și întâmplă și este deja notat. Așa cum remarca un mare analist britanic, Jonathan Eyle, a fost un serios semnal de alarmă pentru Occident atunci când, nefiind încă numit ministru de Externe, Petre Roman era deja prezentat în ziarul *Adevărul* ca ministrul de Externe român cel mai reușit, când nici nu-și luase încă bine în primire funcția. Pentru observatorii politici, este un fapt nu lipsit de semnificație.

De altfel, trecerea de care diplomația românească se bucură în Occident în acest moment nu este chiar la cotele la care unii se așteptau. Faptul că d-l Roman nu a fost primit de Lionel Jospin, de Tony Blair, de Gerhard Schroder, că întâlnirea cu Madeleine Albright a fost mai mult decât formală, ne arată că, de fapt, România se află sub ministeriatul Roman într-un fel de *stand-by*. Așezată pe o

92. Discuția asupra ministeriatului Roman s-a desfășurat, în cea mai mare parte, în primăvara anului 2000.

orbită de parcare. Lumea așteaptă schimbarea pentru ca apoi să ia decizii în ceea ce privește România.

G.A.: O schimbare în care d-l Petre Roman este totuși actor.

A.S.: Tocmai de aceea, d-l Roman nu are altceva de făcut decât să întoarcă diplomația cu fața spre cetățean, promițând șomerilor și pensionarilor care nu au bani nici de mâncare și medicamente, vize Schengen. Sau scufundând-o în apele tulburi ale Dunării. Dacă Andrei Pleșu a fost, la figurat, primul șef al diplomației române „în pantaloni scurți", d-l Petre Roman este, la propriu, primul în slip[93].

G.A.: Domnule Severin, suntem, iată, la capătul unui excurs în evaluarea politicilor externe românești, începând cu anul 1990. Am, cred, datele să înțeleg analizele d-stră, a căror severitate trebuie s-o recunoașteți. Nici nu cred că s-a spus tot ce trebuia spus, în sens critic. Dar aș aminti aici că într-un recent sondaj al INSOMAR, populația a clasificat prestația miniștrilor de Externe români din ultimii zece ani astfel: Teodor Meleșcanu – 38,9%; Petre Roman – 27,6%; Adrian Năstase – 19,4%; Andrei Pleșu – 8,9%; Adrian Severin – 5,2%[94]. Sergiu Celac nu este nici măcar pomenit. Cum ați interpreta o astfel de ierarhie a opiniei publice?

A.S.: Fiind implicat, o să mă rezum la următoarele. Răspunsurile celor chestionați dovedesc că, spre deosebire de miniștrii Finanțelor, Sănătății, Învățământului etc., miniștrii de Externe desfășoară o activitate mai puțin vizibilă. De aceea ei sunt evaluați mai mult în funcție de unele aspecte exterioare și în funcție de ceea ce scrie presa.

În ierarhia stabilită de sondaj, se reflectă foarte bine campaniile de presă duse în favoarea sau în defavoarea miniștrilor enumerați. O atare similitudine, dintre poziția presei și cea a opiniei publice, arată cât de periculoase sunt informările incorecte, abuzive. Să zicem că d-l Celac a stat prea puțin la conducerea MAE pentru ca lumea să îl mai numească. Dar cum vă explicați că la finele anului 1997, tot sondajele indicau cel mai înalt grad de satisfacție pentru politica externă și apreciau că în acest domeniu se realizase cel mai important progres în raport cu anii precedenți, ceea ce este în contradicție cu sondajul prezentat de d-stră anterior?

G.A.: Lumea află și înțelege prin intermediul presei. Cu cât tema supusă atenției opiniei publice este mai complicată, cu atât oamenii sunt mai dependenți de cei care o intermediază. Adică, de presă. În acești ani, presa românească a fost folosită ca un adevărat actor de politică externă. Din păcate, un actor nu întotdeauna competent și nu întotdeauna bine intenționat.

---

93. Adrian Severin ironizează aici spectacolul pe care l-a oferit Petre Roman. El l-a întâmpinat și a înotat alături de un sportiv sloven care a parcurs Dunărea, în luna august 2000, dinspre izvoare până la vărsare, ca semn de protest împotriva blocării apelor Dunării – în urma distrugerilor efectuate de avioanele NATO.

94. „Politica externă a României ținută de tricou de politica internă", în *Oameni în top*, nr. 13, iulie 2000.

14

Viața

G.A.: Ce ați spus până acum crește interesul pentru întrebarea următoare: care sunt datele personale? Ce anume vă explică evoluția și cariera?

A.S.: M-am născut pe 28 martie 1954, părinții mei fiind „emigranți" în propria lor țară. Familia, pe linie paternă, își are originea undeva în Bucovina de Nord. Părinții au fost obligați să se refugieze în România după ocupație. Bunicul meu era un teolog luminat, a fost și preot, dar a avut și alte studii. A fost și profesor. Evenimentele îl prinseseră consilier cultural la Mitropolia Basarabiei. Când Basarabia a fost ocupată în 1940, a fost unul dintre primii care a părăsit Chișinăul. Un străbunic de-al meu, tot bucovinean, în perioada în care Bucovina tot trecea de la un imperiu la altul, a lăsat Bucovina austriacă pentru nordul Basarabiei rusești, încercând să scape astfel de corvezile militare. Printr-un concurs de împrejurări a ajuns să fie misionar în nordul Caucazului, așa încât peste ani, când și eu am ajuns în Cecenia, am călcat pe pământul unde i se născuseră copiii. Asta i-a impresionat pe caucazieni, povestea creându-le o anumită intimitate cu mine.

Îmi amintesc cu plăcere de bunicul meu. Era doctor în teologie, de asemenea în istorie, făcuse facultatea de filologie – limbi slave. Când a murit era profesor de paleoslavă la Institutul Teologic din București. Doctoratul ca preot ortodox și l-a dat la Vatican. Scriitorul Gala Galaction a fost acela care l-a sprijinit cu o bursă. A avut o vedere cu adevărat ecumenică și superioară în ceea ce privește viața religioasă. El a lăsat moștenire în familie nevoia de toleranță, de respect al diversității, de ecumenism. În timpul războiului a luat apărarea evreilor trimiși în lagăre și a fost atenționat că se pune în primejdie procedând astfel. Anterior, aflându-se în refugiu după ocuparea Basarabiei, a fost unul dintre cei incluși pe listele negre ale legionarilor întrucât avea vederi democratice (era prieten cu Iorga, care l-a adăpostit o vreme la Văleni) și se pronunța împotriva politicii antisemite.

G.A.: Un personaj remarcabil!

A.S.: După război a trecut pe listele negre comuniste pentru că a luat apărarea greco-catolicilor care fuseseră interziși.

G.A.: Ortodox fiind! Formidabil.

A.S. : În casa bunicilor mei și a părinților mei veneau episcopii greco-catolici în perioada în care erau prigoniți. Încercau acolo, împreună cu un preot ortodox, să afle alinare sufletească și, în al doilea rând, să găsească eventuale soluții pentru a ieși din necazul în care se găseau.

De când îmi aduc aminte, în casa noastră veneau oameni de diferite identități. Primul meu prieten mai important și mai durabil a fost un ungur împreună cu frații săi. Mi-a fost coleg la școala generală, apoi la liceu și în cele din urmă, mi-a fost coleg la facultate. Deci nu e vorba despre o prietenie episodică dintre doi copii care se întâlnesc în parc și se joacă împreună câteva săptămâni. *À propos*, unul din frații săi este astăzi deputat UDMR.

La începutul copilăriei mele locuiam în blocul Wilson, pe Bulevardul Bălcescu, unde trăiau multe familii de evrei. Țin minte cum veneau în casa noastră și că erau foarte bine primiți. Părinții și bunicii mei erau invitați la ei acasă. Îmi amintesc că veneau la noi și ruși, și ucraineni, și polonezi. Ajungeau și grecii și turcii din Dobrogea. Unii erau oameni cu vederi de stânga, alții aparțineau vechii aristocrații de la noi sau din țările vecine, cu concepții conservatoare.

Pentru mine, toată această combinație etnică a fost o parte a copilăriei mele. Așa am putut să văd ce înseamnă respectul diversității și sentimentul natural de egalitate. Era o atitudine care venea din interiorul celor pe care eu îi priveam cu curiozitatea și cu respectul pe care le are un copil față de cei cu mult mai în vârstă decât el.

Cred că același lucru se poate spune și pe linia maternă. Același spirit preluat dintr-o zonă puternic interconfesională, din Moldova de Nord, zona Botoșanilor. (Mama e de fapt chiar de pe malul Prutului ; s-a născut în comuna Ștefănești.) Și nu este vorba numai despre asta, ci și despre egalitatea dintre bărbați și femei, despre camaraderia între vârste… atitudini pe care le-am descoperit din primii ani de viață. Am văzut cum cei mai în vârstă și cei mai tineri stăteau împreună, se distrau împreună, fără să se jeneze ; am văzut cum încearcă bărbații și femeile să-și împartă greutățile vieții și treburile.

G.A. : Ați trăit într-un mediu liberal, să zicem cu o nuanță tradiționalistă.

A.S. : Probabil este bună și corectă observația. Era un liberalism tradiționalist, umanist în orice caz. Mai târziu, am avut posibilitatea de a călători, a vedea, a cunoaște, a înțelege că nu este atâta lumină doar cât se vede pe fereastră, că suntem în același timp și diferiți și egali. Această idee, știți, sloganul Consiliului Europei, mie nu mi s-a părut surprinzătoare atunci când am văzut-o acolo. Eu am trăit toată viața cu conștiința că toți suntem diferiți și că diferența este o sursă de bogăție și face viața mai interesantă.

G.A. : Părinții ce profesau ?

A.S. : Părinții mei au fost amândoi ingineri agronomi. Tatăl meu a ajuns profesor universitar, iar mama a fost inginer horticol. S-a ocupat, însă, de industrie, de industria alimentară și, mă rog, asta presupunea drumuri în țară. Tatăl meu a

avut mai mult timp liber, ca orice cadru didactic din învățământul superior, și s-a ocupat mai intens de mine. Ceea ce nu înseamnă că mama nu s-a ocupat, dar principalul meu pedagog a fost tata, și a făcut-o cu entuziasm și cu răbdare. Nici nu pot descrie câte am învățat de la el și cât de plină mi-a fost viața de prezența lui. Le datorez enorm părinților mei și una dintre marile mele dureri este că implicarea mea accentuată în viața publică nu mi-a permis să le dau măcar o mică parte din cât mi-au dat ei mie.

G.A.: Ce visați să deveniți când erați mic?

A.S.: N-am să uit niciodată următorul episod. Eram, cred, în clasa a patra sau poate a cincea. Școala 85, pe strada Agricultori. Și acum parcă văd: erau două femei de serviciu care făceau curat pe culoar, în dreptul toaletei băieților. Eu am trecut pe acolo, am așteptat cât timp făceau curățenie și, la un moment dat, una dintre ele m-a întrebat: „Tu ce vrei să te faci când ai să fi mare?". Răspunsul meu a fost scurt și rapid: ambasador. Nici azi nu știu de ce am dat acel răspuns. Cele două s-au amuzat teribil. Au spus: „Uite, ăsta mic știe deja! Ce sigur este că vrea să ajungă ambasador și știe ce înseamnă aia ambasador".

G.A.: Liceul unde l-ați făcut? La secția reală? La umană?

A.S.: Liceul „Mihai Viteazul" din București. Poate în ideea unei activități diplomatice, nu-mi dau seama, am ales de timpuriu, cam de prin clasa a șaptea, să urmez Dreptul. Făcusem tot felul de socoteli: de ce, cum. Spre nefericirea părinților. Anterior, mai cochetasem cu altă idee, și anume cu actoria, cu arta dramatică. Mă rog, am fost deconseiat să urmez o asemenea cale. Nici nu știu dacă ar fi fost cea mai potrivită pentru mine, habar n-am și, de fapt, nici nu mai are vreo importanță.

G.A.: Este interesant că doi miniștri de Externe au cochetat cu gândul artei dramatice[95].

A.S.: Cred că există un adevăr sau, mă rog, ceva rațional și neîntâmplător în această alăturare de meserii. În domeniul dreptului și cu atât mai mult în cel al politicii, al acțiunii publice, trebuie să ai un anume talent dramatic. Fără acest talent actoricesc, ceva rămâne neîmplinit. Însă, deși eu am optat de timpuriu pentru o meserie care ar fi indicat să urmez secția umană, profesorul diriginte pe care îl aveam pe vremea aceea, care era profesor de matematică, mi-a spus: „Tu ești bun și la matematică, ești bun și la științele exacte. Eu zic că este bine, chiar dacă te-ai decis să mergi la Drept, să urmezi secția reală. Asta îți dă logică matematică, îți va da cunoștințe care îți vor fi de folos".

Este motivul pentru care am decis până la urmă să urmez calea dificilă și nu calea ușoară, rămânând la secția reală. Un lucru pe care l-am făcut foarte bine. Am fost premiant în toți anii de liceu, în timp ce făceam secția reală. Între

95. Celălalt este Andrei Pleșu care a și făcut doi ani de actorie.

materiile de bacalaureat pe care le-am dat nu era nici una care să-mi folosească și pentru admiterea în facultate. Însă nu-mi pare deloc rău că am făcut reala pentru că o anumită rigoare pe care numai studiul mai aprofundat al matematicii și al științelor exacte ți-o dă, cred că am acumulat-o atunci.

G.A. : Pe de altă parte, e limpede, aveți talent la limbi. Ce limbi străine cunoașteți ?

A.S. : Vorbesc fluent engleză și franceză. Am făcut vreo câțiva ani de spaniolă pe care, din păcate, nu am putut s-o practic. Însă, nu este o problemă cititul. De asemenea, mă descurc destul de bine în italiană și înțeleg, citesc, vorbesc într-o anumită măsură, nu atât pe cât mi-aș dori, limba rusă.

G.A. : Noțiuni de germană aveți ?

A.S. : Am noțiuni, dar nu pot să spun că știu limba germană. Însă limbile pe care le pot utiliza – deși nu la nivelul de perfecțiune pe care mi l-aș dori – sunt cele pe care le-am amintit : engleză, franceză, italiană, spaniolă și rusă. Lucru care îmi permite ca, de regulă, la conferințele internaționale să evit traducerea la cască. Oricât de bun ar fi traducătorul, nu pot fi sigur că prinde nuanțele din discursul pe care îl traduce. Sunt mult mai sigur pe ceea ce aud și înțeleg direct.

G.A. : Ați terminat liceul. Ați avut un bun palmares. Cum a fost la facultate ?

A.S. : Am intrat la Facultatea de Drept. Am devenit, în anul întâi de facultate, vice-președintele cu probleme culturale al Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din Universitatea București. Erau cluburi de care trebuia să te ocupi în sensul cel mai concret al cuvântului : de administrație, de bilete, de ordine, de scandaluri, de bătăi, de portari care se îmbătau, de tehnicieni care trebuiau să repare luminile ș.a.m.d. Și bineînțeles, de activitățile culturale. A fost pentru mine o școală extraordinară de care nu ezit să vorbesc. O școală politică, o școală managerială și chiar o școală diplomatică întrucât nu era ușor, la numai 20 de ani, să te învârți între studenți, artiști, cadre didactice și activiști politici. Atunci l-am cunoscut și pe d-l Emil Constantinescu care se ocupa și de probleme culturale, însă pe linie de partid, la Facultatea de Geologie-Geografie.

Țin minte câteva lucruri de atunci. Îmi amintesc cu plăcere de festivalul de muzică folk „Primăvara baladelor”. Muzica folk era muzică politică. Toți cei care veneau acolo erau de un nonconformism autentic. Toți marii folkiști de astăzi au trecut pe la „Primăvara baladelor”, s-au lansat acolo. Vali Sterian, bunăoară, era unul dintre oamenii cu care am colaborat atunci. Ne vedeam în fiecare seară la Clubul Universității. Cu soția lui s-a întâlnit tot în contextul acela pentru că și ea lucra cu mine, fiind studentă la Filozofie. Ori Mircea Vintilă. De asemenea faimosul cor Song, cu Ioan Luchian Mihalea. Țin minte ce au putut să scandalizeze când au cântat pe ritmuri de muzică elisabetană „Trei culori”..., mă rog, noi încercând să facem lucrul acesta ca răspuns la proletcultismul *redivivus* care apărea în acei ani. A doua zi eram chemați la prelucrat... Am trecut de câteva ori pe lângă exmatriculări, sancțiuni. Cel puțin teoretic. Nu știu dacă cineva chiar intenționa să ne exmatriculeze pentru chestia asta.

Din cauza nonconformismului meu și, probabil, a unor „probleme de dosar”, n-am mers mai sus în ierarhia organizațiilor studențești, deși eram cunoscut și solicitat. După ce am terminat facultatea, n-am dorit să rămân în activitatea politică, deși eram atras și atunci de viața publică. Mi-am zis : nu e contextul în care s-o fac. Anii iluziilor m-au prins adolescent, dar deja nu puteam să mai avem iluzii, nu mai era loc de iluzii în 1978, când am terminat facultatea. Nici ei nu au tras foarte tare de mine, nici eu, însă nu am marșat la cele câteva propuneri care mi s-au făcut.

Dar altă experiență din acea perioadă este poate relevantă. Mi s-a oferit posibilitatea să însoțesc delegații de străini care veneau în țară pe linie studențească. Nu eram un ghid, ci eram cel care se ocupa de delegație dacă făcea un turneu prin țară : să stau cu studenții, să-i cazez la hotel, să achit masa. Nu aveau un însoțitor oficial, politic. Eu îi însoțeam și sigur că stăteam de vorbă.

G.A. : Pe cine reprezentați în contactul cu delegațiile străine ?

A.S. : Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România. Nu eram angajat. Era o acțiune voluntară, dar mie mi s-a părut foarte interesantă și utilă pentru că ea mi-a permis un anumit contact cu acești oameni. Un schimb de idei, experimentarea limbilor străine. Nu am făcut ceea ce făceau mulți studenți, să fie ghizi la ONT. A fi ghid la ONT era o chestiune pur turistică și managerială. În timp ce eu aveam posibilitatea să însoțesc delegații de tineri, de studenți din alte țări și să port discuții cu ele. Discuții foarte libere în contextul dat. Îmi aduc aminte de o conferință internațională organizată la București. Mă rog, se dădeau instrucțiuni, cum era pe atunci : ce să faci, cum să faci, cum să te comporți. Cineva a spus : „Veți vedea, mâine vor fi și din Est, și din Vest”. Era o conferință în perioada de mai mare deschidere în care se cultivau relațiile cu Occidentul și chiar se dorea foarte mult să se întâlnească aici oameni și din Occident. A fost una dintre primele conferințe care reuneau organizații ale studenților occidentali și organizațiile studenților din țările comuniste. Persoana a continuat : „O să vedeți, noi suntem prieteni și tovarăși cu reprezentanții țărilor socialiste, dar când veți discuta, veți constata că mai repede ne înțelegem cu ceilalți. Dialogul e mult mai simplu și mai fluent cu ceilalți”.

Era un comentariu care arată cum a început critica sistemului și din interior. De aici, dar și din altele am înțeles că și trecutul nostru apropiat a fost complex și că nu trebuie văzut maniheist.

Exact aceasta era starea de spirit când eu am deschis ochii spre politică. Importantă pentru mine însă era posibilitatea de a mă antrena pe tușă. În anii aceia, în anii războiului rece, era dură școala politică, școala diplomatică, mai ales pentru o țară care vroia să joace în toate direcțiile și pe toate fronturile. Nu am fost niciodată diplomat, nu am fost niciodată salariat al MAE și n-am ocupat niciodată o funcție politico-administrativă în domeniul relațiilor internaționale. Dar postura mea de atunci, din anii de școală și de după absolvirea facultății,

a fost foarte convenabilă pentru a acumula o experiență pe care o consider utilă pentru cariera mea ulterioară.

G.A.: În ce an ați terminat facultatea?

A.S.: Am terminat-o în 1978. Am fost șef de promoție pe țară.

G.A.: Lucrarea de diplomă?

A.S.: „Buna credință în materia obligațiilor civile". După aceea mi-am dat doctoratul cu profesorul Tudor Popescu. Teza a avut ca titlu: „Buna credință în dreptul comerțului internațional". Am susținut teza în 1986. Pe vremea aceea era foarte greu să dai doctoratul. Erau locuri puține și foarte mulți candidați, majoritatea cu pile. Am avut un mare noroc cu profesorul Tudor Popescu. El a fost cel care m-a căutat și m-a întrebat: „N-ai vrea să faci un doctorat? Te iau eu".

În ajunul susținerii tezei, profesorul Tudor Popescu m-a sunat la telefon și mi-a spus, glumind: „N-am dormit toată noaptea ca să-ți citesc lucrarea. Și acum mă doare capul. Nu se va putea publica decât postum, în limbi străine".

Era, desigur, o aluzie la caracterul nonconformist și mai ales neideologizat al lucrării. Mă consider unul dintre discipolii profesorului Tudor Popescu, poate cel mai apropiat. Subliniez, al profesorului Tudor Radu Popescu și nu al ziaristului Cristian Tudor Popescu, redactor-șef la *Adevărul*. Cel din urmă nu mi-a fost profesor, ci coleg de liceu. Eu eram premiant, el un elev problemă. Talentat, ca și azi, dar cu un echilibru psihic precar. A rămas, se pare de atunci, cu un complex de inferioritate de care încearcă să scape acum crezând că libertatea presei înseamnă dreptul său de a mă agresa.

G.A.: Ce ați făcut când ați terminat facultatea?

A.S.: La sfârșitul facultății, opțiunea mea a părut destul de ciudată pentru mulți. Ca șef de promoție pe țară aveam dreptul să aleg între foarte multe variante care nu erau rele. Erau posturi de judecători, de avocați; erau și posturi de procurori. Ei bine, dintre toate acestea am ales postul de jurisconsult la Institutul Român de Consulting, Romconsult. Institutul are o istorie foarte interesantă. A fost creat prin '71-'72, curând după ce România a deschis relațiile cu R.F. Germania și a încheiat tratatul de pace cu ea. Era perioada celebră a destinderii pe plan internațional, dar și de deschidere internă.

G.A.: Aș aminti, totuși, pentru cititor, că anii deschiderii au fost la sfârșitul deceniului șase. Anul 1971 este cunoscut mai ales pentru „tezele din iulie", care au anunțat înghețul.

A.S.: Da, în anul 1969 s-a semnat tratatul cu Germania. Din 1965, când a venit Ceaușescu la putere, și până la tezele din iulie a fost perioada mai relaxată. Din 1971 și până în 1978 a mai existat o minimă respirație liberă. Din 1978 până în 1980 totul s-a închis, iar din 1980 până în 1989 a fost coborârea în infern.

La începutul anilor '70 s-a pus problema să se constituie primele societăți mixte. Atunci s-a adoptat și legea societăților mixte. A fost o mare revoluție în

felul ei. Cred că România a fost prima țară comunistă care a adoptat o lege a societăților mixte, cu capital românesc și străin. Legea a fost adoptată în mare măsură spre a permite înființarea unor societăți româno-germane. Iar primele societăți mixte importante și care au contat au fost cu capital românesc și german. La vremea respectivă, Ion Gheorghe Maurer, care era prim-ministru, a făcut o călătorie în R.F. Germania pentru a stabili împreună cu partea germană o serie de domenii de cooperare. Toată chestiunea avea un caracter politic, de ambele părți. Au și fost desemnate societățile sau întreprinderile vest-germane și românești care trebuiau să intre în aceste afaceri. Partea germană a propus atunci, printre altele, și consultingul.

Partea română a acceptat foarte repede. Numai că în momentul în care s-a pus problema să se vadă cine este partenerul firmelor propuse de partea germană în domeniul consultingului s-a constatat că nu există în România nici o întreprindere de acest tip. Era firesc să fie așa întrucât marele consultant al țării era partidul și decidentul era secretarul general al partidului. Așa încât dincolo de documentele de partid nu mai aveai ce consultații să mai ceri și cui să-i ceri. Nu exista piață pentru servicii de consulting în România. Prin urmare, nu exista nici o întreprindere de consulting. Pe piața internațională exista însă export de inteligență și comerțul cu produse ale inteligenței era foarte înfloritor. Drept pentru care, întrucât proiectul era interesant, s-a decis crearea la comandă a unei asemenea instituții : Institutul Român de Consulting, ROMCONSULT.

Numai că o dată creată această întreprindere, ea trebuia să și facă ceva. Așa că a trebuit să i se dea un statut. Și cum nimeni nu știa cum să-l conceapă în România, i s-a redactat un statut copiat după statutul societăților partenere din RFG. A fost singura întreprindere românească din perioada de până în 1989 care, după știința mea, a avut un statut aproape identic cu statutele societăților comerciale occidentale.

Firește că aceasta ne-a dat mobilitate, ne-a dat facilități extraordinare. Însă, tot „firește", la scurtă vreme instituția a fost resimțită ca un corp străin. Era foarte ciudat să fii organizat ca o societate comercială pregătită pentru piața liberă și să trăiești într-o economie de comandă. Ciudățenia o resimțea și statul român, o resimțeam și noi, cei care lucram în această întreprindere. Pe de altă parte, statul român nu era interesat din punct de vedere strict economic de ceea ce făcea Romconsult. O asemenea societate putea să realizeze un export foarte eficient însă la un nivel valoric foarte scăzut. Cu mare greutate am ajuns la un export de un milion de dolari pe an, pe relația Vest.

G.A. : Export de consultanță ?

A.S. : De consultanță. Asta înseamnă proiecte, asistență tehnică, asistență didactică, asistență medicală. Sunt destule lucruri importante pe care le-am făcut. Am fost activi în Algeria bunăoară, unde Institutul de Arhitectură din Constantin s-a făcut după proiecte românești. Carta universitară a fost tot proiectul nostru. Sigur că piețele noastre erau în general piețe din lumea a treia. Dar am avut

acțiuni de cooperare pe terțe piețe cu firme austriece, elvețiene, britanice. Pelamarul, Gerovitalul, alte metode originale românești de tratament au fost exportate prin noi. Nu produsul, ci metoda de tratament. Sunt clinici care și astăzi funcționează prin America Latină.

Reușeam să facem câte ceva cu un efort imens, evitând pe cât posibil barierele specifice unei economii de comandă. Cu încasări de o valoare relativ mică și cu un sistem de funcționare absolut atipic, într-un târziu s-a cam săturat statul socialist de noi. Practic, instituția a fost desființată. În orice caz, a fost trasă pe linie moartă și mulți dintre noi am părăsit-o exact în ultimele momente în care am mai putut să ne mai încasăm salariul. Am plecat și eu și am avut iarăși o experiență interesantă, la Academia de Studii Social-Politice „Ștefan Gheorghiu".

G.A.: Cum arăta experiența profesională pe care ați avut-o la Romconsult?

A.S.: A fost o experiență extraordinară. Ea m-a făcut să mă specializez în dreptul comerțului internațional, disciplină care n-a ținut seama de comunism, de ideologie, pentru că nu putea să țină seama de așa ceva. Am fost fericit să lucrez în acest domeniu, lăsând la o parte servituțile dintr-un sistem de economie de comandă. O simțeam cu atât mai bine cu cât lucram cu produse ale intelectului. Adică, puteam să discutăm chestiuni legate de o mentalitate liberă.

În al doilea rând, am avut posibilitatea să învăț economie. Era o obligație. Și încă economie de piață. Cred că din punctul acesta de vedere mulți absolvenți ai ASE au fost infinit mai vitregiți decât mine în ceea ce privește cunoștințele economice. Eu am învățat din mers sau în cadrul unor cursuri postuniversitare de comerț exterior organizate de multe ori de fundații sau universități din străinătate, din Occident. Cei de la ASE erau îndoctrinați, chiar dacă făceau și ceva economie capitalistă, cu economia socialistă.

În al treilea rând, am avut posibilitatea să călătoresc în străinătate într-o perioadă când se călătorea foarte greu. Aveai foarte dificil acces la pașaport și chiar dacă ai fi avut, nu aveai banii pentru a face deplasări în străinătate pe cont propriu. Or, eu am văzut o bună parte din lume. În orice caz, cu mult mai mult decât foarte mulți dintre cetățenii României. Călătoriile mele au fost, în special, în afara zonei CAER. Nu în Vest, ci mai degrabă în Sud. Am fost în contact cu altă lume, cu alte realități, cu alte mentalități.

Deci, sub aspectul împlinirii profesionale, au fost ani foarte buni. A mai fost o anumită șansă. Pe vremea aceea, existau dificultăți destul de mari în a rămâne în sistemul comerțului exterior. Pe mine m-a salvat faptul că bunicul meu fusese și profesor. Întotdeauna când completam fișele de cadre îl treceam profesor, nu preot. Țin minte, la un moment dat a trebuit să explic de ce s-a născut în Bucovina. În fine, s-a trecut până la urmă peste aceste aspecte. Nu erau lucruri atât de grave, probabil. Toate filtrele au făcut ca în Romconsult să fim doar trei juriști, toți trei tineri, toți trei stagiari, toți trei obligați să ne găsim un loc profesional sub soare. O situație foarte stimulativă. Aveam, la un moment dat, faima de cel mai bun grup de juriști din întregul sistem de comerț exterior.

Academia de Studii Social-Politice „Ștefan Gheorghiu”

G.A.: În ce an ați trecut la Academia de Studii Social-Politice?

A.S.: În 1986. Acolo preda Victor Babiuc în calitate de colaborator. El este cel care mi-a spus într-o zi: „Nu mai are rost ca Academia să lucreze cu un colaborator extern. Trebuie să aibă un titular al ei care să dezvolte într-adevăr o disciplină de drept al comerțului internațional”. Cum spuneau ei: „Cadrul juridic al relațiilor economice internaționale ale României”. Voiau un om mai tânăr decât el, decât Babiuc. Iar Victor Babiuc mi-a zis: „Uite, du-te tu. Încearcă să mergi tu acolo”.

G.A.: Deci vă cunoșteați dinainte.

A.S.: Sigur că da. Ne-am cunoscut cu ocazia unui curs postuniversitar, cu participare internă și internațională, la Lugoj, în toamna anului 1979. Victor Babiuc fusese invitat să conferențieze. Eu eram cursant. După aceea colaborasem la mai multe lucrări de cercetare, el fiind cercetător la Institutul de Economie Mondială. De câteva ori mă rugase să-i țin locul la cursurile de la Academie.

Revin însă la transferul meu la Academia de Studii Social-Politice. Eram în perspectiva de a nu-mi mai lua salariul la Romconsult – asta a fost faza premergătoare dispariției – și bineînțeles că m-am dus. De la a nu-mi lua salariul am ajuns la perspectiva de a lua un salariu ceva mai mare. Și aceasta a fost o experiență utilă. Facultatea de Comerț Exterior, după cum știți, se desființase cu câțiva ani înainte. Fusese transformată într-un curs postuniversitar care se organiza numai la Academia de Studii Social-Politice „Ștefan Gheorghiu”. Când m-am dus acolo am fost întrebat dacă vreau să fiu „instructor” – era o funcție din nomenclatorul partidului, mai bine plătită – sau dacă vreau să fiu cadru didactic. Am ales să fiu cadru didactic pentru că am vrut să fiu un om din învățământ.

La Academie am avut șansa unei activități științifice adevărate. Șeful de catedră, profesorul Grigore Moisuc, dorea să facă din Catedra de Relații Economice internaționale cel mai solid nucleu pentru înlocuirea fostei Facultăți de Comerț Exterior. A adus oameni, după părerea mea, excelenți. Atmosfera la catedră era lipsită de orice dogmatism. N-am să uit cum, atunci când s-a terminat de plătit datoria externă a României, s-a făcut o mare adunare de partid unde profesorii și-au exprimat satisfacția în legătură cu lichidarea ei. Noi ne-am adunat la catedră și am discutat înainte cam ce să spunem. Șeful de catedră trebuia să ia cuvântul. Ne-a întrebat: „Ce mă sfătuiți să zic?”. Fiecare și-a dat cu părerea în sensul în care el a și conchis: „Noi nu ne putem prostitua”. Asta a fost concluzia lui. „Ceilalți, de la alte catedre, au măcar scuza că nu se pricep. Dar noi nu avem scuza că nu ne pricepem. Trebuie să spunem adevărul așa cum îl percepem noi cel puțin”.

Când a luat cuvântul a zis : „Noi, sigur, ne bucurăm că s-a rezolvat problema datoriei externe. Dar ca economiști nu găsim nici o justificare a acestui efort și a acestei acțiuni. Probabil că există o justificare politică, numai că specialitatea noastră nu este politica, ci economia. Ca oameni din economie considerăm că nu se susține din punct de vedere economic un asemenea efort”. Și a mai adăugat, făcându-mi desigur o bucurie în momentul acela : „Iar specialistul nostru în probleme de drept” [nu mi-a spus numele dar, mă rog, eram singurul] „ne-a explicat că decretul prin care s-a hotărât că România nu va mai lua credite nu poate avea o semnificație potrivit sensului său literal întrucât nu are nici un sens ca un legiuitor să-și autolimiteze competențele. Și pentru că s-ar putea ca România să nu aibă cum trăi în continuare fără credite externe, aceasta înseamnă că decretul are doar înțelesul că de acum încolo contractarea creditelor externe se va face cu aprobarea Marii Adunări Naționale. Deci prin lege și nu de către un alt for de conducere a țării”.

Era un act de curaj. Ceea ce nu ne permite, desigur, să spunem că eram dizidenți. Dar arăta totuși un anumit spirit de decență.

G.A. : Ceea ce povestiți ține de o atmosferă specifică doar acestei catedre ?

A.S. : Cred că ceva asemănător exista și la Catedra de Sociologie. Am arătat unor tineri cursul pe care eu l-am pregătit în 1989 și care avea 600-700 de pagini. Nu conținea nici un citat din „opera” lui Ceaușescu. Dimpotrivă, conținea o sumă întreagă de critici la adresa modului în care se concepea organizarea activității de comerț exterior a României în acea perioadă. Când s-a discutat în catedră cursul, tot profesorul Moisuc a spus – n-am să uit niciodată asta – : „Știi, Adrian, noi nu-ți cerem să te prostituezi, dar măcar pe prima pagină pune un citat din ce spune tovarășul Ceaușescu, pentru că dânsul a spus atâtea încât nu se poate să nu găsești ceva care cât de cât să se potrivească. E foarte greu să mergem atât de tare împotriva curentului. Măcar atât să fie”.

Eu am zis că o să găsesc ceva dar să-mi dea girul ca să multiplic cursul. După ce mi-a dat girul l-am dat la multiplicare fără să pun nici un fel de citat. Mă rog, nu s-a întâmplat nici în acest caz nimic. Munca la Academie era pentru mine, vă repet, o ocazie de a-mi așeza, de a-mi sistematiza teoretic suma de cunoștințe pe care o dobândisem anterior în practică. În același timp, am continuat activitatea practică de arbitru la Curtea de arbitraj comercial internațional de pe lângă Camera de Comerț a României unde tot profesorul Tudor Popescu m-a numit, precum și în calitate de consultant pe lângă diversele întreprinderi de comerț exterior care, mă rog, aveau nevoie de serviciile mele. Așa încât am avut o viață oarecum atipică în timpul regimului trecut. Nu simplă, în nici un caz, dar cu o sumă întreagă de oportunități suplimentare față de normal, în măsură să consolideze un anume tip de personalitate profesională, să spunem.

G.A. : Aș dori să vă întreb următorul lucru : d-stră lucrați la Academia „Ștefan Gheorghiu”, aveați contacte într-o zonă în care informația era desigur mult mai bogată și mai semnificativă decât cea aflată la îndemâna omului de pe stradă.

Simțeați oare dezagregarea sistemului ? Simțeați faptul că „se va termina”, după toate cele ce aveau loc în URSS ?

A.S. : Oh, da ! Nu numai că se întâmpla asta, dar discutam și chiar începusem să legăm, să instituționalizăm, ca să spun așa, discuțiile între noi. Activi în organizarea unor grupuri care urmau să aibă dezbateri „discrete” asupra situației politice și să proiecteze scenarii post-Ceaușescu erau Vasile Secăreș și Dorel Șandor[96]. Sigur, istoricii vor trebui să vadă exact cine și ce era, cine și ce carte juca acolo. Dacă doi spuneau același lucru, „Trăiască !, trăiască perestroika !” sau „Ce-o mai fi prostia asta ?”, nu înseamnă că amândoi erau chiar gorbacioviști. Înțelegeți ? Era însă o fierbere extraordinară și țin minte că erau deja acțiuni de zdruncinare din interior a regimului. Evenimentele s-au precipitat și de aceea nu am mai avut timp să intru efectiv în vreo formație care părea să conspire, deși începusem să mă apropii de unii care păreau să aibă astfel de activități și păreau gata să intre în orice misiune revoluționară.

G.A. : Vorbiți despre „acțiuni de zdruncinare din interior”. La ce vă referiți ?

A.S. : Atmosfera la „Ștefan Gheorghiu” era pentru noi cea mai universitară posibilă. Noi nu aveam obligații de gospodărire a căminelor, noi nu aveam „Daciadă”, nu aveam „Cântarea României”. Doar activitate științifică. Nici măcar activitatea de partid nu era pentru noi foarte intensă. (Cu excepția unor ședințe de partid care nu durau niciodată mai mult de o oră și jumătate sau, mă rog, cam atât stăteam noi. În rest, activitate politică, de partid, nu exista.) Ne țineam cursul sau seminarul și după aceea ne ocupam de activitatea științifică. Nu mai verifica nimeni nimic. Ceea ce trebuia era să scriem cursuri importante, fundamentale și, într-adevăr, exista un val întreg de lucrări care puteau să reziste timpului. Doar în perioada vacanțelor de vară ni se cerea să mergem și să ținem conferințe la diverse întreprinderi.

Țin minte, în acea vară am ținut o conferință la o fabrică de lângă Moreni. O fabrică de producție militară. Între alte chestiuni, ideea principală pe care am dezvoltat-o a fost aceea a decalajului tot mai dramatic pe care România îl cunoaște în raport cu țările occidentale. Le-am zis atunci că România este pe punctul de a ieși din istorie. Că dacă am lua fie și numai decalajul tehnologic în calcul s-ar putea să ajungem să murim de sete lângă un robinet de apă pentru că nu știm să-l manevrăm. Tehnologia pe care au ajuns s-o folosească alții este complet alta decât cea pe care o cunoaștem noi. Pornind de la această metaforă, arătam de ce este necesară o schimbare de sistem în România.

A fost o liniște mormântală în sală. Era foarte multă lume. Câteva sute de oameni, majoritatea ingineri, maiștri sau muncitori, în orice caz militari, învățați cu o anumită disciplină, dar, în același timp, cu o calificare profesională foarte

96. Cred că este important să reținem cum și de unde apar în amintirile lui Severin numele unor actori pe care îi regăsim jucând un rol important în structurile de putere post--revoluționare : Vasile Secăreș, Victor Babiuc, Mircea Pașcu, Dorel Șandor, Mugur Isărescu, Vladimir Pasti și alții numiți în capitolele următoare.

înaltă. Cu capacitatea de a pricepe multe. Când am terminat, directorul fabricii mi-a spus: „Tovarășe profesor, am ascultat cu multă atenție, am înțeles tot ce-ați spus și o să ne gândim la ceea ce ne-ați spus". A subliniat cuvintele „tot ce-ați spus" cu subînțeles. După care m-a invitat să bem o cafea.

Pe vremea aceea o cafea era un lucru rar. Bineînțeles, o cafea veritabilă. Mi-a făcut cadou, țin minte, un cuțit făcut la ei acolo, în fabrică, foarte frumos. Mi-a spus: „Acum, între noi, domnule profesor" [deci n-a mai folosit apelativul standard] „pot să vă spun că mare curaj ați avut să susțineți ceea ce ați susținut. Sunt oameni deștepți între cei de aici. Sunt, desigur, unii care o să-și facă rapoartele, dar e bine că spuneți lucrul acesta pentru că trebuie să începem să înțelegem. Nu că e nevoie de o schimbare. Asta înțelegem. Dar că suntem mai mulți care gândim la fel. Să scăpăm de frica dată de percepția că fiecare gândește bine, dar gândește singur. Sau în familia lui".

Eu nu eram implicat în nici un fel de grup care făcea lucrul acesta în mod coordonat, dar știu pe unii care, în acea vară, erau destul de înțeleși între ei. Majoritatea cadrelor didactice au făcut astfel de turnee având cuvântări similare. Eu mi-am construit după mintea mea ce-am vrut să spun, dar mesajul era același cu al celorlalți, chiar dacă erau diferite cuvintele.

În momentul în care a început ceea ce a început la Timișoara, pe 16 decembrie, s-a anunțat o mare ședință de partid pe întreaga Academie. Noi am crezut că este vorba despre un fel de prelucrare legată de evenimentele de la Timișoara. Drept pentru care ne-am strâns în mod spontan – unii e posibil să nu fi venit în mod spontan, eu știu de mine și de alți câțiva prieteni și colegi – și ne-am întrebat: „Ce vom face, ce atitudine adoptăm în această chestiune?". Eram pregătiți, cum să spun, să pornim o mare revoltă. Spunând că deja lucrurile au depășit orice limită admisibilă și că nu se mai poate. Să facem ceea ce au făcut intelectualii din Cehoslovacia, din Polonia, adică să ne exprimăm protestul. Exact acolo de unde se aștepta lumea poate cel mai puțin. Să ieșim și să vorbim despre faptul că regimul a ajuns la finalul său. Că nu mai putem să lucrăm în acest sistem pentru că nu ne putem permite să fim copărtași la crimă. La Timișoara, prin acțiunea militară împotriva revoluționarilor, se comiteau crime.

Acea ședință s-a contramandat. Se pare că nici nu se intenționa o prelucrare. Nu s-a făcut nici un fel de agitație în Academie.

Aceasta era atmosfera de la „Ștefan Gheorghiu". Nu am fost implicați în acea demonstrație oficială din 21 decembrie. Însă eram și noi cu ochii pe ea. Eram chiar în catedră când s-a întrerupt transmisia televiziunii din cauza huiduielilor. Atunci a venit cineva și mi-a spus: „Gata, a început! E cazul să se termine de-acum! Într-un fel sau altul".

Atunci am ieșit și noi pe stradă, când foarte mulți au ieșit. Am fost în clădirea CC când a început să se tragă, pe 22 seara[97]...

---

97. L-am întrebat pe Adrian Severin dacă are certificat de revoluționar. Mi-a spus că nu are, nu a cerut.

15

Decembrie 1989, primăvara anului 1990

Aceasta este seara noastră

G.A. : Pe Ion Iliescu îl cunoșteați ?

A.S. : Nu l-am cunoscut nici pe el, nici pe Petre Roman. Știam cine este, știam cum arată și din cauza asta atunci când, la un moment dat, a venit la intrarea Comitetului Central, unde mă aflam întâmplător și eu, și a încercat să intre, le-am spus unora – aveam probabil un aer de om care știe ce spune – să-i dea drumul înăuntru : „Lăsați-l, domnule, că este d-l Iliescu”. Cei din jur aveau niște lănci de steag, au făcut un mic culoar, ca să poată trece. Când a ajuns la ușă – ușa din Dem Dobrescu, pe atunci Onești – a găsit-o închisă. Era încuiată cu cheia prin interior. Cineva a venit să-i deschidă[98].

G.A. : Înțeleg deci că pe 22 decembrie seara erați chiar în clădirea Comitetului Central. Ce ați făcut pe 23 și 24 decembrie, în zilele următoare ?

A.S. : Zilele următoare au fost zilele unor sentimente foarte penibile. Eram, deci, la CC când a început bătălia. A început să se tragă. Aș povesti poate cel mai semnificativ episod. Nostim, dacă n-ar fi trist.

Am spus, eram în Comitetul Central. Se îmbulzea lumea în toate camerele. Aveam tot timpul un sentiment de iritare pentru că am recunoscut tot felul de persoane despre care în nici un caz nu puteam crede că se bucură autentic de revoluție. Și, mai mult, nu puteam să cred că ele văd revoluția ca una anticomunistă. Întâlneam chiar și profesori de la „Ștefan Gheorghiu” despre care știam că sunt stângiști și fundamentaliști. Erau de asemenea oameni din fosta conducere superioară a partidului care afectau o bucurie mult prea mare.

G.A. : Ca Ilie Verdeț.

A.S. : Ca Ilie Verdeț, ca Ștefan Vâlcu, Ion Avram, Cornel Burtică. Eu înțeleg foarte bine că ei au avut divergențe cu Ceaușescu. Că, de pildă, Cornel Burtică era și este un om inteligent. Dar astea nu sunt motive suficiente să exulți de bucurie după ce ani de-a rândul fuseseși în vârful ierarhiei. Poate că în sinea lor

98. Întâmplător, am cealaltă jumătate a versiunii. Cel care a deschis atunci ușa din interior este prietenul meu de la Alianța Civică, Iulian Cornățeanu.

aveau motive de bucurie, nu mă interesează care erau, dar exprimarea acestei bucurii, afișarea ei era, după părerea mea, indecentă.

Într-o cameră al cărei număr îmi scapă s-a anunțat că se adună persoanele care urmau să formeze viitorul guvern. Prin voluntariat. Binențeles că toată povestea asta era o cacealma pentru ținut în priză niște oameni care nu erau în cărți și cărora trebuia să li se dea de lucru. Erau niște coli de hârtie pe un colț de masă, pe care lumea își trecea numele. Se spunea: „Domnule, treceți-vă aici numele dacă vreți vreun portofoliu și vă pricepeți la ceva anume". Adică, țara își făcea oferta. Fiecare de pe-acolo se și imagina într-un post important în conducerea statului și trecea, eu știu, Industrie, Interne, Externe. Pentru că trebuia să fie găsit după aceea, își dădea adresa și un număr de telefon.

Era o vânzoleală imensă. Surescitarea era mare. Alături, continua nesfârșitul miting de pe balcon, timp în care, probabil, în alte birouri, se întâmpla ceva doar pentru inițiați. Eu nu eram dintre ei. În rest, se stătea și nu se știa încotro mergem, ce e de făcut. Vedeam tot felul de figuri. Un nume „binecuvântat", des menționat în acest context, era al lui Dumitru Mazilu. Adică, vedeam cum se joacă un mare teatru. Era și logic să se întâmple așa. Era limpede că pe undeva se duce o bătălie pentru putere, dar eu nu asistam la ea, ci doar la diversiunile menite s-o ascundă într-o perdea de fum.

Mă plimbam, ca să zic așa, ca un animal în cușcă. Erau diverși nu-știu-cine care te îndrumau să mergi în anumite camere, să stai acolo că e mai liniște, mai ferit. Aceștia se vedea că erau mult mai aclimatizați. Ei păreau a fi organizatorii chermezei, în raport cu alții care erau bezmetici și se învârteau pe acolo sub imperiul unei emoții, fără a avea în spate un plan stabilit dinainte sau măcar la fața locului. În contextul acesta am ajuns la camera de care vorbeam, unde probabil că erau trimiși papagalii ca să se autopropună pentru guvernare. Era o listă deschisă infinită.

La un moment dat m-am dus la fereastră să văd totuși ce se întâmplă. Acolo se afla un băiat foarte tânăr, foarte emoționat, care stătea sus, urcat pe pervazul ferestrei și încerca să vadă, s-audă ce se petrece afară. Privirea mea s-a încrucișat cu privirea lui și, văzându-mi căutătura poate mai severă, și-o fi imaginat că sunt vreun șef care știe el ce face pe acolo. Drept pentru care s-a simțit obligat să se scuze față de mine și să spună: „Știți, d-stră aveți treabă, în timp ce noi stăm la miting. Dar trebuie să aveți înțelegere și față de noi, pentru că astăzi este seara noastră, este ziua noastră, ziua eliberării".

Eu nu spusesem nimic, dar priveam concentrat și el a simțit nevoia să formuleze această scuză. La care i-am răspus: „Bine, dar nu e nici o problemă. Stați și bucurați-vă de această zi pentru că în curând cei pe care îi aclamați astăzi o să se lepede de voi".

Cred că într-un fel au fost vorbe profetice. El s-a uitat lung la mine, eu m-am uitat lung la el și am plecat. Nu aveam nimic împotriva lor, împotriva celor care erau pe balcon. Nu-i cunoșteam, nu avusesem nici un conflict cu ei. Nu-mi

luaseră nimic din ce mi se cuvenea mie, dar am avut senzația că cel puțin în formația aceea se încerca jucarea unei piese pentru amețit prostimea. Care, dupa aceea, devenită incomodă, trebuia să fie îndepărtată într-o formă sau alta. N-am să uit niciodată scurta discuție pe care am avut-o cu acel tânăr.

La foarte puțină vreme, cred că două-trei minute, a început să se tragă. Mare hărmălaie în sala unde se făcea lista guvernului. Cineva a zis : „Stingeți luminile, să nu vă ochească prin fereastră. Dacă vor vedea lumina stinsă, nu vor ochi în direcția asta. Dacă văd lumina aprinsă și contururile noastre or să tragă”.

S-au stins luminile. Singurul fir de lumină venea de pe culoar descoperind vag doar o mică suprafață din dreptul ușii. Firește că pe întunericul acela și în condițiile acelea nu avea nici un sens să mai rămân în cameră. Am încercat să-mi fac loc spre ușă ca să ies. Când eram pe punctul de a ieși am văzut cum cei din cameră se îndreptau ca niște umbre către colțul de masă, foarte aproape de zona aceea puțin luminată, unde erau listele cu ministeriabili. Se căutau și se ștergeau de pe listă, fiecare, ca nu cumva dacă revin la putere cei despre care se credea că au început să tragă, să-i găsească. Unii chiar luau cu totul hârtia, pagina pe care se găseau, o împătureau și o puneau în buzunar.

Curând focul s-a întețit. Cei care trebuiau să plece au plecat, nici eu nu știam unde. Câțiva am rămas în mijlocul focului : ardea Palatul, ardea Biblioteca, ardea căsuța aceea pe care o țineam minte din copilărie, o casă splendidă – dacă-mi amintesc bine, acolo era redacția *Magazinului istoric*. Se golea Comitetul Central.

Când s-a mai potolit canonada am pornit hai-hui prin oraș. Apoi m-am îndreptat spre casă. În zilele următoare, am încercat să fac două lucruri. Să-mi caut cunoștințe, prieteni cu care să concepem programe. Să concepem idei cu care să ne ducem în fața instanțelor care se constituiau pentru conducerea țării. În al doilea rând, am încercat să iau legătura cumva cu cei care se aflau la Putere, pentru că eram convins că trebuie să urmeze îmbogățirea cu noi oameni a grupului care preluase în acel moment frâiele statului. I-am scris atunci niște scrisori lui Ion Iliescu – nu știu dacă i-au parvenit vreodată – în care îi spuneam că dacă vom construi bine temelia construcția va fi bună. Dacă vom pune-o strâmb, atunci toată construcția va avea de suferit.

Aveam un amic care era reporter la radio „România tineret”. El m-a invitat să particip la mai multe emisiuni, să dau interviuri, să spun câte ceva. Cred că am fost printre primii care au susținut că revoluția nu trebuie să fie o revoluție împotriva unei familii, ci împotriva unui sistem. Această atitudine m-a diferențiat pentru anii care vor veni de mulți alții care erau în conducere și vorbeau, cu mare afecțiune – inclusiv Petre Roman –, despre perioada Dej.

Îmi lipsește o piesă, o verigă din acest lanț al evenimentelor

G.A.: Cum ați ajuns să intrați în contact cu autoritățile provizorii?

A.S.: Prin Vasile Secăreș. El avea o legătură cu Virgil Măgureanu, care era un consilier apropiat al lui Ion Iliescu, prin profesorul Trăsnea. Profesorul Trăsnea fusese, din câte știu eu, conducătorul de doctorat al ambilor și încerca atunci să joace un rol de ideolog, în noul context. Eu nu-l cunoșteam la vremea aceea pe Virgil Măgureanu. Cred că îl văzusem cândva înainte la Academie, la un curs. Cineva mi-a spus că e „Măgureanu, acela cu scandalul". Dar nu-l cunoșteam personal și nici el nu mă cunoștea pe mine. Cândva, pe la mijlocul anului 1989, un profesor mai în vârstă mi-a arătat câteva pagini scrise la mașină despre Gorbaciov și reformele sale. Mi-a spus că le are de de la Virgil Măgureanu, care ar fi fost „omul Moscovei". Mi-a recomandat să-l ocolesc, ca să nu am probleme. Măgureanu avea atunci, în decembrie '89 și în '90, un rol important.

G.A.: Povesteați cum s-a format echipa de consultanți, de experți de pe lângă Ion Iliescu. De întâlnirea sau legătura pe care ați avut-o cu d-l Secăreș. Din cine mai era format grupul?

A.S.: Adrian Năstase, Puiu Pașcu, Cornel Codiță, era Mugur Isărescu prezent destul de des dar nu în permanență, era Dan Mircea Popescu.

G.A.: Pe Mircea Pașcu îl cunoșteați dinainte?

A.S.: Pe Mircea Pașcu în cunoșteam de la Academie. Era foarte greu de precizat care este activitatea acestui grup. El s-a constituit ca un grup de consilieri pe probleme de politică externă. Așa cum am fost lăsat să înțeleg în acel moment, era un grup care încerca să facă o contrapondere la intensa activitate de orientare a politicii externe românești pe care o ducea d-l Silviu Brucan, pe atunci vice--președinte al Consiliului FSN. Într-un fel sau altul, printre atribuțiile sale, una de căpetenie era și cea vizând politica externă. El fusese unul dintre aceia care sugerase tot felul de persoane care să ocupe posturi importante în Ministerul Afacerilor Externe.

G.A.: De genul?

A.S.: Din câte știu eu, el este unul dintre cei care l-au propus pe Sergiu Celac. Fără ca asta să însemne că am constatat vreodată între cei doi o prietenie sau vreo relație specială în plan personal. Se pare că Silviu Brucan a gândit acel tandem la conducerea Ministerului de Externe: Sergiu Celac, cu presupuse relații bune spre Est și Corneliu Bogdan, adjunct al ministrului, cu relații și contacte importante, se considera, în Occident, în special în SUA. Sigur că un minister nu se poate construi pe asemenea speculații, oarecum tipice pentru personalitatea d-lui Brucan. Nu poți avea jumătate de minister orientată într-o direcție și

jumătate în cealaltă. Și, pentru a nu face o nedreptate d-lui Celac, eu nici nu cred, așa cum am mai spus, să fi constatat la dânsul o orientare exclusivă într-o direcție sau în alta. Însă acesta era modul de a gândi al d-lui Brucan. Cred că avea un scop ascuns, acela de a nu crea o orientare cu adevărat nouă în Ministerul Afacerilor Externe, de a face ministerul cât se poate de incoerent în sine și, prin aceasta, ușor de utilizat de un spirit director aflat în afara lui. Spirit în rolul căruia d-l Brucan se distribuise pe sine însuși.

G.A.: Cu oarecarele talent pe care i-l cunoaștem.

A.S.: Cu oarecarele talent pe care îl cunoaștem cu toții și care, fiind de notorietate, nu mai trebuie dovedit.

G.A.: Cine a simțit însă necesitatea de a-l contracara pe d-l Brucan? Cine a solicitat să interveniți?

A.S.: Acesta este un punct pe care aș vrea să-l pot clarifica, pentru că rămâne în bună măsură învăluit în umbră. Eu, Vasile Secăreș și alții din grupul respectiv am bombardat conducerea proaspătă a CFSN în ultimele zile ale lui 1989, de îndată ce s-au terminat luptele pe străzi, și în primele zile ale lui '90, cu scrisori în care atrăgeam atenția asupra pericolelor ca puterea devenită pentru câteva momente vacantă să fie preluată de unii care să o dirijeze într-o direcție neconvenabilă. Incorectă, neconformă cu spiritul profund al acelei mișcări populare, și anume, *transformarea de sistem în România*[99]. Acesta era sensul profund, după părerea noastră, sau după a mea cel puțin, a ceea ce se întâmplase între 16 și 22 decembrie. Acest sens nu trebuia pierdut. Mie mi se părea foarte grav că totul se focaliza pe așa-zisele robinete de aur ale lui Ceaușescu din diferitele sale reședințe. (Când mai târziu aveam să intru în reședințele fostului dictator aveam să constat că robinetele nu erau de aur, ci din inox.) Totul era legat de ce făcuse Ceaușescu, de critica politicii lui. O critică având deja posibilitatea de a se exprima cu totul liber, în condițiile în care Nicolae și Elena Ceaușescu fuseseră lichidați fizic și n-ar fi putut în nici un fel să aducă vreun contraargument. A concentra totul asupra unui cuplu de persoane mi se părea o deturnare a atenției de la adevărata țintă, care era schimbarea sistemului comunist totalitar, nu doar înlocuirea unor oameni în conducerea statului.

Nu înțeleg nici eu ce se întâmpla atunci. Îmi lipsește o piesă, o verigă din acest lanț al evenimentelor. Am încercat să exprim aceste îngrijorări și lui Vasile

99. E interesant să vezi cum s-au situat oamenii față de evenimente, în funcție de datele lor personale. Evident, Adrian Severin, deși avusese o carieră legată de structurile avantajate ale PCR, nu putea să vadă împlinirea revoluției doar în actul simplu al distrugerii comunismului. De aceea el nu interpretează revoluția din decembrie, așa cum a făcut-o majoritatea, ca un refuz simplu, exasperat și neproblematizat de a mai suporta regimul comunist. Ideea de a participa la o reconstrucție de sistem era legată, evident, de ideea posibilului loc pe care noua societate îl putea oferi cunoștințelor și dexterităților sale.

Secăreș, și lui Ioan Mircea Pascu și altora cu care, într-un fel sau altul, m-am întâlnit în acele zile. Bineînțeles, lui Victor Babiuc cu care discutam foarte des și care mai târziu a intrat în formație. Dintre toți Vasile Secăreș a fost cel care ne-a telefonat și ne-a spus: „Am găsit o legătură directă cu Ion Iliescu" [care era președintele CFSN]. „Am reușit să obținem aprobarea lui să constituim un grup de consilieri pe probleme de politică externă, pe lângă CFSN".

Drept pentru care ne chema să ne adunăm acolo, să întâlnim diverși oameni; pe unii îi cunoșteam mai bine, pe unii mai puțin, pe unii îi recomandaserăm noi din gură-în-gură. De pildă, pe Victor Babiuc îl recomandasem eu. Eugen Dijmărescu deja se apropia de acel grup dar puțin după aceea a fost preluat de Petre Roman și inclus în guvern. Vă spun: erau diverse comitete, comiții, grupuri formale, informale, care se constituiau, se desființau, se comasau, se intersectau. De aceea, după atâția ani, chiar n-aș putea să spun cu totală exactitate cine și cum era.

G.A.: Formalizarea acestei echipe când s-a produs?

A.S.: În primele zile ale lui ianuarie. Asta știu precis. Am primit un telefon acasă. Mi s-a spus: „Uite, vino aici că am reușit să avem aprobarea, acordul pentru a constitui acest grup. Să vedem ce putem face și cum să procedăm". M-am dus la Palatul Victoria. La unul dintre etaje era o cămăruță foarte mică unde se constituia amintitul colectiv. După care am luat o sumă întreagă de inițiative. Una din inițiativele importante pe care am luat-o a fost aceea de a da un semnal către SUA privind clauza națiunii celei mai favorizate, denunțând politica ceaușistă de răcire a relațiilor cu America și de abandon la un moment dat a clauzei. Sigur, fusese un abandon retoric, pentru că era de presupus că America nu ne-ar fi prelungit clauza, dar oricum, Ceaușescu adusese Americii un afront spunând că nu mai are el nevoie de clauză.

Un alt lucru important pe care l-am făcut și pe care am considerat că trebuie să-l facem de îndată a fost acela privind reluarea relațiilor cu FMI și Banca Mondială. Ceaușescu întrerupsese relațiile cu aceste organizații finanțatoare deși România era membră a lor. Mai mult, adoptase un act normativ în care se spunea că România nu va mai lua niciodată credite externe. Nu mai are rost să discutăm acum de stupizenia acestui act normativ; dar el exista și noi trebuia să acționăm în sensul înlăturării lui și restabilirii relațiilor cu organismele finanțatoare internaționale. În acele zile se pare că nimeni nu avusese aceste idei extrem de simple dar a căror aplicare necesita o durată suficient de lungă ca să justifice antamarea problemei cât mai repede.

Unul din lucrurile de care sunt destul de mândru, dar care mi-a lăsat și un gust amar datorită lipsei mijloacelor de a transforma o idee bună într-o faptă reală, a fost o declarație privind poziția noii puteri din România față de românii din diasporă. Eu cred că n-ați auzit de declarația asta.

G.A.: Nu. Nici nu părea că există o asemenea preocupare pe atunci.

A.S.: Cu mare greutate am reușit să fac să fie publicată cu niște caractere miniscule pe o manșetă în josul nu-știu-cărei pagini de ziar. Acesta a fost unul dintre primele momente când mi-am pus un semn de întrebare asupra onestității unor declarații politice de principiu. Nu înțelegeam de ce exista o asemenea rezistență mută la o inițiativă care mie mi se părea că nu ridică probleme de nici un fel. Era vorba de o declarație-program nu foarte lungă – nici nu trebuia să fie foarte lungă – dar o declarație-program pe care noi trebuia s-o adresăm pentru a fixa poziția noii conduceri a României față de românii din afara granițelor. Mă refer la cei care emigraseră din România, care fuseseră siliți, într-o formă sau alta, să plece din țară.

Declarația aceasta program avea și un mesaj foarte concret către românii din afară, arătându-le cam ce așteaptă țara de la ei și cam ce le oferă țara în noile condiții. În acel moment gândeam că acești români pot constitui canale de comunicare externă sau contacte importante cu Occidentul. Credeam că ei reprezintă cea mai importantă categorie de oameni care dețin *know-how*-ul democrației practice și, mai ales, al economiei de piață efective. Pentru că, trăind o vreme în țările cu o economie de piață, apucaseră să o învețe și altfel decât din cărți. Credeam că ei pot veni în România pentru a pune bazele unui capital românesc privat, care nu avea cum să se nască prea repede aici, din sărăcia generalizată a românilor care trăiseră tot timpul în țară. Se preconiza acolo chiar și crearea unei mici instituții administrative, un fel de departament care să se ocupe de punerea în aplicare a acestei declarații-program.

Eu, cu încă unul sau doi, ne-am entuziasmat de această idee. Ea avea și un simbolism important. Era vorba despre unificarea românilor, despre vindecarea unei fracturi. Ar fi fost momentul cel mai potrivit pentru ca oamenii să uite de amărăciunile trecutului în condițiile în care li se oferea un prezent de onestitate și un viitor de speranță. Mi-am zis că dacă se întârzie cu greu va mai putea fi recuperată ocazia.

G.A.: Îmi amintesc foarte bine discuțiile pe care le-am avut imediat după revoluție cu români care plecaseră din țară, nu cu mult timp înainte de 1989. (În mod particular, cea mai vie îmi rămâne întâlnirea cu Mircea Iorgulescu.) Păreau să aibă o jenă, că au cedat plecând și n-au avut șansa participării la extraordinarul eveniment. Ar fi dorit să poată contribui la ceea ce toți consideram că va urma : o reconstrucție din temelii. După vara anului 1990, mai precis după venirea minerilor la București, toți acești oameni se simțeau fericiți că plecaseră din țară. La timp. Atunci se pare că s-a produs ruptura fundamentală între românii din afară și cei din țară.

A.S.: Observația confirmă ceea ce credeam și eu atunci, că trecerea lunilor, nu a anilor, fără o lămurire a relațiilor dintre țară și diasporă și fără lansarea imediată a un mesaj de reconciliere, pe deasupra frontierei noastre naționale, ar fi condus la cronicizarea unei stări de divorț. Acesta este motivul pentru care am purtat cu

entuziasm ideea prin toate birourile. Desigur, nimeni nu mi-a zis „nu”, nimeni nu a zis că este o prostie. Dar, la un moment dat, tot efortul dispărea ca unul din acele râuri care curge în deșert și, la un moment dat, se pierde în nisip. Nu se știe dacă s-a transformat într-un râu subteran sau dacă, pur și simplu, și-a epuizat substanța evaporându-se. Am sperat atunci ca măcar presa să preia și să dea amploare declarației. A fost unul din primele momente în care am început să am unele suspiciuni asupra onestității presei.

O politică de culise în momentul în care instituțiile țării trebuiau să fie transparente

G.A. : Când ați avut primele întâlniri cu Ion Iliescu și cu ceilalți lideri ai CFSN ?

A.S. : Nu le-am avut prea devreme. Aceste legături le avea, din câte știu – nici el foarte intens, dar oricum le avea – Vasile Secăreș, care era un fel de lider al respectivului colectiv. El ne mai spunea : „L-am văzut pe Brucan azi de dimineață și i-am spus așa și pe dincolo ; l-am văzut pe Celac [care era ministru de Externe] și i-am spus așa și pe dincolo” ; „am mers la cabinetul d-lui Iliescu”. Impresia mea este că nu trecea dincolo de cabinet spre a-l vedea chiar pe Ion Iliescu personal.

Întâlnirea cu Ion Iliescu s-a produs la presiunea noastră. Am dorit să ne spunem direct ideile și păsurile și să încercăm să-l sensibilizăm asupra unor opinii pe care le aveam. Noi funcționam ca o semicelulă de criză în care fiecare lua câte o problemă spre rezolvare, după cum considera de cuviință, sau mai răspundea unor întrebări. Numai că de cele mai multe ori întrebările nu veneau și ni le puneam noi singuri. Luam inițiativa de a le da un răspuns care nu ni se cerea. Dar eram acolo și puteam să mai influențăm anumite lucruri.

O altă chestiune concretă cu care am avut legătură a fost legea pașapoartelor, care urma să consacre dreptul la libera circulație a persoanelor. Alături de alți câțiva colegi din grup am lucrat efectiv la redactarea legii. Eram și jurist, deci știam cât de cât cum se face o lege. Legea a fost adoptată așa cum se adoptau atunci decretele-legi, fără nici un fel de dezbatere. După ce noi am redactat-o, am transmis-o la cabinetul d-lui Iliescu, care nu știm ce a făcut cu ea dar, într-o oră, o și semnase și o promulgase. A fost o istorioară amuzantă... Unul dintre noi s-a dus la xerox să-și facă o copie a legii. Acolo s-a întâlnit cu nimeni altul decât Petre Roman, care era prim-ministru. Venise și el la xerox să-și tragă o copie după ceva. Întrebând, „Ce trageți aici la xerox ?” și primind răspunsul „Legea pașapoartelor”, a pus o întrebare ușor mirată, nu de fond, ci doar una așa, de stil : „Ce, s-a și adoptat ?”. De unde rezulta foarte clar că nici primul-ministru nu știa că legea respectivă fusese adoptată.

O altă contribuție am avut-o la legea privind micile întreprinderi și micii întreprinzători. N-a fost o lege foarte bună în momentul în care s-a făcut, la mare

viteză. Motivația noastră era însă aceea de a încerca să dăm cât mai repede drumul unor elemente de piață. Cu cât petreceam mai mult în Palatul Victoria, cu atât îmi cream mai multe dubii cu privire la hotărârea reală a celor mai mulți oameni care aveau o influență autentică de a face schimbări majore în sistemul politic și economic.

G.A.: Astea se întâmplau în ianuarie '90.

A.S.: Ianuarie-februarie 1990. Să continui. Ne-am mai ocupat de tema reintroducerii pedepsei cu moartea. Cunoașteți contextul în care s-a pus problema ei. Am făcut un microstudiu, un document pe care l-am trimis d-lui Iliescu și conducerii CFSN, în care pledam împotriva reintroducerii pedepsei cu moartea. Argumentam cu tot felul de elemente politice, filozofice, religioase, juridice, de drepturi ale omului.

Un alt document pe care l-am întocmit era legat de scoaterea în afara legii a Partidului Comunist. O problemă sensibilă care, după părerea mea, nu trebuia tratată în sensul limitării capacității unei ideologii de a se manifesta, ci doar în sensul limitării unei politici contrare democrației, drepturilor omului și a statului de drept.

Încă ceva. Unul dintre documentele pregătite de mine se referea la constituirea unui așa-numit „Consiliu provizoriu pentru conducerea statului". Practic, ideea pe care o dezvoltam era aceea de a se realiza o deschidere a CFSN către restul societății, privind CFSN ca pe o instanță a puterii care s-a născut în primele zile de după schimbarea regimului politic din România și care trebuia să țină cont de procesul de democratizare din societate care a urmat. Scopul era de a face conducerea statului, chiar și provizorie, cât mai reprezentativă. Acea propunere era făcută în contextul avertismentului de care auzisem, din zvonuri care îmi parveniseră și din frânturi de discuții pe care le avusesem, că se pregătesc acțiuni de contracarare a demonstrațiilor organizate de forțele politice născute în afara centrului de putere CFSN-ist. În document argumentam că nu aceasta este soluția : să se organizeze în aceeași zi, în același oraș, manifestații cu lozinci diferite... ar fi o încurajare la confruntare violentă. Trebuia mărită reprezentativitatea CFSN, democratizată conducerea provizorie a statului. Ceea ce eu prevedeam că se va întâmpla în acel document s-a întâmplat după celebrele demonstrații din 28 și 29 ianuarie. Nu știu dacă documentul a avut vreun rol. Eu l-am lăsat la cabinetul președintelui, înainte de a pleca, pe 26 ianuarie, în străinătate – pentru o chestiune profesională nelegată de politică.

G.A.: Ianuarie a fost luna conflictelor în interiorul biroului CFSN. Cunosc mai bine tensiunea dintre Dumitru Mazilu și Ion Iliescu. Cu d-l Mazilu m-am întâlnit de mai multe ori. El vroia să-i coopteze pe foștii dizidenți, să-i implice în activitățile CFSN ai căror membri formali erau. În ce măsură din locul unde erați, din poziția pe care o aveați în Palatul Victoria simțeați dezvoltarea conflictor și percepeați direcțiile reprezentate de ele ?

A.S.: Le simțeam în cea mai mare măsură. Efectele lor majore se repercutau asupra societății, dar primul impuls era resimțit acolo. Vedeți, n-am avut o influență majoră asupra deciziilor care se luau. Dar o anumită influență am avut-o și, în același timp, am avut și posibilitatea de a reacționa rapid și în cunoștință de cauză. Iar ceea ce spuneți, primul sentiment pe care îl aveai era că totul părea haos. Că nimic nu se leagă, că nimic nu are logică. După care, în acest haos, începeai să-ți dai seama care sunt principalele linii de acțiune ale unora sau altora. Realizai că unii sunt lăsați să lucreze pentru a face o perdea de fum. După părerea mea, comisia economică condusă la acea vreme de Bogdan Teodoriu era pur și simplu lăsată să discute despre economie de piață, despre reforme economice, pentru că nimeni nu avea vreun interes s-o bage în seamă.

Alții, mai puțin agitați, erau mult mai aproape de zona unde discuțiile aveau și urmări. Era limpede că exista centrul de influență al lui Dumitru Mazilu; era absolut limpede că exista un centru de influență Silviu Brucan; era apoi centrul de influență Ion Iliescu. Cele trei păreau la început în armonie dar, în realitate, erau în profundă divergență. Eu mă uit acum cu stupefacție cum d-l Brucan este angajat de posturi de televiziune care sunt un produs al democrației, ca să ne dea lecții de viață politică, fără să se vadă exact ce a făcut dânsul, nu în trecutul îndepărtat al României, ci în trecutul apropiat. Eu nu spun că trecutul trebuie să prevaleze asupra prezentului, dar spun că d-l Brucan ne transmite foarte inteligent aceleași idei perverse și înveninate și astăzi, ca atunci când era un fel de politruc de tip nou al politicii externe românești.

G.A.: În mod concret, ce-i reproșați d-lui Brucan?

A.S.: Viziunea lui nu a ieșit în întâmpinarea unei societăți democratice, nici a unui model de viață liberal, nici a economiei de piață. Iar ceea ce dânsul înțelege prin drepturile omului sunt lucruri cu totul și cu totul în afara valorilor reale care caracterizează acest domeniu. E drept, însă, că nu poți fi foarte răspicat cu d-l Brucan. Dânsul în fiecare zi declară altceva. Este o mașinărie infernală a politicii românești. Nu are o doctrină pe care s-o poți urmări de la un cap la celălalt. Nu are un program pe care vreodată să-l înfățișeze dar, din bucățele, după ce pui fiecare pas concret pe care îl face, unul după altul, îți dai seama ce vrea. O Românie dezagregată, o Românie slabă, o Românie la discreția tuturor celor care pot să aibă interese în această zonă și pot să cumpere un lider sau altul spre a-și face jocul.

G.A.: Sunt decizii ale CFSN despre care credeți că provin de la Silviu Brucan?

A.S.: Știu precis că în zilele acelea noi ne luptam cu anumite decizii care proveneau de la dânsul. Să nu uităm însă, d-l Brucan este produsul unei perioade foarte interesante și al unei instituții foarte speciale, care este Cominternul. Acolo nu în plenare se luau deciziile, ci pe culoare. El nu este omul care să vină să-și expună o teză într-o ședință publică. Dânsul intervenea într-o întâlnire doar ca parte a unui scenariu care fusese deja agreat în alte locuri. Îți trebuia foarte

multă informație sau foarte multă perspicacitate ca să spui care este firul real în lungul căruia apare luarea de poziție oficială a d-lui Brucan.

G.A.: D-stră spuneți: de fapt, d-l Brucan este criticabil pentru că el venea cu o politică de culise în momentul în care instituțiile țării trebuiau să funcționeze transparent.

A.S.: Da, să fie transparente. Dar hai să spunem că și politica de culise puteam s-o înțeleg dacă era mânată de o cauză nobilă. Din păcate însă, misiunea d-lui Brucan, după părerea mea – nu vreau să spun cine i-a dat-o pentru că nici nu știu exact – dar misiunea dânsului era nu să facă un joc, ci să distrugă un joc. Nu era misiunea de a construi o Românie de un anumit tip, ci aceea de a nu lăsa să se construiască o Românie democratică. Misiunea lui era aceea de a nu lăsa să se instituie principiul transparenței în România.

Drumul Damascului

G.A.: Ați spus la un moment dat că Dumitru Mazilu făcea o politică aproape la fel de periculoasă ca și Brucan. La ce vă gândeați?

A.S.: În ceea ce-l privește pe Dumitru Mazilu, lucrurile erau poate mai clare decât în cazul lui Silviu Brucan. El era omul care voia să întruchipeze partea justițiară a societății românești. Care urma să facă o dreptate radicală după răsturnarea comunismului. Așa încât mesajul transmis era mesajul continuării fracturilor. Nu un mesaj de reconciliere și reconstrucție. Reconcilierea și reconstrucția trebuiau să meargă mână în mână. Am în vedere reconcilierea în cadrul construcției unei Românii democratice, a unui stat de drept. Am în vedere o politică bazată pe adevăr, nu o reconciliere bazată pe ocultarea adevărului; nu una bazată pe uitare. Eu cel puțin nu aprob așa ceva. Pentru mine, reconcilierea pleacă de la recunoașterea adevărului și de la un tip de memorie care nu joacă rolul de rezervor al ranchiunei, ci de îndreptare și de prevenire a repetării greșelilor trecutului.

Or, Dumitru Mazilu întreținea, după părerea mea, o permanentă agitație de tip robespierian. El sugera ideea că revoluția se domolește, când, de fapt, revoluția ar fi trebuit să se radicalizeze, așa cum toate revoluțiile din istorie s-au radicalizat: prin eliminarea dușmanului revoluției și a suspecților care, desigur, erau nedovediți. dar era mai bine să fie lichidați pentru ca nu cumva dintre ei să se nască un pericol real pentru mersul revoluției.

G.A.: Dacă într-adevăr aceasta era atitudinea d-lui Dumitru Mazilu, cum o explicați? Pornesc de la faptul că, totuși, a fost profesor la Unitatea de Securitate de la Băneasa. Deci a lucrat pentru celebra instituție. Dincolo de dizidența pe care i-o cunoaștem, el părea totuși mai apropiat de vechile structuri de autoritate. E interesant, în același timp, faptul că el a fost „lucrat” cu multă dexteritate, ceea

ce nu ar fi fost posibil fără implicarea foștilor săi colegi. *România liberă* a fost pusă să-i facă o anticampanie care i-a dat posibilitatea lui Ion Iliescu să se descotorisească de rivalul său.

A.S. : Cred că atitudinea d-lui Mazilu nu e fără precedent în istorie. În general, personajele care au vulnerabilități sunt mai radicale și mai vocale pentru a le acoperi. Excesul atitudinii lor este o diversiune.

G.A. : O diversiune sau o încercare de a se rupe cu adevărat de istoria personală ?

A.S. : Eu cred că mai degrabă o diversiune. O încercare autentică de a te rupe de istoria personală nu duce niciodată la excese. Ci la o atitudine corectă : „Până ieri am fost cutare. Astăzi mi-am schimbat părerea, am găsit drumul Damascului și de astăzi sunt un altul". Atitudinea asta nu duce la excese. Excesele de ieri, dacă au fost, nu se compensează cu excesele de astăzi. Eu cred că o convertire, când este autentică, nu duce la exagerări.

G.A. : Sunteți într-adevăr convins că a fost mai bine să-l vedem învingând pe Ion Iliescu și nu pe Dumitru Mazilu ? Mai ales după tot ceea ce s-a întâmplat, de-ar fi să enumăr numai mineriadele și manipularea interetnică ? Chiar credeți că Dumitru Mazilu ar fi mers prea departe cu radicalismul lui ? Aveți vă rog în vedere faptul că într-un fel sunteți subiectiv : ați lucrat la „Ștefan Gheorghiu" și asta vă poate face să respingeți orice soluție politică post-revoluționară care tindea să pună în carantină apropiații fostului aparat comunist.

A.S. : Nu văd nici o legătură între Academia „Ștefan Gheorghiu", dreptul comerțului internațional pe care l-am predat acolo și obiectivitatea opiniilor mele privind evenimentele post-revoluționare. Din 1990 până în 1992, cât m-am găsit în structurile de putere executivă, am fost unul dintre cei mai radicali partizani ai schimbării. Prin fapte, nu doar prin declarații. Am fost aspru criticat de către scepticii transformărilor rapide. Am fost acuzat, la timpul respectiv, că demolez fără să pun nimic în loc, că nu păstrez ceea ce este bun din trecut etc. Din cauza aceasta am și fost înlăturat : nu pentru că sunt prea puțin reformist, ci pentru că sunt prea reformist.

G.A. : Nu toate se văd. Ați fost criticat de către Opoziția de atunci și de voci venind din societatea civilă că nu faceți prea mult.

A.S. : Politica este și arta de a găsi echilibrul între dorință și putință. În viața mea am pierdut, inclusiv în politică, pentru că am încercat să înclin balanța în direcția dorințelor. Am crezut uneori că sufletul îmi indică soluția corectă, mai degrabă decât mintea. Vă asigur că sufletul îmi dă indicații mai nobile decât mintea. Însă ori de câte ori am renunțat la rațiune am plătit scump. În 1990, ceea ce conta pentru mine era cât de repede va ajunge societatea românească la punctul în care putem vorbi despre ireversibilitatea tranziției. Reformiștii care mă criticau exprimau deziderate pe care și eu le aveam. Numai că eu eram plasat într-o poziție care-mi permitea să știu ceea ce, realist, se putea face. În privința

Opoziției politice de atunci, vă rog să nu uitați că mulți dintre liderii săi s-au opus – fie din politicianism, fie din miopie – celor mai importante legi ale reformei. Când Opoziția a ajuns la putere, în 1996, nu a fost în măsură să schimbe fundamental „legislația reformei" adoptată sub ministeriatul meu.

G.A. : Și asta are legătură cu varianta Iliescu *versus* Mazilu ?

A.S. : Desigur, dacă am în vedere propriul meu proiect, viziunea mea asupra tranziției de la o societate închisă și controlată la una dechisă și liberă. Opțiunea mea în favoarea lui Ion Iliescu, Petre Roman, iar mai târziu Corneliu Coposu, Ion Rațiu, Emil Constantinescu sau alții a fost determinată, întâi de toate, de capacitatea acestora de a servi promovării unui proiect pe care l-am socotit în interesul națiunii. În 1990, l-am susținut pe Ion Iliescu pentru că el era singurul în mod obiectiv capabil să obțină puterea dar și să o legitimeze prin alegeri libere. În 1991 m-am alăturat lui Petre Roman nu pentru că aș fi văzut în el geniul reformei sau campionul democrației, ci întrucât am sesizat că egocentrismul său cu gusturi occidentale descoperă în reformă – pe care nici nu se obosește să o înțeleagă, darămite să o conceapă – mijlocul propriei afirmări. Afirmarea sa corespundea, atunci, interselor țării. Mai târziu, când „eul" său a trecut înaintea „națiunii", l-am părăsit. România nu mai avea nevoie de Petre Roman ; nici eu de el. L-am sprijinit din toate puterile pe Emil Constantinescu în 1997 și în 1999. Nu pentru că nu aș fi fost conștient că între ambalaj și conținut este o mare diferență ; ori că nu aș fi înțeles că personajul mesianic al cărui rol și-l asumă este cu mult peste puterile lui. Ci pentru că era omul care putea, în momentul dat, să fie cea mai bună „rachetă purtătoare" a speranțelor noastre de integrare în lumea democrațiilor occidentale. Astăzi, la ora conversației noastre, se pare că Ion Iliescu este rechemat de electorat să trateze o populație bolnavă de cinism, frustrată, sceptică, decepționată. Revenirea la un lider în vârstă, format în contextul altei epoci și al altui sistem decât cel pe care-l căutăm astăzi, învins în alegerile precedente, nu este cel mai convingător semnal de înnoire și nici cea mai promițătoare garanție pentru modernizarea României. Dar asta nu este oare din vina celor care au guvernat țara după 1996 și care nu au fost capabili să meargă suficient de repede înainte pentru a-și atinge la timp ținta ?

Privind astfel lucrurile, cred că radicalismul din 1990 al lui Dumitru Mazilu, fie el spontan, fie el de comandă, ar fi făcut imposibilă reforma, măcar și la nivelul la care ea s-a putut produce până în 1991 sau 1992. Dumitru Mazilu era un aventurier. Or, la începutul anului 1990, când raportul de forțe între reformism și conservatorism nu era deloc favorabil celui dintâi – și credeți-mă, știu ce spun ! – aventura radicalismului ideologic ar fi dus la compromiterea cauzei.

G.A. : Se înțelege din asta că la începutul anului 1990 calea care ducea la alegeri libere – cât de corecte, nu mai discut – ar fi fost amenințată de forțe stabilizate prin prezența lui Ion Iliescu.

A.S. : Și deci credința mea în democrație și nu experiența trăită la Academia „Ștefan Gheorghiu" explică opțiunea mea de atunci.

G.A. : Să facem acum o sinteză. Silviu Brucan nu vedea cu ochi buni o Românie stabilă, democratică. Dimitru Mazilu avea o politică, spuneți, radicală, care n-ar fi permis reconcilierea socială compatibilă cu principiile unei depline democrații. Mai erau doi oameni în nucleul Puterii, în Biroul executiv al CFSN. Cum ați caracteriza politicile d-lui Bârlădeanu și, mai ales, *pour la bonne bouche*, ale lui Ion Iliescu ? Dar am impresia că mai aveți de adăugat ceva despre primii doi.

A.S. : D-l Brucan cred că viza o Românie care să fie la discreția unei oculte supranaționale.

G.A. : Asta presupune că oculta supranațională exista.

A.S. : Nu văd de ce n-ar exista. Ar putea să fie, dacă vreți, un fenomen secundar, negativ, al globalizării. Silviu Brucan cred că spre aceasta mergea. D-l Mazilu încerca să obțină puterea în România, deci pentru el nu era atât un plan de viitor pentru România, cât un plan de viitor mai curând personal. Dânsul avea un obiectiv tactic : obținerea puterii. Ce urma să facă cu puterea, am fi știut dacă ar fi obținut-o.

Pentru d-l Brucan lucrurile cred că sunt mai simple și mai complicate în același timp. Dânsul dorea o Românie slabă, la discreția unei puteri care nu putea fi decât ocultă. Când spun „o putere" nu mă gândesc neapărat la un stat anume, ci la o putere ocultă cu caracter fluid, cu frontiere mișcătoare.

G.A. : Și de ce ar fi dorit Silviu Brucan asta, d-le Severin ?

A.S. : Brucan este întotdeauna un „mare strateg" în măsura în care are obiective tactice. Dânsul este întotdeauna interesat să primească un ce-profit de moment, de la cineva. Că acest cineva este PROTV sau PD sau că este PDSR sau FSN, nu are nici un fel de importanță. Că e Moscova sau America, dacă plătește în ruble sau în dolari ori mărci, nu îl interesează. Important este ca din toate acestea să-i iasă o viață mai plăcută. Este linia sa de conduită. Cineva poate să-i analizeze viața – nu știu dacă merită, dar în fine – poate să-i analizeze viața din tinerețe. Eu nu știu dacă d-l Brucan a fost vreodată un real ideolog, adică un om care să aibă un sistem de idei în care să și creadă. A avut un sistem de idei pe care l-a slujit. S-a schimbat sistemul de idei, a slujit alt sistem. Problema pentru dânsul era rezumată la statul de plată sau la chenzină.

G.A. : Această imagine pare verificată dacă te uiți la punctele de început, de mijloc și de sfârșit ale vieții. Există totuși un hiatus în toată povestea asta : scrisoarea celor șase care, după câte știm, l-a avut ca erou principal pe Brucan.

A.S. : D-l Brucan este un om inteligent. D-l Brucan și-a dat seama că regimul pică. Asta, cu sau fără el, tot se întâmpla. Cel mai profitabil pentru dânsul era ca la puțin timp înainte să anunțe ceea ce el deja vedea. Pentru că are vederea foarte bună.

Asta pe de o parte. Pe de altă parte, noi nu știm dacă atunci nu a fost în situația să-și angajeze serviciile în slujba cuiva. Acel cineva care i-a angajat serviciile putea să aibă cele mai bune intenții. Neavând „forță de muncă” pe piață, a angajat ce îi stătea la dispoziție. Un război ca acela care s-a dus, un război ideologic, un război de conștiință, un război de putere, pentru puterea de a influența ordinea mondială, un asemenea război se duce cu mijloace nu întotdeauna foarte elegante. Dacă ar fi să vedem toate încălcările morale pe care Aliații le-au comis în timpul războiului lor împotriva lui Hitler am putea face un tablou destul de sumbru, destul de critic la adresa Aliaților. Dar ne dăm seama că acele devieri de la regula morală pură au fost absolut necesare pentru anihilarea răului imens care a fost hitlerismul. Cel puțin așa putem conchide astăzi. Raporturile dintre SUA și mafia italiană, pentru subminarea uneia dintre puterile Axei, care era Italia mussoliniană, sunt astăzi îndelung discutate. De ce nu l-ar fi folosit cineva pe d-l Brucan, fostul director al ziarului *Scânteia* în care a scris pentru condamnarea la moarte a lui Corneliu Coposu, pentru a da atunci o lovitură regimului Ceaușescu?

Pe Corneliu Coposu nu a reușit să-l trimită în fața plutonului de execuție. Pe Ceaușescu, da. Această deosebire în planul eficienței s-ar putea să nu fie tocmai întâmplătoare. În perioada de maximă dezvoltare a cultului personalității și a autoritarismului practicat de „geniul Carpaților”, „profetul din Dămăroaia”, deși forțat să facă un dezagreabil schimb de locuință, circula inexplicabil la Washington și la Moscova, avea convorbiri cu Casa Albă și la Kremlin. O făcea el oare în slujba celor care conspirau împotriva lui Ceaușescu sau o făcea chiar din ordinul lui Ceaușescu? Nu avea și acesta nevoie de unele canale de comunicare bine camuflate? (După cum o putea face în folosul ambilor, adică, în folosul său exclusiv.)

În primul caz, ar însemna că după ce s-a făcut util Anei Pauker, după ce a abandonat-o în folosul lui Iosif Chișinevschi, după ce l-a părăsit și pe acesta pentru a sări în barca lui Gheorghiu-Dej, a ajuns să se răzbune pe Ceaușescu întrucât el i-a refuzat serviciile. În cel de-al doilea caz, s-ar conchide că d-l Brucan a reușit să fie și (cripto)ceaușist înainte de a se distribui în rolul de amiral pe corabia revoluției anticomuniste și că Ceaușescu a trebuit să moară înainte de a apuca să facă dezvăluiri asupra unei asemenea uluitoare istorii de cameleonism și aventurism politic.

Ne aflăm în anii ’90

G.A.: Chiar opinia aceasta mă interesa. Cum arătau și cum arată retrospectiv celelalte două personaje, Alexandru Bârlădeanu și Ion Iliescu?

A.S.: În ceea ce-l privește pe d-l Bârlădeanu, pot să spun, mai ales că nu mai este printre noi, că am avut bătălii imense cu dânsul. Ciocniri foarte dure. În ciuda acestora, nu pot să nu-i admir extraordinara inteligență și, de asemenea, profunzimea cunoștințelor, informației, în extrem de multe domenii. Eu cred că

atât pentru d-l Bârlădeanu, cât și pentru d-l Iliescu drama a fost aceea că au trăit în alte timpuri decât cele în care ar fi fost chemați prin calitățile lor să trăiască. Este limpede că Alexandru Bârlădeanu ar fi avut un cu totul alt loc în istoria României dacă ar fi reușit, de pildă, să-și înfăptuiască reformele pe care le-a susținut la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70.

Pe această temă, eu am avut un schimb de cuvinte destul de serios cu d-l Iliescu. D-l Iliescu îmi spunea că n-ar trebui să fiu atât de critic la adresa lui Bârlădeanu întrucât dânsul a fost inițiatorul unei mari reforme în anii '60-'70. Dacă ar fi reușit acea reformă, România ar fi arătat altfel. La care răspunsul meu a fost: „Într-adevăr, așa este, sunt cu totul de acord cu observația. Sunt și eu unul dintre cei care regretă că d-l Bârlădeanu nu a reușit să-și realizeze planurile de reformă în anii '70. Problema este însă că noi ne aflăm acum în '90 și că nu mai este locul pentru reforma d-lui Bârlădeanu".

Spre deosebire de ceilalți doi, la care ne-am referit, și care cred că pot fi înțeleși mai mult în sfera luptei pentru putere decât în sfera unui plan privind lumea, Alexandru Bârlădeanu avea o viziune asupra societății românești. Avea un plan, o idee. Din păcate, ideea sa era tocmai cea pe care n-a putut s-o aplice în anii '60-'70.

Acesta este și motivul pentru care am avut serioase conflicte cu d-l Bârlădeanu, conflicte care l-au făcut pe dânsul ca să adopte, în finalul vieții, atitudini care cred că nu i-au făcut cinste. Adică încercări meschine de blocare a unor legi, sforărie măruntă pentru a împiedica o anumită reformă, mici conspirații cu persoane aparținând echipei de *old boys* pentru a demonstra că eu sau cei care promovează o anumită reformă sunt fie lipsiți de caracter, fie lipsiți de competență. Dacă dânsul ar fi avut capacitatea să-și folosească inteligența indiscutabilă și abilitatea politică remarcabilă pentru a susține o reformă care nu mai era a lui, ci a timpului în care trăiam cu toții, atunci sunt convins că ar fi avut un alt loc în istorie. De două ori a avut o mare șansă în istorie, în anii '70 și în '90 și, din motive absolut diferite, de două ori a ratat.

În ceea ce-l privește pe d-l Iliescu, dânsul este, am spus-o mereu, un personaj dramatic. El rămâne, după părerea mea, un om fundamental cinstit, care a crezut în niște idei și nu a vrut să abjure. N-a vrut să abjure pentru că a abjura este în sine un păcat. Este un element al dramei. Este oare un păcat să te lepezi de ideile cărora te-ai dedicat cu sinceritate atunci când aceste idei sunt dovedite de timp, de viață, de istorie ca eronate?

A doua problemă majoră pe care a avut-o d-l Iliescu a fost aceea că dânsul a încercat să reformeze comunismul din interior, în anii '60, până către începutul anilor '70. Grupul lui a încercat să joace, la vremea respectivă, un rol pozitiv în istorie. Sunt sigur că d-l Iliescu a trăit decenii cu sentimentul just că s-a aflat de partea bună a baricadei. Acest sentiment i-a dat echilibru și tărie.

În momentul în care a venit la putere tema era însă alta. Nu de a reforma comunismul din interior, pentru că s-a văzut, nu poate fi reformat din interior.

Nu Stalin a fost cel care a aplicat greșit teoriile comunismului, ci dimpotrivă, el le-a aplicat corect. Este ca rețeta unei prăjituri care nu ne place. Dacă prăjitura nu ne place nu înseamnă că rețeta a fost aplicată incorect, ci că trebuie să renunțăm la rețetă.

Cele trei prizonierate ale d-lui Iliescu

G.A. : Dar noi ne aflam în 1990. Mai era loc în acești ani pentru a ne mai întreba dacă Stalin a aplicat sau nu corect comunismul ?

A.S. : Ion Iliescu a oscilat puternic între a-și lepăda convingerile tinereții și a încerca să reformeze, mai mult sau mai puțin, comunismul din interior, sau a încerca o adevărată reformă. Nu trebuie uitat astăzi că în anii '90-'91 URSS exista încă. Pentru mulți putea să nu fie clar că sistemul comunist nu mai avea un viitor, nici la nivel național, nici la nivel internațional. Oricum, atunci când d-l Iliescu a obținut instrumentele pentru a-și juca rolul a constatat că a făcut repetiții pentru un rol care nu se mai juca. Piesa, repertoriul se schimbaseră.

De aici și teoria mea, a celor trei prizonierate ale d-lui Iliescu : prizonieratul ideilor din tinerețe ; prizonieratul unor prieteni sau colaboratori din tinerețe care, în mod spontan – i-am văzut în acele zile – au făcut zid în jurul lui, deși nu îi chemase nimeni ; prizonieratul unei imagini publice care îl acreditează drept neo-comunist, naționalist și anti-occidental.

G.A. : L-ați cunoscut mai târziu, îmi închipui, suficient de bine. Care credeți că este atitudinea lui față de Occident ?

A.S. : Cunoscându-l foarte bine, nu cred că Ion Iliescu este, la el în birou, în fața propriei conștiințe, un anti-occidental. Este însă un om care a fost educat, crescut, într-un spirit critic față de Occident. Față de valorile care în Occident nu mai sunt puse sub semnul întrebării. Din acest motiv el pune mereu în discuție valori deja indiscutabile dincolo. În momentul în care le analizează critic desigur că introduce în discurs elemente ale unei viziuni aproape marxiste. N-o spun cu nici un fel de conotație negativă, pentru că marxismul este și el o teorie ca oricare alta. Noi însă uităm că el s-a născut în o cu totul altă fază de dezvoltare a societății occidentale industriale decât cea pe care această societate o cunoaște astăzi. A opera astăzi cu anumite concepte marxiste nu este în sine un lucru rău, dacă îți dai seama că aceste concepte s-au născut și au fost operaționale în acea perioadă și nu astăzi. S-ar putea ca d-l Iliescu să nu înțeleagă suficient de bine Occidentul. S-ar putea, mai ales, să nu știe cum să facă să înflorească valorile occidentale într-o societate românească postcomunistă. S-ar putea să nu știe să vorbească Occidentului pe limba lui. Dar nu cred că este un anti-occidental.

Pe de altă parte, cu privire la Rusia, mi se pare foarte simplistă descrierea aceasta, de om al rușilor. Istoria Rusiei în ultimii 50 de ani sau, dacă vreți în ultimul secol, a cunoscut mai multe etape. Cine a fost apropiat de o anumită conducere a Rusiei nu mai este obligatoriu apropiat și de altele. Să nu uităm că la noi comunismul național a imprimat multora dintre liderii fostului partid unic anumite trăsături care au determinat atitudinea lăudabilă, de la un punct încolo, a independenței față de Moscova. Să nu uităm, iarăși, că cei care la un moment dat au fost mai apropiați de vederile Moscovei n-au făcut-o pentru că s-au gândit să trădeze neapărat interesele României, ci pentru că nu erau de acord cu național-comunismul care, în sine, este un lucru foarte rău. Să nu uităm că unii au fost foarte entuziasmați prin anii ’60 de idei despre care astăzi constatăm, după ce s-au dezvoltat, că au fost sămânța unui naționalism contraproductiv pentru România.

Iată de ce eu cred că este contraproductiv să-i punem eticheta de om al Moscovei lui Ion Iliescu. Deși a avut indiscutabil o relație specială cu Moscova prin faptul că a fost doctorand acolo, că o parte din anii cei mai importanți ai tinereții i-a petrecut acolo. Mai mult : este aproape sigur că în anii în care la noi cultul personalității atingea culmile, d-l Iliescu nu avea cum să nu se uite după sprijin spre URSS – atunci, în plină perestroika –, spre Gorbaciov. Așa se explică faimoasa chestiune din decembrie ’89 privind telefonul dat la ambasada sovietică sau la Moscova pentru a le spune „cine suntem și ce vrem”. N-are rost să ne facem a nu ști că în România nu putea învinge o revoluție fără acordul Moscovei.

G.A. : Dar, între timp – de la ultima noastră discuție – s-a întâmplat scandalul firului roșu. Cum vedeți această istorie, a stabilirii unei relații de comunicare speciale cu Moscova în condițiile în care noi spuneam că suntem în plină cursă proatlantistă ?

A.S. : Fără să intru în detalii, aș spune că este greșit să contrapunem cele două direcții de politică externă desemnate prin puncte cardinale. Ar fi o eroare să afirmăm că relația noastră cu Occidentul și dorința de dezvoltare, de consolidare a ei exclud normalizarea relațiilor cu Răsăritul. Desigur că lucrurile trebuie să fie foarte clare : noi dorim să fim aliați ai Occidentului. Numai că relația noastră cu Occidentul nu exclude preocuparea pentru relațiile răsăritene, ci, dimpotrivă, o presupune.

G.A. : Să punem punctul pe „i”. Orice om care are o înțelegere minimală a ceea ce înseamnă raporturile internaționale va fi de acord că realizarea unei relații pozitive cu Estul este nu numai binevenită în sine, dar are și rolul unui capital în raporturile internaționale ale României. Dar nu aceasta este problema, normalizarea relațiilor cu Estul. Ci inițiativele menite să creeze o legătură *privilegiată* cu Estul în raport cu Vestul.

A.S.: Am înțeles. Ceea ce am spus până acum era doar o paranteză pe care m-am simțit obligat să o fac pentru a evita anumite speculații. În cartea *Lacrimile dimineții*[100] criticam chiar foarte tare unele declarații făcute în perioada ’90-’91 în legătură cu posibilitatea realizării unor cooperări în zona Mării Negre care să fie un pandant la Uniunea Europeană. Arătam că lucrurile nu pot sta așa.

În cazul „firului roșu" sunt totuși câteva fapte care nu pot fi ignorate. Primul pe care l-aș menționa este acela că atunci când eu am devenit ministru de Externe am moștenit o relație cu Rusia complet gripată. Complet înghețată. O relație care nu mi-a îngăduit nici măcar o vizită în Rusia pentru a discuta chestiuni legate de raporturile bilaterale. Spre sfârșitul anului 1997 am ajuns la un dezgheț. A fost foarte dificil să organizăm vizita în România a primului-adjunct al ministrului de Externe, Avdeev, cu care am avut o discuție foarte interesantă și foarte cuprinzătoare. A fost dificil, dar nu lipsit de consecințe pozitive importante, să organizăm la New York o întâlnire între mine și Evgheni Primakov, ministrul de Externe al Federației Ruse la acea dată. Asta s-a întâmplat doar spre sfârșitul anului 1997, după un efort important. Aceasta mă face să cred că un an înainte de schimbarea guvernului în România situația nu putea fi în nici un caz atât de bună încât ea să îngăduie realizarea unor comunicații speciale cum ar fi cea de tip „telefon roșu" – care înseamnă posibilitatea șefilor de state de a vorbi între ei fără să mai treacă prin filtrul consilierilor, administrațiilor prezidențiale, secretarelor. Aceste filtre nu sunt doar elemente de frânare, ci și sisteme de protecție pentru șefii de stat respectivi față de persoane în care nu au suficientă încredere.

Spunând toate aceste lucruri nu pot decât să cred că negocierile cu privire la „telefonul roșu" au avut un caracter strict tehnic și că ele au fost realizate simultan cu altele tinzând către stabilirea unor formule de comunicare similare și cu democrațiile occidentale. Dar așa cum n-am prea reușit să facem lucrul acesta în Vest, așa nu l-am făcut nici în Est. Documentele care au fost date publicității sunt suficient de ambigue și de criptice pentru cei care nu cunosc procedurile diplomatice, astfel încât mulți să creadă că această comunicare avea condițiile ca să fie stabilită.

G.A.: Nu sunt de acord, d-le Severin. Inițiativa și eșecul stabilirii „firului roșu" cu Moscova pot avea mai multe explicații. Aș gândi în felul următor: rușii, într-un moment extrem de important pentru ei, când voiau să blocheze iminenta extindere NATO, au cerut părții române câteva lucruri esențiale. Printre altele, stabilirea unui tip de relație – inclusiv un „fir roșu" – care ar crea o nesiguranță partenerilor occidentali, în măsură să oprească NATO la frontiera de vest a României, și nu la frontiera ei de est. Numai că partea română nu și-a permis

100. Adrian Severin, *Lacrimile dimineții*, Scripta, 1995.

să meargă pe o formulă care crea mari complicații politice interne. Pentru ca scenariul d-stră să nu fie o speculație, ar fi trebuit să găsim demersuri tehnice asemănătoare în comunicațiile cu Parisul, cu Bonnul, cu Londra, cu Washingtonul. Ei bine, nu au fost găsite[101].

A.S. : Cu asta aveți perfectă dreptate. Dar aici sunt și alte lucruri care trebuie adăugate. Mandatul Meleșcanu s-a caracterizat printr-o lipsă totală de inițiativă. Poate că ea n-a fost egalată decât de mandatul Pleșu. Aceeași inacțiune. Noi ne-am manifestat atunci mai ales prin reacția la acțiunile altora. Or, trebuie să spun, și mă bucur că am ocazia s-o spun, Rusia a fost mereu mai activă decât Occidentul în a stabili legături strânse cu România. Ea a fost extrem de activă, cu mijloace convenționale și neconvenționale, în a menține sau a întări legăturile dintre ea și România. Nu același lucru, din păcate, se poate spune și despre partenerii noștri occidentali. Ei au simpatizat cu ideea ca România să se îndrepte către Vest dar, până spre 1999, Occidentul nu a făcut gesturi importante spre a aduce România în tabăra sa. A lăsat pur și simplu acele forțe politice pro-occidentale din România – sau mai bine zis, nu pro-occidentale, ci pro-românești – să facă singure ceea ce pot. De multe ori, ele n-au putut să facă ce ar fi fost de dorit, întrucât puterile lor au fost limitate.

Un singur lucru ar mai fi de adăugat. Toată confuzia – după părerea mea, despre confuzie este vorba – legată de telefonul roșu, vine din faptul că noi ne-am pierdut capacitatea de a fi normali. Ne-am pierdut știința de a ne comporta cu naturalețe. Dacă ea ar fi existat, cei care au fost la putere la vremea respectivă, întrebați cum s-au desfășurat lucrurile, ar fi recunoscut faptele și ar fi dat explicațiile necesare[102].

---

101. O altă explicație posibilă, putând fi la fel de bine o speculație dar și punctul pe „i", a fost dată de către Emil Hurezeanu, după izbucnirea scandalului „Adrian Costea". Ideea ar fi fost crearea unui mijloc de comunicare ultraprotejat pentru a administra sistemul pus la punct între cele trei capitale : Belgrad-București-Moscova, de încălcare a embargoului occidental față de regimul Miloșevici.

102. La sfârșitul acestui punct simt nevoia să ofer o opinie asupra lui Ion Iliescu „din cealaltă parte a baricadei". Am ales următorul citat, sintetic, dintr-un autor care nu poate fi bănuit nici de necunoaștere, nici de absența subtilității, nici de interese personale, nici de vreun patos care să-l orbească :
„Deschiderea spre dialog și toleranță, puse acum în seama mai veche a fostului șef al statului, pregătit pentru o nouă încercare, sunt cel puțin discutabile. În timpul revoluției, lichidarea sumară a cuplului Ceaușescu și transformarea Bucureștiului în scena inutilă a unui război civil, după 22 decembrie, au fost primele semne ale intoleranței lui Ion Iliescu. În confruntările de stradă provocate după predarea dictatorului au murit peste 900 de persoane – majoritatea victimele unei revoluții desăvârșite în sânge, nu prin, ci după înfrângerea tiraniei. Deschiderea spre dialog a candidatului PDSR a fost mereu invocată, rareori însă probată, în primii ani ai deceniului. Și în timpul Pieții Universității, și în confruntarea cu propriul guvern, un an mai târziu, d-l Iliescu a ales instrumentele

Nu puteam să vorbim despre democrație fără pluralism

G.A.: Cariera d-stră după revoluție a fost legată, într-o formă sau alta, de FSN. Ce puteți să ne povestiți despre transformarea FSN-ului în partid politic?

A.S.: Dezbaterile din afara cercului de putere privind transformarea CFSN din instituție a puterii de stat, chiar și provizorie, într-un partid politic, au avut drept corespondent dezbateri aproximativ identice și poate la fel de aprinse în interiorul cercului de putere. Poate spune câte ceva faptul că unul dintre campionii acestei idei a fost același personaj nefast, Silviu Brucan. Silviu Brucan a fost de fapt omul numărul unu care a susținut transformarea FSN în partid. Ca după aceea să se despartă clar și net de Ion Iliescu, ajuns principalul beneficiar al acestei transformări. Un beneficiu amar, pentru că tocmai de la acest păcat originar se trage relația sa proastă cu anumite cercuri ale societății românești, cu care ar fi fost extrem de necesar să întrețină raporturi cel puțin normale, dacă nu chiar amicale.

Decizia aceasta era văzută de către Silviu Brucan ca un nou pas tactic pentru menținerea puterii. Evident că puterea obținută în circumstanțe absolut întâmplătoare risca să fie repede pierdută. D-l Brucan, ca un eminent tactician în practica puterii, a imaginat această transformare a unei instituții a statului într-un partid politic. Țin minte că atunci noi am fost aproape cu toții – nu știu să fi existat păreri dizidente – uluiți și, în orice caz, scandalizați. Cei mai calmi dintre noi ironizau atunci copios; ceilalți am încercat să contra-argumentăm cum puteam.

În acea vreme grupul nostru de consilieri s-a îmbogățit cu alte câteva persoane pe care atunci le-am cunoscut pentru prima oară, venind dinspre sociologie. Unul dintre ei, astăzi ceva mai uitat, a fost Gheorghe Scorțan; celălalt, încă foarte prezent, este Vladimir Pasti. Țin minte că am avut o discuție virulentă cu Vladimir Pasti, unul dintre foarte puținii care susțineau ideea creării FSN ca partid. N.S. Dumitru a fost de fapt principalul lider al FSN, în primele lui etape. I se poate recunoaște un rol nu tocmai neglijabil în susținerea ideii partidului.

Am fost rugați, ni s-a cerut, desigur cu caracter absolut tehnic, să dăm un punct de vedere asupra statutului și programului noului partid. Chestiune în care noi am acceptat să intrăm, cei mai mulți, inclusiv eu, evident cu titlu de experți și nu cu titlu de membri ai FSN. Am sperat ca prin intervenția noastră să corijăm ceva dintr-o decizie care oricum fusese luată și pe care noi, în ciuda comentariilor ironice sau dezaprobatoare, nu am putut, evident, s-o împiedicăm.

---

luptei de clasă și nu ale democrației, pentru a-și convinge adversarii care, eventual, n-aveau dreptate. În cei șapte ani cât s-a aflat la cârma statului, actualul candidat a preferat monologul, bâta minerilor, înscenarea, în toate momentele de criză majoră." (Emil Hurezeanu, „Taxa pe valoarea inventată", revista *22*, nr. 36, 2000).

Cel puțin două idei fundamentale am reușit, totuși, să includem. Prima era de statut: ceea ce se crea trebuia să fie nu transformarea unei instituții de stat într-un partid, ci un partid de sine stătător. Era într-adevăr necesar să fie un partid și nu o mișcare populară largă de tipul Frontului Popular, care să cuprindă organizații neguvernamentale, sindicate, oameni politici, ceva de genul acesta. Asupra acestui punct a fost marea mea controversă cu Vladimir Pasti, care și el tot cu titlu de expert lucra și care susținea că epoca partidelor politice a trecut, poziție în deplin consens cu curentul care dusese de fapt la crearea FSN[103].

Din punctul meu de vedere, nu puteam să vorbim despre democrație fără pluralism și nu puteam vorbi despre pluralism, în sens real, fără pluripartitism. Nu puteam să mergem într-o direcție democratică, dar fără partide politice. Sigur, liderii FSN nu puteau opri crearea partidelor politice. Era și o lege care se adoptase în acest sens și era și o realitate pe teren, care se numea PNȚ, PNL, UDMR, PSDR. Dar să transformi cea mai importantă instituție a statului într-o mișcare populară, menită apoi să intre în alegeri ca o alternativă la partidele politice, însemna să creezi o linie de gândire politică complet nouă față de standardele democratice unanim acceptate. Mai bine zis, nu atât nouă, cât neconformă principiilor fundamentale ale unei democrații pluraliste. În acest context, unul dintre punctele de dezbatere cele mai fierbinți a fost includerea sindicatelor ca membru colectiv în cadrul FSN. Și dacă memoria nu mă înșală, punctul meu de vedere a prevalat în cele din urmă, astfel încât nu s-a acceptat prin statut ca sindicatele ca atare să fie membre ale FSN.

G.A.: Dar era o aberație. Cum s-a putut veni cu astfel de idei?

A.S.: Sigur că da! Vă dați seama ce s-ar fi întâmplat dacă pe fondul vremurilor de atunci, inevitabil tulburi și emoționale, am fi avut un FSN-mișcare populară cu statut de partid politic și sindicatele incluse ca atare?! Până la urmă, asta ar fi dus la o altă fracturare a societății, de o natură chiar mai conflictuală decât cea care a fost.

G.A.: Cine a fost printre cei mai activi în promovarea unor astfel de idei? I-ați numit până acum pe N.S. Dumitru și Vladimir Pasti…

---

103. Printre constructele ideologice ale lui Vladimir Pasti s-a aflat și un articol de propagandă apărut în revista *L'autre Europe,* no. 26-27/ 1993, unde V.P. descria regimul Ion Iliescu în termenii unui text redactat la comandă. Printre altele, autorul ironiza disidența, caricaturiza Opoziția de după ianuarie 1990, califica drept mitologie schema „societate occidentală bună – societate comunistă rea", deplângea atitudinea americană din acei ani, cu accentul ei pus pe ideea unei Românii pluraliste, pe alegeri libere și pe o televiziune independentă, prezenta rezultatul alegerilor din 1992 ca expresie a maturizării societății românești etc.
Am trimis atunci o replică revistei pariziene, condamnând publicarea acelei „tentative de penetrare a mediilor occidentale" și cauționarea ei de către traducătoare, care nu era alta decât specialista franceză în studii românești, Catherine Durandin.

A.S.: Pasti era în acel moment tot un consilier care își spunea părerea. Fugar, rapid, a trecut pe acolo și Virgil Măgureanu. Era teoretician în probleme de partide, de putere politică, făcuse studii în domeniu. Avea și el opinii în această privință. Noi însă nu-i vedeam pe cei de la vârf ca să înțelegem exact care sunt ideile lor personale și care ar fi ideile însușite în urma dezbaterii cu ceilalți. Acestea erau comenzile care ne veneau, ca să spunem așa.

Atunci, după luarea deciziei de transformare a FSN în partid politic am avut prima mea întâlnire directă cu d-l Iliescu. La vremea aceea, printre motivele care l-au determinat să ne vadă (pentru că i se vorbise despre grupul nostru de experți) a fost și o oarecare emoție față de ceea ce îl aștepta după schimbarea sistemului de conducere a statului, de la CFSN la CPUN, care, într-o anumită măsură, îi fusese impusă. Simțea nevoia să ia contact cu oameni noi în speranța că va putea găsi acolo sprijin pentru o politică nouă.

Cea de-a doua idee promovată privea programul. În program am introdus o primă concepție de reformă. Unele abordări nici n-au fost înțelese la vremea respectivă, nici n-au fost sesizate. Ele ne-au îngăduit, după aceea, să generăm primul program al guvernului Roman, cel din 28 iunie. Vă amintiți, a fost totuși un program-surpriză. Puțină lume se gândea că se va veni cu o asemenea viziune reformistă, după ce semnalele liderilor FSN conduceau către alte așteptări.

G.A.: Care a mai fost relația d-stră cu FSN după ce partidul a fost anunțat?

A.S.: Mai puțin strânse cu cei de acolo, pentru că am început activitatea în cadrul CPUN.

G.A.: Ca membru al CPUN?

A.S.: Ca membru al CPUN. Am făcut parte din cei foarte puțini membri ai CPUN care nu proveneau de pe listele fostului CFSN. Și nici de pe listele partidelor politice. După aceea am intrat în structurile guvernului.

G.A.: După alegerile de la 20 mai?

A.S.: Până în 20 mai. N-am intrat în guvernul României, n-am fost ministru, dar din martie 1990 am fost în structura guvernului ca secretar de stat pentru privatizare, în Ministerul Economiei Naționale.

G.A.: O ultimă întrebare, la acest punct. Este interesantă pentru mine evocarea persoanelor de nivel doi care au intersectat la un moment dat puterea și au făcut carieră, influențând ulterior evenimentele. Unul dintre ei este Vasile Secăreș, cel care a adus, după câte înțeleg, un întreg grup în apropierea lui Ion Iliescu.

Ce aș mai remarca, este natura diferită, comportamentul și rolul distinct al acestor persoane care păreau, pentru cei din afară, că fac parte „din aceeași echipă". Ați povestit despre problemele ivite, în ianuarie 1990, privind legea pașapoartelor, relațiile cu FMI, declarația către diasporă. Despre cele ale altor consilieri, informațiile mele sunt foarte diferite. Pentru că l-ați amintit pe Vladimir

Pasti, o să invoc prima sa apariție post-revoluționară despre care știu. Era 29 ianuarie 1990, ziua contrademonstrației inițiată de oamenii d-lui Iliescu. O prietenă în ale cărei spuse am totală încredere, o excelentă traducătoare, Mara Chirițescu, care lucra atunci pentru un cotidian italian, a ajuns în calitatea ei de ziaristă într-una din sălile Palatului Victoria. În plină fierbere. Și a asistat, ca atare, la o scenă suprarealistă : cearta dintre Dan Iosif și Vladimir Pasti. Cel de-al doilea reproșa de ce oamenii „chemați de Silviu Brucan la contrademonstrație" – pe care el se vede că îi reprezenta – primiseră mai puțini bani decât „cei chemați de Ion Iliescu". Ultimii fuseseră conduși, cum rezulta din discuție, de Dan Iosif. „De aia ! Pentru că sunt ai lui Iliescu !", ar fi răspuns Dan Iosif, într-un stil ușor de recunoscut.

A.S. : ??.

G.A. : Cum ați comenta o astfel de scenă ? Cum vedeți astăzi „fațetele" grupurilor care înconjurau principalii eroi ai zilei ?

A.S. : Nu este surprinzătoare această eterogenitate a grupurilor care gravitau în 1990, în jurul centrului puterii. Prăbușirea unui regim totalitar de forța atotcuprinzătoare a celui comunist a tulburat – nu se putea altfel – absolut întreaga societate.

Dincolo de acest fenomen, aproape natural, trebuie spus că, atât pe plan intern, cât și internațional, anul 1990 a coincis cu exacerbarea luptei pentru succesiunea regimului totalitar comunist. Bătălia a fost mascată de perdeaua de fum a acțiunii unor grupuri constituite pe baze *ad hoc* și care aveau aparența omogenității și a demersului transparent, respectiv, conștient. În realitate, acele grupuri se formaseră la întâmplare, din personalități foarte diferite, cu istorii diferite, cu intenții diferite, cu agende diferite, cu abilități diferite etc. De aceea, în timp, s-au produs separări și realinieri, regrupări și restructurări. Nici „războiul de secesiune", nici reașezările pe baze stabile nu s-au terminat încă. Ele continuă și astăzi. De abia când ele se vor fi încheiat vom putea spune că am intrat în normalitate.

Iată de ce a fost o greșeală, în 1990, ca toate persoanele aflate în zona Puterii, ori toate cele din cercul Opoziției să fie tratate global, la grămadă. În realitate, controversele sau chiar conflictele din interiorul grupurilor respective au fost cel puțin la fel de aprige ca și cele dintre Putere și Opoziție. Dacă, să zicem, reformiștii și democrații Puterii ar fi fost identificați la timp de către reformiștii și democrații Opoziției, și invers, și dacă între ei s-ar fi realizat o anumită solidaritate timpurie, altfel ar fi stat lucrurile pentru noi toți. Mult mai bine.

Forțe străine de interesul național

G.A. : Fiecare lună, chiar fiecare săptămână părea să aducă pe atunci noi elemente cu pondere în evoluția regimului post-decembrist. Pentru mine, luna martie este legată de evenimentele de la Târgu-Mureș, 19-21 martie, când români și maghiari s-au ciocnit sângeros în piața centrală a orașului. Cum ați privit evenimentul acesta din locul unde vă aflați ? În ce măsură aveați o informație ceva mai amănunțită despre conflict decât avea omul de pe stradă ?

A.S. : Întâmplarea face ca în momentele cele mai fierbinți să mă fi aflat în străinătate. Ziua de 28 ianuarie m-a prins în Franța, după ce apucasem să fac prezicerile, ca să zic așa, să trag semnale de alarmă înainte de a da soluții[104]. Târgu-Mureș m-a prins în Statele Unite. Zilele de 13-15 iunie m-au prins la discuții cu FMI, tot în SUA.

G.A. : Cineva ar putea să facă un adevărat scenariu !

A.S. : Totdeauna când am fost plecat s-a întâmplat ceva ; chiar și ultima mineriadă, la începutul lui ’99, m-a prins la Minsk. Le-am povestit și altora : ori de câte ori aveau loc evenimente fierbinți nu eram în țară. Revenind însă la luna martie ’90 : eram membru al CPUN și în același timp membru al Comisiei de Politică Externă a CPUN, comisie care, practic, juca și rolul de comisie de consilieri ai președintelui CPUN, care era Ion Iliescu – nu numai pe probleme de politică externă, ci pe tot felul de probleme. În această calitate am fost trimis în SUA pentru a stabili primele contacte între puterea în curs de constituire și diversele medii americane. Nu numai cele guvernamentale, ci mai ales de afaceri și mass-media. Nu era o misiune de contact direct cu statul american, ci una de contact cu societatea americană. De aceea m-am dus acolo și am avut tot felul de întâlniri, de discuții. Nu numai la Washington. Am fost și în Texas, am fost și în alte state americane. Mi s-a spus că voi pleca împreună cu persoane care să-mi asigure expertiză în întâlnirile cu diverse medii de afaceri, în special cu tehnicieni. Urma ca la un moment dat să ni se alăture și d-l Virgil Măgureanu. Care însă n-a mai venit la data fixată, ci mai târziu întrucât au izbucnit evenimentele de la Târgu-Mureș. A trebuit să-mi prelungesc șederea în SUA din acest motiv.

Deci așa am aflat despre evenimentele de la Târgu-Mureș. Nu pot să vorbesc mai mult decât despre sentimentele mele față de aceste evenimente. Inițial nu

104. La 28 ianuarie 1990 s-a desfășurat o mare demonstrație în Piața Victoriei, la apelul partidelor istorice, după ce s-a anunțat crearea Frontului Salvării Naționale. Nu poți fi și jucător și arbitru, s-a susținut – firesc – atunci. În Piață s-au adunat mii de demonstranți. Reacția CFSN a fost pregătirea unei contra-demonstrații – muncitori de la IMGB și apoi, mineri – procedeu care a devenit apoi un instrument malign al regimului Ion Iliescu.

mi-a venit să cred că așa ceva este posibil. Nu înțelegeam de unde până unde… Mă rog, fiecare păstrează în sine un fond de idei și de principii care, câteodată, îl fac incapabil să înțeleagă anumite realități. Călătorisem cu părinții mei prin toată țara. Am văzut țara bucățică cu bucățică. Am fost în Târgu-Mureș, am fost în Harghita, am fost în Covasna. Ulterior, ca student, am umblat de asemenea foarte mult în țară. Nicăieri nu am sesizat elemente care să mă fi făcut să cred că la nivelul oamenilor de rând poate să existe acumulată o asemenea neîncredere care să ducă la o asemenea ură. Să explice astfel de confruntări cum erau cele pe care le-am văzut reproduse pe ecranele televizoarelor în America, unde mă găseam. De aceea, pentru mine, nu exista decât o explicație : ne aflam în fața unei manipulări. Atât timp cât omul de rând nu are motive să se ia la bătaie înseamnă că ceva din afară l-a incitat să meargă pe o asemenea cale. Întors în țară, nu am putut decât să-i încurajez pe cei din comisia de anchetă a evenimentelor de la Târgu-Mureș…

G.A. : Condusă de N.S. Dumitru.

A.S. : …da, ca să facă lumină. Eu pot spune că am avut impresia, nu știu dacă este adevărat sau nu, că N.S. Dumitru a încercat să aibă o anumită obiectivitate în instrumentarea cazului. Însă cred că a avut serioase limitări – și de mentalitate, și limitări instituționale – în a trage toate concluziile care ar fi trebuit. Să spun mai mult n-ar fi decât să fac variațiuni pe tema dată. Într-un fel, pentru mine și această nefericită întâmplare a fost unul din șirul de evenimente care, dacă vreți, peste ani, a condus la demisia mea din funcția de ministru de Externe. Ne aflăm, indiferent cine manipulează și indiferent în ce direcție manipulează, în fața unor forțe străine de interesul național, chiar dacă ar fi în exclusivitate românești. Nu cred că ce s-a întâmplat la 28 ianuarie 1990 era în interesul României ; nu cred că era în interesul României ce s-a produs la Târgu-Mureș ; nu cred că era în interesul României ce s-a produs cu mineriadele care s-au înșiruit pe firul timpului. Și nu cred că aceste evenimente au fost cauzate sau au avut izvorul în realități înrădăcinate în sufletul cetățenilor din România.

G.A. : Ați avut o discuție cu d-l Măgureanu după ce dânsul a ajuns în Statele Unite ?

A.S. : Da, firește că am avut. Nu știu câtă dorință avea să-mi dea detalii asupra faptelor și nici nu știu câtă abilitate câștigasem ca să pot să îl îndemn la mai multe mărturisiri.

G.A. : V-am pus această întrebare întrucât, după informațiile mele, d-l Măgureanu a fost cel care a inițiat crearea Vetrei Românești. Iar Vatra Românească a fost scenaristul conflictului de la Târgu-Mureș[102] .

---

105. În legătură cu implicarea Vetrei Românești, știu despre întrunirea organizată de către Virgil Măgureanu cu persoane care vor deveni mai târziu oamenii de frunte ai Vetrei, într-una dintre camerele CPUN, chiar la începutul existenței Consiliului, în februarie.

A.S. : Da, cred și eu că d-l Măgureanu a fost un promotor al Vetrei Românești și unul dintre cei care au inițiat și sprijinit constituirea ei. În legătură cu implicarea Vetrei Românești la Târgu-Mureș eu nu am elemente ca să mă pronunț. Știu doar că atunci când am fost anunțat de întârzierea d-lui Măgureanu am fost puțin uimit : de ce a trebuit să se ducă personal la Târgu-Mureș și n-a putut din cauza asta să mai vină la timp în Statele Unite ? După cum, iarăși țin minte că atunci când ne-am întors în România am fost întâmpinați la aeroport de un reprezentant al nou-creatului SRI care l-a anunțat pe d-l Măgureanu că, între timp, devenise directorul acestei instituții.

O lege pe care nimeni nu a criticat-o fundamental

G.A. : Deși Serviciul Român de Informații putea să fie înființat numai printr-o decizie a CPUN, această decizie nu a fost dată niciodată. SRI a fost constituit în secret, împotriva regulii care obliga ca decretele-lege să fie adoptate de către CPUN. Actul normativ care i-a dat ființă nu a fost niciodată legitim.

Dar să mergem mai departe. Au venit alegerile. Ați fost pe listele FSN ca independent, pentru București. Cum a fost experiența electorală ?

A.S. : E interesant că prea mare lucru nu-mi aduc aminte din campania electorală din 1990. Probabil că nu avea de ce să lase în memoria mea urme prea adânci. Nu am avut sentimentul unei bătălii. Țin minte campania din ’92. Țin minte foarte bine campania din ’96. Țin minte, până la detaliu, lucruri care s-au petrecut până în mai ’90 sau aprilie ’90, când s-a declanșat campania electorală. Dar campania electorală din 1990 nu-mi spune mare lucru.

Mai am imagini din episodul întocmirii listelor. Las la o parte aspectele care fac penibilul oricărei campanii la orice partid : al înghesuielii pe liste și al certurilor, al scandalurilor, al rugăminților. Este vorba și de un alt lucru pe care noi – vorbesc de acel grup de consilieri creat în primele zile ale lunii ianuarie 1990 – încercam să-l facem. Atunci am spus : „Am avut o putere provizorie, am avut un FSN care s-a născut cum s-a născut, haideți acum să aducem totuși pe listele acestui FSN oameni serioși care să fie orientați spre reformă”. Asta cu atât mai mult cu cât, pentru noi, era limpede un lucru, și anume că FSN va câștiga alegerile.

Mai e ceva : participarea mea, nefiind membru al FSN dar ca reprezentant împuternicit al FSN (alături de avocatul Mihai Florescu) în cadrul comisiei pentru legea electorală. Îmi amintesc cu plăcere de activitatea mea de atunci. Printre

---

Virgil Măgureanu a explicat celor strânși că e foarte posibil ca partidele istorice să monopolizeze simbolurile naționale. Ca urmare, argumenta dânsul, era necesară crearea unei mișcări naționaliste aliată lui Ion Iliescu.

altele și pentru faptul că a fost poate unul din primele momente în care s-a creat o atmosferă de lucru și de respect, chiar de simpatie, cu reprezentanții celorlalte partide. Foarte multă lume mi-a spus atunci că nici nu și-a dat seama că eu eram reprezentantul FSN. Cu timpul, au aflat cu surprindere că „acela” care spune lucruri cu care mai toți sunt de acord este exact reprezentantul împuternicit al celor de care lor le era cea mai mare frică[106]. Unul din lucrurile pe care am reușit să le introduc în legea electorală, care era și o miniconstituție, după cum se știe, a fost cel legat de prezența automată a minorităților în Parlament.

G.A. : Deci dumneavoastră ați propus acea reprezentare *ex oficio*…! Știți, o astfel de măsură are un caracter cu totul excepțional. Deși România nu vrea să știe de asta, reprezentarea minorităților în Parlament constituie un exemplu tipic de drept colectiv.

A.S. : Da, dar pe atunci nu discutam în acești termeni. Unele dintre ideile susținute atunci și de mine au fost limitarea mandatelor președintelui și despărțirea președintelui ales al României de partid. Legea, mie personal, nu mi s-a părut rea. Nimeni n-a criticat-o fundamental.

Una dintre opțiunile care au apărut atunci a fost dacă sistemul electoral să fie cel proporțional pe liste sau majoritar. La vremea respectivă eu am susținut, alături de cei mai mulți, sistemul proporțional. Sistemul proporțional pe listă nu avantaja FSN, ci celelalte partide. Eu l-am susținut pentru că doream să creăm partide. Nu mi-am imaginat că nu vom mai avea peste câțiva ani un grup suficient de mare de lideri politici responsabili care să înțeleagă că un asemenea sistem nu poate fi dus la infinit. Și că el ar trebui schimbat, dacă nu în totalitate, cel puțin prin înlocuirea cu un sistem mixt, proporțional și majoritar.

Ce înseamnă a fi în centrul Puterii ?

G.A. : Data de 20 mai a însemnat o confruntare de liste sau de lideri ? Ion Iliescu a câștigat atunci 87% din voturi.

A.S. : Între liste conduse de liderii cunoscuți în acel moment. Un număr mare de candidați au fost independenți pe liste. Atunci era important să aducem oameni luminați în partid, oameni cu viziune democratică. În legătură cu asta, am una dintre amintirile cele mai puternice din campanie. Stăteam pe unul dintre

106. Ca membru al CFSN s-a întâmplat să particip la discuțiile privind legea electorală și să urmăresc dezbaterea în jurul ei. Pot să confirm opiniile pozitive, surpriza grupului anti--Iliescu cu privire la prestația „reprezentantului” FSN. De abia în timpul acestei discuții am aflat cine era de fapt „personajul”. (Eu nu am lucrat în echipa în care se afla Severin, ci în echipa lui Mihai Florescu. Cunoștințele mele în acea perioadă erau minime, transmiteam însă opinii ale unor juriști care lucrau la Grupul pentru Dialog Social.)

fotoliile președintelui Iliescu, în birou, dând telefoane la cunoscuți, la oameni pe care nici măcar nu-i întâlnisem personal, dar pe care îi cunoșteam după reputație și încercam să-i determin să candideze pe listele FSN. Sigur că dacă ei mi-ar fi spus „da" nu era nici o garanție că vor și ajunge pe acele liste. Dar eu nu puteam să mă duc și să-i spun d-lui Iliescu: „Uite, hai să-l punem și pe cutare" fără să am acordul persoanei respective. Am făcut eu asta, au făcut-o și alții; a făcut-o Victor Babiuc, a făcut-o și Secăreș din câte îmi aduc aminte, a făcut-o și Adrian Năstase. În ciuda previziunilor că FSN va câștiga foarte puțini dintre cei pe care noi i-am căutat au acceptat să se înscrie pe liste.

Atunci asta a fost și problema mea: ce opțiune să iau? Contactul meu cu Palatul Victoria, epicentrul politicii românești la acea vreme, nu mi-a dat nici pe departe un sentiment încurajator. Am avut acutul sentiment că se joacă două piese sau că ne aflăm în fața unei farse. Marea, frumoasa revoluție anti-rău, care trebuia să ne entuziasmeze și să ne facă să-i urmăm pe cei care erau în acel moment la conducerea statului ca un rezultat direct și nemijlocit al acestei revoluții, era una... iar mai departe, ceea ce făcea noua putere era cu totul și cu totul altceva. Era clar că nu se merge în direcția pe care cel puțin eu o vedeam drept bună. Mi-am pus întrebarea: să plec sau să încerc din interior să îmbunătățesc ceva? Este evident că am ales varianta a doua. Unii care au văzut, s-au îngrozit și au fugit. Eu am văzut, m-am îngrozit și am rămas.

Foarte multă lume poate să spună: „Lăsați poveștile acestea cu «stăm ca să transformăm din interior»". Eu nici măcar nu vreau să conving pe cineva că opțiunea mea a fost corectă și eficientă. Este mărturisirea unui gând pe care nu am motive să-l ascund. Tot ceea ce am făcut, și poate că rezultă din relatarea mea, a fost încercarea de a duce lucrurile pe un făgaș mai bun. Cred că din punctul acesta de vedere nu am motive să regret opțiunea pe care am făcut-o. Este evident că dacă m-aș fi aflat în '90 într-o altă tabără rezultatul era același din punct de vedere electoral. Dar este evident și faptul că dacă n-aș fi putut în timp să influențez primul statut al FSN, să redactez în cea mai mare parte primul program al guvernului Roman, să lucrez la legea electorală ca reprezentant al forței politice celei mai puternice a momentului – nu mai vorbesc despre ceea ce s-a întâmplat după aceea în cadrul guvernului Roman – probabil că multe lucruri ar fi ieșit mai rele decât au fost.

G.A.: După 20 mai ați fost ales în primul Parlament al țării – care era și Adunare Constituantă – ați fost numit în primul guvern Roman, legitimat prin alegeri libere[107], ați devenit unul din oamenii aflați în centrul Puterii. Ce însemna asta?

A.S.: Da, urmează o altă istorie. Corectă este data nu de 20 mai, ci 28 iunie. La 28 iunie s-a format guvernul Roman și am fost numit viceprim-ministru și ministru însărcinat cu reforma; și politică, și economică, nu numai economică.

107. Alegerile din 20 mai 1990 au fost libere, dar nu au fost nici echitabile, nici *fair*.

Am participat la redactarea, cel puțin într-o anumită fază, a primului discurs al Președintelui, la instalarea lui ca șef al statului, la Ateneu. Am participat la formarea guvernului și la elaborarea programului guvernamental.

Ce înseamnă a fi în centrul Puterii? Sunt multe de spus pentru că puterea este o realitate extrem de alunecoasă, nesigură, mai ales într-un regim pluralist în formare, unde nu numai că este încă difuză și netransparentă, dar și loviturile pe la spate se aplică cu aceeași vigoare cu care se urmăresc ținte nu întotdeauna convergente sau identice. Va trebui să facem diferența dintre puterea reală și puterea formală. Această diferență devine fatală atunci când Puterea nu se exercită printr-un sistem de instituții care funcționează transparent.

Că m-am aflat de multe ori în ultimii zece ani în centrul sferei de putere, este adevărat. Sunt recunoscător destinului că mi s-a îngăduit să fiu participant la luarea unor decizii într-un moment în care așezarea fundamentală a țării a fost pusă în discuție. Sunt puține așa-numitele „ore astrale” ale omenirii, când ai senzația că devii, un pic, arhitect al unei părticele din univers. Că ești cu adevărat subiect, nu numai obiect al istoriei. Țin minte, discutând, în special prin 1990-1991-1992, cu personalități celebre ale Europei Occidentale, Americii sau Asiei, exclamațiile lor admirative, exprimate cu o prietenească dar și nedisimulată gelozie, remarcând că vorbesc ca unul care reclădește o lume în timp ce ei fac doar un plicticos efort de ajustare a unei societăți care funcționează mai curând cu „pilot automat”.

Pe de altă parte, trebuie să spun că puterea este – cel puțin a fost pentru mine – un instrument, o povară, o iluzie și un blestem. Nu am privit-o niciodată ca un scop în sine, ci doar ca un mijloc necesar pentru obținerea unui rezultat. Nu am avut și nu am beția puterii. Cel mai mare compliment pe care l-am primit în ultimul deceniu a fost remarca, făcută de câțiva, că nici o funcție nu m-a schimbat. Niciodată nu m-am întrecut cu subalternii mei să le arăt că le-aș fi superior ca valoare. Nici nu m-am bătut cu predecesorii în anumite funcții întrucât oricum nu mai puteau influența prezentul. M-am confruntat cu cei care exercitau efectiv puterea, nu cu cei care o pierduseră.

Puterea înseamnă, înainte de toate, răspundere. Mai ales când se exercită nu pentru a-i face pe alții să se manifeste altfel decât și-o doresc, ci în numele unui ideal de dreptate. Când o ai, oricât de puțină ar fi, o minimă luciditate te obligă să te întrebi ce vei face cu ea.

La un moment dat am crezut că, în limitele competențelor mele oficiale, voi fi în stare să iau toate deciziile pe care le doresc și pe care le cred corecte. M-am înșelat. Puterea ocultă a fost mult mai eficientă decât puterea publică. Am învățat că nimeni nu deține cu adevărat puterea. Suntem mai degrabă martori *la* exercitarea ei decât *în* exercițiul ei. Asemenea meșterului Manole, am învățat că nu poți construi fără să sacrifici ceva drag – în primul rând onoarea, aspirațiile, sentimentele. Sacrificiile nu sunt nici măcar apreciate. Ca în contabilitate : plusul se înregistrează, iar minusul se impută. Intențiile în sine nu au valoare în politică.

Rezultatele contează. Și contează doar dacă arată că mai ai ceva de dat în viitor. Indiferent de succesele trecute, un om politic fără oferte este un om mort. Puterea nu este premiu, ci credit. Ești ales pentru ceea ce e probabil că vei face, nu pentru ceea ce ai făcut.

Din momentul în care a părut că am puterea mi-am pierdut familie, prieteni, liniște. După zece ani, parcă am un handicap. Sunt săptămâni sau luni în care singura gură de aer pe care o iau este pe drumul de la ușa casei la mașină. Sau de la mașină până la intrarea pe aeroport. Când ies în oraș mă simt ca un obiect expus într-un galantar. Un tânăr student care cândva m-a însoțit pe stradă a fost imediat prezentat de presă ca un *bodyguard*. O tânără pe care o simpatizam mult și cu care am participat la o întâlnire internațională a fost rapid catalogată drept amanta mea. În asemenea condiții unii încep să se teamă să fie alături de tine. Neavând timp să mai ies în lume pentru rezolvarea unor probleme gospodărești am ajuns să nu mă mai descurc în chestiuni simple.

Peste jumătate din timp alerg prin străinătate unde văd doar aeroporturi, hoteluri și săli de conferințe. Mă trezesc adesea dimineața încercând să-mi amintesc în ce oraș mă aflu. Am multe cunoștințe interesante printre oamenii influenți. Când ne întâlnim ne simțim bine, discutăm lucruri interesante… Ne respectăm. Dar un înalt diplomat german mi-a dat dreptate când i-am spus că suntem cu toții membri ai „Clubului oamenilor singuri". Constituim un grup doar pentru câteva ore, cât ne aflăm într-o cameră de conferință, după care ne împrăștiem în cele patru zări, fiecare cu solitudinea lui, până ce o luăm de la capăt.

Trebuie să aveți în vedere că un om politic cade de multe ori și traversează de multe ori deșertul. Asta te face să înțelegi că nimic nu-i etern și că orice mărire este deșertăciune. Omul politic poate influența într-o anumită măsură mersul istoriei și ajunge pe înălțimi pe care puțini le ating. Asta îl face să scape de frustrări, întrucât își satisface orgoliul și-și demonstrează că poate mai mult decât alții. Toate acestea la un loc te pot face să scapi de ambiții deșarte și să rămâi cu aspirațiile. Dar mai mult decât orice te pot face să simți că este o mare fericire atunci când poți da mai mult decâ poți lua.

Mă veți întreba, poate, dacă n-aș vrea să schimb acest fel de viață. Nu ! Asta a devenit lumea mea. Trăiesc o viață interesantă – nu și ușoară – și am sentimentul că fac ceva util pentru ceilalți, fără să aștept vreo recunoștință pentru asta. Iată ce înseamnă „să fii în centrul Puterii" !

16

Consiliul Europei, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și Europa de mâine

Să lărgesc baza de susținere în România pentru ideile care meritau susținute

G.A.: Participarea la viața Consiliului Europei v-a marcat decisiv – rezultă din tot ce povestiți și din tot ce știu eu – prezența ulterioară în viața internațională. Care era imaginea d-stră despre Consiliul Europei? Ce experiențe ați avut, ce vi s-a întâmplat, cum a arătat această participare?

A.S.: Este, într-adevăr, un episod extrem de important din istoria mea personală. Sunt multe teme pe care le-am defrișat atunci împreună cu clasa politică și opinia publică românească. Activitatea în structurile Consiliului Europei m-a făcut să înțeleg că organizațiile internaționale și, mai ales, organizațiile paneuropene și euro-atlantice reprezintă astăzi asocieri de state care își pun la un loc capacitățile spre a realiza un proiect comun. Organizațiile internaționale de tipul Consiliului Europei, de pildă, nu sunt nici târg de mărfuri unde te duci ca să-ți faci cumpărăturile de sezon, nici trambuline de pe care poți sări pe posturi mai importante în țară, cum încearcă unii să le transforme, nici tribunale în care se judecă țara sau în care ea se apără obsesiv împotriva unui presupus complot internațional îndreptat împotriva ei. Organizațiile internaționale nu sunt concepute ca să aduci acolo problemele țării, pentru ca ele să ți le rezolve. Noi nu ne ducem la Consiliul Europei ca să rezolvăm știu eu ce litigiu existent în România în legătură cu restituirea proprietăților. Ci ne ducem acolo ca să construim o Europă în care dreptul de proprietate are un anumit statut. Nu ca să ne justificăm în legătură cu anumite rezerve pe care le avem *vis-à-vis* de drepturile minorităților, ci pentru a spune cum se văd minoritățile și cum se vede statutul lor într-o anumită Europă pe care, de asemenea, trebuie s-o construim în comun. Sigur că fiind prezenți acolo ne exprimăm și interesele, ne exprimăm și opiniile, viziunea, mentalitatea, concepția. Dar acestea toate trebuie dirijate către realizarea proiectului comun

de care vorbeam. Care este, în cazul Consiliului Europei, unul, în cazul OSCE altul, în cazul Uniunii Europene altul – fără a se exclude, evident, între ele.

Din păcate, noi încercăm, de cele mai multe ori, să aducem problemele noastre acolo, pentru ca alții să ni le rezolve, în loc să aducem experiența noastră pentru a rezolva o problemă comună tuturor.

Aș aduce în discuție tema „reprezentării” în cadrul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Tocmai deveniserăm membri ai Consiliului Europei când s-a pus întrebarea – și încă într-o manieră severă și pasională – pe cine reprezintă parlamentarii români. Reprezentăm noi România sau pe cine reprezentăm? Ca și când România ar fi o realitate absolut omogenă în care absolut toți cetățenii gândesc absolut la fel. Or, țin minte, a creat mare nedumerire adevărul – pe care l-am înțeles cel mai bine acolo – că fiecare reprezintă electoratul care l-a ales. Care electorat, alegându-te, a validat o anumită concepție, un anumit program, anumite valori. Ideea că ai putea să te desprinzi acolo de aceste valori și principii pentru a susține valorile și principiile guvernului în care tu nu crezi, a fost în permanență adusă în discuție și ea contribuie și astăzi la rătăcirea multor drumuri. În Consiliul Europei se construiește Europa, se construiește spiritul european.

Desigur, Europa este și un spațiu economic comun. De asta se ocupă în special Uniunea Europeană. Dar înainte de a fi un spațiu economic comun este un spațiu problematic comun. Este spațiul unor valori comune care stau la baza tuturor marilor realizări ale Europei libere și democrate, valori care se definesc, se actualizează și se apără zilnic.

Dacă mă bucur de o anumită recunoaștere la Consiliul Europei este pentru că eu nu am adus problemele mele acolo, ci am contribuit la rezolvarea problemelor CoE. Acolo am pledat pentru ca România să se debaraseze de o atitudine subalternă care ne făcea să ne dezvinovățim de la prima deschidere a gurii. Care ne făcea să începem orice discurs prin a raporta „mărețele realizări” prin care ne-am îndeplinit planul și ne-am făcut temele. Pe mulți i-a surprins – dar asta a fost considerat ca fiind un examen de maturitate pentru România – atunci când am început să vorbesc despre „valorile noastre”. Care „ale noastre”? Nu pur și simplu „ale României”, ci ale Europei în care România este parte și în care se regăsește și concepția românească. Noi trebuie să ne simțim ca unii care apără principiile legate de drepturile omului, de statul de drept, de democrație, cu aceeași legitimitate cu care le apără și britanicii, cu aceeași legitimitate cu care le apără francezii, nemții, italienii. Fără complexe. Așa suntem europeni.

G.A.: Da, dar aici apare următorul detaliu, d-le Severin. Atitudinea față de valori nu este chiar subiect de negociere. Pentru o democrație în dezvoltare Consiliul Europei înseamnă o sumă de standarde. O codificare de valori. România s-a aflat în raport cu Consiliul Europei ca un școlar care trebuie să răspundă la lecția valorilor europene. Mi se pare interesant că politica d-stră a părut acasă mai mult ca o politică de reprezentare a Consiliului Europei în spațiul românesc. Iată, politica

față de cerințele Consiliului Europei exprimate prin avizul 176[108] : statutul homosexualilor în România, Recomandarea 1201 și maghiarii, politica sancționatorie din România (vezi Codul Penal). Dar și politica României în raport cu situația drepturilor omului în alte state, cel mai celebru caz fiind rezoluția împotriva Turciei pe care ați susținut-o, spre iritarea delegației române și a parlamentarilor de la București. Nu este atunci legitim cel care susține că reprezentați mai curând Consiliul Europei în România decât România la Consiliul Europei ?

S.A. : Nu cred că este corectă această formulare. Am reprezentat, într-adevăr, Consiliul Europei în România, dar și România în Consiliul Europei. Este absolut normal așa. Unii pretindeau să fie invers, adică să critic Consiliul Europei în România și să critic România la Consiliul Europei. Eu încercam să-i conving pe români că este interesul nostru să adoptăm valorile modernității care sunt împărtășite de Consiliul Europei. Pe de altă parte, încercam să conving Consiliul Europei că este cazul să includă România cu ceea ce are bun și să țină seama de interesele românești în construcția pe care o realizează. Se pare că, după logica pe care o știm, CoE a acceptat mai repede să apăr România la Strasbourg decât a acceptat România să apăr CoE la București.

Sigur, multe idei și valori europene nu fuseseră cu adevărat îmbrățișate de majoritatea românilor. Dar erau îmbrățișate de acea categorie de români care, în virtutea drepturilor lor democratice, îmi dăduseră mandatul de parlamentar. Față de acești români eram dator să susțin la Strasbourg principiile pe care ei le considerau corecte. Eram dator față de Consiliul Europei să vin în România și să susțin acele idei pe care el le considera corecte. Asta am facut.

G.A. : Atenția specială pe care, îmi permit să spun, am început să o am față de d-stră durează din acea perioadă. Am avut împreună multe discuții ținând de respectarea drepturilor omului, acasă. Aveam nevoie de ajutorul parlamentarilor români și, în particular, al celor cu relații la nivelul unor organisme internaționale, cum era Consiliul Europei. Așa s-a dezvoltat o solidaritate de atitudini care se regăsește în ceea ce facem acum elaborând o astfel de carte. Cum vedeți d-stră dialogul dintre acea tendință din societatea românească participantă la proiectul european și comunitatea Consiliul Europei ?

---

108. Pentru a invita România să facă parte din Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri a cerut Adunării Parlamentare a Consiliului Europei un aviz, pe care aceasta l-a adoptat la 28 septembrie 1993. Celebrul Aviz nr. 176 al Adunării Parlamentare conținea mai multe observații, printre care angajamentul autorităților române de a respecta Recomandarea 1201 privitoare la protecția minorităților naționale, necesitatea unei reale separări a puterilor în stat prin modificarea legii de organizare a puterii judiciare, abrogarea art. 200 care incrimina homosexualitatea, restituirea bunurilor bisericilor, ameliorarea condițiilor de detenție din penitenciare și punerea la punct a unei politici de limitare a rasismului, șovinismului, xenofobiei și antisemitismului. Este semnificativ că imediat după primirea României în Consiliul Europei autoritățile române au început să conteste angajamentele luate cu acel prilej.

A.S.: Am încercat mereu să lărgesc baza de susținere în România pentru ideile care meritau susținute. M-am izbit însă în permanență de politicianismul clasei noastre politice. Chiar și aceia care erau de acord cu acțiunile mele din Consiliul Europei considerau că nu este oportun să adoptăm asemenea poziții întrucât „acestea n-ar fi fost înțelese de electoratul român". Or, era ca și când un părinte dă copilului său mâncare stricată numai pentru că altminteri copilul ar face scandal. Sigur, exemplul nu este cel mai bun pentru că el evocă o anumită relație paternală față de electorat. Dar nu despre paternalism este vorba, ci despre faptul că un lider politic trebuie să-și asume răspunderea de a conduce și nu să se lase remorcat în permanență. Eu cred că tot ce am făcut la Consiliul Europei a servit României. Nu a deservit-o. Din păcate, pentru aceasta eu eram mereu sancționat în România. Vă dau un exemplu : România era supusă monitorizării pentru că era condiția pe care noi am acceptat-o spre a obține statutul de membru cu drepturi depline. Monitorizarea însemna verificarea periodică a modului în care noi îndeplinim anumite angajamente pe care ni le luasem cu prilejul admiterii. Alte țări, care apucaseră să intre în Consiliul Europei înaintea noastră, nu erau supuse unei asemenea monitorizări. Nu pentru că ele ar fi fost niște democrații perfecte, ci pentru că la data la care ele intraseră și în contextul politic de mai mare entuziasm în care evenimentul acesta se produsese, o asemenea procedură nu fusese adoptată.

Există o relație între persoane și prestigiul țării

G.A.: Monitorizarea nu face decât să dea o mai mare legitimitate principiilor.

A.S.: Legitimitate și eficacitate. Așa se face că, la un moment dat, am propus și am agreat cu parlamentarii maghiari ca monitorizarea să se extindă într-o primă fază tuturor țărilor din fostul bloc sovietic admise în organizație după căderea sistemului bipolar și după deschiderea Consiliului Europei către Europa Centrală și de Est. În felul acesta nu putea decât să se mărească obiectivitatea cu care România era analizată. Simplul fapt, însă, că eu am acceptat ideea monitorizării, care fusese deja acceptată de România, și că nu am procedat, precum făcea la acea dată guvernul român și ministrul său de Externe, la negarea angajamentelor pe care ni le luasem și la a declara că nu avem de gând să le îndeplinim, a dus la condamnarea mea publică. La denunțarea lipsei de sentimente patriotice. Țin minte că unii dintre parlamentarii maghiari, care aflaseră despre această situație și împreună cu care promovasem un amendament pentru monitorizarea tuturor și nu numai a unora, îmi spuneau : „Nu înțelegem de ce este atâta supărare în România pentru că tu ai făcut ca și Ungaria să fie monitorizată ?" Mie mi se părea un lucru echitabil, care va permite evitarea unor eventuale tensiuni sau gelozii între noi.

Acasă însă lucrurile erau percepute altfel. Ca și în CAER sau în Pactul de la Varșovia, noi eram cu atât mai patrioți cu cât îi înșelam mai tare pe parteneri, derobându-ne de la respectarea cuvântului dat. Nu se observa că, de această dată, nimeni nu ne obligase să intrăm în Consiliul Europei și că nu eram acolo spre a ne opune unei alianțe adverse, ci spre a face ceva pentru noi, împreună cu alții care credeau în aceleași cauze ca și noi.

G.A.: Dar înainte de a deveni monitorizată, singură sau alături de alte state, România trebuia să devină membră a Consiliului Europei. Iată datele : în toamna anului 1993 Adunarea Parlamentară a votat, în sfârșit, ca România să devină membră, cu obligația monitorizării și a respectării Avizului 176 pe care îl cunoașteți atât de bine. În anul 1994, parlamentul României a ratificat Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și din acel moment România devenea membră egală cu celelalte țări ale Consiliului Europei. Erați, pe vremea aceea, parlamentar român în delegația noastră la CoE. Vă întreb : era posibil ca România să fi fost acceptată înainte de toamna anului 1993[109] ?

A.S.: România a fost printre primele state care au depus cerere de aderare, după schimbările de la sfârșitul anilor '80. Eu cred că România ar fi putut să meargă mai repede dacă nu ar fi fost mineriadele. În special la ele m-aș referi. Drumul nostru către Consiliul Europei s-a blocat brusc în urma mineriadei din 13-15 iunie 1990. La 28 iunie, exact în ziua în care s-a format guvernul, eu am plecat după exprimarea votului de încredere la Innsbruck, împreună cu alți miniștri și parlamentari, încercând să reînnodăm firul. Însă, deși am realizat un anume progres cu prilejul acelei întâlniri, era limpede că va fi foarte greu să reintrăm în circuit într-un ritm normal. Am făcut eforturi supraomenești în această direcție. Eu însumi, atunci ca ministru de stat, am condus delegația României la sesiunea de vară a Consiliului Europei de la Innsbruck. Am stabilit legături care s-au dovedit a fi foarte durabile, cu parlamentari foarte distinși – printre care l-aș aminti pe cel care era președintele comisiei pentru țări nemembre, britanicul David Atkinson. Rezultatele acestor strădanii s-au concretizat chiar mai repede decât ne-am fi așteptat, în ianuarie 1991, prin acordarea statutului de invitat special pentru România. Spun „mai repede" întrucât atunci când primul-ministru Petre Roman a ajuns la Strasbourg spre a pleda cauza României[110], diplomații noștri dădeau, cei mai optimiști dintre ei, 50% șanse

109. Cererea de a deveni membră a Consiliului Europei fusese făcută încă din 1990.
110. S-a întâmplat să particip la rândul meu la audieri în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, alături de Smaranda Enache și Ion Rațiu, în legătură cu aceeași temă, a primirii României în CoE. Poziția mea și a Smarandei Enache, atunci, a fost că România nu respectă exigențele privitoare la respectarea drepturilor omului. Petre Roman a avut o prestație excelentă în susținerea cererii României – dacă putem califica drept „excelent" un discurs spectaculos în care, printre altele, se negau flagrant fapte din timpul mineriadei.

să obținem statutul de invitat special și 50% șanse să nu-l obținem. Iar alții mai puțin. Și cred că aveau perfectă dreptate.

Eforturile făcute până în acel moment au condus la o oarecare recuperare a întârzierii datorate faimoasei mineriade din iunie 1990. Numai că aproape imediat după aceea a venit mineriada din septembrie 1991, care ne-a dus înapoi la linia de start. Virtual. Nu s-a suspendat statutul de invitat special dar nici trecerea la statutul de membru cu drepturi depline nu avea cum să fie accelerată. Dimpotrivă, a fost încetinită. Suspiciunea care s-a creat asupra sincerității noastre, a capacității noastre de a progresa autentic pe calea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului a determinat ca în 1992 să nu se întâmple absolut nimic important în ceea ce privește accesul nostru în Consiliul Europei. În momentul în care am intrat în delegația României la CoE, la începutul lui 1993, am constatat că rezistența și lipsa de încredere în ceea ce ne privește erau foarte mari.

Se poate spune chiar că în 1993 statutul de membru cu drepturi depline a fost obținut mai repede decât credeam. Sper că voi fi corect înțeles dacă susțin că principalul merit în acel moment a aparținut Opoziției și misiunii parlamentare. Guvernele sunt mai înclinate către politica reală, către pragmatism. Pragmatismul ne indica faptul că România este totuși o țară importantă, care nu poate fi ținută în afara structurilor europene, mai ales când Rusia insista și ea să fie primită în organizație.

G.A.: A și fost primită, în 1994[111].

A.S.: Parlamentarii sunt mult mai atașați principiilor, mult mai greu de determinat să adopte o poziție unitară și de aceea marea bătălie s-a dat în Adunarea Parlamentară. Decizia de primire în Consiliul Europei nu poate fi luată decât pe baza recomandării Adunării Parlamentare care, la rândul ei, nu ia în discuție un asemenea act decât în momentul în care are avizul a trei comisii : Comisia pentru Țările Nemembre, Comisia Juridică și pentru Drepturile Omului și Comisia Politică. Eu eram la vremea aceea membru în două din aceste comisii : Comisia Juridică și pentru Drepturile Omului și Comisia Politică. Am dus o bătălie aproape de unul singur, în pofida unei imagini nu grozave a guvernului și a majorității guvernamentale, reușind să obțin un vot la limită – la diferență de două voturi. Dacă un vot ar fi trecut în partea cealaltă, era balotaj și cu asta se amâna luarea hotărârii. Acea bătălie s-a dus la Paris. Țin minte și acum, ședința a avut loc în sediul OECD. A fost cea mai dură.

---

111. Am fost la Strasbourg, la Adunarea Parlamentară, tocmai în zilele când s-a votat primirea Rusiei în Consiliul Europei. Demnitari de frunte ai CoE, cu care am discutat atunci – printre care viitorul director al Directoratului pentru Drepturile Omului, Pierre Imbert – considerau evenimentul drept un moment istoric, dar în sens negativ. În acest gest ei vedeau un compromis, probabil necesar, pentru lansarea procesului de extindere a Uniunii Europene, în contrapondere cu scăderea solidității Consiliului Europei, rezultat evident al primirii Rusiei ca membru cu drepturi depline. Atunci Adrian Severin a fost unul dintre cei câțiva membri ai AP a CoE care au votat împotriva admiterii Rusiei.

Să povestesc și o altă amintire. În ianuarie 1993, când am ajuns în noua delegație la Consiliul Europei reflectând situația parlamentului după alegerile de la sfârșitul anului 1992, am solicitat să am o întâlnire atât cu președintele Adunării, Miguel Angel Martinez, cât și cu secretarul general de atunci, d-na Catherine Lalumière. Trebuie să vă spun că delegația era foarte neliniștită – mai exact reprezentanții FDSN de atunci, PDSR de acum – foarte doritoare să aibă întrevederi separate cu toți liderii principali ai Adunării și să rezolve repede lucrurile. Însă nu au fost primiți sau, dacă au fost primiți, au participat la discuții extrem de protocolare și deci fără un conținut politic important. Valorificând simpatiile pe care Opoziția le avea la acea dată, precum și faptul că în calitatea mea de ministru în guvernul Roman avusesem întâlniri cu d-na Lalumière, la Innsbruck – unde am luat masa împreună, prilej cu care am avut o discuție – am obținut întrevederea respectivă. I-am spus că vorbesc de această dată în numele Opoziției și nu în numele guvernului, ca în precedentele noastre întâlniri. Dar că, în calitate de reprezentant al Opoziției, exprim interesul și dorința României de a fi primită în Consiliul Europei ca membru cu drepturi depline.

Reacția d-nei Lalumière a fost formidabilă. Mi-a spus : „Domnule, este foarte important ceea ce îmi spuneți, dar este și un act fără precedent. Până acum, dacă m-am întâlnit cu o delegație de români, public mi-au spus că doresc să susțină intrarea României în Consiliul Europei pentru ca, după aceea, să vină fiecare și să-mi spună că nu a putut să susțină altceva în public, dar că el crede că nu e cazul să primim România". Și a adăugat : „Este pentru prima oară când cineva spune în privat ceea ce spune în public. Când din partea Opoziției îmi vine un astfel de mesaj, el este extrem de important pentru mine".

Întâmplarea nu mai merită comentată sau eu nu vreau s-o comentez ; puteți s-o comentați d-stră. Însă ea arată foarte mult : nu numai modul în care unii dintre noi procedau, dar mai ales ce imagine aveam noi la persoanele care trebuiau să ia decizii majore în ceea ce privește România. Imaginea noastră era cea care rezultă din istoria d-nei Catherine Lalumière.

G.A. : Nu e nevoie de comentat. Revenim. Din momentul în care România a devenit membru cu drepturi depline participarea ei la destinul Consiliului Europei a avut o altă dimensiune. Care a fost soarta inițiativei d-stră de a se monitoriza toate statele relativ la respectarea obligațiilor față de Consiliul Europei ?

A.S. : A trecut ca rezoluție și în a doua fază rezoluția s-a extins la toate țările membre. Nici una din țări nu este perfectă sub raportul standardelor. Sunt diverse grade de evoluție, dar imperfecțiunea nu lipsește nicăieri. Nu va exista niciodată o democrație desăvârșită. Democrația este doar perfectibilă.

Pe de altă parte, a existat și interesul de a se prezenta lucrurile deformat în România, pentru că aici era o luptă politică. Dar dincolo de interesele strict electorale, se vădea și o profundă neînțelegere a ceea ce înseamnă construcția Europei bazată pe un set de valori. Țin minte că un mare scandal s-a legat de

unul din rapoartele care acolo a fost primit cu un mare respect. Este vorba de raportul privind lichidarea moștenirii sistemelor totalitare de tip comunist din Europa. Întocmirea raportului fusese inițial dată în grija d-lui Władzimierz Cimoszewicz, care urma să devină prim-ministru al Poloniei, după ce fusese procuror general și avusese și alte funcții importante. Cimoszewicz a fost obligat să renunțe la acest raport extrem de dificil. Misiunea a fost preluată de un foarte distins parlamentar danez, Ole Espersen, care se bucura de un prestigiu imens în Adunarea Parlamentară și fusese, cu timp în urmă, ministrul Justiției în Danemarca, pentru a deveni ulterior, după ce a plecat de la Consiliul Europei, comisarul UE pentru Țările Baltice. Și raportul Ole Espersen a fost respins de Adunare și retrimis în Comisie pentru că nu reușise să găsească o cale adecvată pentru a răspunde problemelor pe care decomunizarea Europei le presupunea. Raportul meu – a treia încercare – a fost admis după o dezbatere lungă și furtunoasă. El reprezintă, încă, doctrina Consiliului Europei, deci doctrina europeană în ceea ce privește democratizarea țărilor post-comuniste în tranziție.

Toate acestea au fost în România un fel de tragedie națională, pentru că, vezi Doamne!, se urmărea divizarea societății, vânătoarea de vrăjitoare. Fără ca cineva să citească raportul, să vadă că nu se urmărea vânătoarea de vrăjitoare ci, dimpotrivă, reconcilierea internă a statelor ex-comuniste. Pe baza adevărului însă. A interesului ca aceste țări să ajungă cât mai repede la modernitatea democratică.

G.A.: Ce inițiative ați mai avut, în ce acțiuni ale Consiliului Europei ați mai fost implicat?

A.S.: De pildă, am fost reprezentantul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei pentru redactarea, într-un comitet ad-hoc, în care mai participau reprezentanți ai structurilor guvernamentale ale Consiliului, a unei „Carte a democrației reale în Europa". Era o încercare de a redefini, în condițiile prăbușirii bipolarismului, mecanismele democratice în viziune europeană. Un document fundamental. Acest comitet mai trebuia să conceapă și un alt document foarte important – din motive care mi se par evidente – privind finanțarea partidelor politice. Știți că tema finanțării partidelor politice a dus la prăbușirea celei de-a doua republici italiene. Această temă a condus și conduce încă la scandaluri imense în Germania, în Franța, în Israel, în alte state ale lumii. O asemenea lucrare ataca una dintre chestiunile cele mai delicate ale lumii de astăzi: corupția. Am participat intens la redactarea amintitelor documente care sunt și rămân, după părerea mea, documente de referință în istoria Consiliului Europei – chiar dacă, din motive politice, procedurile de oficializare, de adoptare a lor, au fost și sunt încă amânate.

Am mai fost raportor al Consiliului Europei privind tema controlului democratic al serviciilor de securitate internă; pentru tema privind întocmirea unui Cod Penal-model pentru Europa. O altă temă de care m-am ocupat a fost

problema Convenției Europene asupra cetățeniei care a încercat să se ocupe, printre altele, în mod serios, de tema dublei cetățenii și a atitudinii față de dubla cetățenie. De asemenea, un raport însemnat, la care noi doi am și colaborat, se referea la un alt subiect exploziv : dreptul la autodeterminare și secesiunea în concepția Consiliului Europei.

G.A. : Motivat de misiunea d-stră în Cecenia.

A.S. : Nu, asta nu are legătură cu misiunea din Cecenia. E un raport separat, care, desigur, a inclus și elemente inspirate de misiunea din Cecenia. Dar nu de acolo s-a pornit, ci de la frământările pe care le cunoștea Europa în general. S-a pornit de la nemulțumirile legate de recunoașterea drepturilor culturale, de la conflictele interetnice și de la aspirațiile identitare ale diverselor comunități din Europa, care, netratate cum trebuie, conduseseră la instabilitate, la pretenții de autodeterminare cu consecința cea mai dureroasă, care este secesiunea. Se cerea să se vadă în ce măsură aceste pretenții, care în anumite situații păreau cel puțin serioase, dacă nu chiar legitime, veneau în conflict cu principiul inviolabilității frontierelor, privit ca garanție a stabilității în Europa și în lume. Or, trebuia determinat cum se poate mări pe cât posibil stabilitatea frontierelor, în același timp răspunzându-se favorabil aspirațiilor justificate la autodeterminare ale unor comunități. În special, comunitățile cu caracter etnic. Din acest motiv, subiectul prezenta un interes și o actualitate majore. Evident, a fost una dintre temele care au fost evitate de foarte mulți parlamentari. Puțini, ca să nu spun nimeni, au dorit să se ocupe de acest subiect[112]. Am fost unul dintre cei care l-am preluat pentru că mi se părea extrem de important.

În rest, ce să vă mai spun? Am fost membru al Comisiei Juridice și pentru Drepturile Omului precum și al Comisiei Politice, două dintre cele mai importante comisii ale Consiliului Europei, și vice-președinte al Subcomisiei pentru Drepturile Omului. Totodată, am fost membru al unei Comisii ad-hoc privind problema cecenă, calitate acordată și ca urmare a unor misiuni pe care le-am îndeplinit, alături de alți colegi, în Cecenia, în plină desfășurare a primului război din această nefericită țară. Am fost implicat și în problemele confruntărilor din Bosnia-Herțegovina devenind, ca urmare, membru în Subcomisia pentru aplicarea acordurilor de la Dayton.

Am mai făcut parte dintr-o Subcomisie privind Relația Consiliului Europei cu SUA, ceea ce, mă rog, completează, dacă vreți, preocupările legate de nevoia consolidării relațiilor și a cooperării trans-atlantice.

Probabil că ar mai fi multe de spus, dar acestea sunt câteva care, cred eu, alături de acțiunile de monitorizare a alegerilor din diferite țări sau de

112. În cadrul acestui proiect pe o temă atât de delicată a fost elaborat un Memorandum privind Autodeterminarea și secesiunea, prezentat de Adrian Severin în urma cooperării cu Centrul pentru Drepturile Omului/București, adoptat de Comisia Politică a CoE în urma unei dezbateri furtunoase.

monitorizare a modului de îndeplinire a standardelor europene și a angajamentelor față de Consiliul Europei, au fost apreciate[113].

G.A. : Iată o foarte lungă listă de responsabilități. Cum s-a întâmplat ? Care este mecanismul prin care un parlamentar este invitat să preia o responsabilitate ? Să lanseze o inițiativă, să pregătească o rezoluție ? Vă întreb pentru că nu știu vreun alt parlamentar din delegația română care să fi avut un număr atât de mare de misiuni. Mi se spusese chiar că ați fi fost primul dintre parlamentarii români care a primit misiuni în Consiliul Europei.

A.S. : Printre altele am fost și vice-președinte al grupului socialist al Consiliului Europei într-un moment în care partidul din care făceam parte nu era încă admis în Internaționala Socialistă. Ceea ce nu este prea obișnuit.

Cum se întâmplă toate aceste lucruri ? Sigur că există o relație între statutul unei persoane și prestigiul țării sale. Dacă țara este asimilată, să spunem așa, dacă este acceptată cu încredere – și cu timpul România și-a mărit cota de încredere la Consiliul Europei exact prin prestațiile unor persoane – atunci, desigur, e mai ușor să obții misiuni din partea Adunării Parlamentare. Dar în condițiile în care țara nu se prea bucură de prestigiu – cazul României la început – e ceva mai dificil. Trebuie să fii de două-trei ori mai capabil și mai activ decât alții spre a depăși handicapul de țară. Dacă reușești, atunci îmbunătățești și cota țării tale.

Într-adevăr, am fost primul dintre români care a primit misiuni speciale în cadrul Consiliului Europei. Au fost trei sau patru dintre cele mai delicate rapoarte. (Le-am amintit : decomunizarea Europei ; dreptul la autodeterminare și secesiune ; controlul serviciilor secrete interne ; Codul Penal uniform în Europa.) Dar nu toate rapoartele ridică probleme. Unele pot fi dificile în sens tehnic, nu sunt însă sensibile politic. Altele sunt chiar simple și din punct de vedere tehnic, cum sunt avizele legate de anumite convenții. Altele sunt dificile în special sub aspect politic.

G.A. : Care este procedura ?

A.S. : Există o dorință generală, pe care o putem înțelege foarte ușor, de a vedea cât mai mulți parlamentari intrând în activitatea propriu-zisă a Consiliului Europei. Să nu stea doar în calitate de spectatori. Ceea ce nu înseamnă că oricine dorește primește o misiune. Comisiile au competența de a întocmi rapoarte și acolo sunt votați cei care candidează pentru a deveni raportori. Lucrurile se petrec cu o anumită delicatețe pentru ca nimeni să nu fie respins în mod brutal.

113. Cuvintele lui Adrian Severin trebuie asociate cu un fapt cât se poate de concret : el este unul dintre puținii parlamentari ai Consiliului Europei care n-a fost șef de stat sau de guvern, care n-a avut ocazia să fie prezent în această calitate, ca șef de stat sau de guvern, la Consiliul Europei și care, totuși, a primit în două rânduri medalia de merit a Consiliului Europei. Ca și în cazul altor succese ale sale, cum ar fi medierile din Belarus, toate acestea au rămas necunoscute opiniei publice de acasă.

Dar se dă de înțeles unora sau altora că, dacă nu sunt suficient de pregătiți pentru a obține un raport important, nu le va putea fi încredințat, chiar dacă își exprimă public dorința. Trebuie să te bucuri de o anumită încredere și, dacă așa stau lucrurile, de cele mai multe ori ești solicitat. În cazul meu, uneori președintele comisiei a venit și m-a întrebat dacă n-aș vrea să fac un raport mai complicat. Cu alte ocazii m-am oferit eu și comisia nu a avut nimic de obiectat.

Un lucru pe care am dorit să-l fac a fost acela de a aduce, pentru prima oară, cu titlu de experți, personalități și ONG-uri din România. Știți foarte bine, am colaborat la unul din cele mai dificile rapoarte[114]. Din păcate, a trebuit să intru în guvern și l-am abandonat. Dificultatea lui este dovedită de faptul că de atunci nu a mai avansat deloc. Unele dintre personalitățile cele mai proeminente ale Consiliului Europei mi-au spus că nici nu va avansa.

G.A.: Fără acest context nu aș fi ajuns niciodată să vă spun următorul lucru. După ce ne-ați întrebat dacă acceptăm pregătirea Memorandumului, i-am spus colegei mele Renate Weber: „Vezi, Renate, este singurul român de la Consiliul Europei pe care l-am auzit apelând la specialiști de acasă, intrând cu ei pe piața de oferte europeană".

A.S.: Am avut experți români la trei rapoarte: la cel privind autonomia și secesiunea, la care am colaborat cu d-stră, la raportul privind decomunizarea și la raportul privind controlul serviciilor de securitate internă. Am adus în Consiliul Europei expertiză românească, în afară de contribuția mea ca raportor. Acest lucru, mai ales la început, nu a fost ușor. Orice noutate, orice debut trezește reticență și întâmpină rezistență. Dar după aceea calitatea contribuțiilor a fost foarte apreciată. În felul acesta se poate spune cu adevărat că gândirea românească a contribuit în modul cel mai concret la construirea unei concepții europene. Toate documentele pregătite de noi împreună au intrat în circuitul de idei al Consiliului Europei. Într-o formă sau alta ele au contribuit la limpezirea unor gânduri, la fundamentarea unor decizii, la definirea unor valori.

G.A.: Am simțit pe pielea mea „problema" la care vă referiți în timpul discuțiilor cu președintele Comisiei Politice a Adunării Parlamentare. Când „a comandat" memorandumul, când am vorbit la început despre inițierea și dezvoltarea lui, avea un ton de o descurajantă precauție. Distanță… reticență… După primirea raportului atitudinea s-a răsturnat. Era de-a dreptul caldă și entuziastă.

A.S.: Asta arată exact cum se construiește Europa și cum se construiește prestigiul unei țări în Europa. Ceea ce discutăm acum explică mult mai bine principiul pe care l-am invocat anterior: ce înseamnă să contribui cu experiența ta la realizarea proiectului comun european. Nu cred că România are probleme de secesiune. Dar România are o experiență privind situația și analiza problemelor interetnice. În ceea ce privește decomunizarea, care este și o problemă

114. Este vorba despre Raportul privind autodeterminarea și secesiunea, amintit mai sus.

a României, am adus experiența românească. România nu este un model în această privință care să fie luat și copiat, dar are experiențe pozitive și negative care pot fi folosite spre a realiza proiectul nostru comun.

G.A. : Am fost impresionat de prezența în organismele internaționale a olandezilor. Olanda e numeric la jumătatea dimensiunii noastre. Dar prezența experților olandezi la nivelul diverselor structuri europene e atât de pregnantă încât simți, concret, că Europa se construiește pe spinarea lor.

A.S. : Și sunt atâtea și atâtea țări, nu mari ca teritoriu sau ca populație, dar care au contribuit și contribuie într-o manieră formidabilă la realizarea Europei comune. Prin faptul că vin cu idei valoroase pe care ceilalți le acceptă, adunându-le în patrimoniul comun, ei îmbogățesc și patrimoniul de respect de care se bucură țara lor și oamenii țării respective. Aceasta este cea mai bună manieră de a servi și interesele României, nu abilitățile false în a te dezvinovăți permanent, în a explica întruna de ce la tine este altfel decât la ceilalți și de ce tu n-ai putut să-ți îndeplinești angajamentele, în a te debarasa de obligațiile asumate ș.a.m.d. Și chiar dacă scapi de răspundere pentru obligațiile pe care nu ți le-ai îndeplinit, nu înseamnă că lumea nu observă. Creditul de care te bucuri scade. Cu cât punem mai multe cărămizi la construcția unui edificiu european sau euro-atlantic comun cu atât servim mai mult țara. Și nu eschivându-ne de la îndeplinirea obligațiilor pe care le avem.

O tribună internațională la care să mă afirm

G.A. : Iată o adevărată politică de imagine : să participi la construcția instituțiilor europene. Cu asta putem trece mai departe la cealaltă organizație în care știu că ați fost foarte activ : Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. Cum ați ajuns să reprezentați România la OSCE, ce rezultate ați avut ?

A.S. : În perioada în care am fost prezent în cadrul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, cei care au crezut că trebuie să mi se încredințeze responsabilități superioare n-au fost românii, ci străinii. N-am să uit niciodată susținerea candidaturii mele de către președintele Comisiei Juridice și pentru Drepturile Omului, pentru a-l succeda în poziția foarte importantă pe care a deținut-o. După cum n-am să uit eforturile pe care unii reprezentanți de atunci ai României, printre care ministrul de Externe, d-l Meleșcanu, le-au făcut pentru ca să nu ocup această funcție. Situația a fost de așa manieră încât mulți au crezut că România manevrează printr-o terță țară. Nimeni n-a putut să conceapă că doar o terță țară este cea care te susține iar ai tăi nu. Din cauza aceasta, nu am reușit să obțin mai mult decât funcția de vice-președinte al Subcomisiei pentru Drepturile Omului. Funcție foarte importantă, dar mult mai redusă în competențe decât cea pe care aș fi putut-o obține potrivit susținerii internaționale. Adică dacă la ajutorul internațional s-ar fi adăugat și contribuția românească.

Am făcut această introducere la răspuns pentru că la Adunarea Parlamentară a OSCE am ajuns oarecum dintr-o întâmplare. După ce am fost obligat să demisionez din funcția de ministru de Externe și după remanierea mai largă a guvernului – guvernul Ciorbea fiind înlocuit de guvernul Radu Vasile – s-a eliberat și un loc în delegația României la Consiliul Europei.

G.A.: La OSCE.

A.S.: Nu, la Consiliul Europei. Ar fi fost absolut firesc, ținându-se seama de primirea pe care o aveam acolo, de faptul că multe dintre rapoartele pe care le abandonasem în momentul în care am devenit ministru erau rămase în nelucrare și le-aș fi putut relua, să fiu desemnat spre a ocupa locul PD în delegația la Consiliul Europei. Toată conducerea partidului, fără excepție, a considerat însă că dacă s-ar întâmpla așa aș fi avut o tribună internațională la care să mă afirm. Faptul a fost perceput ca un pericol. Nu conta ce aș fi putut face pentru țară, ci că aș fi devenit puternic, deci periculos în gândul lor, pentru rivalii mei români.

G.A.: Ceea ce nu-i lipsit de adevăr.

A.S.: Recunosc că așa este. Singurul lucru pe care nu l-au luat în calcul a fost că orice tribună internațională mi s-ar da este una la care mă pot afirma. Drept pentru care s-a observat că prin moartea unui regretat prieten, Radu Budeanu, rămăsese vacant și un loc al PD în delegația pentru Adunarea Parlamentară a OSCE. O delegație ignorată de absolut toată lumea până în acel moment. Mi s-a propus deci – și asta cu mare întârziere și cu multe eforturi – mai mult de frica de a nu se face, cum se zice, scandal, funcția de șef al delegației române la Adunarea Parlamentară a OSCE. Ar fi de menționat că Adunarea Parlamentară a OSCE are în mod normal o singură întâlnire pe an – spre deosebire de Adunarea Parlamentară a Consiliul Europei, cu vreo 20. De aceea, parlamentarii români nu o considerau importantă. Pe de altă parte, dacă Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei este puternic structurată și are o existență care deja atinge vârsta unei jumătăți de secol, Adunarea Parlamentară a OSCE a fost creată de abia la începutul anilor '90. Deci, are până astăzi doar opt-nouă ani de existență. Așa încât se credea că ea nu este o tribună la care eu să prezint un pericol pentru alți lideri ambițioși ai PD. Asta explică de ce un om care nu a fost niciodată un lider semnificativ al PD, mă refer la Radu Budeanu, a reușit să obțină locul în delegația parlamentară a României la OSCE. Radu Budeanu era un om cu o imensă experiență în politica externă și cu o mare capacitate de analiză, deci avea calități pentru a ocupa un asemenea loc, dar sunt sigur că nu l-ar fi ocupat dacă s-ar fi crezut că este un loc important.

Ceea ce nu s-a observat este că momentul în care eu am intrat în Adunarea Parlamentară a OSCE era capătul a nenumărate crize și situații destabilizatoare din Europa și din fosta URSS. OSCE începea să recapete, sau putea să recapete, un rol regional important. Consiliul Europei își terminase, practic, politica de

extindere. Devenise aproape o organizație paneuropeană și stabilise principalele repere ale politicii sale și ale valorilor pe care trebuia să le promoveze. Avea acum mai mult o problemă de asimilare a noilor membri, de reducere a decalajului dintre standardele interne ale acestora și valorile sale specifice. Intra într-o perioadă, să spunem așa, mai puțin spectaculoasă, în timp ce OSCE era chemată să rezolve crize concrete și să contribuie politic sau economic la soluționarea problemelor geopolitice, la consolidarea securității și cooperării europene. Cred că am valorificat acest moment istoric important. Așa se face că, deși, cum spuneam, doar o sesiune pe an este prevăzută pentru membrii obișnuiți ai Adunării Parlamentare a OSCE, practic, aproape jumătate din timpul acestor câțiva ani – din 1998 încoace – i-am petrecut în misiuni internaționale ale OSCE.

Cea mai diplomatică soluție din cariera de ministru de Externe

G.A.: Ce misiuni?

A.S.: Una dintre cele mai importante este aceea de președinte al Comitetului ad-hoc pentru Belarus. Pentru mulți poziția ar putea să pară nesemnificativă. Dar este una care vizează menținerea unui anumit echilibru geopolitic, geostrategic, în Europa Centrală. Belarus este o țară a Europei Centrale sau, în orice caz, la limitele Europei Centrale. Belarus este poarta prin care întotdeauna invadatorii au pătruns spre inima Rusiei sau poarta prin care trupele rusești au pătruns către inima Europei. Belarus este o țară care poate să antreneze o anumită orientare politică în Ucraina – chiar vecina României. La fel, în Lituania. Din acest motiv, evoluțiile interne din Belarus preocupă pe foarte mulți. Desigur, Belarus este o țară suverană care trebuie să-și decidă singură destinul. Însă interesul tuturor celor 54 de state membre, interesul general internațional este acela ca decizia să se ia în condițiile unui sistem democratic, ale unui stat de drept.

Iată deci o misiune importantă și dificilă. Nu este nici un secret că în OSCE sunt membre și SUA, și Germania, și Polonia, și Rusia și mulți alții. Pozițiile acestora față de ceea ce se întâmplă în Belarus sunt deseori diametral opuse. Nu este vorba doar de a reconcilia sau de a aduce la un dialog politic lucid forțele politice din Belarus și societatea din Belarus, ci de a corela și a aduce la un numitor comun opiniile diverselor puteri regionale, subregionale sau globale interesate. Aceasta m-a dus atât în Duma de stat, cât și în Congresul american, și la Casa Albă sau la Departamentul de Stat, m-a dus la Parlamentul European și la Uniunea Europeană, la Bruxelles, la Consiliul Europei la Strasbourg, la Berlin și la Varșovia…

G.A.: Dar în primul rând trebuia să vă ducă la Minsk, nu?

A.S. : Evident că m-a dus în primul rând la Minsk. Vroiam doar să arăt că nu este doar o simplă misiune de monitorizare, de observare a ceea ce se întâmplă acolo. Nu este vorba doar să protestăm și să consemnăm, ci să schimbăm și să îmbunătățim. Să ajutăm progresul democratic al țării și al zonei. Pot să spun că a fost pentru prima dată când Adunarea Parlamentară a OSCE a reușit să joace un rol esențial în rezolvarea unei probleme concrete.

G.A. : Anume ?

A.S. : A democratizării în Belarus. A crizei din Belarus. La ora când am preluat misiunea Belarus era izolat internațional. Apărea mai ales o discordanță : izolare față de Vest simultan cu relațiile de parteneriat strategic cu Rusia. Asta reprezintă în sine un element de tensiune internațională mult mai mare decât ar indica-o dimensiunile țării.

Am spus că era pentru prima dată când Adunarea Parlamentară a OSCE s-a implicat cu eficiență în rezolvarea unei probleme delicate și concrete. Este și prima oară când Adunarea Parlamentară a OSCE a reușit să stabilească o relație de cooperare profundă cu partea guvernamentală a acestei organizații. Este și primul caz când s-a stabilit o relație instituționalizată de colaborare între OSCE și organizații mai mult sau mai puțin concurente, cum sunt UE sau CoE. La inițiativa mea s-a realizat așa-numita troică parlamentară : Adunarea Parlamentară a OSCE, Adunarea Parlamentară a CoE și Parlamentul European, care a decis să exprime vocea comună a Europei în Belarus și să acționeze în vederea democratizării Belarus și a integrării acestei țări în comunitatea internațională.

G.A. : Bun, puteți susține că există un succes în privința tacticii Adunării Parlamentare a OSCE. Dar puteți vorbi și despre un succes în Belarus ? Asta contează.

A.S. : Faptul că am reușit să creăm aceste formule de colaborare în afara Belarus demonstrează că strategia lansată acolo merită interesul și respectul. La ora actuală, în Belarus se desfășoară un așa-numit „dialog național" la care participă Puterea, Opoziția și reprezentanții societății civile din această țară.

G.A. : Ca urmare a intervenției OSCE ?

A.S. : Exact. Aceasta a fost ideea pe care am sugerat-o. În context, am inițiat cu multă discreție o întâlnire în România, care s-a și realizat în ciuda opoziției unora din liderii politici români. (Mai mult sau mai puțin politici – dintre ei mi-i amintesc pe Petre Roman și Andrei Pleșu.) Mulți priveau încă la acest dialog cu suspiciune, pentru că nu-și dădeau seama cât de consistent va fi. Eu îl priveam, dacă nu ca pe o instituție propiu-zis democratică, cel puțin ca pe o școală de democrație. În acea țară, până acum, era o totală lipsă de comunicare între diversele segmente ale societății, între Putere și forțele neasociate Puterii. Iată de ce s-a acceptat ideea acestui tip de dialog. În paralel, se mai desfășoară o masă rotundă, tot la inițiativa Adunării Parlamentare, între Opoziția politică cea

mai de avangardă – Opoziție care contestă înseși bazele constituționale ale actualului regim – guvern și experți ai societății civile, împreună cu reprezentanți ai OSCE. Aici se discută problemele organizării unor alegeri libere și corecte în toamna anului 2000 pentru a se ieși din impasul constituțional și politic în care țara se găsește.

G.A.: Știam că ați fost implicat în eliberarea unora dintre liderii politici.

A.S.: Am și scrisori de mulțumire din partea lor. Am purtat discuții îndelungate cu președintele Lukașenko care au condus la eliberarea din închisoare a unor lideri politici. Fostul prim-ministru, care a stat aproape un an în închisoare, a fost eliberat ca urmare a înțelegerii convenite cu președintele Lukașenko. De asemenea liderul partidului social-democrat, liderul creștin-democraților și mulți alții.

G.A.: Efecte vizibile pentru oricine este interesat. Dar ce e a fost cu întâlnirea de la București?

A.S.: Întâlnirea era menită să ofere un loc discret pentru o discuție eliberată de presiuni, în primul rând între reprezentanții Opoziției. La acea dată, ei erau dezbinați, așa cum se întâmplă în mai toate țările în tranziție. Pe de altă parte, se dorea să se asigure articularea eforturilor clasei politice din Belarus cu societatea civilă și, eventual, să se deschidă un dialog între Opoziție și guvern. Am propus ca dialogul să se desfășoare în România, întrucât România era țara președintelui Comitetului ad-hoc OSCE care se ocupa de Belarus. Au fost multe alte țări care au dorit să-și ofere serviciile în contextul dat, întrucât este un element de prestigiu care conduce la creșterea acțiunilor țării pe „piața” internațională dacă astfel de acțiuni se realizează. Bani nu existau pentru așa ceva și am încercat să facem ce se putea face. Am vorbit cu președintele Constantinescu care a fost de acord să ne ofere reședința sa de la Foișor, la Sinaia. Un loc foarte bun după părerea mea, dotat pentru astfel de acțiuni. Am vorbit de asemenea cu Regia Protocolului de Stat să ne faciliteze cazarea invitaților în hotelurile sale, la prețuri rezonabile, pe care le puteam acoperi prin diverse sponsorizări. Am vorbit pentru asta cu prieteni care sunt patroni de societăți comerciale, de restaurante. Deci am făcut o muncă, să spun, voluntară, de sponsorizare. Însă era necesar să dăm, totuși, un cadru minim oficial acestui eveniment. Drept pentru care am rugat ca Parlamentul României și în special Camera Deputaților, în care sunt membru, să preia pur și simplu reprezentarea precum și susținerea organizatorică a întregii acțiuni. Să dea, în acest sens, dispoziții Departamentului de Relații Externe să asigure personalul necesar pentru organizare și, eventual, să accepte ca membri ai Biroului Permanent să ofere oaspeților noștri o masă sau o întrevedere.

Propunerea a fost dintr-un început blocată de reprezentanții PD, cărora li s-a cerut de către conducerea partidului să nu permită realizarea vreunei acțiuni care ar fi putut avea, cum a și avut de altfel, mare ecou internațional. O acțiune inițiată de mine și care ar fi putut să-mi aducă mie prestigiu. Cum mi-a și adus.

În acest context, d-l președinte Diaconescu a primit un telefon din partea d-lui Petre Roman care i-a cerut să blocheze demersul. D-l Diaconescu n-a avut tăria să se opună pe față, dar nici nu l-a lăsat inima să saboteze acest proiect. În asemenea condiții, a încercat să găsească soluții ocolitoare spre a se ajunge la un rezultat favorabil.

În condițiile date, reprezentanții PD în Biroul Permanent al Camerei Deputaților au ridicat problema dacă o asemenea reuniune nu ar fi un amestec în treburile interne ale Belarusului. Au sugerat că ar fi mai bine să fie întrebat Ministerul de Externe asupra chestiunii. Evident că nu putea fi vorba despre un amestec în treburile interne ale Belarus în condițiile în care, cel puțin în acel moment, guvernul Belarus decisese să-și trimită proprii reprezentanți, în care Opoziția și societatea civilă erau prezente și în care organizația în care este membru Belarus, Rusia și România era de acord cu o asemenea operațiune. România nu oferea decât logistica, nu oferea decât cadrul favorabil unei asemenea întâlniri, în timp ce răspunderea politică și-o asuma OSCE. În ciuda bunului simț, s-a acceptat totuși să fie întrebat MAE în ce măsură ideea era salutară sau nu. Aflând imediat de drumul pe care-l apucase întreaga poveste, am contactat persoane responsabile din Ministerul Afacerilor Externe. Unul dintre aceștia mi-a răspuns imediat că acțiunea nu numai că nu este contrară intereselor noastre, dar este pozitivă. Este exact ceea ce-și dorește fiecare țară. Fiind perfect salutară, MAE urma să dea un aviz favorabil „dacă nu cumva de la conducerea ministerului se va aprecia că nu este bună" (sic!).

Din păcate, așa cum se întâmplă adesea la noi, dacă există două posibilități, una bună, una rea, cea care se produce este cea rea. Am primit un semnal de alarmă din partea celor din minister care mi-au spus : „Lucrarea e jos la d-l Pleșu și acolo se pare că se dau dispoziții pentru un răspuns invers decât cel care a fost propus de departamentele de specialitate". Am rugat atunci președinția să mă sprijine. În consecință, se pare că d-l Pleșu, probabil presat și de către d-l Roman, a găsit cea mai diplomatică soluție din cariera sa de ministru de Externe : a cerut șefului de cabinet, care era și secretar general al ministerului – funcție, la noi, foarte mică, în ciuda numelui foarte mare – să semneze în locul ministrului răspunsul favorabil. Acesta a fost trimis în scris, așa cum a fost întocmit de către direcțiile de specialitate ale MAE.

G.A. : Deci un răspuns semnat de Sever Voinescu ?! Nici măcar secretar de stat.

A.S. : Nici măcar secretar de stat. Secretar general, deci o funcție administrativă, un funcționar. Așa. A fost semnată deci hârtia, avizul favorabil fiind dat de către Sever Voinescu, care nu avea efectiv nici o cădere s-o facă, să elibereze un asemenea act...

G.A. : ...un act politic.

A.S. : ...după care d-l Pleșu i-a telefonat d-lui Diaconescu și potrivit relatării oficiale făcute de d-l Diaconescu în Biroul Permanent, i-a spus : „Știți, veți primi

un aviz favorabil scris de la noi, dar eu vreau să spun că nu sunt de acord cu acest aviz și e bine să faceți ca acțiunea să nu se realizeze".

La această intervenție d-l Diaconescu a avut o reacție excelentă. S-a prezentat cu adresa MAE, favorabil scrisă, în Biroul Permanent și a anunțat că, pe de altă parte, are un telefon cu un aviz nefavorabil, oral, și a cerut Biroului să ia decizia care se impune. Vă dați seama că Biroul a explodat în aer față de această manevră și i-a cerut imperativ ministrului Pleșu să-și spună un punct de vedere, scris și definitiv, lăsând la o parte asemenea jocuri. Rezultatul a fost că, sub presiunea scandalului izbucnit și pus în fața unei situații pe care evident sperase că o va evita, d-l Pleșu a trebuit să semneze și să dea un aviz final favorabil.

G.A. : Din câte îl cunosc eu, nu acesta este stilul de comportament al d-lui Pleșu. Dar d-l Pleșu are o ciudată sensibilitate la presiunile d-lui Roman. Am văzut asta manifestându-se în 1990 și, paradoxal, se manifestă la fel de intens și acum, în anul 2000[115]. Nu-mi pot explica acest comportament ciudat pentru personalitatea d-lui Pleșu decât printr-o comandă a lui Petre Roman.

A.S. : Sunt absolut de acord cu d-stră. Eu nu cred că d-l Pleșu a avut, în sine, ceva împotriva respectivei acțiuni. În cel mai rău caz o ignora, nu i se părea esențială. E limpede că cineva a intervenit și acest cineva este cel mai probabil chiar Petre Roman. Însă modul în care ulterior d-l Pleșu a „rezolvat" problema este grăitor pentru un anumit tip de caracter. Evident, și-a dat seama că nu poate pune în scris un aviz negativ. Atunci a împins semnătura către o persoană fără importanță și care, evident, nu făcuse gestul fără să i se fi cerut de ministru însuși să-l facă. După care a crezut că poate să blocheze lucrurile printr-un telefon dat d-lui Diaconescu. Eu trebuie să notez aici abilitatea și inteligența excepționale ale d-lui Diaconescu, care a găsit în fond cea mai bună soluție pentru a tăia nodul gordian : soluția transparenței. A arătat întreaga mașinațiune Biroului Permanent, după care Biroul Permanent a făcut restul, respectiv, i-a explicat d-lui Pleșu în termeni extrem de limpezi că nu înțelege să fie manipulat. L-a pus în fața propriei răspunderi. Moment în care d-l Pleșu nu a mai avut altceva de făcut decât să semneze el însuși avizul favorabil pe care colaboratorul său îl semnase anterior.

G.A. : Și, ca urmare, reuniunea a putut să se desfășoare…

A.S. : Ca urmare, reuniunea a putut să se desfășoare. De atunci se vorbește în toate documentele internaționale despre „Procesul de la București". Un proces care a început la București și a condus la rezultate remarcabile : printre altele, la unificarea Opoziției, la primul program național de dezvoltare a Belarus realizat

115. Când d-l Andrei Pleșu a acceptat, la invitația lui Petre Roman, situația compromițătoare de a intra pe lista Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, violând legea accesului la dosare și sfidând astfel principiul fundamental al respectului legii.

de Opoziție ca alternativă la programul pe care îl aplică guvernul, a condus la masa rotundă guvern-opoziție-societate civilă și comunitatea internațională. A condus la dialogul cu președintele Lukașenko și cu ceilalți factori din guvernul Belarus. Toți cei care vorbesc despre „Procesul de la București" nu fac doar un gest de delicatețe și de recunoștință pentru România, luând-o astfel în seamă și marcând implicarea ei pozitivă, ci reflectă o realitate autentică. Chiar dacă problemele Belarusului nu se vor rezolva prea curând, întrucât acolo complicațiile sunt foarte mari, exercițiul efectuat de noi este și va rămâne un succes. Soluția politică numai pe o asemenea linie se va putea găsi.

Din acest moment, misiunea mea s-a încheiat

G.A.: Exemplul mi se pare spectaculos. Și cu greu poate fi echivalat cu altceva. Totuși, alte misiuni în cadrul OSCE?

A.S.: Împreună cu un coleg german am realizat un grup de contact și de informare pentru Serbia. Am fost la Belgrad, eram probabil primii parlamentari care s-au dus acolo după bombardamentele NATO și am participat la o dezbatere foarte importantă cu partidele de opoziție și societatea civilă. Cazul mi se pare foarte important pentru că ilustrează maniera de a arăta cetățeanului sârb că Iugoslavia este dorită în comunitatea internațională, dar și o cale de a evita impresia că liderii Opoziției sârbe sunt chemați în străinătate spre a primi instrucțiuni cum să-și dea jos guvernul formal legitim. Am participat, de asemenea, la alegerile din Slovacia și la monitorizarea alegerilor din Federația Rusă. Ambele cu o încărcătură politică specială. Primele au condus la sfârșitul regimului Meciar; cele din urmă, la stabilirea succesorilor lui Boris Elțîn.

Un lucru pe care l-am făcut cu mare plăcere a fost să pregătesc un raport pentru cea de-a doua conferință internațională pentru cooperare economică subregională, un raport care a vizat cooperarea în Europa de Sud-Est în vederea asigurării securității energetice. În documentul final al acestei conferințe au fost reținute câteva idei ale raportului meu, printre care și aceea de a se realiza o Comunitate Energetică a Europei de Sud-Est.

Un alt moment important din activitatea mea este și participarea la conferințele organizate de OECD împreună cu OSCE în ceea ce privește combaterea crimei organizate și a corupției. Din cauza aceasta am și fost invitat să particip într-un forum european permanent, instituționalizat, pentru combaterea corupției și a crimei organizate. În fine, o altă misiune încredințată a fost pregătirea unui raport privind rezolvarea problemei minorităților pe calea dezvoltării statului de drept și a alegerilor libere, context în care am abordat mult mai multe probleme legate de minorități. Raportul a fost prezentat în cadrul unui seminar internațional organizat în Turcia, la Antalya[116].

116. Luna aprilie, 2000.

Munca mea a avut totuși de suferit întrucât, din toamna anului 1998, PD mi-a retras mandatul de membru al delegației române la OSCE. În atari condiții, am fost menținut acolo într-o formulă pentru care nu prea existau precedente. S-a spus : „Este un parlamentar dintr-un parlament al unei țări membre și îl menținem în structurile noastre, chiar dacă nu este formal membru al Adunării, pentru că avem nevoie de contribuția sa".

Astfel, datorită misiunilor mele internaționale, eu am participat la toate întâlnirile structurilor de conducere ale Adunării Parlamentare a OSCE în timp ce delegația României nu a putut să participe la cele mai multe dintre ele întrucât nu este reprezentată în acele structuri. Recent, la seminarul de la Antalya privind problemele minorităților, am avut în față o imagine care mi-a lăsat un dublu sentiment, un gust dulce-amar : toți delegații români aveau în față o plăcuță cu numele țării, scris mare, „România", dar n-aveau și numele lor ; în timp ce în fața mea era scris „Adrian Severin", președintele comitetului etc. și mai mic, dedesubt, „România". Cred că această imagine este importantă pentru a vedea cum trebuie să promovăm România și ce interese are ea. România n-are nevoie de reprezentanți anonimi care stau printr-un joc procedural în spatele unei tăblițe pe care scrie numele țării. România are nevoie de personalități cunoscute și recunoscute, care nu uită însă niciodată să alăture numelui lor numele țării din care vin. Cred că în felul acesta dăm țării și nu luăm de la țară.

G.A. : Asta are probabil legătură cu oferta de a candida la președinția Adunării Parlamentare a OSCE. Dar pentru a ajunge acolo a trebuit să faceți parte din delegația română.

A.S. : În Adunarea Parlamentară a OSCE s-a format la un moment dat un curent puternic care a ajuns la concluzia că persoana cea mai dezirabilă, provenind pentru prima dată din Europa Centrală și de Est, pentru a prelua președinția Adunării aș fi eu. Acest curent s-a întărit cu timpul. Existau, desigur, și alți candidați și alte interese, însă practic majoritatea celor bine informați din cadrul Adunării Parlamentare susțineau că eu aș reprezenta candidatura cea mai puternică. Având o singură vulnerabilitate majoră și anume aceea de a nu fi susținut de propria mea țară.

A.G. : Spuneți că exista chiar de la început o majoritate pentru d-stră ?

A.S. : La un moment dat a existat o majoritate care ar fi fost rapid consolidată în măsura în care România s-ar fi exprimat în favoarea mea. Din păcate, foarte mulți dintre cei care mă susțineau inițial au prins a gândi că riscă să îndepărteze alți candidați și să se trezească în ziua alegerilor că România nu îmi oferă nici măcar legitimație de intrare. Evident că nu poți să participi la alegerile pentru președinția unei adunări din care nu faci parte. Or, fără să fii membru în delegația țării tale, nu ești membru al Adunării Parlamentare a OSCE.

G.A. : Care a fost atitudinea oamenilor politici de la noi ? Interesul României pentru a avea un român lider la Adunarea Parlamentară mi se pare mai mult decât evident.

A.S.: Eu i-am informat, pe la începutul anului 1999, de când această problemă s-a pus, pe toți liderii importanți ai politicii românești. Evident, pe șeful statului, pe președinții Camerelor ș.a.m.d. Toată lumea a spus: „Da, e o idee excelentă. Nu avem nimic de pierdut, ci doar de câștigat”. Și mi-au promis că îmi vor da tot sprijinul. De la această declarație și până la lucruri concrete a existat însă un abis. Prin februarie 2000, solicitând o scrisoare de recomandare informală din partea președinților celor două Camere, care să fie adresată colegilor lor din alte parlamente europene, în nume personal, spre a da sentimentul că există totuși o dorință românească de a ocupa un asemenea post, d-l Ionescu-Quintus a refuzat pur și simplu să semneze. A declarat că pentru asta trebuie să aibă acordul lui Petre Roman. D-l Diaconescu, la rândul său, a spus că în prealabil vrea să aibă cel puțin o discuție în Biroul Permanent al Camerei, deși nu era vorba de o candidatură națională, ci de candidatura unei persoane, a unui deputat. Recomandarea s-ar fi dat în nume propriu și nu în numele Parlamentului României. (Sigur că numele propriu era numele președintelui Parlamentului României, ceea ce dădea greutate recomandării.) În Biroul Permanent, la opoziția reprezentanților PD, s-a decis să nu se înainteze o astfel de scrisoare din partea președintelui Camerei Deputaților, nici măcar cu titlu informal.

A urmat, în luna aprilie 2000, sesiunea Biroului Permanent extins al Adunării Parlamentare a OSCE. În mod tradițional, această întâlnire de primăvară a conducerii Adunării Parlamentare[117] este folosită și pentru definitivarea listei neoficiale a candidaturilor pentru diverse funcții de răspundere pentru care au loc alegeri – întotdeauna în luna iulie. În consecință, din aprilie-mai până în iulie are loc ultima și cea mai intensă perioadă de „campanie electorală” pentru conducerea Adunării Parlamentare a OSCE, precum și consultările la nivel național și internațional, în scopul corelării pozițiilor cu privire la candidații de susținut.

Întrucât la Antalya urma să se desfășoare, imediat după ședința Biroului Permanent, și seminarul pe problema minorităților naționale despre care am vorbit anterior, au fost invitați să facă deplasarea și parlamentari din diverse țări, chiar dacă nu erau membri ai Biroului. Printre ei se afla și un număr de români. Cu acest prilej s-au produs două evenimente. Pe de o parte, constatându-se că în ceea ce mă privește am o candidatură nesigură din lipsa unei susțineri naționale, un număr relativ însemnat de membri marcanți ai Adunării, care nu se gândiseră anterior la aceasta, s-au simțit încurajați să-și avanseze candidatura. S-a muncit mult în lunile următoare pentru a-i face să și-o retragă. Pe de altă parte, mulți dintre cei care își puseseră speranța în mine s-au adresat aproape ultimativ românilor aflați acolo, cerându-le să-și precizeze poziția față de mine. Li s-a sugerat foarte străveziu că în lipsa unui motiv extrem de convingător în măsură să explice de ce România se opune promovării unui român în fruntea Adunării Parlamentare a OSCE, țara noastră va suferi o imensă pierdere de

117. Asemenea reuniuni au loc în fiecare an.

prestigiu care va afecta și șansele altor români de a primi funcții importante în structurile internaționale. Mi-l amintesc, astfel, pe deputatul Cristian Rădulescu, șeful delegației parlamentare române, cum, „prins în colț", și-a tras aer în piept – gândindu-se, desigur, la neplăcerile pe care urma să le aiba acasă – replicând: „Dacă spuneți că un român are șansă să devină președinte al Adunării Parlamentare a OSCE, fiți siguri că România îl va sprijini". Aceste cuvinte au fost luate drept angajament deși, evident, încă nu erau. Ele nu puteau fi atunci decât reacția, unica posibilă, a celui care vorbea.

Discuțiile de la Antalya, chiar dacă informale, mi-au oferit ultimele elemente spre a putea întocmi un memoriu explicativ asupra întregii situații, prin care să cer tuturor autorităților române să iasă din ambiguitate și să-și asume răspunderea unei conduite clare.

Materialul a fost redactat într-un limbaj rece și trimis către președinții Camerelor, către președintele statului, către ministrul de Externe și către președinții principalelor partide parlamentare de opoziție, urmând ca aceștia să decidă. Tuturor destinatarilor – nu șefilor lor de cabinet – le-am solicitat să confirme primirea, într-o condică specială pe care o păstrez și astăzi ca amintire. Toți știau deci că nu vor mai putea spune că nu au cunoscut cazul. Din acel moment eu am considerat că misiunea mea s-a încheiat. Reușisem să duc lucrurile până aici și să fac ca o candidatură, românească în ultimă instanță, să fie considerată drept una dintre cele mai puternice pentru ocuparea prestigioasei funcții de președinte al Adunării Parlamentare a OSCE. Mai departe era rolul conducerii României de a valorifica sau de a da cu piciorul șansei create, cu atât mai mult cu cât, ca urmare a unei propuneri promovate tot de mine, în 1998, Sesiunea Anuală a Adunării Parlamentare a OSCE în anul 2000 trebuia să aibă loc chiar la București.

O solidaritate fără prea multe precedente

A.G.: Prestigioasa și funcționala funcție de președinte al Adunării Parlamentare a OSCE se corelează și cu viitoarea președinție în exercițiu a României.

A.S.: Nu este vorba, într-adevăr, de o funcție onorifică. Corelarea ei cu președinția României în cadrul dimensiunii guvernamentale a OSCE[118] va crea șansa unei performanțe excepționale. Eu am avertizat asupra acestui lucru pe cei în drept. Mai departe am considerat că misiunea mea este îndeplinită, în sensul că am făcut tot ceea ce putea depinde de mine. Dacă România, am zis, va arăta interes și va sprijini o asemenea candidatură în timp util – ceea ce nu înseamnă nici pe departe cheltuiala de bani care s-a făcut zadarnic pentru promovarea

118. Candidatura României la președinția OSCE a fost lansată în 1997, în perioada mandatului lui Adrian Severin.

d-lui Caramitru pentru o funcție la UNESCO –, atunci șansele mele sunt foarte mari. Dacă nu, vom fi dat un alt exemplu de manieră în care România înțelege să-și promoveze interesele în lume, punând înainte ranchiune, antipatii și interese meschine.

Trebuie să mărturisesc că procedând astfel am mizat și pe faptul că în plin an electoral nici un politician român nu-și putea permite să fie dovedit ca unul care a contribuit la eșecul unei candidaturi românești, eșec consumat chiar la București.

G.A.: Astăzi știm că urmarea acestui Memorandum a fost cea așteptată. Presa a reacționat prima, întrucât un document cu o asemenea circulație nu putea rămâne secret, nici să treacă neobservat. Practic, principalii actori politici au fost somați de câteva ziare să ia atitudine.

A.S.: Și pe acest plan s-a consumat o întreagă odisee. S-a încercat ascunderea problemei de ochii opiniei publice. Mai mulți jurnaliști s-au plâns că știrile sau articolele pe această temă erau scoase din ziar în ultimul moment, în mod misterios. La sesizarea și la rugămintea lor, am discutat cu unii directori de ziar sau redactori-șefi pe care îi cunoșteam mai bine. Aceștia au dat dispoziții ca articolele respective să fie publicate. Totuși, ele nu au apărut decât, cel mult, într-un târziu, după alte intervenții.

G.A.: Frumos! Felul în care se tratează la București reprezentarea României! Să rememorăm însă faptele până la capăt. După semnalele presei, așa palide cum vor fi fost ele – eu însumi am prezentat un comentariu pe această temă la *Europa liberă* –, oamenii politici au fost obligați să ia și ei poziție publică. Prim-vicepreședintele PNL, Valeriu Stoica, și-a exprimat printre primii susținerea. Au urmat lideri ai PNȚCD, PDSR, UFD, ApR și așa mai departe. La mijlocul lunii mai 2000, în fine, Birourile reunite ale celor două Camere și apoi Parlamentul în plenul Camerelor reunite au votat – cu o singură abținere – revenirea d-stră în delegația României, pentru a vă depune candidatura la președinția Adunării Parlamentare a OSCE. Chiar și parlamentarii PD au votat „pentru". Pe această bază, președinții Camerelor au semnat scrisoarea de susținere pe care ați solicitat-o încă din iarnă. Ministrul de Externe, Petre Roman, a fost pus în situația de a cere diplomaților români să facă demersuri în sprijinul candidaturii d-stră. Este de remarcat mai ales gestul PNȚCD, de a-și retrage un membru din delegația Adunării Parlamentare, spre a vă oferi un loc de titular.

A.S.: Lucrurile s-au desfășurat așa cum le-ați descris. Gestul PNȚCD merită evidențiat, în particular rolul jucat de deputatul Vasile Lupu. El a fost unul dintre foarte puținii oameni politici, dacă nu chiar singurul, care m-au susținut în momentele cele mai grele, fiind convins că astfel își face datoria față de țară. D-l Lupu a fost acela care a îndrăznit să se opună presiunilor și amenințărilor liderilor PD, în 1998, când aceștia au început campania pentru excluderea mea din delegația României la Adunarea Parlamentară a OSCE. Datorită dânsului

procedura de excludere s-a întins până în februarie 1999. Tot-d-l Lupu a fost printre cei mai activi membri ai Biroului Permanent al Camerei Deputaților care a sprijinit finanțarea misiunilor mele în străinătate, misiuni exercitate în numele OSCE.

Trebuie să știți că, într-o vreme, cam până la jumătatea anului 1999, au existat politicieni, dintre primii zece în ierarhia României, care dădeau telefoane ambasadorilor străini acreditați la București spre a le cere – evident, neoficial, dar insistent – să zădărnicească întâlnirile pe care le aveam cu demnitari de prim rang din țările lor. Evident, aceștia nu zădărniceau nimic, dar mă informau imediat asupra demersurilor respective. Nu o dată mi-a crăpat obrazul de rușinea țării ascultându-le comentariile.

Tot astfel, am fost obligat pentru o vreme să apelez la sponsorizări private spre a-mi suporta cheltuielile de deplasare ca parlamentar român în exercițiul unui mandat OSCE. Ziarul *Ziua* mi-a achitat unele călătorii – sub cuvânt că, fiind editorialist acolo, am de efectuat și documentări în folosul lui. În limbuția generală care domnește la noi este de admirat discreția cu care redacția ziarului a știut să nu facă deloc caz de aceste contribuții financiare.

Când nu am avut loc în Parlament, nici unde să-mi așez hârtiile, tot d-l Vasile Lupu mi-a oferit spațiu într-unul din birourile pe care le avea ca șef al delegației române la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. În fine, tot dânsul a instrumentat retragerea unui membru PNȚCD din delegație, spre a mi se oferi locul fără de care nu puteam candida.

În același cadru, aș dori să-l menționăm și pe deputatul PNȚCD Sturza-Popovici care fără nici o ezitare s-a oferit să devină din membru titular, membru supleant al delegației române, spre a-mi permite să candidez. N-am să uit ceea ce mi-a spus când i-am mulțumit pentru gest: „Eu nu am nici-o șansă să ajung președintele Adunării. România are mai multă nevoie de tine decât de mine". Este de comparat această atitudine cu cea a liderilor PD care, până a rămâne singuri, au refuzat să mă sprijine chiar și pentru ocuparea unuia dintre cele zece posturi vacante de supleant în delegația română.

Pentru corectitudine față de adevărul istoric, sunt dator să amintesc că și PDSR se declarase gata să-mi asigure unul dintre locurile sale de supleant, în chiar ziua în care PNȚCD și-a făcut publică oferta. De asemenea, liderii PDSR au adoptat în structurile de conducere ale Parlamentului o atitudine rațională în sprijinirea mandatului meu internațional. Ei au socotit însă că prima îndatorire nu le revine lor, ci celor din coaliția de guvernământ.

Ar fi de adăugat și faptul că până la anunțarea sprijinului politic și în condițiile evocate, am avut concursul experților și personalului administrativ de la Parlament și al diplomaților din MAE. Ei au cooperat, adesea cu teama de a nu li se reproșa că lucrează, chipurile, pentru mine. Acești așa-zis birocrați s-au dovedit, în istoria pe care o depănăm acum, mai patrioți și mai clar-văzători decât „aleșii poporului".

G.A.: La 11 iulie 2000, Adunarea Parlamentară a OSCE v-a ales președinte, delegații v-au aclamat, v-au aplaudat la scenă deschisă. O victorie care lăsa în urmă o pleiadă de aspiranți dintre cei mai puternici, din Austria, Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Ungaria și chiar din Danemarca, reprezentată prin președinta în funcție care dorise un al treilea mandat. Finalul acesta poate fi socotit cumva o surpriză?

A.S.: Mulți, cei mai mulți, chiar și prietenii apropiați din țară și din străinătate, s-au îndoit că președinția Adunării Parlamentare este un proiect pe măsura puterilor noastre. Unii s-au îndoit până în ultimul moment. Lupta a fost palpitantă până în ultima clipă.

G.A.: Nu știu câți realizează că președinția Adunării Parlamentare a OSCE este cea mai înaltă demnitate într-o organizație interguvernamentală obținută de către un român prin competiție, de la Nicolae Titulescu până astăzi[119]. Aproape în totalitate, un succes personal. Cum credeți că este privit acest succes în mediile politico-diplomatice românești?

A.S.: Eu cred că toți, prieteni, critici, adversari au acum dovada că se poate câștiga în competiția internațională, în ciuda tuturor obstacolelor. În plus, un succes atât de important a depins de exprimarea, în final, a unei adevărate solidarități naționale, așa cum am povestit. Este o solidaritate fără prea multe precedente.

G.A.: O solidaritate care a presupus o bătălie dată aici, în țară, cu politicienii români, pentru că susținerea din străinătate v-a fost de la început asigurată. Chiar într-un mod care cere o analiză amănunțită și o s-o fac întrucât merită atenția cititorilor. Ați beneficiat de susținerea unanimă a delegației Statelor Unite și chiar a întregului bloc american, dacă avem în minte și parlamentarii canadieni. În același timp, s-a pronunțat în favoarea d-stră, cu aceeași fermitate, delegația Federației Ruse împreună cu statele desprinse din fosta URSS. Or, se știe că aceste două grupuri nu sunt întotdeauna în consens. În cele mai multe din problemele delicate, parlamentarii ruși și americani nu votează la fel.

Ați fost susținut și de grupul țărilor nordice care, de regulă, nu ține partea României, cu atât mai puțin cu entuziasmul arătat cu această ocazie. Parlamentarii germani și austrieci, ca și cei englezi, au făcut *lobby* pentru d-stră, deși ei avuseseră la un moment dat candidați proprii. Parlamentarii din Europa Centrală și de Sud-Est s-au pronunțat la fel. O mențiune specială merită poziția delegației ungare care s-a pronunțat în favoarea candidatului român deși exista și unul maghiar (!).

Interesantă mi s-a părut și atitudinea în cadrul grupurilor politice. Susținerea grupului social-democrat este mai puțin surprinzătoare, având în vedere legăturile despre care ați și vorbit în acest volum. A doua zi după votul favorabil al

119. Nicolae Titulescu a fost ales de două ori președinte al Ligii Națiunilor.

grupului social-democrat – cel mai numeros din cadrul Adunării Parlamentare –, s-a anunțat însă că sunteți sprijinit și de grupul liberal. Iar în final, după dezbateri furtunoase, care s-au prelungit câteva zile, grupul creștin-democrat, în rândurile căruia se găsea și un candidat francez, a luat hotărârea de a nu-și prezenta propriul candidat și de a-i lăsa pe membrii săi să voteze fiecare potrivit propriilor opțiuni. Poziția aceasta a fost ultimul element care l-a făcut pe contracandidatul francez să renunțe în favoarea d-stră[120]. Cum s-a ajuns aici ? Cum s-a obținut un consens internațional într-o chestiune care, firesc, ar fi motivat o pleiadă de atitudini ?

A.S. : Într-adevăr, se poate spune că obținerea unei astfel de susțineri este o performanță. Eu vă pot comunica ce au zis membrii Adunării : unii au considerat importante analizele mele în domeniul geostrategic ; alții, pe cele economice ; o altă categorie s-a referit la pozițiile mele în privința drepturilor omului și în special a minorităților. S-a considerat relevantă experiența de negociator. Unii au mărturisit că li se pare important pentru un președinte al Adunării Parlamentare să poți vorbi coerent, în mai multe limbi, chiar improvizând. Dar ca să arăți toate acestea trebuie să fii în contact cu lumea internațională mult timp, să ai continuitate. Concluzia ar fi nevoia ca reprezentanții României în lume să se manifeste în plan internațional suficient de mult timp pentru a convinge asupra posibilităților lor.

Aș pune însă accentul pe un alt aspect. În activitatea internațională, abilitățile tale specifice trebuie folosite pentru a servi problemele comune, realizarea proiectului comun, și nu exportării necazurilor naționale partenerilor externi. Mulți vor spune că acesta nu este patriotism. Le voi răspunde că abia asta înseamnă patriotism. A promova interesele țării tale înseamnă să convingi că ea are un rol de jucat în lumea de azi. Nu poți primi decât din ceea ce dai. Trebuie renunțat la logica jocului cu sumă nulă[121] pentru o logică a strategiei proiectelor comune. Diplomația distributivă – prin care fiecare încearcă să ia cât mai mult din plăcinta colectivă – trebuie înlocuită cu diplomația integrativă, prin care fiecare câștigă din valorificarea în comun a ceea ce a fost pus în comun. Logica contractului de vânzare-cumpărare, presupunând confruntarea dintre unul care dorește să vândă cât mai scump și altul ce vrea să cumpere cât mai ieftin, trebuie să facă loc logicii contractului de asociere, presupunând o alăturare de capacități în vederea maximizării unui profit comun. Cu cât ești mai prezent în această asociere, cu cât aportul tău este mai mare, cu atât vei avea dividende mai mari. Așadar, politica internațională poate fi privită și ca un joc în care se dă și se ia. Cu cât dai mai mult, cu atât iei mai mult. Dar, ca în orice investiție, mai întâi trebuie să investești, după aceea o să primești.

---

120. Ca urmare a ieșirii din cursă a contracandidaților din Ungaria și Franța, Adunarea a „ales” prin aclamații și nu printr-un vot propriu-zis.
121. Adică, dacă ai câștigat ceva, înseamnă că altcineva a trebuit să piardă tot atât, și invers.

În al treilea rând, trebuie știut că în politică succesul se bazează doar 25% pe abilitate și 75% pe caracter. Iar abilitatea nu trebuie confundată cu necinstea. A fi abil înseamnă să-i întreci pe alții – în inteligență, știință, clarviziune, spirit de prevedere, anticipație etc. Morala politicii internaționale – ca și a celei interne, de altfel – nu este cea a milei (mila este cea mai detestabilă dintre virtuți, întrucât se asociază mai întotdeauna cu nedreptatea), ci morala competiției.

Soliditatea relațiilor internaționale se bazează pe încredere. Iar încrederea se construiește pe transparență, sinceritate, onestitate și loialitate. Așa ajungem la caracter. Care mai înseamnă și curajul de a-ți expune cu claritate punctul de vedere în fața oricui, curajul de a respecta și a arăta înțelegere față de punctele de vedere opuse, curajul de accepta că nu ai avut dreptate atunci când constați că există argumente în acest sens. Cei care spun fiecăruia ceea ce vrea să audă și se pleacă după cum bate vântul, se pot bucura de succes pe termen scurt. Dar falimentează sigur pe termen lung. Cei cinstiți vor fi susținuți chiar și de aceia care nu le împărtășesc ideile sau opțiunile.

În al patrulea rând, strategia campaniei „pro-OSCE" s-a bazat pe promovarea unor principii în jurul cărora am putut coaliza mulți parlamentari. Un principiu a fost acela al alegerii unui președinte care să fie produs al procesului OSCE, care să-și fi câștigat prestigiul în interiorul OSCE, lucrând pentru OSCE. Ceea ce intra în contrast cu tendința de a pune în fruntea Adunării Parlamentare o persoană cu un rol onorific, transferându-i doar un prestigiu de imagine alături de cel pe care l-a acumulat în fruntea unui parlament național. Am subliniat cu orice prilej că prin persoana președintelui ales vom da un mesaj politic privind Adunarea Parlamentară pe care ne-o dorim. Și aceasta ar trebui să fie un organism dinamic, eficient și cu profil propriu – nu onorific, inactiv și marginal.

Un alt principiu pe care l-am susținut a fost cel al unei echilibrate reprezentări regionale la conducerea Adunării Parlamentare a OSCE. Am insistat asupra faptului că a venit momentul ca la conducerea Adunării Parlamentare să fie ales și un reprezentant al Europei Centrale, de Est și de Sud-Est. Altminteri, degeaba mai vorbim despre unificarea Europei. Cred, într-adevăr, că Europa de mâine nu poate fi una a standardelor definite în Vest și aplicate în Est, a modelelor transferate din Occident în Orient. Ea va fi ori o sinteză a valorilor și experiențelor istorice ale tuturor societăților membre, ale tuturor popoarelor europene, ori nu va fi deloc. Se pare că, cel puțin pentru moment, și acest principiu a fost acceptat. Deși, credeți-mă, nu a fost ușor.

Oricum, promovarea principiilor menționate a redus, pe măsura acceptării lor, lista candidaților cu șanse la președinția Adunării Parlamentare a OSCE, mărind în mod corespunzător perspectivele mele. S-ar putea spune, în acest sens, că este important să fii exponentul unor nevoi, al unor așteptări generale. Dacă nu ai de dat nimic din ceea ce se cere, nu ai nici căutare, indiferent care îți sunt calitățile personale.

17

Viitorul României în context regional și global

Noul Ierusalim și a Treia Romă

G.A. : Suntem la sfârșitul discuției. Ca ultime cuvinte, spuneți-mi : cum percepeți așezarea României în context regional și global în următorii ani ? Cum credeți că va evolua acest context, având în vedere că anul 2000 este anul când a fost ales Vladimir Putin în Rusia ; că România a început negocierile cu Uniunea Europeană iar NATO a trecut de primul val al extinderii și trage concluzii din actuala situație din fosta Iugoslavie și Balcani ?

A.S. : Cred că România ar trebui să-și recapituleze țintele și să stabilească exact ceea ce-și dorește. În privința asta, pentru mine lucrurile sunt relativ clare : România trebuie să-și definească un destin în spațiul occidental european și euro-atlantic. Chiar insist : România este o țară cu o vocație euro-atlantică, nu numai cu vocație europeană. Dacă acestea sunt obiectivele, ar trebui să facă tot ceea ce o conduce spre aceste obiective, nu ceea ce o conduce spre altceva.

O a doua idee : spre a-și rezolva problemele sale interne și internaționale România trebuie să gândească subregional și regional. România nu mai poate să-și rezolve problemele sale strict pe plan intern. Asta și datorită dificultăților pe care le-am tot acumulat în economie și în societate, dar și din cauza modului în care lumea evoluează. Ca să putem avea un cuvânt de spus, trebuie să definim exact locul de unde suntem. Din acest punct de vedere răspunsul nostru ar trebui să fie clar : suntem o țară a Europei Centrale. Nu una balcanică – deși asta nu ar înseamna nici o decădere. Balcanii nu sunt mai prejos decât noi și noi nu suntem mai presus de ei. Pur și simplu, nu suntem de acolo.

Pe de altă parte, evident, avem o poziție specială în Europa Centrală. Poziția aceasta ne face cel mai important pod între Europa Centrală și Europa de Sud-Est care, după părerea mea, constituie extensia sud-est europeană a Europei Centrale. De vreme ce avem un rol de jucat în zonă, trebuie să dezvoltăm concepția noastră *în* și *pentru* Europa de Sud-Est, pentru zona sud-dunăreană. Suntem la Marea Neagră și pentru asta avem de construit o altă concepție privind și Transcaucazia. Suntem în poziția ca, împreună cu Polonia, să formăm un triunghi care să conducă la ancorarea Ucrainei în spațiul valorilor și al gândirii europene. Iată câteva elemente de construcție a poziției românești față de viitorul regiunii.

G.A.: D-le Severin, argumentele d-stră au fost în principal următoarele: noi suntem parte a Europei Centrale, avem și această poziție, deasupra Balcanilor, și avem și ieșirea la Marea Neagră. Puneți deci accentul pe așezarea geografică a țării. Nu pe aspecte ce definesc tipul ei de civilizație. Cineva ar putea propune accente foarte diferite. De pildă, nu apartenența la Europa Centrală ar conta, ci mai curând apartenența la spațiul ortodox. Dintr-o astfel de perspectivă viitorul României ar fi expresia competiției dintre două zone de civilizație: una ar fi spațiul ortodox, a cărui inimă bate în zona Federației Ruse și care se întinde peste Iugoslavia unindu-se, paradoxal, cu Grecia; alta ar fi spațiul catolic și protestant, care merge de la Carpați până la Atlantic și își are, poate, creierul la Vatican iar inima la Berlin, ori undeva pe axa Berlin-Paris. Ar mai putea fi România, dintr-o astfel de perspectivă, occidentală, europeană și euro-atlantică?

A.S.: Înainte de un răspuns direct, aș face observația că din enumerarea marilor spații culturale care se întâlnesc, pentru a se ciocni în centrul Europei, ați omis islamul și neo-protestantismul. E adevărat că până în prezent nici una dintre acestea nu a creat o civilizație specifică pe continentul european. Ambele sunt însă într-o puternică expansiune și vor influența, cred, datele problemei.

Aș atrage atenția și asupra unui mit care s-a creat în legătură cu „toleranța" și „flexibilitatea" catolicismului și protestantismului, prin contrast cu intoleranța și inflexibilitatea ortodoxismului. Conservatorismul aparent al ortodoxismului vine din caracterul structural defensiv al strategiei sale. Chiar atunci când țarii pravoslavnici s-au războit cu imperiul otoman, nu au făcut-o spre a-i converti la ortodoxie pe musulmani, ci spre a-și apăra credința, a conserva identitatea creștinilor. Ortodocșii și-au tăiat propriile capete spre a se creștina. Poate de aceea este ortodoxismul aplecat spre autocefalie. Catolicii au tăiat capetele altora, făcând din prozelitism o adevărată politică. O anumită formă de expansionism, care nu a putut folosi și nu a folosit exclusiv mijloace militare, ci a apelat la diverse forme de persuasiune diplomatică, a sugerat existența unei atitudini liberale. Pe de altă parte, din discuțiile purtate de mine la Vatican sau cu reprezentanți ai Vaticanului, am constatat că, dincolo de discursul ecumenic despre unitatea sau conviețuirea religiilor, îngrijorarea privind expansiunea sectelor neoprotestante și a islamismului în Europa prezintă accente aproape identice cu preocupările ierarhilor ortodocși.

Ceea ce se întâmplă în prezent în Caucaz și în Balcanii de Vest, dar și dezbaterile, adesea aprinse, privind prezența și statutul comunităților musulmane din Germania, Austria și Franța, pot fi privite și ca expresie a ciocnirii dintre creștinism și islam, atât la periferia, cât și în centrul Europei. Democrația nu pare prea bine echipată pentru a apăra civilizația și cultura europeană de penetrarea culturii musulmane. Iar dispariția sistemului bipolar și încetarea marelui război ideologic mondial, a războiului dintre capitalism și comunism, dintre liberalism și colectivism, nu au redus pericolul și numărul crizelor identitare. Ci dimpotrivă, le-au accentuat.

Toate acestea demonstrează că problema este cu mult mai complicată decât s-ar părea, decât ați formulat-o aici. Depășirea ei cere recurgerea la soluții cu totul noi și la instrumente care, cel puțin în acest secol, nu au mai fost utilizate.

G.A.: La ce soluții și la ce instrumente vă referiți?

A.S.: Secolul al XX-lea a demonstrat că absolutismul, autoritarismul, totalitarismul, nu constituie soluții. Chiar dacă ele ar aduce prosperitate și certitudine, siguranță, predictibilitate, tot ar fi spulberate de dorința libertății. Pe de altă parte, statul națiune, pe măsură ce a avansat pe calea democrației, a putut asocia libertatea cu prosperitatea, fără de care cea dintâi va fi întotdeauna în pericol. Dar nu a reușit să rezolve conflictele identitare și, de aici, nici problema războiului și păcii.

Aș spune că dărâmarea Zidului de la Berlin, pe care contemporanii, între care ne numărăm, au salutat-o cu atâta entuziasm, s-ar putea să fie privită de urmași cu o răceală critică astăzi greu de anticipat în întregime. Într-adevăr, ea a lăsat Occidentul fără inamicul pe care îl cunoștea și pe care se sprijinea, dar și fără apărare în fața noilor amenințări și, mai ales, fără identitate. O dată cu dispariția odiosului zid, s-a spulberat o linie de demarcație ideologică, apărând în loc numeroase alte linii de demarcație, de diferite naturi: economică, identitară, geostrategică etc. Acest fenomen a fost alimentat și de extinderea unei NATO încă nereformate, precum și de refuzul reprezentanților UE de a înțelege că soluția nu stă în extinderea modelului lor, ușor adaptat, în teritoriile „Estului sălbatec”, ci în reunificarea și reconcilierea Europei pe baze noi.

Ca să nu mai vorbim că nici nu mai știm ce înseamnă Europa. Nu numai sub raportul valorilor caracteristice. Azi, poate lucrurile sunt mai clare. Și totuși, Europa îmi apare ca un spațiu deșirat, trăind tot mai mult sub semnul frustărilor și al scepticismelor, între Noul Ierusalim și A Treia Romă.

G.A.: Vă rog să fiți mai explicit.

A.S.: Noul Ierusalim este America. Părinții fondatori ai națiunii americane au pus la temelia așa-zisului „Vis american”[122] un set clar de valori, în limitele și pe baza cărora Statele Unite și-au stabilit și urmărit interesele lor în lume. Acțiunea internațională a SUA a fost, de aceea, animată de credința că națiunea americană are de îndeplinit o misiune mondială – cu caracter spiritual și moralizator. Astăzi, după disoluția colonialismului, a nazismului și a sovietismului, această națiune și-a păstrat sentimentul că are o misiune superioară de dus la îndeplinire, dar nu știe care este aceea. Este motivul pentru care America se găsește într-o criză de identitate și oscilează între izolaționism și implicarea expeditivă în toate zonele de conflict ale globului.

A Treia Romă este, evident, Rusia. Și rușii au dezvoltat despre sine o viziune mesianică. Atunci când Bizanțul a căzut sub loviturile osmanlâilor, Moscova

---

122. *American Dream.*

s-a socotit nu doar succesorul și, totodată, executorul său testamentar, ci și principalul responsabil pentru apărarea și consolidarea valorilor „adevăratei” creștinătăți. Chiar dacă lozincile s-au schimbat în timp sau dacă, o dată cu Lenin și, mai ales, cu Stalin, credința s-a laicizat iar demiurgul a coborât din ceruri pe pământ, devenind din transcendent contingent, națiunea rusă a trăit cu sentimentul harului său civilizator. „Pasărea troică” a lui Gogol exprimă minunat acest sentiment.

Zdruncinați de criza comunismului sovietic, „marii preoți” ai celei de A Treia Rome au crezut că se pot izbăvi repetând gestul izgonirii negustorilor din templu. Astfel, au declanșat o politică secesionistă în raporturile cu URSS – a cărei dărâmare au provocat-o – în schimbul unei politici integraționiste în raporturile cu Europa – ale cărei fructe i-au fost însă refuzate. Lipsită de vechiul imperiu și ținută în carantină la porțile Europei, Rusia nu mai știe nici ea care îi este misiunea deși, încă, mai simte că o are. De aici, o altă criză de identitate și o altă mișcare oscilatorie, între reconstituirea puterii în vechiul spațiu imperial și asumarea unui rol în spațiul euro-atlantic, rol pe care se pare că doar conflictele culturale intra-europene i-l pot conferi.

Statul civic multicultural

G.A.: Iar Europa?

A.S.: Cât privește Europa *stricto-sensu*, ea rămâne, în continuare, un spațiu profund divizat între un Nord rece, harnic, prosper și stabil și un Sud cald, melancolic, relativ sărac, agitat; precum și între un Vest tot mai gripat de birocrație și mai moleșit de bunăstare care, fără să-și dea seama, se găsește în situația Imperiului Roman, înainte ca acesta să se prăbușească sub acțiunea migrației barbarilor veniți din Răsărit, și un Est marcat de efervescența demolatoare a unei democrații primitive, de orgolii identitare și de o dezordine economică înfrățită cu corupția, generatoare de pauperitate și de impulsuri emigraționiste masive. Bogații acestei Europe nu par dispuși să-și reducă profiturile pe termen scurt spre a plăti săracilor ca să rămână la ei acasă pe termen lung. În paralel, liderii săi politici se preocupă de definirea unei identități proprii de apărare, care să îi rupă de America, dar care nu are nici o valoare în fața agresivității identitare a imigranților. Totodată refuză să identifice natura specifică a relațiilor cu o Rusie al cărei statut european este recunoscut doar din vârful buzelor.

Aici este sursa derutei, incertitudinii și frustrărilor resimțite de europeni; ca și a nenumăratelor confuzii asupra a ceea ce înseamnă procesul european. Pentru nordici, el constă în supremația drepturilor omului și grija pentru mediu; pentru sudici, în alocarea generoasă a ajutoarelor, a fondurilor structurale; pentru vestici, în extinderea pieței unice; pentru estici, în constituirea uniunii politice.

După cum vedeți, concursul dintre catolicism și ortodoxism este doar o mică parte a problemei pe care unii o absolutizează. Ceea ce este, desigur, la fel de

rău ca și ignorarea ei, căci reconcilierea confesională în Europa este una dintre cheile pentru dezlegarea codului european.

G.A.: Eu m-am referit la separarea huntingtoniană dintre „spațiul ortodox" și „spațiul catolico-protestant" ca la un clișeu. Cum tot un clișeu poate deveni orice simplificare de tipul „Est-Vest", „Nord-Sud" etc., adică, orice gândire prin monade cultural-civilizaționale[123], atunci când se uită contextul unei astfel de simplificări. Importantă este însă definirea problemelor de pe această hartă eterogenă a Europei, ea însăși parte a unei hărți și mai eterogene, care este harta lumii. Ați enumerat mai multe teme de reflecție folosind culori cam sumbre. Ce soluții vedeți?

A.S.: Nu este vorba despre culori sumbre. Trebuie pur și simplu să ne tratăm de bolile pe care le avem și nu să ne pretindem sănătoși.

Cu privire la soluții, eu cred că – exprimându-mă în forma cea mai sintetică – ele rezidă în integrarea europeană și euro-atlantică, dar nu în înțelesul în care aceste noțiuni sunt utilizate astăzi. Construcția europeană trebuie să pornească de la redefinirea statului-națiune și a rolului regiunilor. De la acceptarea ideii că „Europa-piață", succesoare a Comunității Cărbunelui și Oțelului și beneficiară a Planului Marshall, este imperios să devină urgent „Europa-putere". Adică, să se treacă de la uniunea economică la uniunea politică. Asta înseamnă că la nivel statal trebuie să gândim civic și multicultural, la nivelul grupurilor de națiuni învecinate să gândim regional, iar la nivel continental să gândim federal.

Statul civic multicultural este opus exclusivismului intolerant al statului etnic și reprezintă o depășire a statului-națiune care presupune conviețuirea între majorități tentate a fi arogante și minorități înclinate a fi contestatare. Din această perspectivă, ca să mă întorc la întrebarea inițială, România nu este „statul ortodox" – întrucât mai sunt și alte state majoritar ortodoxe – și nici măcar un „stat ortodox" – întrucât există și români de altă religie, ca și cetățeni români de alte etnii și alte confesiuni. Deci, nici expresia „românii sunt ortodocși" nu este adevărată. Dar într-adevăr majoritatea românilor sunt ortodocși. România și Biserica Ortodoxă Română au dezvoltat, la scară istorică, un model de conviețuire și de sincretism care trebuie orientate în dezvoltarea unei Europe ecumenice în sens religios, dar și mai larg, cultural politic. Vizita Papei în România și întâlnirea cu Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române au sugerat din plin o atare posibilitate. Statele civice multiculturale, în care cetățenii loiali instituțiilor vor fi educați și vor trăi simultan în spiritul mai multor culturi, nu doar unii lângă alții, ci unii împreună cu alții, sunt cărămizile indispensabile fără de care Europa unită de mâine nu poate fi construită. Dacă România va fi campioană în realizarea unui asemenea material de construcție atunci ea își va pava, cu certitudine, drumul spre un loc de frunte în Europa despre care vorbim.

---

123. Tema gândirii în monade cultural-civilizaționale a apărut cu pregnanță în legătură cu locul pe care l-ar avea Transilvania în cadrul statului „unitar" român – vezi și dezbaterea din *Problema transilvană* (ed. Gabriel Andreescu, Gusztáv Molnár, Polirom, 1999).

O șansă, dar și o vulnerabilitate

G.A. : Să nu uităm însă partea substanțială a tezelor d-stră : gândirea regională și federalismul.

A.S. : Cât privește gândirea regională, ea are în vedere identificarea, definirea și stimularea unei solidarități de interese între comunitățile naționale învecinate și definirea, pe această bază, a unor proiecte comune, prin realizarea cărora controversele indentitare să poată primi soluții utilitare ; conflictele iraționale, emoționale să găsească dezlegări raționale, pragmatice. Structurile regionale și subregionale create în acest sens vor constitui stâlpii și grinzile de rezistență ale viitorului edificiu european. Dintr-o atare perspectivă, calitatea și dinamismul politicii subregionale a României vor fi esențiale pentru destinul nostru european.

În fine, nu văd cum s-ar putea rezolva marile probleme ale Europei – cea a stabilității și a securității, a democrației și prosperității, a libertății și statutului de actor global – fără a se ajunge la o federație pan-europeană, fără a crea Statele Unite ale Europei ori, cel puțin, Europa Statelor Unite. Numai așa Germania va rămâne europeană și-și va juca rolul de cheie de boltă a unui continent unit. Numai așa instituțiile paneuropene vor deveni transparente, eficiente și responsabile. Numai așa se vor putea mobiliza resurse pentru calmarea crizelor culturale și ținerea sub control a migrației. Numai așa Europa va ajunge la nivelul de performanță care să îi permită nu emanciparea de America, ci un adevărat parteneriat transantlantic. Numai așa Europa va putea recunoaște Rusiei un rol constructiv, scutind-o de statutul de contrapondere a exceselor SUA și edificând împreună cu ea un sistem rațional de structuri integrate. Numai așa statele europene mai mici se vor putea găsi într-un echilibru rezonabil și stabil cu cele mari, devălmășia incertă a așa-zisei cooperări interguvernamentale intensificate fiind înlocuită cu reguli clare de joc, cu o limpede diviziune a obligațiilor și cu o distribuție înțeleaptă a drepturilor și a privilegiilor.

România ar trebui să intre deja în această dezbatere, cel puțin din două motive. Pe de o parte, întrucât viitoarea organizare a Europei ne interesează direct. Dacă nu vom participa la proiectarea și edificarea ei, nici nu ne vom vedea interesele și opțiunile reflectate de ea. Pe de altă parte, indiferent de decizia care se va lua, încă de pe acum a început distribuirea rolurilor în piesa europeană și globală de mâine. Or, guvernele românești ale anilor viitori vor trebui să negocieze tocmai un atare lucru și ar fi firesc să știe să obțină pentru noi rolul cel mai convenabil.

G.A. : Din câte înțeleg, sunteți foarte aproape de poziția germană cu privire la viitorul Europei. Nu vă temeți că o prea mare apropiere de Germania ne-ar putea îndepărta de așa-numiții aliații noștri tradiționali ?

A.S. : Dacă m-aș putea exprima astfel, doar interesele noastre superioare sunt tradiționale. În mod obiectiv, principalul nostru partener în Europa este

Germania. Dacă în prezent lucrurile nu stau așa, ele trebuie îndreptate. Spre asta ar trebui să ne împingă geografia noastră, cultura noastră, aspirațiile noastre și chiar istoria noastră.

Vecinii noștri din Europa Centrală și din Europa de Sud-Est au exact aceleași motive, sau motive echivalente, să se orienteze spre Germania. De aici rezultă avantajele unei posibile sinergii sau, în orice caz, ale absenței unor opțiuni conflictuale în chiar zona geografică și geopolitică de care aparținem.

În flancul sudic al Europei partenerul nostru obiectiv este Italia. Nu unicul, dar cel principal. De altfel, avem deja formalizat cu ea un parteneriat strategic.

G.A. : Unde se află America și Rusia pe această hartă a intereselor românești ?

A.S. : După părerea mea, America este un stat european. Cel puțin așa ar trebui privită. Continuarea implicării majore a Statelor Unite în Europa este atât în interesul celor dintâi, cât și al celei din urmă. Ca putere globală, trebuie să considerăm și pe viitor Statele Unite ca un partener strategic al României.

Cât privește Federația Rusă, marea problemă ar fi aceea că atât timp cât regula de comportament a României în relațiile internaționale este de a se insera util în strategia subregională a partenerilor săi occidentali și câtă vreme partenerii respectivi nu au reușit să stabilească ce reprezintă Rusia pentru ei și să convină care este rolul Rusiei în cadrul noii ordini mondiale, nici România nu va putea avea o politică rusească suficient de consistentă.

Evident, orientarea pro-occidentală a României nu exclude normalizarea și dezvoltarea relațiilor cu Federația Rusă. Aceasta este pentru noi un interlocutor extern de neignorat și un prieten util, atât din punct de vedere economic, cât și politic. Dincolo de asemenea declarații însă, vom rămâne mereu în ambiguitate, improvizație și precaritate, dacă locul Rusiei în Europa și în lume nu va fi stabilit de către marii actori occidentali. Putem avea, fără îndoială, un gând de autonomie în politica noastră externă, dar nu ne putem mișca în totală independență față de ceea ce se petrece în lume. Iată de ce România este vital interesată în redefinirea misiunii mondiale a Americii și a Rusiei.

G.A. : Sintetizați, vă rog : unde se află România pe harta identităților regionale și geopolitice ?

A.S. : Cum toate drumurile duc spre centru, tocmai împrejurarea că mulți dintre vectorii importanți din compunerea cărora va rezulta evoluția Europei și a omenirii se intersectează în România demonstrează că aparținem zonei centrale a acelei Europe care se întinde de la Vancouver până la Vladivostok. Aceasta poate fi pentru noi atât o șansă, cât și o vulnerabilitate. De atâtea ori în istorie românii au știut să transforme necazurile în sfidări, în provocări, iar provocările în ocazii, în șanse, în oportunități. Să sperăm că o vom ști și în viitor. Pentru aceasta însă, va trebui să nu ne lăsăm seduși de gândul că România are atât noroc încât nu are nevoie și de o politică bună.

Postfață

Reconcilierea

Gabriel Andreescu

Anul 1990, după alegeri. S-a întâmplat ca Ambasada Franței la București – până atunci gazda privilegiată a Opoziției și a intelectualilor independenți din vremea regimului Ceaușescu – să își nuanțeze politica. Ideea ambasadorului Raymond Vignal era să pună în contact oamenii regimului care tocmai primiseră legitimarea prin alegerile de la 20 mai 1990, cu criticii vehemenți ai regimului Iliescu. Membrii Grupului pentru Dialog Social au fost invitați la un dineu împreună cu membrii noului guvern Petre Roman.

Logica unei astfel de întâlniri cerea ca grupurile să se amestece între ele. Împărțiți maniheist în acele vremuri – și probabil, în logica unei mentalități românești rezistente – ne-am așezat la mese tot noi-între-noi. „Ei" și „noi". Iată, „lupii tineri". Oamenii lui Petre Roman. Adică, fostul „Ștefan Gheorghiu", fostul Minister al Comerțului Exterior, fosta Direcție de Informații Externe etc. Aceasta era definiția pe care o aveam pe atunci. Cine nu a ajuns la maturitate în regimul de până în 1989, cu greu poate realiza câtă putere definițională, câtă concretețe simbolică aveau aceste trimiteri, dominând complet diferențele dintre oamenii care ocupau Instituțiile.

Chipurile unora dintre membrii noii Administrații erau mai cunoscute: Dijmărescu…, Vătășescu… La o masă, în apropierea mea, s-a așezat o persoană volubilă… Am întrebat un coleg, cine este. Adrian Severin, a venit răspunsul. În privire îi surprinsesem un zâmbet orgolios când „grupurile" s-au salutat între ele. Noi, cei de la GDS, pe care bucureștenii îi tratau pe atunci cu un supradimensionat respect, simțeam imediat trufia altora. Două orgolii, de o parte și de alta a meselor pe care le încărcase cu trufandale Ambasada Franței.

„Oamenii lui Iliescu" – aceasta reprezentau pentru noi membrii fostelor sau noilor autorități publice -– au fost invitați la GDS de mai multe ori. Fuseseră poftiți și veniseră Mihai Chițac (ministrul de Interne), Răzvan Teodorescu (pe atunci, directorul TVR)… Făcuseră o impresie proastă. Dar acum vroiam să vedem care sunt oamenii chemați să conducă destinele țării după primele alegeri libere, recunoscute de întreaga comunitate internațională. Într-o amiază de joi a răspuns invitației chiar Adrian Severin. A vorbit despre ideile sale privind reforma și privatizarea. Impresia a fost excelentă. Vorbea curgător și inteligent. Se pricepea. Membrii GDS nu erau interesați de poziții în instituțiile publice – nu se situau, ca urmare, pe poziție de competitori – și doreau sincer ca lucrurile să o ia în direcția cea bună. „Măcar de-ar fi așa cum spune!", mi-a zis, făcându-mă părtaș la aprecierea lui, Gabriel Liiceanu, după ce Adrian Severin a plecat.

De fapt, pe atunci, nu ne prea interesa ce face Adrian Severin la Guvern. Urmăream ce se întâmpla la Ministerul Culturii sau la Ministerul Învățământului. Desigur, la Televiziune. Eram preocupați de Serviciul Român de Informații. Virgil Măgureanu a venit și el, arătând cu acea ocazie că este un psiholog de calibru. Ne-a păcălit! Paul Goma avea să reproșeze Grupului, ani de-a rândul, invitarea lui Măgureanu la GDS.

De abia peste ani aveam să aflu ce rol avusese Severin în cadrul reformei. El fusese autorul unei mari părți din programul de guvernare al lui Petre Roman, al programului de privatizare, al politicilor schimbării din primul Front al Salvării Naționale. GDS-ul nu prea avea însă „organul" pentru aceste „detalii". Temele Grupului, așa cum erau acestea susținute în revista *22*, rămâneau complet „ideologizate" de subiectul moralității publice.

Maniheismul care a opus pe vremea aceea intelectualitatea democratică și demnitarii Frontului Salvării Naționale a fost unul dintre blocajele majore ale perioadei. El a permis pescuitul în ape tulburi al forțelor celor mai retrograde din România. Echipa lui Petre Roman era clar distinctă de echipa Ion Iliescu, Bârlădeanu & Comp. Majoritatea membrilor GDS nu observase și nici nu prea avusese posibilitatea să înțeleagă ce se petrecea în viața economică, unde se ducea o bătălie de primă importanță. Nici un fel de proiect – al celui mai mic numitor comun, al obiectivelor minime – pe care GDS să-l fi adresat persoanelor aflate în poziție de decizie, deși Grupul își asumase prin statut rolul de „instanță de reflecție critică asupra problemelor fundamentale ale societății românești" și se angajase pentru „dialogul social realizat prin toate instrumentele civilizației moderne". Nu trebuia oare *gândit* la căile practice capabile să împingă înainte corabia-România, care lua apă pe toate părțile? E drept, pe de altă parte, traumatismul mineriadei din 13-15 iunie lăsa prea puțin spațiu pentru a gândi lucrurile în termenii compromisului pragmatic.

În noiembrie 1990 s-a creat Alianța Civică. Reacție a evenimentelor din iunie '90, ea a luat repede locul GDS, ca expresie a dorinței de a rezolva moștenirea fostului regim. Și Alianța a tratat Puterea ca un bloc. A continuat să o facă sistematic, inclusiv atunci când divergențele din cadrul FSN deveniseră evidente. „Lupii tineri" ai lui Petre Roman împingeau în față reforme iar oamenii din jurul lui Ion Iliescu le amânau. O dată, de două ori, de trei ori… Era limpede, acolo „sus" se întâmpla ceva. Semnalele apăruseră cu mult înainte de a se produce divorțul oficial din interiorul FSN.

Spre deosebire de unii dintre colegii mei, aveam din ce în ce mai mult obligația să iau contact cu oameni din Guvern – pentru problemele pe care le avea de rezolvat Comitetul Helsinki. Prima mare surpriză a fost Victor Babiuc. Erau câteva chestiuni serioase de tratat cu Ministerul de Interne, unde venise Babiuc, și a trebuit să discut cu el. A fost întotdeauna perfect inteligent și a răspuns la tot ceea ce i se cerea. Ceva mai târziu, am avut șansa să descopăr personalitatea celui de-al doilea ministru al Învățământului, Gheorghe Ștefan. O minte largă și comprehensivă. Asta în timp ce vedeam din ce în ce mai puțină înțelegere și inteligență la oamenii din apropiere! Erau ei anticomuniști, dar unele lucruri presupun o minte limpede și competență. Câtă competență în materia politicilor publice pot să aibă oameni care s-au ocupat toată viața lor de faptul divers? La un moment dat, Petre Mihai Băcanu a venit la Consiliul Național al AC cu propunerea să oferim propriul nostru program economic. Am reușit să conving Consiliul că este o aberație să faci un program pe colțul unei mese, cu nespecialiști. Și totuși, a doua zi, Băcanu trimitea la presă naivitățile lui economice,

sub titulatura Alianței. Seara, pe ecranul TVR1, la oră de vârf, d-l Sorin Butnaru ridiculiza, pe post de purtător de cuvânt al FSN, gândirea vulgar-socialistă a Alianței Civice. A doua zi am venit cu demisia din Alianță. O demisie care avea să mai aștepte totuși încă vreo patru ani de zile.

Lucrurile s-au complicat și mai mult o dată cu sosirea termenului pentru câteva teme sensibile ale democrației românești. În Alianță, subiectul articolului 200 din Codul Penal, care incrimina homosexualitatea, începuse să fie folosit pentru a regla raporturile interne. *România liberă,* ziarul „colegului Băcanu", stătea la dispoziție. Tema maghiară a devenit și ea subiect de divergență cu colegii inițiativelor anticomuniste. Consiliul Național se primenea prin dispariția unor persoane precum Smaranda Enache ori Peter Banyai. Partenerii care puneau în frunte tema drepturilor omului și tratau lucrurile în termeni raționali se aflau din ce în ce mai rar la Alianță sau în Convenția Democrată, unde AC juca pe atunci un rol important. Trebuiau căutați în afară. Pentru campaniile legislative parlamentarii maghiari erau partenerii privilegiați. Din lumea politică, temele sensibile erau susținute de Dinu Zamfirescu sau Horia Rusu – pe atunci, membri PNL '93.

În toate marile bătălii pentru valorile democratice am descoperit, cu trecerea timpului, un om politic a cărui atitudine era sigură. Cereau organizațiile pentru drepturile omului abrogarea articolului 200? Cine făcea același lucru în Parlament? Adrian Severin. Condamna Centrul de Studii Internaționale isteria din jurul Recomandării 1201? Care era parlamentarul român care comenta Recomandarea, uneori pe aceleași ecrane, cu același ton? Adrian Severin. Cu excepția unui minoritar etnic precum Andrei Cornea (sau, de pe altă platformă, din altă parte, o membră cooptată mai târziu, Smaranda Enache), nu am văzut nici unul dintre intelectualii de la GDS care să își asume, în dezbaterea publică și în logica lor globală, aceste teme „contondente". Bătăliile câștigate, ca și bătăliile pierdute, pentru regulile de bază ale standardelor democratice europene au fost duse cu o infimă solidaritate din partea intelectualității democratice. Colegii de la Comitetul Helsinki știau pe cine se puteau baza. Doi ani la rând reușiserăm să găsim sprijinul unor parlamentari, pentru ca mizerabilul proiect de lege a Codului penal să cadă. Când, la finalul sesiunii parlamentare a anului 1996, ultima a Parlamentului, a fost votată o variantă mai rea decât cea anterioară, a Codului Penal, încălcându-se procedurile, am fost curios să aflu care a fost atitudinea lui Adrian Severin. Nu era prezent în momentul votului, declarația a făcut-o la întoarcerea în țară: „Este un Cod Penal primitiv care va trebui imediat schimbat de viitoarea guvernare". O reacție perfectă, intrând în reperele cunoscute. Adrian Severin nu mi-a oferit niciodată, în ceea ce privește valorile politice pe care le avem de promovat dacă dorim o Românie autentic democratică, vreo surpriză neplăcută.

Am discutat, de-a lungul vremii, cu Adrian Severin în sălile de la Strasbourg, la întâlniri din ambasade sau la sedii de partid. Rar la început, din ce în ce mai des cu trecerea timpului. Apropierea cea mai mare s-a produs însă în 1996, când împotriva numirii lui Severin s-au aliat *Adevărul* și *România liberă*, Ion Cristoiu și Octavian Paler, Virgil Măgureanu și Petre Mihai Băcanu. Lucrând proiecte din domeniul relațiilor internaționale, am trecut de la colaborarea pe principii la coordonarea în chestiuni de ordin tehnic. Dar adevărata cooperare s-a petrecut după 1996. Am discutat deseori cu Severin, în timpul ministeriatului său. Întotdeauna am profitat de ideile lui.

Ne mai despărțea oare, unul de altul, profesoratul său de la Academia „Ștefan Gheorghiu"?* Devenit ministru de Externe, Severin mi-a acordat o încredere care contează între doi oameni mai mult decât orice. Mi-a cerut opinia în câteva chestiuni delicate de politică externă și am colaborat cu el în decizii de care cred că depindea viitorul societății românești. Asta nu se uită! În primăvara anului 2000, l-am reîntâlnit pe secretarul I al Ambasadei Olandei la București până în 1994, Kees van Spronson, un om minunat și promotor și astăzi, benevol, al intereseior României, care îmi povestea ceva asemănător. Ajuns ministru de Externe, Severin i-a cerut câteva sfaturi în virtutea unei vechi relații amicale. Dar, din această nouă poziție, încrederea se poate transforma într-un risc fatal. Nimic nu l-ar fi făcut pe diplomatul olandez să-i păstreze o atât de mare căldură, cum a fost încrederea acordată lui într-un moment delicat. Nu știu nici un cunoscător străin al vieții românești și cu care să am o comunicare informală, care să nu aibă cuvinte excepționale despre Severin. Bogumil Luft, fostul ambasador al Poloniei, revine în România la el, ca la un prieten. Máthiás Eörsi, liderul Grupului parlamentar de politică externă din Parlamentul ungar, a ținut să-mi vorbească, practic de fiecare dată când m-am întâlnit cu el, în termeni admirativi, despre Severin.

Dar trebuie să mă opresc cu exemplele. Cum se explică oare, această recunoaștere a lui Adrian Severin în afară – căreia obținerea președinției Adunării Parlamentare a OSCE, la inițiativa delegațiilor străine și nu a celei românești, îi adaugă o probă „obiectivă" – și manifestarea atâtor antipatii în țară?

Nu ne spunem pe numele mic, deși asta mi s-a întâmplat cu oameni cu care împart mult mai puține lucruri care contează. Ne mai desparte oare faptul că el era alături de Ion Iliescu, pe când organizațiile în care activam vedeau în acesta – și nu gratuit – inamicul numărul unu al democrației românești? În volumul nostru, Severin spune undeva: „Este evident că dacă eu m-aș fi aflat în '90 într-o altă tabără, tot rezultatul acela era din punct de vedere electoral. Dar este evident și faptul că dacă n-aș fi putut în timp să influențez primul statut al FSN, să redactez în cea mai mare parte primul program al guvernului Roman, să lucrez la legea electorală ca reprezentant al forței politice celei mai puternice a momentului – nu mai vorbesc despre ceea ce s-a întâmplat după aceea în cadrul guvernului Roman – probabil că multe lucruri ar fi ieșit mai rele decât au fost." Desigur, are perfectă dreptate. Aș adăuga ceva care este chiar mai important. Severin nu a fost doar alături de Iliescu. A fost alături de Petre Roman, când acesta s-a despărțit de președintele României din 1991. A fost alături de Constantinescu. Nu-mi amintesc, niciodată, să fi schimbat, o dată cu alianțele, vreo iotă din principiile pe care le susținea. (Rămâne să confirme în viitoarele alianțe.)

În acest volum, Adrian Severin spune multe alte lucruri. L-am ascultat, vorbind nenumărate ore, până noaptea târziu, în fața microfonului și a întrebărilor pe care i le

---

* Uneori, în discuțiile, aș spune, voioase, pe care mi le amintesc, din Modrogan, Severin mi se adresa: „Știți cum era, la ședința de partid, când ne amuzam…". Eu nu obișnuisem să merg la ședințele de partid. Era limpede, luase în viață foarte ușor jocul acela cu partidul. Eu nu-l luasem. Așteptam să treacă vorba mai departe. Exprima fața mea întrebările care mi se derulau în minte? Nu cred că percepea crisparea pe care o produceau astfel de trimiteri. (În Modrogan e sediul Partidului Democrat, unde Severin își avea biroul său, înainte de a părăsi formațiunea condusă de Petre Roman.)

pusesem, nu întotdeauna prevenitoare. Citez din răspunsul dat lui László Kovács (primul capitol): „Nu pot să-l păcălesc pe român mutând Consulatul de la Cluj la Brașov. Dacă este adevărat că acest consulat este o oficină de spionaj, cum spune d-l Funar, atunci el va face spionaj și la Brașov, nu numai la Cluj. Apoi, un consulat undeva în Transilvania, dar nu la Cluj, nu va răspunde așteptărilor opiniei publice maghiare. Pierdem tocmai încrederea populației Ungariei în seriozitatea, în buna credință și în bunele intenții ale guvernului român". Citez din capitolul doi al volumului: „Faptul că un minoritar se îndoiește, sau consideră că este absolut fără șanse încercarea sa de a ocupa cea mai înaltă funcție din statul al cărui cetățean este, demonstrează că ceva nu funcționează; ceva nu este în regulă la nivelul integrării interetnice". Citez din capitolul patru: „Pe scurt: în ceea ce privește Ucraina, temeritatea este de lăudat. Tendința nouă pe care președintele a arătat-o, că nu ne vom mai năclăi în tot felul de nostalgii și în tot felul de meschinării și vom vedea marele interes național și internațional este iarăși un lucru absolut lăudabil". Aceste declarații le ascultam fără să reacționez, dar le trăiam cu entuziasm. Un entuziasm pe care mi-l asum, mai ales împotriva nenumăratelor discursuri frumoase, de care tot am avut parte în acești ani și care nu făceau decât să ascundă, într-o retorică fără doar și poate seducătoare, lipsa completă de proiecte și de idei. Aș putea da exemplu după exemplu, din cuprinsul volumului, de astfel de atitudini pe care le respect și le admir, ca act intelectual și atitudine omenească.

În timpul unei discuții, m-a frapat comentariul său privindu-l pe Dumitru Mazilu: „Radicalismul din 1990 al lui Dumitru Mazilu, fie el spontan, fie el de comandă, ar fi făcut imposibilă reforma, măcar și la nivelul la care ea s-a putut produce până în 1991 sau până în 1992". Era limpede, Adrian Severin nu putea accepta un proiect politic care-i periclita destinul. Eu fusesem pentru Mazilu, contra lui Ion Iliescu. Recunosc, la începutul anilor '90 aș fi votat pentru scoaterea din demnitățile publice inclusiv a foștilor oameni ai Academiei „Ștefan Gheorghiu". Asta, într-o lume cu o penurie cumplită de competențe în domeniile cheie ale noii societăți! Cui îi eram loial, prin acest fel de intransigență? Unei lumi în care austeritatea comportamentului autentic moral se sprijină pe exemple numărate pe degete!? Ce s-ar fi întâmplat dacă i-am fi avut la dispoziție numai pe Andrei Pleșu sau Mircea Dinescu? Care ar fi fost locul României în comunicatul *summit*-ului de la Madrid? Cum ar fi arătat istoria politicii externe românești dacă nu ar fi fost Adrian Severin ministru de Externe?

Atunci, în seara aceea, am realizat că, în România, reconcilierea este altceva decât toleranța unora față de alții, față de cei care au reprezentat instituții ale partidului comunist. Reconcilierea înseamnă responsabilitatea față de o lume sărăcită în chiar substanța ei. Eu m-am reconciliat cu Adrian Severin. Nu numai că am înțeles mai bine natura simplificatoare a maniheismului meu. Dar am recunoscut că solidaritatea în jurul ideilor și intereselor publice valorează mai mult decât divergența istoriilor individuale.

Index

D

E

F

G

H

I

În aceeași colecție:

Încet, spre Europa.
Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș

Locurile unde se construiește Europa.
Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu

în pregătire:

Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi

Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi

Bun de tipar: noiembrie 2000. Apărut: 2000
Editura Polirom, B-dul Copou nr. 4
P.O. Box 266 6600, Iaşi ¥ Tel. & Fax (032) 214100; (032) 214111;
(032) 217440 (difuzare); E-mail: polirom@mail.dntis.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7;
Tel.: (01) 3138978; E-mail: polirom@dnt.ro

Tipografia MULTIPRINT Iaşi
Calea Chişinăului 22, et. 6, Iaşi 6600
tel. 032-211225, 236388, fax. 032-211252